TORAH OHR • הפרשה החסידית

פרשת ויצא

פרשת ויצא

לשון המאמר, תרגום, ביאור קצר לכל קטע, והמקורות

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com
הפרשה החסידית
/likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayeitzei

תוכן

פרשת ויצא

מאמר 1 — **ושבתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי...**
"ושבתי בשלום אל בית אבי"

מאמר 2 — **ביאור על הנ"ל**
ביאור האמור לעיל

מאמר 3 — **וללבן שתי בנות וגו'**
"וללבן שתי בנות"

מאמר 4 — **אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך...**
"אם לא תדעי לך היפה בנשים"

מאמר 5 — **וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם כו'**
"וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו"

ושבתי בשלום אל בית אבי והיה הוי׳ לי...

״ושבתי בשלום אל בית אבי״

ירידתו של יעקב לחרן היא ירידת האור האלוקי לעולם שנדמה כנפרד מה׳. כשהוא מעלה את ה״אבנים״ שלו — אותיות הבריאה — וממשיך חכמה שלמעלה אל התורה והמצוות, החושך הופך לאור. כך מתגלה בעתיד תענוג גדול כל כך, שאפילו שם הוי׳ יהיה כמו אלקים בלבד ביחס אליו.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל כיצד קשורה אבן מצבתו של יעקב לשם הוי׳, ומדוע בפסוק מופיע שם עצם בנקבה לצד פועל בזכר. יעקב הוא ״יו״ד עקב״: הוא ממשיך את החכמה שלמעלה, היו״ד, עד לדרגה הנמוכה ביותר, חרן, שבה הקול האלוקי נסתר והבריאה נחווית כנפרדת. האבנים שאסף הן אותיות הדיבור האלוקי המחיות את הבריאה; הוא העלה אותן ונכללו ביו״ד אחת, והעלה אותן לחכמה ואף לסובב כל עלמין. אחר כך הקים את האבן למצבה, בחינת ו׳, והמשיך את החכמה אל התורה והמצוות. הוא גם יצק עליה שמן, כדי שהחכמה שלמעלה תתגלה בדינים הגשמיים של התורה מתוך יראה כעין זו שהייתה במתן תורה. תכלית הירידה היא בירור החושך והפיכתו, ובייחוד באמצעות תשובה, המשמחת את ה׳ כמו ציפור מדברת, משום שהיא דבר בלתי צפוי. אז חרן נעשית רינה — שירה שמחה: תענוגו של יצחק, שפירוש שמו ״צחוק״, שיתגלה בעתיד. באמצעות שני סוגי השלום, העלייה והירידה, יתגלה תענוג זה; ביחס אליו יהיה הוי׳ כמו אלקים, והאבן, בחינת מלכות, תהיה לביתו.

מבנה

1 **השאלות** ¶1–2

מדוע האבן תלויה בכך שהוי׳ יהיה אלקים, מדוע בפסוק מופיעים מינים דקדוקיים שונים, ומהן האבנים הרבות.

2 **יעקב: היו״ד המגיעה לעקב** ¶3–6

יעקב ממשיך חכמה שלמעלה מבאר שבע עד לחרן; הירידה יוצרת עולם של פירוד שאותו הוא מבקש להעלות.

3 **האבנים הן אותיות** ¶7–9

אותיות בונות מילים כשם שאבנים בונות בתים, והן חסרות חיות ביחס לתוכן שהן נושאות. הבריאה חיה מאותיות הדיבור האלוקי, ואפילו צבאות אין־ספור נבראו מאות אחת.

4 **מאבנים רבות ליו״ד אחת** ¶10–12

צירופי האותיות יוצרים נבראים נפרדים; יעקב אוסף אותם אל היו״ד ומעלה אותם לחכמה שלמעלה, שבה הכול אחד.

5 **המצבה והשמן** ¶13–16

המצבה היא הוי — המשכת החכמה אל התורה והמצוות. השמן הוא גילויה שם מתוך יראה כעין זו שהייתה במתן תורה; תחילה יש להעלות את האותיות לסובב כל עלמין.

6 **בית אבי: צחוקו של יצחק** ¶17–21

"אבי" הוא יצחק, המרמז לצחוק העתידי. התענוג בא מן החידוש, והפיכת החושך באמצעות תשובה הופכת את חרן לרינה.

7 **ההתגלות העתידית** ¶22–24

כשיסולק הטומאה, תעבור הבריאה מיש לאין, ויתגלה התענוג האין־סופי של היום השביעי.

8 **שלום, והוי' נעשה אלקים** ¶25–29

שלום מחבר הפכים. שני סוגי השלום מגלים את התענוג שלמעלה משרשרת ההשתלשלות, שביחס אליו הוי' הוא כמו אלקים, והאבן נעשית לביתו.

9 **סיכום** ¶30

סיכומו של אדמו"ר הזקן בשלוש נקודות, לצד הקבלה ליציאת מצרים ולחמץ ומצה.

מושגים

יו"ד עקב יו"ד עקב

הפירוש לשם יעקב כיו"ד של חכמה שלמעלה, הנמשכת עד ה"עקב" — הדרגות הנמוכות ביותר של הבריאה.

אבנים כאותיות אבנים נקראו אותיות

בספר יצירה האותיות נקראות אבנים: הן בונות מילים כשם שאבנים בונות בתים, וחסרות חיות ביחס למשמעות שהן נושאות. האבנים שאסף יעקב הן אותיות הדיבור האלוקי.

חרן ורינה חרן ורנה

חרן, על דרך "נחר גרוני", היא העולם שבו הקול האלוקי נסתר. כשהחושך נהפך, חי"ת מתחלפת בה"א וחרן נעשית רינה, שירה שמחה.

אתכפיא ואתהפכא אתכפיא ואתהפכא

הכנעת המידות הרעות והפיכת החושך לאור. זו תכלית הירידה ומקור התענוג שלמעלה.

תענוג, יצחק תענוג, יצחק

פירוש השם יצחק הוא "יצחק": התענוג שלמעלה שעבודת הבירור תגלה בעתיד, בדומה לתענוג שבדבר בלתי צפוי.

שני סוגי שלום ב' בחי' שלום

שלום "לרחוק" — העולם התחתון עולה; ושלום "לקרוב" — האלוקות יורדת אל התורה והמצוות. השלום מחבר הפכים.

הוי' ואלקים הוי' ואלקים

בדומה לשמש ולמגן: אלקים מסתיר את הוי' כדי לאפשר לעולם מוגבל להתקיים. בעתיד, ביחס לתענוג שלמעלה משניהם, הוי' עצמו יהיה כמו אלקים.

קטע 1 • ¶1-2

השאלות

1 ושבתי בשלום[1,2] אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים[3] כו'.

"ושבתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים כו'".

המאמר פותח בנדרו של יעקב כשיצא לחרן: אם ה' ישיב אותו בשלום, הוי' יהיה לו לאלקים, והאבן שהציב כמצבה תהיה לבית אלקים. הוי' הוא שמו של ה', המהווה את כל הדברים ומתעלה מהם; אלקים הוא השם הקשור להסתרה ולהגבלה.

וצריך להבין השייכות של האבן[4] עם שם הוי' שכשהוי' יהיה לאלקים אז דוקא יהיה האבן בית אלקים כו'.

כעת צריך להבין מה הקשר בין האבן לשם הוי': מדוע דווקא כאשר הוי' יהיה אלקים, האבן תהיה לבית אלקים, וכו'.

השאלה הראשונה היא: מה הקשר בין האבן לשם הוי"? הפסוק תולה את הפיכתה של האבן ל"בית אלקים" בכך שקודם לכן הוי' יהיה אלקים, והקשר בין הדברים אינו מובן מאליו.

גם צריך להבין כי לשון האבן הזאת הוא לשון נקיבה ומלת יהי' [יהיה] הוא לשון זכר.

צריך גם להבין מדוע הביטוי "האבן הזאת" הוא בלשון נקבה, ואילו המילה "יהיה" היא בלשון זכר.

השאלה השנייה היא דקדוקית. בעברית "אבן" היא מילה בנקבה, וגם "הזאת" מותאמת אליה, ובכל זאת הפועל הבא אחריה, "יהיה", הוא בלשון זכר. המאמר אינו חוזר לדקדוק במפורש; בסיכום שלו (פסקה 30) מזוהה האבן עם מלכות, הבחינה המקבלת מהוי', שלעתיד לבוא תהיה כלי לגילוי נעלה יותר.

2 ולהבין את כל הנ"ל צריך להקדים ולבאר מ"ש לעיל מניה ויפגע במקום[5] ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וגו' וישם אותה מצבה[6] כו'

כדי להבין את כל האמור לעיל, יש להקדים ולבאר את מה שנאמר קודם לכן: "ויפגע במקום... ויקח מאבני המקום וישם [אותם] מראשותיו וגו'", "וישם אותה מצבה" וכו'.

כדי להשיב, המאמר חוזר לפסוקים שמופיעים ממש לפני הנדר: יעקב הגיע אל "המקום", לקח מאבני המקום והניח אותן לראשו, ובבוקר הציב את האבן כמצבה.

וצריך להבין ענין האבנים מה הן. וגם מה שהיו תחלה אבנים הרבה כמ"ש ויקח מאבני המקום וגו'.

וצריך להבין מה עניינן של האבנים; וכן מדוע בתחילה היו אבנים רבות, כפי שנאמר: "ויקח מאבני המקום וגו'".

שתי שאלות נוספות: מה האבנים מסמלות, ומדוע הפסוק מדבר בתחילה על אבנים רבות, אף שבהמשך יש רק אחת.

קטע 2 • ¶3-6

יעקב: היו"ד המגיעה לעקב

3 ויעקב עשה מהן אבן אחת כו'. אך הנה בריש הפרשה כתיב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה[7].

ויעקב הפך אותן לאבן אחת וכו'. אולם בתחילת הפרשה נאמר: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה".

בכך מושלמת הצגת השאלה: יעקב איחד את האבנים הרבות לאבן אחת, כפי שמספרת הגמרא (חולין כפי שמובא ברש"י על בראשית 28:11, 91b). לפני שהוא מסביר זאת, המאמר פונה לפסוק הראשון של הפרשה, המתאר את מסעו של יעקב מבאר שבע לחרן.

פי' יעקב הוא בחי' יו"ד עקב[8] שהוא בחי' המשכת חכמה עילאה שהוא בחי' י למטה מטה גם בבחי' עקביים.

הפירוש הוא שיעקב הוא בחינת יו"ד-עקב (יו"ד [ו]עקב), כלומר יו"ד ועקב, והיא המשכת חכמה עילאה, שהיא בחינת היו"ד, עד למטה מטה, אפילו לבחינת העקביים.

השם יעקב מתפרש כצירוף של יו"ד ו"עקב". היו"ד, האות הקטנה ביותר, מסמלת את החכמה, הנקודה הראשונה של החכמה האלוקית; תפקידו של יעקב הוא להמשיך את החכמה הזאת עד ל"עקב", הדרגה הנמוכה ביותר במציאות.

4 וזהו ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה[9] שבחי' יעקב הוא הממשיך מבחי' באר שבע שהוא למעלה מעלה איהו וחיוהי וגרמוהי חד עד השתלשלות למטה מטה למדרגה היותר תחתונה שהוא בחי' חרן וכאשר יבואר לקמן בעז"ה [בעזרת השם].

וזהו [פירוש] "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": בחינת יעקב היא הממשיכה מבחינת באר שבע, שהיא בדרגה העליונה ביותר, שבה "איהו וחיוהי וגרמוהי חד" — הוא, חיותיו וכליו, אחד — דרך השתלשלות העולמות, עד למטה מטה, למדרגה הנמוכה ביותר, שהיא בחינת חרן, כפי שיתבאר בהמשך בעזרת ה'.

באר שבע מסמלת את הדרגה העליונה ביותר, שבה, בלשון תיקוני זהר, "איהו וחיוהי וגרמוהי חד" — ה', חיותיו וכליו הם אחד ואין כל הפרדה ביניהם. חרן מסמלת את המדרגה הנמוכה ביותר בשרשרת העולמות. מסעו של יעקב ביניהן הוא המשכת האור האלוקי מראש השרשרת ועד לתחתיתה; המאמר מבטיח לבאר בהמשך את עניינה של חרן (פסקה 20).

5 וכמ"ש צוה ישועות יעקב.[10] ישועות הם ש"ע [ש"ע (370)] נהורין עילאין[11,12,13] ובחי' יעקב מחבר וממשיך אותן למטה בבחי' עקביים ג"כ.

כפי שנאמר, "צוה ישועות יעקב". ישועות הן שלוש מאות ושבעים (ש"ע, שין־עין) אורות עליונים, ובחינת יעקב מחברת אותן וממשיכה אותן למטה, גם לבחינת העקביים.

בפסוק בתהילים נאמר "צוה ישועות יעקב". המילה ישועות נקראת כאילו היא כוללת את האותיות ש"ע, כלומר 370 — מספר האורות העליונים הנזכרים בזהר. תפקידו של יעקב הוא לחבר את האורות האלה ולהמשיך אותם עד למדרגה התחתונה ביותר, ה"עקביים".

וגם ישועות הוא מלשון שעה כמ"ש וישע ה' אל הבל[14] וגו' שהוא בחי' ירידת והמשכת אורו ית' למטה מטה כו'.

ישועות קשורה גם ללשון "שעה" (פנייה), כפי שנאמר, "וישע ה' אל הבל וגו'"; עניינה ירידת אורו ית' והמשכתו למטה מטה, וכו'.

לפי פירוש נוסף, ישועות קשורה למילה "וישע" — פנה אל — כמו בפסוק "וישע ה' אל הבל וגו'", המתאר את פנייתו של ה' אל מנחתו של הבל. כך או כך, המילה מתארת את ירידת אורו של ה' אל מה שלמטה.

אך בהשתלשלות אור ה' כ"כ [כל כך] **בצמצומים רבים עד שבא גם למטה בבחי' חרן נעשה עלמא דפרודא לגמרי וכמ"ש ונהר יוצא מעדן[15] שהוא בחי' חכמה עילאה להשקות את הגן כו'.**

אולם כשהאור של ה' יורד דרך צמצומים רבים כל כך, עד שהוא מגיע למטה, גם לבחינת חרן, נעשה שם עולם של פירוד מוחלט, כפי שנאמר, "ונהר יוצא מעדן" — מדרגת החכמה העליונה — "להשקות את הגן", וכו'.

הקושי הוא שכאשר האור יורד כל כך, דרך צמצומים רבים, עד שהוא מגיע ל"חרן", נוצרת מציאות של פירוד, שבה הדברים נחווים כנפרדים מה'. הפסוק "ונהר יוצא מעדן" מובא כדי להמחיש זאת: עדן היא בחינת חכמה עליונה, והנהר יורד ממנה כדי "להשקות את הגן".

6 **ומשם יפרד[16] שכשנמשך משם בהשתלשלות רבות וצמצומים רבים נעשים בחי' נפרדים בתכלית. ויעקב אע"ה** [אבינו עליו השלום] **רצה להעלותם למעלה מעלה שיהי'** [שיהיה] **גם למטה בחי' יחוד ובטול ממש כמו שהוא למעלה חיוהי וגרמוהי חד כו'.[17]**

"ומשם יפרד": כאשר האור נמשך משם דרך שלבים רבים של השתלשלות וצמצומים רבים, נעשים נבראים נפרדים בתכלית. ויעקב אבינו עליו השלום רצה להעלותם למעלה מעלה, כדי שגם למטה תהיה בחינה של יחוד וביטול ממש, כמו שהוא למעלה, [שבו] **"חיוהי וגרמוהי חד" וכו'.**

הפסוק ממשיך: "ומשם יפרד". לאחר שלבים רבים של השתלשלות וצמצום, האור מוליד נבראים נפרדים בתכלית. יעקב רצה להעלות אותם בחזרה, כדי שגם למטה תהיה אותה אחדות וביטול שיש למעלה, במקום שבו כוחותיו וכליו של ה' הם אחד עמו.

קטע 3 • ¶7-9

האבנים הן אותיות

7 **ולזאת נאמר ויקח מאבני המקום כו'. כי הנה נודע שאבנים נקראו אותיות וכמ"ש בס"י** [בספר יצירה] **שני אבנים[18] בונות שתי בתים שלש אבנים בונות ששה בתים[19] כו'**

לכן נאמר: "ויקח מאבני המקום" וגו'. ידוע שהאותיות נקראות "אבנים", כמו שנאמר בספר יצירה: "שני אבנים בונות שתי בתים שלש אבנים בונות ששה בתים" וגו'.

לכן הפסוק אומר שיעקב לקח "אבנים": בקבלה האותיות נקראות אבנים. ספר יצירה מונה את צירופי האותיות כבתים הנבנים מאבנים: שתי אותיות יוצרות שני צירופים, ושלוש אותיות יוצרות שישה.

להיות כמו שמאבנים הרבה נעשה בית אחד שיכולים לדור בתוכו כמו"כ [כמו כן] מאותיות הרבה נעשו תיבות שבהם התלבשו' השכל וגם

כשם שמאבנים רבות נעשה בית אחד שאפשר לגור בתוכו, כך גם מאותיות רבות נעשות מילים, שבהן מתלבש השכל.

הדימוי הראשון: מאבנים רבות נבנה בית אחד שאפשר לגור בו, ומאותיות רבות נבנות מילים שבהן מתלבש רעיון.

כמו שהאבנים הם בחי' דומם שהוא מדרגה היותר תחתונה מכל הד' יסודות דצח"מ [דומם צומח חי מדבר] כמו כן האותיות לגבי השכל המלובש בהם הם בחי' דומם בתכלי' [בתכלית] שאינם מערך השכל כלל.

וכן, כשם שהאבנים הן בבחינת דומם, המדרגה הנמוכה ביותר מבין ארבעת היסודות — דומם, צומח, חי ומדבר — כך גם האותיות, ביחס לשכל שמתלבש בהן, הן בבחינת דומם בתכלית, שכן אין להן כל יחס לשכל.

הדימוי השני: האבן היא "דומם", הנמוכה מבין ארבע קטגוריות הבריאה (דומם, צומח, חי ומדבר). גם האותיות חסרות חיות בהשוואה לרעיון שהן נושאות; אין בהן מן השכל.

נמצא מובן מכל הנ"ל שאבנים נקראו אותיות וכמו"כ [וכמו כן] הוא למעלה. דהנה כתיב בדבר ה' שמים נעשו[20] כו'.

מכל האמור לעיל מובן אפוא שהאותיות נקראות "אבנים". וכך גם למעלה, שהרי נאמר: "בדבר ה' שמים נעשו" וגו'.

מכאן שהאותיות נקראות בצדק אבנים, וכך גם למעלה: השמים נבראו "בדבר ה' שמים נעשו", כלומר באמצעות אותיות אלוקיות.

8 וכמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים.[21] פי' שחיות כל העולמות שהם עולמות עד אין קץ וכמ"ש היש מספר לגדודיו.[22]

וכפי שנאמר: "מלכותך מלכות כל עולמים". פירוש: [באשר לחיותם של] כל העולמות, שהם עולמות עד אין קץ, וכפי שנאמר "היש מספר לגדודיו", ואף על פי כן, מקור ושורש חיותם אינו אלא מבחינת מלכותו, שהיא בחינת דבר ה' וכו', המחיה ומהווה אותם מאין ליש תמיד.

הפסוק "מלכותך מלכות כל עולמים" מלמד שכל העולמות הרבים לאין־ספור, כמספר צבאות ה' שבדברי איוב, מקבלים את חיותם ממקור אחד בלבד: מלכות, "מלכותו" של ה', שהיא דברו ומחיה אותם ומביאה אותם לידי קיום מאין ליש בכל רגע.

הנה עכ"ז [עם כל זה] מקור ושרש חיותם אינו אלא מבחי' מלכותו שהוא בחי' דבר ה' כו' המחיה ומהוה אותם מאין ליש תמיד. להיות שהם נבראים בע"ג [בעלי גבול / בעל גבול] שיש גבול להשגתן ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'.

[זאת] משום שהם נבראים בעלי גבול, שהשגתם מוגבלת, וכפי שנאמר: "ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'".

הם יכולים לקבל רק מבחינה זו, משום שהם נבראים מוגבלים, שגם השגתם מוגבלת, כפי שממחיש מאמר חז"ל על מהלך של חמש מאות שנה מן הארץ לרקיע.

9 ואינם כלל בערך לגבי אור ה' שהוא בבחי' א"ס המתגלה בעולמות עליונים. ולזאת אין יכולים לקבל חיותם

והם אינם משתווים כלל לאורו של ה', שהוא בבחינת אין סוף ומתגלה בעולמות העליונים.

> העולמות הנבראים אינם משתווים כלל לאורו האין־סופי של ה' כפי שהוא מאיר בעולמות העליונים.

רק מבחי' דבר ה' שהם אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכו' שהם בחי' דומם לגבי אור א"ס ב"ה

לכן אין הם יכולים לקבל חיות אלא מבחינת דבר ה', כלומר מן האותיות שבהן נבראו שמים וארץ וכו'; אותיות אלה הן בבחינת דומם ביחס לאור אין סוף, ברוך הוא.

> לכן אין הם יכולים לקבל את חיותם ישירות מן האור הזה, אלא רק באמצעות דבר ה' — האותיות שבהן נבראו שמים וארץ; אותיות אלה הן כמו אבן דוממת ביחס לאור אין סוף.

וכמ"ש קדוש ה' צבאות וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה][23] **אות הוא בצבאות שלו**[24,25] **ואף שהם אלף אלפין כמ"ש אלף אלפין ישמשונה**[26] **ורבו רבבן קדמוהי וגו' וכמ"ש היש מספר לגדודיו.**[27]

כמו שכתוב, "קדוש ה' צבאות", וכמאמר חז"ל, "אות הוא בצבאות שלו".

> השם "הוי' צבאות" נקרא כאן על פי המילה "צבאות": "אות הוא בצבאות שלו". "אות" פירושה סימן וגם אות; המאמר מתייחס אליה במשמעות של אות, וכל אחד מן הצבאות מקבל חיות מאות אחת.

עכ"ז [עם כל זה] **מאחר שהם בעלי גבול חיותם אינו אלא מבחי' אות א' בלבד שהוא בחי' דומם לגמרי לגבי שם הוי' שהוא בבחי' א"ס כו' כנ"ל.**[28]

ואף שהם אלף אלפין, כמו שכתוב "אלף אלפין ישמשונה ורבו רבבן קדמוהי וגו'", וכן "היש מספר לגדודיו", בכל זאת, מאחר שהם מוגבלים, חיותם אינה אלא מבחינת אות אחת בלבד, שהיא בבחינת דומם לגמרי ביחס לשם הוי', שהוא בבחינת אין סוף וכו', כנ"ל.

> אף שצבאות השמים הם אלפים ורבבות, כפי שראה דניאל, ושמספרם אינו ידוע, כפי שאומר רעו של איוב, מאחר שהם סופיים חיותם באה מאות אחת בלבד, שהיא דוממת ביחס לשם הוי' האין־סופי.

קטע 4 • ¶10-12

מאבנים רבות ליו"ד אחת

10 והנה השתלשלות כל העולמות ברבוי רבבות מדרגות תלוי הכל לפי אופן צירופי האותיות[29] שבבחינת דבר ה' להתהוות נבראים פרטיים בעלי גבול ונפרדים כו'.

השתלשלות כל העולמות, דרך רבבות רבבות מדרגות, תלויה כולה באופן צירופי האותיות שבבחינת דבר ה', שבאמצעותם מתהווים נבראים פרטיים, מוגבלים ונפרדים וכו'.

כל נברא בפני עצמו, בכל מדרגה, הוא תוצאה של צירוף מסוים של אותיות אלוקיות; האופן שבו האותיות מצטרפות קובע מה מתהווה.

ויעקב אע"ה [אבינו עליו השלום] רצה להעלותם למעלה. לזאת ויקח מאבני המקום[30] שהם אותיות הרבה ועשה מהן אבן אחת

ויעקב אבינו ע"ה רצה להעלותם למעלה. לכן "ויקח מאבני המקום", שהן אותיות רבות, ועשה מהן אבן אחת, שהיא האות יו"ד; זהו [הפירוש של] "וישם מראשותיו" [אותה], וכו'.

יעקב רצה להעלות את הנבראים בחזרה למעלה, ולכן "ויקח מאבני המקום" — האותיות הרבות — ועשה מהן אבן אחת: האות יו"ד, האות הקטנה ביותר, שמסמלת את חכמה. משום כך היא הונחה "מראשותיו", במקום השכל.

שהוא אות היו"ד שזהו וישם מראשותיו כו' שכמו שלמטה באדם יש שכל ומדות והאותיות הם המלבישים לבחי' שכל ומדות שמתלבשים בהם.

כשם שלמטה, באדם, יש שכל ומדות, והאותיות הן המלבישות את השכל והמדות המתלבשים בהן,

המאמר מסביר זאת באמצעות האדם: יש בו שכל ורגשות, והאותיות (המילים) הן שמלבישות אותם.

כמו"כ [כמו כן] למעלה יש בחי' חב"ד [חכמה בינה ודעת] וז"ת [וז' תחתונות] רק שם הוא חכים ולא בחכמה ידיעא[31] מבין ולא בבינה ידיעא ולאו מכל מדות אלין ששם הוא בבחי' יחוד ובטול בתכלית.

כך גם למעלה יש בחינות חכמה, בינה ודעת ושבע [הספירות] התחתונות; אלא ששם הוא "חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא ולאו מכל מדות אלין", מפני ששם הדברים מצויים באחדות ובביטול מוחלטים.

גם למעלה יש שכל — חכמה, בינה ודעת — ושבע ספירות רגשיות, אך שם הן מאוחדות לחלוטין עם ה'. כפי שנאמר בתפילת אליהו בתיקוני זהר: "חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא ולאו מכל מדות אלין" — הוא חכם, אך לא בחכמה שניתן לדעת.

11 וכמ"ש לך ה' הגדולה כו' וחיוהי וגרמוהי חד כו'. ובחי' דבר ה' הם האותיות שבהם מתלבשים חב"ד [חכמה בינה ודעת] ומדות שהם ע"ס [עשר ספירות] עליונות.

כמו שכתוב "לך ה' הגדולה כו'", וכן "וחיוהי וגרמוהי חד כו'". בחינת דבר ה' היא האותיות, שבהן מתלבשות חכמה, בינה ודעת והמדות, שהן עשר הספירות העליונות.

> הפסוק "לך ה' הגדולה כו'" מונה את הספירות, והביטוי מתיקוני זהר "וחיוהי וגרמוהי חד כו'" מוסיף שהן אחד עמו. דבר ה' הוא האותיות, ובהן מתלבשות עשר הספירות העליונות.

ובחי' אות היו"ד שהיא נקודה קטנה מרמז על היות שבו מתלבש בחי' חכמה שהוא בחי' אין וביטול בתכלית.[32]

בחינת האות יו"ד, שהיא נקודה קטנה, רומזת לכך שבה מתלבשת בחינת חכמה, שהיא בחינת אין (אַיִן) וביטול מוחלט.

> היו"ד אינה אלא נקודה. קטנותה מתאימה לחכמה, המכונה אין (אַיִן): הניצוץ הראשון של החכמה, בטרם קיבל צורה כלשהי, מצב של ביטול מוחלט.

12 ואות ה"א[33] שהיא בחי' התפשטות אורך ורוחב מרמז על שהוא בחי' לבוש לבחי' בינה וכו'.

והאות ה"א, שהיא התפשטות לאורך ולרוחב, מרמזת על היותה לבוש לבחינת בינה וכו'.

> האות ה"א רחבה ומתפשטת לאורך ולרוחב, ולכן היא מתאימה לבינה, שבה נקודת החכמה מתרחבת ומתפתחת.

וכמו"כ [וכמו כן] שאר האותיות שבהם מתלבשים בחי' מדות העליונות. וזהו שיעקב עשה מכל האבנים אבן אחת שהוא אות היו"ד להעלותן לבחי' חכמה עילאה.

וכך גם האותיות האחרות, שבהן מתלבשות בחינות המידות העליונות. וזהו שיעקב עשה מכל האבנים אבן אחת, שהיא אות יו"ד, כדי להעלותן לבחינת חכמה עילאה.

> האותיות האחרות מלבישות את המידות. איסוף כל האבנים לאות יו"ד פירושו העלאת כל האותיות לחכמה עילאה, שבה הן בטלות לפני ה'.

קטע 5 • ¶13-16

המצבה והשמן

13 ואזי אח"כ וישם אותה מצבה[34] הוא בחי' אות הוא"ו שעשה והמשיך מבחי' י' לבחי' ו' להיות התלבשות בחי' חכמה עילאה למטה בבחי' תומ"צ [תורה ומצות] וכנודע תמונת אות הוא"ו שעל ראשו נקודת היו"ד[35]

ואחר כך, "וישם אותה מצבה" היא בחינת האות וא"ו: הוא עשה והמשיך [אותה] מבחינת יו"ד לבחינת וא"ו, כדי שחכמה עילאה תתלבש למטה בתורה ובמצוות.

> לאחר העלייה באה הירידה. הצבת האבן כמצבה וקופה היא בחינת האות וא"ו, קו אנכי: יעקב המשיך את היו"ד כלפי מטה אל האות וא"ו, כדי שחכמה עילאה תתלבש בתורה ובמצוות למטה.

ואח"כ הולך ומתמשך למטה כמו כן אורייתא מחכמה עילאה נפקת ונמשך ומתפשט למטה בדברים גשמיים כו'.

כידוע, בצורת האות וא"ו יש בראשו נקודה של יו"ד, ולאחר מכן הוא נמשך ומתארך כלפי מטה. כך גם "אורייתא מחכמה עילאה נפקת", והיא נמשכת ומתפשטת למטה בדברים גשמיים וכו'.

> האות וא"ו מצוירת כנקודה דמוית יו"ד בראשה, שממנה נמשך קו כלפי מטה. כך גם התורה, ש"אורייתא מחכמה עילאה נפקת", יורדת ומתלבשת בעניינים גשמיים.

14 וזהו ויצוק שמן על ראשה[36] פי' שמן הוא בחי' חכמה עילאה[37] וכמ"ש שמן משחת קדש.[38]

וזהו [פירוש] "ויצוק שמן על ראשה". פירוש הדבר: שמן הוא בחינת חכמה עילאה, כמו שכתוב "שמן משחת קדש".

> יציקת השמן על המצבה היא השלב הבא. השמן מסמל חכמה עילאה; הפסוק "שמן משחת קדש" מובא כדי להראות שהשמן מסמל קדושה הנמשכת מלמעלה.

להיות גלוי בחי' חכמה עילאה ממש למטה בבחי' מצבה הנ"ל שהוא בחי' תורה ומצות שמלובשים למטה בדברים גשמיים המחליף פרה בחמור[39] כו' כשר פסול כו' עכ"ז [עם כל זה] יהיה בהם גילוי בחי' חכמה עילאה ממש כמו שהוא למעלה.

[וזאת] כדי שתהיה למטה התגלות של חכמה עילאה עצמה, בבחינת המצבה הנ"ל, שהיא בחינת תורה ומצוות המלובשים למטה בדברים גשמיים — "המחליף פרה בחמור" וכו', "כשר פסול" וכו'; ואף על פי כן תהיה בהם התגלות של חכמה עילאה עצמה, כפי שהיא למעלה.

> המטרה היא שחכמה עילאה עצמה תתגלה במצבה, כלומר בתורה ובמצוות, אף שהן עוסקות בעניינים גשמיים: דינים על החלפת פרה בחמור, ועל מה שכשר ומה שפסול. גם שם אמורה החכמה האלוקית להתגלות כפי שהיא גלויה למעלה.

15 **וכמארז"ל** [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] **מה להלן באימה וביראה**[40] **אף כאן באימה וביראה. פי' מה להלן בשעת מתן תורה על הר סיני שהיו באימה וביראה שאז הי'** [היה] **בחי' גילוי בתכלית ששמעו מפי עצמות המאציל אנכי הי' אלקיך כו'.**

וכפי שאמרו חז"ל: "מה להלן [היה] **באימה וביראה אף כאן** [צריך להיות] **באימה וביראה". הכוונה היא: "מה להלן" — בזמן מתן תורה על הר סיני, כשבני ישראל היו באימה וביראה, שכן אז היה גילוי בתכלית, והם שמעו מפי עצמות המאציל: "אנכי הי' אלקיך כו'".**

חז"ל לימדו שיש ללמוד תורה באימה וביראה, כמו במעמד הר סיני. הגילוי בסיני היה מוחלט: בני ישראל שמעו "אנכי הי' אלקיך כו'" מפי עצמותו ממש של ה', ולכן היו מלאים יראה.

אף כאן היינו אף כמו שהתורה מלובשת למטה בדברים גשמיים יהי' [יהיה] **ע"י גילוי חכמה עילאה ממש כמו שהי'** [שהיה] **אז וכמ"ש ואשים דברי בפיך**[41] **כו'.**[42]

"אף כאן" — כלומר, גם כשהתורה מלובשת למטה בדברים גשמיים, הדבר יהיה באמצעות גילוי של חכמה עילאה ממש, כפי שהיה אז, כמו שכתוב: "ואשים דברי בפיך כו'".

"אף כאן" פירושו שגם עכשיו, כשהתורה מלובשת בעניינים גשמיים, צריך להיות בה אותו גילוי של חכמה עילאה שהיה אז. הפסוק "ואשים דברי בפיך כו'" מבטא זאת: דברי ה' עצמם נמצאים בפיו של מי שלומד תורה.

16 **ולהיות גילוי כזה למטה הוצרך יעקב מתחלה להעלותן למעלה מעלה לבחי' סוכ"ע. וכמ"ש וירימה מצבה**[43] **להיות כי נעוץ סופן בתחלתן**[44] **וע"ז נעוץ תחלתן בסופן כו' שמדרגה היותר גבוה יותר יכולה לירד ולהתפשט מטה מטה כידוע:**[45]

וכדי שגילוי כזה יופיע למטה, היה על יעקב להעלות אותן תחילה למעלה מעלה, עד לבחינת סובב כל עלמין. כמו שנאמר: "וירימה מצבה", שכן "נעוץ סופן בתחלתן", ועל ידי כך "נעוץ תחלתן בסופן" וכו'; ככל שהדרגה גבוהה יותר, כך היא יכולה לרדת ולהתפשט למטה יותר, כידוע.

כדי להמשיך גילוי כזה למטה, יעקב היה צריך תחילה להעלות את האותיות עד לסובב כל עלמין, האור המקיף את כל העולמות, כפי שנאמר בהמשך הפרשה על יעקב: "וירימה מצבה". העיקרון, שמקורו בספר יצירה, הוא ש"נעוץ סופן בתחלתן": הנמוך ביותר מושרש בגבוה ביותר, וככל שהדרגה גבוהה יותר, היא יכולה להגיע רחוק יותר למטה.

קטע 6 • ¶17-21

בית אבי: צחוקו של יצחק

17 וזהו ושבתי בשלום אל בית אבי והי׳ [והיה] הוי׳ לי לאלקים. שכל זה יהיה ע״י העלאות והמשכות שממטה למעלה ומלמעלה למטה שהוא בחי׳ וישם מראשתיו כו׳

וזהו [פירוש] ״ושבתי בשלום אל בית אבי והי׳ הוי׳ לי לאלקים״: כל זה יתרחש באמצעות העלאות והמשכות, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. זהו בחינת ״וישם [אותם] מראשתיו״ וכו׳, ולאחר מכן ״ויצק עליה שמן״ וכו׳, כפי שהוזכר לעיל.

> כעת המאמר חוזר לנדר. כל זה מתרחש באמצעות שתי תנועות: העלייה מלמטה, ״וישם [אותם] מראשתיו״, ולאחר מכן הירידה מלמעלה, ״ויצק עליה שמן״.

ואח״כ ויצק עליה שמן כו׳ כנ״ל כי הנה אבי[46] קאי על יצחק וכמ״ש כי אתה אבינו[47] שלע״ל [שלעתיד לבוא] יאמרו על יצחק כי אתה אבינו כו׳.

״אבי״ מתייחס ליצחק, כפי שנאמר ״כי אתה אבינו״, שכן לעתיד לבוא יאמרו על יצחק: ״כי אתה אבינו״ וכו׳.

> ״אבי״ פירושו יצחק: הגמרא (Shabbos 89b) מספרת שבעתיד, לאחר שיצחק יתחנן בעד בניו, ישראל יאמרו לו, בלשונו של ישעיהו: ״כי אתה אבינו״.

18 והנה יצחק הוא מלשון צחוק ותענוג וכמ״ש צחק עשה לי[48] כו׳ כל השמע יצחק לי

והנה, יצחק הוא מלשון צחוק (tzechok) ותענוג, כפי שנאמר: ״[ה׳] צחק עשה לי״ וכו׳, ״כל השמע יצחק לי״.

> השם יצחק נגזר מלשון צחוק (tzechok), כפי שאמרה שרה בלידתו: ״[ה׳] צחק עשה לי״ וכו׳; ״כל השמע יצחק לי״. הצחוק מבטא תענוג.

והוא לשון עתיד שיתגלה בחי׳ התענוג העליון[49] שלמעלה והוא ע״י בחי׳ הבירורי׳ [הבירורים / הבירורין] שלמטה בבחי׳ אתכפיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא ע״י העלאות והמשכות כנ״ל.

ו[השם ״יצחק״ (yitzchak), שפירושו ״הוא יצחק״,] הוא בלשון עתיד, כלומר התענוג העליון שלמעלה עתיד להתגלות. הדבר נעשה באמצעות הבירורים (beirurim) שלמטה, בדרך של הכנעה (אתכפיא, iskafya) והפיכה (אתהפכא, is'hapcha) של החושך לאור, באמצעות העלאות והמשכות שהוזכרו לעיל.

> יצחק פירושו צחוק בעתיד: התענוג העליון שעבודת הבירורים תגלה.

19 וכמו התענוג והצחוק שלמטה שאינו אלא מאיזו שינוי והתחדשות כמו למשל צפור המדברת[50] וכדומה שאין דרכה וטבעה לדבר משא"כ מאדם המדבר אין מקבלים תענוג כלל לפי שדרכו בתמידות לדבר. וכמו"כ [וכמו כן] ממש למעלה.

כשם שהתענוג והצחוק בעולם הזה באים רק בעקבות שינוי וחידוש כלשהו — למשל, ציפור מדברת וכדומה, שאין דרכה וטבעה לדבר — ואילו מאדם שמדבר אין מתענגים כלל, שכן דרכו לדבר תמיד. וכך ממש גם למעלה.

> התענוג נובע מחידוש. ציפור מדברת מעוררת בנו תענוג, כי הדיבור אינו טבעי לה; אדם שמדבר אינו מעורר בנו תענוג, כי הדיבור רגיל וטבעי לו. כך גם למעלה: מה שמעורר תענוג אצל ה' הוא דבר בלתי צפוי.

הנה בחי' יעקב הוא י' עקב שהוא בחי' ירידת והשתלשלות אלקות עד למטה מטה גם בבחי' עקביי' שהם עולמות הנפרדים לגמרי ובעלי גבול כו'.

והנה, בחינת יעקב היא י' עקב [היו"ד שבעקב], שהיא ירידת והשתלשלות האלוקות עד למטה מטה, גם בבחינת העקביים — שהם העולמות הנפרדים לחלוטין והמוגבלים.

> יעקב, שבו היו"ד מגיעה עד לעקב, מבטא את ירידת האלוקות עד לעולמות הנמוכים והמוגבלים ביותר, שנראים נפרדים לחלוטין מה'.

20 וכמ"ש ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה[51] שנמשך ונשתלשל בהשתלשלות וצמצומים כ"כ [כל כך] להתהוות יש מאין בעלי גבול ועלמין דפרודי

כפי שנאמר, "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": [האלוקות] נמשכה וירדה דרך השתלשלות וצמצומים רבים כל כך, עד שנבראו יש מאין נבראים מוגבלים ועולמות של פירוד,

> גם כאן מסעו של יעקב לחרן נקרא כירידת האלוקות, דרך צמצומים רבים כל כך, עד שנבראים עולמות מוגבלים ונפרדים יש מאין.

שהם בחי' נבראי' [נבראים] נפרדים שהם בחי' יש ונפרד בפ"ע [בפני עצמו] שנק' חרי"ן והוא מלשון נחר גרוני[52, 53] כו'.

שהם נבראים נפרדים, בבחינת יש ונפרדים בפני עצמם; ו[זה] נקרא חרן, מלשון "נחר גרוני" [גרוני התייבש] וכו'.

> הנבראים הנפרדים האלה, שחשים שהם קיימים בפני עצמם, נקראים חרן. המאמר קושר את השם חרן למילה "נחר", שפירושה התייבש, והיא חולקת את האותיות ח' ור' עם השם חרן; המילה מופיעה במזמור שבו נאמר "נחר גרוני".

והיינו שהחיות אלקות הנמשך ומתלבש בהם שנק' בחי' גרון שהוא קול כנודע[54] מכוסה ומוסתר בהם לגמרי עד

כלומר, החיות האלוקית הנמשכת ומתלבשת בהם, הנקראת בחינת גרון — שהוא קול, כידוע — מכוסה ומוסתרת בהם לגמרי,

> החיות האלוקית שבנבראים נקראת "גרון", משום שהגרון מפיק קול — הדיבור האלוקי שבורא אותם. בעולמות האלה הקול הזה מכוסה ומוסתר לחלוטין.

שהם עלמין דפרודי וחשך לגמרי כאלו הם יש ונפרד בפ"ע [בפני עצמו] **ואזי נק' חרן לשון נחר גרוני כו'. וכמ"ש נאלמתי דומיה**[55] **כו'.**

עד שהם עולמות של פירוד וחושך מוחלט, כאילו הם יש ונפרדים בפני עצמם; ואז נקרא חרן, מלשון "נחר גרוני" וכו'. וכפי שנאמר, "נאלמתי דומיה" וכו'.

> כך נעשים העולמות נפרדים וחשוכים, כאילו הם קיימים בפני עצמם. זהו הגרון ה"נחר", וכן השתיקה המתוארת במילים "נאלמתי דומיה": הקול האלוקי אינו נשמע.

21 **והנה תכלית המכוון בירידת והשתלשלות אור ה' כ"כ** [כל כך] **למקום חשך ועלמין דפרודי. היינו בכדי שיהי'** [שיהיה] **אתכפיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא כו'**

מטרתה הסופית של ירידת אור ה' והשתלשלותו עד למקום של חושך ולעולמות של פירוד היא שתהיה הכנעה והפיכה של החושך לאור וכו':

> מדוע ירד אורו של ה' למקום כה רחוק, אל תוך חושך ופירוד? כדי שאפשר יהיה להכניע את החושך ולהפוך אותו לאור (אתכפיא ואתהפכא, הכנעה והפיכה).

להפוך את כל המדות רעות שהם האהבה ורשפי אש של הבלי עולם או הכעס כו'

להפוך את כל המדות הרעות, שהן האהבה ורשפי האש כלפי הבלי העולם, או הכעס וכו',

> אצל האדם מדובר ברגשות הרעים: אהבה בוערת להבלי העולם, כעס וכדומה.

להפכם שיהיו רק לה' לבדו ולהיות בבחי' בטול הרצון לה' לבד ולא בבחי' יש ונפרד בפ"ע [בפני עצמו] **כו'.**

להפוך אותן כך שיהיו מופנות לה' לבדו, ולהיות במצב של ביטול הרצון לה' בלבד, ולא במצב של ישות נפרדת לעצמה וכו'.

> יש להפוך אותן כך שיהיו מכוונות לה' לבדו, ושהאדם יבטל את רצונו לפני ה' במקום לחוש שהוא ישות נפרדת.

ונק' בחי' זאת בחי' תשובה שהוא בחילא יתיר כו' דהיינו המדות רעות שהם ברשפי אש להפכם ולהשיבם לה' לבד כנ"ל

רמה זו נקראת תשובה, שהיא "בחילא יתיר" וכו'; כלומר, [לקחת] **את המדות הרעות הבוערות בלהבות, להפוך אותן ולהשיבן לה' לבדו, כפי שהוזכר לעיל.**

> הפיכה זו נקראת תשובה, הפועלת "בחילא יתיר" (בכוח גדול יותר): לוקחים את עצם הלהט של הרגשות הרעים והופכים אותו בחזרה לה'.

(וזהו במקום שבעלי תשובה עומדין[56] צדיקי' [צדיקים] גמורים אין יכולים לעמוד). ועי"ז נעשה תענוג גדול למעלה והוא מבחי' אתכפיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא שלמטה.

(וזהו [פירוש] "במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקי' גמורים אין יכולים לעמוד".) ובאמצעות זאת נוצר למעלה תענוג גדול, והוא נובע מהכנעת החושך והפיכתו לאור למטה.

> זו הסיבה ש"במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקי' גמורים אין יכולים לעמוד". ההפיכה הזאת מביאה תענוג גדול למעלה.

וזהו יפה שעה אחת בתשובה[57, 58] כו' להיות שע"י בחי' תשובה דוקא נעשה התענוג למעלה כ"כ [כל כך] שהוא ממש כמשל צפור המדברת כנ"ל

וזהו [פירוש] "יפה שעה אחת בתשובה" וכו': דווקא באמצעות תשובה נוצר למעלה תענוג גדול כל כך, ממש כמו במשל הציפור המדברת שהוזכר לעיל;

> המשנה מלמדת ששעה אחת של תשובה בעולם הזה יפה מכל חיי העולם הבא. תשובה יוצרת תענוג למעלה ממש כמו במשל הציפור המדברת: דבר בלתי צפוי.

ואז נעשה מבחי' חר"ן רנ"ה וכנודע על ענין חמץ ומצה שמאות החי"ת של חמ"ץ נעשה ה"א כמ"ש בזהר פ' פנחס[59] ע"פ גער חי"ת קנה[60, 61] כו' ונעשה בחי' מצה.

ואז נהפכת בחינת חרן לרנה [שירה של שמחה]. כידוע בענין חמץ ומצה, שהאות חי"ת שבחמץ נעשית ה"א, כמו שנאמר בזהר, פרשת פנחס, על הפסוק "גער חי"ת קנה" וכו', ואז נעשית בחינת מצה.

> אז חרן נעשית רנה: החי"ת מתחלפת בה"א. כך גם בחמץ ובמצה, שההבדל ביניהם הוא רק בין חי"ת לה"א; הזהר דורש את "גער חי"ת קנה" כגערה בחי"ת.

כמו"כ [כמו כן] מחרן נעשה רנה כמ"ש באבוד רשעים רנה[62] שהוא בחי' התענוג שנעשה למעלה מבחי' אתכפיא ואתהפכא כנ"ל.[63]

כך גם מחרן נעשית רנה, כפי שנאמר "באבוד רשעים רנה"; זו בחינת התענוג שנוצר למעלה מכוח ההכנעה וההפיכה, כפי שהוזכר לעיל.

> הפסוק "באבוד רשעים רנה" מלמד שרנה באה כאשר מתגברים על הרע. רנה זו היא התענוג שנוצר למעלה מהכנעת החושך ומהפיכתו.

קטע 7 • ¶22-24

ההתגלות העתידית

22 והנה בחי' התענוג הזה יתגלה לעתיד דוקא שאז ואת רוח הטומאה אעביר[64] כו' שלא יהיה עוד בחי' חשך ובירורי' [ובירורים] כמו שהוא עתה בעליות וירידות אלא כמ"ש בחריש ובקציר תשבות[65] כמבואר במ"א.

הנה, תענוג זה יתגלה דווקא לעתיד לבוא, שכן אז "ואת רוח הטומאה אעביר כו'", ולא יהיו עוד חושך ובירורים כפי שישנם כיום, בעליות ובירידות; אלא, ככתוב, "בחריש ובקציר תשבות", כפי שנתבאר במקום אחר.

> תענוג זה יתגלה בשלמות רק לעתיד לבוא, כאשר ה' יעביר מן הארץ את רוח הטומאה. אז לא יהיה עוד חושך שיש לבררו ולא יהיו עליות וירידות; עבודת "בחריש ובקציר", כלומר עבודת הבירור, תיפסק ותבוא מנוחה.

23 ויהיה בחי' גילוי אור ה' למטה בבחי' יחוד וביטול בתכלית כמו שהוא למעלה בעולמות עליונים דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד כו' שעתה הוא מאין ליש כו' משא"כ לעתיד יהיה מיש לאין בבחי' ביטול ואתהפכא כו'.

ותהיה למטה התגלות של אור ה' במצב של אחדות וביטול מוחלט, כפי שהוא למעלה בעולמות העליונים, שבהם "איהו וחיוהי וגרמוהי חד" וכו'. שכן כעת הדבר הוא מאין ליש וכו', ואילו לעתיד לבוא יהיה מיש לאין, בבחינת ביטול ואתהפכא וכו'.

> לעתיד לבוא יתגלה למטה אור ה' באותה אחדות הקיימת בעולמות העליונים. כעת ההתהוות היא "מאין ליש", והברואים מרגישים שהם קיימים בפני עצמם; אז תהיה ההתהוות "מיש לאין", כאשר הבריאה תכיר בביטולה לפני ה' ותתהפך.

24 ואזי יתגלה בחי' ענג העליון שהוא בבחי' א"ס והוא בחי' יום הז' יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים[66] שהוא בחי' גילוי ענג העליון כנודע שנעשה מהבירורים שלמטה בשיתא אלפי שנין כו'.

ואז יתגלה התענוג העליון, שהוא בבחינת אין סוף; זו בחינת היום השביעי, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שהוא גילוי התענוג העליון, כידוע, הנוצר מן הבירורים שלמטה במשך ששת אלפי השנים וכו'.

> אז יתגלה התענוג העליון, שהוא אין־סופי. זהו "היום השביעי", התקופה שכולה "שבת ומנוחה לחיי העולמים"; הוא פרי עבודת הבירורים במשך ששת אלפי שנות העולם.

וזהו ושבתי כו' אל בית אבי[67] שהוא בחי' חזרה והשבה של בחי' יעקב מבחי' חר"ן כנ"ל לבחי' רנה שנק' בית אבי שהוא בחי' יצחק שהוא בחי' הצחוק והתענוג העליון שיתגלה לעתיד מבחי' אתכפיא ואתהפכא הנ"ל:

וזהו [פירוש] **"ושבתי" וכו', "אל בית אבי": החזרה והשיבה של בחינת יעקב מבחינת חר"ן, כנ"ל, לבחינת רנה** [שירת עונג], **הנקראת "בית אבי"; זו בחינת יצחק, בחינת הצחוק והתענוג העליון שיתגלו לעתיד לבוא, כתוצאה מאתכפיא ואתהפכא הנ"ל.**

> זהו שובו של יעקב "אל בית אבי": חזרתו מחר"ן, הקול האלוקי הנסתר, אל רנה, שירת העונג, שהיא בחינת יצחק — הצחוק שיתגלה לעתיד לבוא.

קטע 8 • ¶25-29

שלום, והוי' נעשה אלקים

25 **וזהו שיאמרו לעתיד על יצחק דוקא כי אתה אבינו להיות כי זהו תכלית המכוון בירידת והשתלשלות העולמות כדי שעי"ז יהיה צחוק ותענוג למעלה כנ"ל.**

וזה הטעם שבעתיד יאמרו דווקא על יצחק: "כי אתה אבינו", משום שזו תכלית הכוונה בירידתם ובהשתלשלותם של העולמות, כדי שעל ידי כך יהיו למעלה צחוק ותענוג, כפי שנאמר לעיל.

> מדוע ישראל יקראו בעתיד דווקא ליצחק "כי אתה אבינו"? משום שכל תכלית ירידתם של העולמות היא הצחוק והתענוג שלמעלה, ויצחק הוא בחינת הצחוק הזאת.

וזהו ושבתי בשלום כו'. כי בחי' ענג הנ"ל שיתגלה לעתיד הוא דוקא ע"י בחי' העלאות והמשכות שהם בחי' הבירורים למטה בבחי' אתכפייא ואתהפכא כנ"ל שנקרא בחי' שלום.

וזהו [פירוש] **"ושבתי בשלום" וכו'. התענוג שהוזכר לעיל, שיתגלה לעתיד, יבוא דווקא באמצעות העלאות והמשכות, שהן הבירורים הנעשים למטה בבחינת אתכפייא ואתהפכא, כפי שנאמר לעיל;** [וזה] **נקרא בחינת שלום.**

> כעת מתבארת משמעות המילים "בשלום". התענוג העתידי בא באמצעות שתי התנועות של עלייה והמשכה: בירור העולם על ידי הכנעת הרע והפיכתו. החיבור בין שתי התנועות נקרא "שלום".

להיות כי שלום הוא המחבר שני הפכים וכמ"ש עושה שלום במרומיו.[68] שמיכאל שר של מים[69] וגבריאל שר של אש כו'.

הטעם לכך הוא שהשלום מחבר בין שני הפכים, כמו שכתוב: "עושה שלום במרומיו". מיכאל הוא שר המים וגבריאל שר האש וכו'.

> השלום מאחד הפכים. המדרש מפרש את הפסוק "עושה שלום במרומיו" כתיאור של ה' עושה שלום בין מיכאל, מלאך השלג — המכונה כאן שר המים — לבין גבריאל, מלאך האש, כך שאחד מהם אינו פוגע באחר.

26 והנה כתיב שלום שלום לרחוק ולקרוב[70] והיינו בי' בחי' שלום[71] שלום מלמטה למעלה והיינו לרחוק שנעשה קרוב שהוא בחי' העלאה ממטה למעלה.

כעת, נאמר "שלום שלום לרחוק ולקרוב". כלומר, [יש] שתי בחינות של שלום: שלום מלמטה למעלה, כלומר, "לרחוק" — מי שרחוק ונעשה קרוב, וזוהי העלאה מלמטה למעלה;

ישעיהו אומר "שלום שלום" פעמיים, ולכן יש שני סוגים של שלום. הראשון הוא שלום "לרחוק": מי שרחוק — העולם התחתון — מתקרב ועולה מלמטה למעלה.

ושלום מלמעלה למטה היינו בחי' ירידת והמשכת אלקות למטה בבחי' תורה ומצות כמבואר לעיל במ"ש ויצק שמן כו'.

והשלום מלמעלה למטה הוא ירידת האלוקות והמשכתה למטה, אל תוך התורה והמצוות, כפי שהוסבר לעיל על הפסוק "ויצק שמן" וכו'.

השני הוא שלום "לקרוב": האלוקות יורדת מלמעלה לתוך התורה והמצוות, כמו בשמן שיעקב יצק על המצבה.

27 וע"י ב' בחי' שלום הנ"ל שהם בחי' אתהפכא מחשוכא לנהורא שלא יהיו בבחי' עלמין דפרודי רק בבחי' יחוד וביטול כמו שהוא למעלה בעולמות עליוני' [עליונים] ממש

ועל ידי שתי בחינות השלום שהוזכרו לעיל, שהן הפיכת החושך לאור, כך שהם לא יהיו בבחינת עולמות של פירוד, אלא בבחינת אחדות וביטול, ממש כפי שהדבר למעלה בעולמות העליונים,

באמצעות שני סוגי השלום האלה החושך נהפך לאור, והעולמות התחתונים חדלים להיות עולמות של פירוד ונעשים מאוחדים עם ה', כפי שהם העולמות העליונים.

ואזי אשוב אל[72] בית אבי שיתגלה ממילא בחי' הענג העליון שהוא בבחי' א"ס ממש למעלה מעלה מהשתלשלות העולמות במדרגות רבות מעלה ומטה וחשך ואור.

אז "אשוב אל בית אבי": התענוג העליון, שהוא ממש בבחינת אין סוף, למעלה מעלה מהשתלשלות העולמות על מדרגותיה הרבות, מעלה ומטה, חושך ואור, יתגלה מאליו.

אז "אשוב אל בית אבי": התענוג העליון יתגלה מאליו. הוא אין־סופי, ונמצא למעלה מכל השתלשלות העולמות, על ההבחנות שבה של מעלה ומטה, חושך ואור.

משא"כ לגבי עצמותו ומהותו יתי' קטן וגדול שוים ממש בלי שינוי וכחשכה כאורה[73] ממש.

ואולם ביחס לעצמותו ומהותו יתברך, קטן וגדול שווים ממש, ללא שינוי, ו"כחשכה כאורה" ממש.

מבחינת עצמותו של ה', ההבחנות האלה אינן קיימות כלל: קטן וגדול שווים, ו"כחשכה כאורה", כפי שנאמר בתהילים.

28 ואז והיה הוי' לי לאלקים כו'. כי הנה כתיב כי שמש ומגן[74] הוי' אלקים שכמו שהמגן הוא נרתק להשמש ומכסה ומסתיר על אור השמש כמו"כ [כמו כן]

ואז, "והיה הוי' לי לאלקים" וכו'. שהרי נאמר: "כי שמש ומגן הוי' אלקים": כשם שהמגן הוא נרתיק לשמש, המכסה ומסתיר את אור השמש,

> כעת מופיע הביטוי המרכזי בנדר: "והיה הוי' לי לאלקים". במזמור מצמידים את "שמש" להוי' ואת "מגן" לאלקים: כשם שמגן מכסה את השמש ועוטף את אורה בנרתיק.

שם אלקים הוא בחי' נרתק לשם[75] הוי' ומכסה ומסתיר עליו להיות נבראים בעלי גבול ונפרדים בפ"ע [בפני עצמו] משא"כ שם הוי' הוא בחי' המשכת אור ה' למטה כו'.[76]

כך גם שם אלקים הוא בחינת נרתיק לשם הוי', המכסה ומסתיר אותו, כדי שיהיו נבראים בעלי גבול ונפרדים בפני עצמם; ואילו שם הוי' הוא בחינת המשכת אור ה' למטה וכו'.

> כך אלקים מסתיר את הוי', כדי שיוכלו להתקיים נבראים מוגבלים ונפרדים, בלי שיוצפו באור. לעומת זאת, הוי' הוא המשכת אורו של ה'.

29 והנה כ"ז [כל זה] הוא בבחי' השתלשלות מעלה ומטה וחשך ואור אבל לעתיד שיתגלה בחי' ענג העליון שהוא למעלה מעלה מבחי' ההשתלשלות והוא למעלה מעלה מבחי' שם[77] הוי' ושם אלקים

והנה, כל זה שייך להשתלשלות, למעלה ולמטה, לחושך ולאור.

> כל אלה — השמש והמגן, הגילוי וההסתר — שייכים להשתלשלות העולמות, שיש בה למעלה ולמטה, חושך ואור.

ואזי מה שעתה הוא בחי' שם הוי' יהיה אז בחי' אלקים לגבי בחי' ענג העליון הנ"ל

אבל לעתיד לבוא, כאשר יתגלה התענוג העליון, שהוא למעלה לאין ערוך מהשתלשלות ולמעלה לאין ערוך גם משם הוי' ומשם אלקים, אז מה שכעת הוא בחינת שם הוי' יהיה בחינת אלקים ביחס לתענוג העליון האמור.

> אך התענוג שיתגלה בעתיד נעלה מכל ההשתלשלות, ואף משמות הוי' ואלקים. ביחס אליו, אפילו הוי' — שכיום הוא שם הגילוי — יהיה כמו אלקים, כיסוי בלבד. זהו "והיה ה' לי לאלקים".

ואזי והאבן הזאת אשר שמתי מצבה[78] כנ"ל יהיה בית אלקים שיהיה בית וכלי לבחי' אלקים דלעתיד שהוא בחי' הוי' עתה.

ואזי "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה", כנזכר לעיל, "יהיה בית אלקים": היא תהיה בית וכלי לבחינת אלקים שלעתיד, שהיא בחינת הוי' של עכשיו.

> האבן, המדרגה הנמוכה ביותר, תהיה אז "בית אלקים": כלי למה שייקרא אז אלקים, והוא הוי' כפי שאנו מכירים אותו כיום. בכך מתיישבת השאלה הראשונה: האבן נעשית בית כאשר הוי' נעשה "אלקים".

וכל אשר תתן לי הוא לשון עתיד היינו כל עליות שיהיו לעתיד הכל עשר אעשרנו לך בבחי׳ מעשר כנודע ודי״ל [ודי למבין]**:**

״וכל אשר תתן לי״ הוא לשון עתיד; כלומר, כל העליות שיהיו לעתיד לבוא, את כולן ״עשר אעשרנו לך״, בבחינת מעשר, כידוע, ודבר זה די למבין.

נדרו של יעקב מסתיים במילים ״וכל אשר תתן לי״ — ״עשר אעשרנו לך״. ״תתן״ הוא בלשון עתיד: העליות הבלתי־פוסקות שלעתיד, שאף הן יוחזרו להי׳ כמעשר. המאמר מסתיים בקביעה שזה די למבין.

קטע 9 • ¶30

סיכום

30 קיצור[79] **(א) הנה יעקב המשיך היו״ד ח״ע** [חכמה עילאה] **לבחי׳ עקביי׳ וזהו ענין יציאת יעקב מבאר שבע יסוד אי׳** [אימא] **לבחי׳ חרן כדי להעלות בירורי נוגה**

תקציר. (א) יעקב המשיך את היו״ד, חכמה עילאה, עד לבחינת העקביים. וזהו עניין יציאתו של יעקב מבאר שבע, יסוד אימא, אל בחינת חרן, כדי להעלות את בירורי נוגה;

סיכום בשלוש נקודות. (א) יעקב המשיך את היו״ד, חכמה עילאה, עד לעקביים. באר שבע מזוהה עם יסוד אימא, הערוץ של בינה, ויעקב ירד לחרן כדי להעלות את הניצוצות הכלואים בנוגה, התחום המעורב של טוב ורע שאפשר לבררו.

והיינו מה שלקח מאבני המקום[80] **שהם בחי׳ אותיות דבר ה׳ המלובשים בדצ״ח** [בדומם צומח חי] **ועשה מהם אבן אחת הוא בחי׳ יו״ד שזהו וישם מראשותיו**[81] **(ע׳** [עיין] **זהר ח״א** [חלק א׳] **דע״ב ופ׳ ויצא קנ״א ופ׳ ויחי רל״א ובמ״ש ע״פ אבן ישראל)**[82, 83, 84]

כלומר, הוא לקח מאבני המקום, שהן בחינת אותיות דבר ה׳ המלובשות בדומם, בצומח ובחי, ועשה מהן אבן אחת, שהיא בחינת היו״ד; וזהו ״וישם [אותו] **מראשותיו״ (ראו זהר חלק א, דף ע״ב, פרשת ויצא,** [דף] **151, ופרשת ויחי,** [דף] **231, וכן מה שנתבאר על הפסוק ״אבן ישראל״).**

האבנים הן אותיות דבר ה׳ המלובשות בדומם, בצומח ובחי. יעקב אסף אותן לאחת, לבחינת יו״ד, ושם אותה ״מראשותיו״. ההפניה שבסוגריים מציינת מקומות בזהר ודיון על ״אבן ישראל״.

ואח״כ וישם אותה מצבה[85] **המשכת בחי׳ ו׳ שנמשך מהיו״ד והוא ענין אורייתא מח״נ** [מחכמה נפקת] **ויצק עליה שמן להיות מה להלן באימה ויראה אף כאן באימה ויראה:**[86]

ואחר כך, ״וישם אותה מצבה״: המשכת בחינת הוי״ו, שנמשכת מן היו״ד; וזהו עניין ״אורייתא מח״נ״. ״ויצק עליה שמן״, כדי שיתקיים ״מה להלן באימה ויראה אף כאן באימה ויראה״.

המצבה היא הוי״ו הנמשכת מן היו״ד, והתורה יוצאת מחכמה עילאה. השמן הוא גילוי החכמה שבתורה, כדי שילמדו אותה באימה וביראה, כפי שהיה במעמד הר סיני.

(ב) ועי"ז ושבתי בשלום אל בית אבי בחי' יצחק כי אתה אבינו[87] והוא הצחוק והתענוג שיהיה לע"ל [לעתיד לבוא] מבירורים אלו והיינו ע"י אתכפיא ואתהפכא נתברר מבחי' חר"ן ונהפך החי"ת להי"א להיות רנ"ה בחי' תענוג

(ב) ועל ידי כך: "ושבתי בשלום אל בית אבי", בחינת יצחק, שעליו נאמר "כי אתה אבינו"; וזהו הצחוק והתענוג שיהיו לעתיד לבוא כתוצאה מבירורים אלו. כלומר, על ידי אתכפיא ואתהפכא מתבררת בחינת חרן, והחי"ת נהפכת להי"א, ונעשית רנה, בחינת תענוג.

(ב) התוצאה היא השיבה אל "בית אבי", בחינת יצחק, והצחוק והתענוג שלעתיד לבוא, שייוולדו מבירורים אלה: חרן מתבררת, החי"ת שבה נהפכת להי"א, והיא נעשית רנה, תענוג.

(ועד"ז בענין יצ"מ [יציאת מצרים] מיצר הגרון ע"ד בחי' חרן נחר גרוני[88] כוי וימררו חיי אבותינו וכשנעשה יצ"מ [יציאת מצרים] הוא בחי' מצה משא"כ חמץ כענין ההפרש בין חרן לרנה):

(ובדומה לכך בעניין יציאת מצרים: מיצר הגרון, בדומה לבחינת חרן — "נחר גרוני" וכו', "וימררו חיי אבותינו"; וכאשר מתרחשת יציאת מצרים, זוהי בחינת מצה, להבדיל מחמץ, בדומה להבדל שבין חרן לרנה.)

כך גם בעניין יציאת מצרים. מצרים נדרשת כ"מיצר הגרון", המֵצַר הצר שבגרון, בדומה לגרון הניחר של חרן, כאשר המצרים מיררו את חיי אבותינו. היציאה ממצרים היא בחינת מצה, בניגוד לחמץ, כשם שרנה נבדלת מחרן.

(ג) וגילוי ענג זה ע"י ב' בחי' שלום לרחוק ולקרוב[89] ואז שם הוי' יהיה רק בבחי' אלקי' לגבי גילוי ההוא ולפיכך האבן הזאת שהיא בחי' המל' המקבלת משם הוי' יהיה בחי' בית אלקים

(ג) גילוי תענוג זה הוא באמצעות שתי בחינות של שלום, "לרחוק ולקרוב"; ואז שם הוי' יהיה רק בבחינת אלקים ביחס לגילוי ההוא. לכן האבן הזאת, שהיא בחינת מלכות המקבלת משם הוי', תהיה בבחינת "בית אלקים".

(ג) תענוג זה מתגלה באמצעות שני סוגי השלום, לרחוק ולקרוב. אז הוי' תהיה בבחינת אלקים ביחס לגילוי הזה, והאבן, מלכות המקבלת מהוי', תהיה "בית אלקים".

(וגם י"ל [יש לומר] כיון דלע"ל [דלעתיד לבוא] יאמרו ליצחק כי אתה אבינו ע"כ שייך בחי' זו בשם אלקים וז"ש [וזהו שכתוב] צחוק עשה לי אלקים):[90]

(אפשר גם לומר: מאחר שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק "כי אתה אבינו", בחינה זו קשורה אפוא בשם אלקים; וזהו "צחוק עשה לי אלקים".)

אפשר להציע הסבר נוסף: מכיוון שישראל יאמרו ליצחק "כי אתה אבינו", הבחינה העתידית קשורה לשם אלקים, כפי שאמרה שרה: "צחוק עשה לי אלקים".

בעבודה

אין להסתפק בדיכוי המידות הרעות של האדם — האהבה הבוערת לענייני העולם והכעס — אלא יש להפוך אותן ולכוון אותן לה' בלבד. תשובה זו, שנעשית בחשכת העולם הזה, גורמת לה' תענוג שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לגרום. יש ללמוד את התורה, גם את דיניה הגשמיים ביותר, מתוך יראה כעין זו שהייתה במתן תורה, כהתגלות חכמתו של ה' עצמו.

שאלות לשיחה

1. מדוע יעקב צריך תחילה להעלות את האבנים לדרגה הגבוהה ביותר, ורק אחר כך הוא יכול להמשיך לתוכן חכמה שלמעלה?
2. כיצד משל הציפור המדברת מסביר מדוע עבודת התשובה גורמת למעלה תענוג גדול יותר מעבודת הצדיקים?
3. באיזה מובן האותיות "דוממות" ביחס לרעיונות שהן נושאות, ומה הדבר מלמד על יחסו של העולם לדיבור האלוקי?
4. מה פירוש הדבר שבעתיד הבריאה תעבור "מיש לאין", וכיצד הדבר קשור לכך שהוי' יהיה "אלקים"?
5. כיצד שני סוגי השלום, "לרחוק ולקרוב", מקבילים למצבה ולשמן?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 ושבתי בשלום

ההערה אומרת שהנוסח שרשם אדמו״ר האמצעי למאמר נדפס שם, והוא פותח בפסוק ״וידר יעקב נדר״. זהו תיעוד נוסף של אותו מאמר.

הערת קה״ת

הנחת כ״א אדה״א בסה״מ תקס״ח ח״ב ע׳ תרכו מתחיל וידר יעקב נדר (וכן הוא ההתחלה בתו״ח). עוד הנחה בסה״מ הנחות הר״פ ע׳ סז. באוה״ת ויצא כרך א קצג, ב מציין הצ״צ שד״ה זה ודי״ה ששים המה הנדפס בלקו״ת שה״ש נאמרו בשבת א׳. ראה לעיל בציונים לכ״ק אדמו״ר זי״ע. קיצורים באוה״ת כרך ה תתנד, ב. נדפסו במ״מ לדף כא, ד. לכללות מאמר זה ראה ד״ה ושבתי בשלום תשל״ח (נדפס בסה״מ מלוקט ח״ב ע׳ קנז). ד״ה זה תשמ״ז.

2 ושבתי בשלום

יעקב, בצאתו לחרן, נודר בבית אל: אם ה׳ ישיב אותו בשלום לבית אביו, ״והיה ה׳ לי לאלקים״. לפי הפשט, הוי׳ יהיה אלוקיו; המאמר מפרש שהוי׳ נעשה כביכול ״אלקים״, ככיסוי בלבד ביחס לתענוג נעלה יותר שיתגלה בעתיד.

Genesis 28:21 בראשית כ״ח:כ״א

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹקִים׃

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כח, כא.

3 והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים

הנדר נמשך: האבן שהעמיד כמצבה תהיה בית אלקים, והוא יפריש מעשר מכל מה שה׳ ייתן לו. המאמר שואל מדוע הפיכת האבן לבית אלקים תלויה בכך שהוי׳ נעשה אלקים.

Genesis 28:22 בראשית כ״ח:כ״ב

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 וצריך להבין השייכות של האבן וכו׳

ההערה אומרת שנוסח זה, וכן תורה חיים, מעלים כאן שאלות נוספות מעבר לשתי השאלות שבמאמר שלנו.

הערת קה״ת

בסה״מ תקס״ח ובתו״ח נמצאים עוד קושיות: ״אור אבא שהוא אור הראשון דאצי׳ יונק מן בחי׳ מזל השמיני דא״א והוא מזל ונוצר חסד ונק׳ בשם מזל העליון״. — סה״מ תקס״ה כרך ב ע׳ תתקמב. וראה בלקו״ת אמור לט, א. לשון יניקה, ומהו ההגדלה. ובסה״מ תקס״ה שם.

פסקה 2

5 ויפגע במקום

בדרכו לחרן נתקל יעקב ב״מקום״ עם רדת הלילה, לוקח כמה מאבני המקום ומניח אותן למראשותיו כדי לישון. המאמר יקרא את האבנים כאותיות.

Genesis 28:11 בראשית כ״ח:י״א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כח, יא.

6 וישם אותה מצבה

בבוקר לוקח יעקב את האבן שהייתה למראשותיו, מציב אותה כמצבה ויוצק שמן על ראשה. המאמר יקרא את המצבה הזקופה כהמשכה של האות ו׳.

Genesis 28:18 בראשית כ״ח:י״ח

וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 3

7

הפסוק הפותח את הפרשה: יעקב יוצא מבאר שבע, בית הוריו, והולך לכיוון חרן, עירו של לבן. המאמר מפרש את המסע כירידת האור האלוקי מהמדרגה הגבוהה ביותר לנמוכה ביותר.

Genesis 28:10 בראשית כ״ח:י׳

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃

And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 יעקב הוא בחי׳ יו״ד עקב

ב־27b (וישב 1:16) היו״ד, ראשית המחשבה, נמשכת מטה אל ה״עקב״, שהוא הדיבור; ויעקב ״מבריח מן הקצה אל הקצה״, מן הראש ועד העקב, בכל עולם לפי מידתו. ב־29a (וישב 4:5-6) היו״ד שביעקב היא חכמה הנמשכת עד לעקב, קצה הדרגות הנמוכות ביותר; ו״וידו אוחזת בעקב עשו״ — ידו, אותיות יו״ד — כדי להכניעו תחת הקדושה.

הערת קה״ת

ע״ח שער סדר האצי׳ פ״ב. וראה פרדס שער עה״כ ערך יעקב. וערך עקב. קהלת יעקב ערך ישראל. ובכ״מ. ראה לקמן כז, ב. כט, א. לקו״ת בלק סח, ב. ר״ה סא, ד. אוה״ת וישב תתצד, ב. תצא ע׳ תתעו ואילך.

פסקה 4

9 באר שבע וחרן נעשות לשני קצותיה של השתלשלות העולמות: העליון ביותר והתחתון ביותר.

Genesis 28:10 בראשית כ״ח:י׳

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 5

10 **צוה ישועות יעקב**

בעל המזמור, מבני קורח, אומר לה׳: ״אתה הוא מלכי אלקים צוה ישועות יעקב״, ומבקש ממנו לגזור את גאולת ישראל. המאמר דורש את ״ישועות״ [הצלות] גם כאורות העליונים של ש״ע, שיעקב ממשיך למטה, וגם כאורו של הי׳ הפונה כלפי מטה.

Psalms 44:5 תהילים מ״ד:ה׳

אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹקִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב:

Thou art my King, O G-d; command the salvation of Jacob.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים מד, ה. ״ע׳ לקו״ת פי׳ חקת ד״ה על כן יאמרו המושלים שם בהביאור ס״ז א״ — הג״ה בגיליון תו״א. קטע מכאן בד״ה לא תלבש שעטנז בסה״מ תרל״ב כרך ב ע׳ תסד עם הוספות.

11 **ש״ע נהורין עילאין**

נאמר שם לרבי שמעון שתורתו עולה בש״ע אורות; הערת קה״ת מצטטת זאת, לצד האדרא רבא ועץ חיים, כמקור למונח ״ש״ע אורות״.

Zohar I, 4b זח״א ד, ב

הערת קה״ת

ראה ד״ה ושבתי בשלום — תשל״ח (סה״מ מלוקט ח״ב ע׳ קס) הערה 44 שבתו״ח כאן (והוא הנקי׳ שע״ה נהורין כמ״ש בזהר). ובתו״א [כאן] ישועות הם ש״ע נהורין עילאין (וראה בארוכה בהגהות לתו״א שם — באוה״ת פרשתנו קצב סע״א ואילך). ובאגה״ק ס״ג (קד, סע״ב): ישיעות הוא מלשון וישע . . דש״ע נהורין שבזוה״ק (ראה זח״א ד, ב. ח״ג קלג, סע״ב. ע״ח שער טו (שער הזיווגים) פ״ב ואילך. ועוד).

12 **ש״ע נהורין עילאין**

האדרא רבא מדברת על אורות המאירים בש״ע כיוונים; הערת קה״ת מצטטת אותה כמקור למונח.

Zohar, Idra Rabba 15:134–17:147 ספר הזהר, האדרא רבא ט״ו:קל״ד-י״ז:קמ״ז

13 **ש״ע נהורין עילאין**

עץ חיים, שער הזיווגים, שהערת קה״ת מצטטת כמקור לאורות ש״ע ולמקומם בשיטתו של האריז״ל.

Sefer Etz Chaim 15:2:1 עץ חיים ט״ו:ב׳:א׳

... ש״ע ע״ה והכתר לבדו הכולל כולם הוא ש״ע נמצא כי בפן א׳ יש ט״ס כל א׳ כלולה מן המ״א הם ש״ע נהורין וכן בפן הב׳ ש״ע נהורין ממ״א אותיות הוי״ה הב׳ כני״ל. גם נתבאר שם כי במצח דא״א מתלבש הדעת דעתיק (צ״ל דא״א) ובתוכו מתלבש היסוד דעתיקא וגם מזה המצח יורד הארה עד או״א כדי שיזדווגו כי הרי הוא נמשך מבחי׳ יסוד ודעת שהם בחי׳ זווג ושם נתבאר איך יורדים אורות אלו עד הגרון דא״א ושם נעשה הזווג מהחיך והגרון ונעשה בחינות אחע״ה שבגרון שהוא בחינת שם ס״ג ואהי״ה ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

14 **וישע ה׳ אל הבל**

ה׳ ״וישע״ אל הבל ואל מנחתו, כלומר, קיבל אותה. המאמר דורש את ״ישועות״ מאותו שורש: אורו של ה׳ פונה אל מה שלמטה ויורד אליו.

Genesis 4:4 בראשית ד׳:ד׳

וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע ה׳ אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the L-RD had respect unto Abel and to his offering;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית ד, ד.

15 **ונהר יוצא מעדן**

ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים. המאמר מפרש את עדן כחכמה עילאה, ואת התחלקות הנהר כנפרדות הנוצרת עם הירידה.

Genesis 2:10 בראשית ב׳:י׳

וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית ב, י׳.

פסקה 6

16 **ומשם יפרד**

״ומשם יפרד [לארבעה ראשים]״; חלוקתו של הנהר מתפרשת כנפרדות שנוצרת כאשר האור יורד הרחק ממקורו.

Genesis 2:10 בראשית ב׳:י׳

וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 **שו״ה הגן כו׳ — בהשתלשלות רבות וצמצומים רבים**

בכתב יד מופיע נוסח חלופי: ״דרך השתלשלות וצמצומים רבים״ במקום ״דרך שלבים רבים של השתלשלות וצמצומים רבים״.

הערת קה״ת

בבוך 1824: בהשתלשלות וצמצומים רבים.

פסקה 7

18 **כמ״ש בס״י שני אבנים**

במאמר חנוכה שם (29a), האותיות של מחשבה, דיבור ומעשה, שבהן מתלבשות המדות, נקראות דומם; ואותיות הקדושה הן חומת אבנים, כמו שנאמר: ״שני אבנים בונות שתי בתים״. בהמשך מוסבר שהאותיות האלה מתעלות באמצעות הקטורת.

הערת קה״ת

פ״ד מט״ז עפ״י נוסח האריז״ל. ראה לקמן כט, א. לקו״ת במדבר ח, ב.

19 שני אבנים בונות שתי בתים שלש אבנים בונות ששה בתים

ספר יצירה מונה את צירופי האותיות כבתים הבנויים מאבנים: אפשר לסדר שתי אותיות בשתי דרכים, ושלוש אותיות בשש דרכים. (בהערת קה״ת מובא המקור כ־4:16, המקום שבו הוא מופיע בנוסח האריז״ל.) אדמו״ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שהאבנים שבפסוק הן אותיות.

Sefer Yetzirah 4:12 ספר יצירה ד׳:י״ב

שבע כפולות כיצד צרפן. שתי אבנים בונות שני בתים. שלש בונות ששה בתים. ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים. חמש בונות מאה ועשרים בתים. שש בונות שבע מאות ועשרים בתים. שבע בונות חמשת אלפים וארבעים בתים. מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. ואלו הן שבעה כוכבים בעולם חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים. ואלו הן ז׳ ימים בשנה שבעה ימי בראשית. ושבעה שערים בנפש שתי עינים שתי אזנים ושני נקבי האף והפה. ובהן נחקקו שבעה רקיעים ושבע ארצות ושבע שעות. לפיכך חבב שביעי ...

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

20 בדבר ה׳ שמים נעשו

משורר תהלים משבח את ה׳: ״בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם״. הבריאה נעשית באמצעות דיבור אלוקי, ולכן גם ה״אבנים״, האותיות, קיימות למעלה, כאותיות הבריאה.

Psalms 33:6 תהילים ל״ג:ו׳

בִּדְבַר ה׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם׃

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים לג, ו.

פסקה 8

21 מלכותך מלכות כל עולמים

דוד משבח את ה׳ ואומר: ״מלכותך מלכות כל עולמים״. בפשט, ״עולמים״ פירושו נצחיות; המאמר מפרש זאת כ״כל העולמות״: כל עולם, יהיו רבים ככל שיהיו, מקבל חיות ממלכות ה׳.

Psalms 145:13 תהילים קמ״ה:י״ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים קמה, יג.

22 היש מספר לגדודיו

בלדד השוחי, אחד מרעיו של איוב, מדבר על גדולת ה׳: ״היש מספר לגדודיו״. המאמר משתמש בכך ביחס לעולמות ולצבאות הרבים מספור.

Job 25:3 איוב כ״ה:ג׳

הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרֵהוּ׃

Is there any number of His armies? And upon whom doth not His light arise?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

איוב כה, ג. ראה בסה״מ תרל״ה כרך א ע׳ נג.

פסקה 9

23 וכמארז״ל

גרסה בכתב־יד: במקום ״וכמאמר חז״ל״ כתוב ״כמו שנאמר בזהר״; הערת קה״ת מציינת את ההקדמה לתיקוני זהר, 12b.

הערת קה״ת

בבוך 1824: וכמ״ש בזהר. — ת״ז בהקדמה יב, ב.

24 אות הוא בצבאות שלו

בתלמוד הנדפס שלפנינו דורש ריש לקיש את ״ה׳ צבאות שמו״ במשמעות ״אדון הוא בצבא שלו״, ורבי יוחנן דורש פסוק אחר במשמעות ״אות הוא בצבאות שלו״; הערת קה״ת מפנה גם ל־Ein Yaakov (עין יעקב) ול־Chiddushei Aggados (חידושי אגדות) של המהרש״א שם. המאמר מפרש ״אות״ במשמעות ״אות״: הצבאות מקבלים חיות מאות אחת.

Chagigah 16a חגיגה ט״ז א

הערת קה״ת

חגיגה טז, א. (ראה שם ע״י, ובחדא״ג).

25 אות הוא בצבאות שלו

ב־תיקוני זהר (תיקוני זהר; הקדמה, 12b) נאמר על ה׳: ״איהו אות בצבא דיליה״. הערת קה״ת מציינת שבכתב־היד Buch 1824 כתוב כאן ״כמו שכתוב בזהר״, ומפנה למקום הזה.

Tikkunei Zohar 12b תקוני הזהר י״ב ב

26 אלף אלפין ישמשונה

בחזונו של דניאל על עתיק יומין נאמר: ״אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון״. המאמר מביא זאת כדי לתאר את ריבוי צבאות השמים, שאף על פי כן מקבלים חיות מאות אחת.

Daniel 7:10 דניאל ז׳:י׳

נְהַר דִּי־נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן־קֳדָמוֹהִי אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן דִּינָא יְתִב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ׃

A fiery stream issued And came forth from before him; thousand thousands ministered unto him, And ten thousand times ten thousand stood before him; The judgment was set, And the books were opened.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

דניאל ז, י׳.

27 היש מספר לגדודיו

הובא שוב בהקשר לצבאות שאין להם מספר.

Job 25:3 איוב כ״ה:ג׳

הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרֵהוּ׃

Is there any number of His armies? And upon whom doth not His light arise?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 קדוש ה׳ צבאות

בחזונו של ישעיהו קוראים השרפים זה לזה: "קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו". שם "צבאות" הוא נקודת המוצא לקריאת "אות" בתוכו.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו׳:ג׳

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה׳ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

ישע׳ ו, ג.

פסקה 10

29 השתלשלות כל העולמות . . צירופי האותיות שבבחי׳ דבר ה׳

שער היחוד והאמונה (Sha'ar HaYichud VehaEmunah) מסביר בהרחבה כיצד כל נברא מתהווה מצירופים וחילופים של אותיות הדיבור האלוקי — הרעיון המובא כאן.

הערת קה״ת

ראה תניא ח״ב פ׳

30 ויקח מאבני המקום

האבנים שלקח יעקב נדרשות כנגד אותיות הבריאה הרבות.

Genesis 28:11 בראשית כ״ח:י״א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 חכים ולא בחכמה ידיעא

מתוך תפילת אליהו (פתח אליהו) שבתיקוני זהר: "אנת הוא חכים ולאו בחכמה ידיעא, אנת הוא מבין ולאו מבינה ידיעא". המאמר משתמש בדברים אלה ביחס לספירות כפי שהן למעלה, כשהן מאוחדות לחלוטין עם ה׳.

Tikkunei Zohar 17b:3–4 תקוני הזהר י״ז ב׳:ג׳-ד׳

אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

פסקה 11

32 לך ה׳ הגדולה

דוד מברך את ה׳ בפני כל הקהל: "לך הוי׳ הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד". הקבלה מפרשת את הרשימה כספירות; כאן היא מראה את הספירות כפי שהן אחד עם ה׳.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ״ט:י״א

לְךָ ה׳ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה׳ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

דה״א כט, יא.

פסקה 12

33 ואות ה״א

ההערה מציינת שהקטע הזה על האות ה״א חסר בתמליל המאמר שבהנחות הר״פ (Hanachos HaRap).

הערת קה״ת

ענין זה ליתא בהנחת הר״פ.

פסקה 13

34 וישם אותה מצבה

יעקב מציב את האבן כמצבה; המצבה הזקופה נדרשת כוו״י אנכית.

Genesis 28:18 בראשית כ״ח:י״ח

וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 אות הוא״ו שעל ראשו נקודת היו״ד

העמוד הזה (15d) מסביר שהראייה נובעת מחכמה ונמשכת מלמעלה למטה, ואילו השמיעה נובעת מבינה ועולה מלמטה; הראייה מגיעה למקומות נמוכים יותר, עד לדברים גשמיים, "כי יסוד אבא ארוך": חכמה נמשכת עד למטה, כמו האות וא״ו הנמשכת מן היו״ד.

הערת קה״ת

ראה לעיל טו, ד. לקו״ת תצא כט, ג.

פסקה 14

36 ויצק שמן על ראשה

יעקב שופך שמן על ראש העמוד כדי לקדש אותו. המאמר מפרש את השמן כחכמה עילאה שנשפכת לתוך התורה והמצוות.

Genesis 28:18 בראשית כ״ח:י״ח

וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כח, יח. באוה״ת פ׳ ויקהל ע׳ ביקד: ״ור״ל שאין תכלית המכוון להיות העלאה שזהו ענין וישם אותה מצבה, כ״א להיות המשכה, וזהו ויצוק שמן כו״ עכ״ל.

37 פי׳ שמן הוא בחי׳ חכמה עילאה

התלמוד אומר שבתקוע, משום שהיו רגילים בשמן זית, החכמה הייתה מצויה ביניהם; הערת קה״ת מצטטת זאת בקשר שבין שמן לחכמה.

Menachot 85b:13–14 מנחות פ״ה ב:י״ג-י״ד

גמ׳ (שמואל ב יד, ב) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה מאי שנא תקועה אמר רבי יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן: תנו רבנן (דברים לג, כד) וטובל בשמן רגלו זה חלקו של אשר שמושך שמן כמעין אמרו פעם אחת נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן מינו להן פולמוסטוס אחד אמרו לו לך והבא לנו שמן במאה ריבוא

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה״ת

מאו״א בערכו. ראה מנחות פה, ב: שמתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצוי בהן.

38 שמן משחת קודש

ה׳ אומר למשה להכין ״שמן משחת קודש״ כדי לקדש את המשכן, את כליו ואת הכוהנים. כאן השמן משמש דימוי לחכמה עילאה, מקור הקדושה.

Exodus 30:25 שמות ל׳:כ״ה

וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃

And thou shalt make it a holy anointing oil, a perfume compounded after the art of the perfumer; it shall be a holy anointing oil.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

שמות ל, כה.

39 המחליף פרה בחמור

המשנה דנה באדם שהחליף פרה בחמור, והפרה ילדה, ונחלקו אם העגל נולד לפני ההחלפה או אחריה. המאמר מביא זאת כדוגמה לדיני התורה העוסקים בעניינים גשמיים פשוטים.

Mishnah Bava Metzia 8:4 משנה בבא מציעא ח׳:ד׳

הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה, וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי, וְזֶה אוֹמֵר מִשֶּׁלָּקַחְתִּי, יַחֲלֹקוּ. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכֵן שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר גָּדוֹל לָקַחְתִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, זָכָה בַּגָּדוֹל. הַמּוֹכֵר אוֹמֵר קָטָן מָכַרְתִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אֵין לוֹ אֶלָּא קָטָן. זֶה אוֹמֵר גָּדוֹל וְזֶה אוֹמֵר קָטָן, יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁהַקָּטָן מָכָר. זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יַחֲלֹקוּ׃

If one swapped a cow for a donkey, and it gave birth, So too if one sold his slave and she gave birth, [And] one (the seller) says, “It was born before I sold her”, and the other (the buyer) says, “It was born after I bought her”, they shall divide [the value of what was born]. If one had two slaves, one large and the other small, or two fields, one large and the other small,[And he sold one of them], If the buyer says, “I bought ... the large

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

40 וכמארז״ל מה להלן באימה וביראה

התלמוד לומד מן הפסוק ״יום אשר עמדת לפני ה׳ אלקיך בחורב״ שהתורה צריכה להילמד כפי שניתנה בסיני: ״מה להלן באימה וביראה, אף כאן באימה וביראה״. המאמר מפרש זאת כאמירה שהתגלות החכמה העליונה שהייתה בסיני נוכחת בלימוד התורה גם כיום.

Berakhot 22a:4 ברכות כ״ב א:ד׳

דְּתַנְיָא: ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ״, וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ ״יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּחוֹרֵב״, מָה לְהַלָּן בְּאֵימָה וּבִירָאָה וּבְרִתֵּת וּבְזִיעַ, אַף כָּאן בְּאֵימָה וּבִירָאָה וּבְרִתֵּת וּבְזִיעַ.

for there is a teaching: "Thou shalt make them known unto thy children and thy children's children" (Deut. iv. 9) and it continues, "The day that thou stoodest before the L-rd thy G-d in Horeb" (Deut. iv. 10) — as [the Israelites stood at Horeb] with dread and fear aod trembling and shaking, so here [when teaching Torah] must it be with dread and fear and trembling and shaking.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה״ת

ברכות כב, א. נתבאר בבונה ירושלים סי׳ קו. מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ שו. וראה לקמן מ, ד. סז, ב. לקו״ת נשא כב, ג. אוה״ת מטות ע׳ א׳רפה. ד״ה אשר ברא תשל״ט. כל הענין ליתא בהנחת הר״פ.

41 ואשים דברי בפיך

ה׳ אומר לעמו באמצעות הנביא: ״ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך״. המאמר מצטט פסוק זה ביחס ללימוד התורה כיום: הדברים שאדם לומד הם דברי ה׳ עצמו, כפי שהיה בסיני.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ״א:ט״ז

וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה׃

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: ‘Thou art My people’.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

ישעי׳ נא, טז.

42 אנכי ה׳ אלקיך

הדיבר הראשון מעשרת הדיברות: ״אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים״. עם ישראל שמע אותו בסיני מפי ה׳ עצמו; המאמר מביא זאת כדוגמה להתגלות מלאה.

Exodus 20:2 שמות כ׳:ב׳

אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 וירימה מצבה

כאשר יעקב כרת ברית עם לבן, הוא לקח אבן והקים אותה כמצבה, לעדות ביניהם. המאמר לומד מהמילה ״וירימה״ שהמצבה הייתה צריכה תחילה

להתרומם.

Genesis 31:45 בראשית ל"א:מ"ה

וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה:

.And Jacob took a stone, and set it up for a pillar

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לא, מה.

44 נעוץ סופן בתחלתן

ספר יצירה אומר על עשר הספירות: "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן, כשלהבת קשורה בגחלת". המאמר משתמש בכך כדי להסביר את העלייה שמאפשרת את הירידה: מה שמתרומם לגובה הרב ביותר יכול להגיע למקום הנמוך ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א:ז'

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou ?count

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

45 נעוץ סופן בתחלתן . . כידוע

דיון נוסף בעיקרון "נעוץ סופן בתחלתן".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ואתחנן ע' פט. וראה לעיל א, ב.

פסקה 17

46 כי הנה אבי

דיון נוסף ב"אבי" כיצחק ובאמירה העתידית "כי אתה אבינו".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תרומה ע' אתקכו. וראה גם באוה"ת כי תשא ע' אתתפז.

47 כי אתה אבינו

הנביא, המדבר בשם העם, אומר לה': "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו". התלמוד (Shabbos 89b) מספר שלעתיד לבוא יאמרו ישראל דברים אלה ליצחק, והוא יפנה אותם לה'; המאמר מפרש את "אבי" שבנדרו של יעקב כיצחק.

Isaiah 63:16 ישעיהו ס"ג:ט"ז

כִּי־אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה' אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ:

For Thou art our Father; for Abraham knoweth us not, and Israel doth not acknowledge us; Thou, O L-RD, art our .Father, Our Redeemer from everlasting is Thy name

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע' סג, טז.

פסקה 18

48 צחק עשה לי

בלידתו של יצחק אמרה שרה: "צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק ליי". השם יצחק נקרא במשמעות של צחוק ותענוג, וגם כפועל בזמן עתיד: "יצחק" — הוא יצחק.

Genesis 21:6 בראשית כ"א:ו'

וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי:

And Sarah said: 'G-d hath made laughter for me; every one .'that heareth will laugh on account of me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כא, ו.

49 לשון עתיד שיתגלה בחי' התענוג העליון

בכי תשא מציין הצמח צדק שיש לעיין בזה, שהרי נאמר שהגאולה השלישית תבוא בזכות יעקב, ואילו כאן היא נקשרת ליצחק.

הערת קה"ת

ע' אוה"ת ויחי שצט, ב. וראה באוה"ת פ' כי תשא ע' א'תתפז שצ"ע שהרי גאולה שלישית בזכות יעקב, וכאן כי שבזכות יצחק ע"ש. בד"ה כל שמעשיו מרובין תרנ"ג ע' ריז: "מבואר בת"א פ' ויצא דהוא בחי' צחוק ותענוג עליון שיתגלו לע"ל, וכמארז"ל במד"ר ר"פ אחרי, שמח אינו אומר אלא ישמח ה' במעשיו עתיד הקב"ה לשמוח במעשיהן של צדיקים. שלע"ל דוקא יהי' גילוי השמחה מבחי' הבירורים דעכשיו בבחי' אתכפיא ואתהפכא". ע"ש.

פסקה 19

50 צפור המדברת

משל הציפור המדברת מופיע שם, והמאמר הזה נשען עליו.

הערת קה"ת

או"ת להה"מ (הוצאת קה"ת) פג, א. פו, ד. ועוד. ראה לקמן כה, ד. לקו"ת במדבר יט, ד. שלח מח, ד. שה"ש לז, א. תו"ח תולדות קנב, א. ויצא קסו, א. וישלח קצ, ג. שער האמונה עט, א. סה"מ תרכ"ז ע' שצ. סה"מ תער"ב ח"ב ע' תתקה. סה"מ תרמ"ג ע' קלג.

פסקה 20

51 ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה

חרן, יעד מסעו של יעקב, מסמלת את העולם הנמוך והמובדל ביותר.

Genesis 28:10 בראשית כ"ח:י'

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward .Haran

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 נחר גרוני

דוד אומר מתוך מצוקה: "יגעתי בקראי נחר גרוני". המאמר קושר בין "נחר" [התייבש] לבין חרן: הקול האלוקי התייבש והוסתר.

Psalms 69:4 תהילים ס"ט:ד'

יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נָחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹקָי:

I am weary of my crying; my throat is dried; Mine eyes fail .while I wait for my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים סט, ד. רש"י פי' נחר יבש. וראה באבן עזרא ובמצודת ציון שם. ראה לקו"ת להאריז"ל פי וישב. אוה"ת וארא ע' קעח.

53 נחר גרוני

רש"י מפרש את "נחר" כ"התייבש"; הערת קה"ת מצטטת זאת לצד דברי אבן עזרא ומצודת ציון שם.

Rashi on Psalms 69:4 רש"י על תהילים ס"ט:ד'

נחר. יבש כמו (איוב ל':ל') חרה מני חורב: כלו עיני. כל תוחלת ממושכה קרויה כליון עינים כמו (דברים כ"ח:ל"ב) וכלות אליהם כל היום, מכלות עינים (ויקרא כ"ו:ט"ז) ועיני רשעים תכלינה (איוב י"א:כ'):

dry, as (Job 30:30): "are ,נחר .has become parched Heb with heat." my eyes fail Any drawn-out hope is (חרה) burned called "failure of the eyes," as (Deut. 28:32): "and pine after them all day". [Similarly] (Lev. 26:16): "that cause the eyes to pine away"; (Job 11:20), "and the eyes of the wicked will pine away".

On Your Way (Public Domain) • The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

54 שנק' בחי' גרון שהוא קול כנודע

ההערה מפנה למקור זה לעניין הגרון כמדרגת הקול.

הערת קה"ת

ראה ביאוה"ז להצ"צ כרך ב ע' תשסז.

55 נאלמתי דומי'

דוד אומר: "נאלמתי דומיה, החשיתי מטוב" [נשמרתי מן הטוב]. המאמר מיישם זאת על הקול האלוקי שהושתק בעולמות הפירוד.

Psalms 39:3 תהילים ל"ט:ג'

נָאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר:

I was dumb with silence; I held my peace, had no comfort; and my pain was held in check.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לט, ג.

56 במקום שבעלי תשובה עומדין

רבי אבהו אומר שבמקום שבו עומדים בעלי תשובה, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. המאמר מסביר זאת באמצעות התענוג שנוצר מהפיכת החושך.

Berakhot 34b:22–23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין — צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב". "לָרָחוֹק" בְּרִישָׁא, וַהֲדַר "לַקָּרוֹב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְךָ: מַאי "רָחוֹק" — שֶׁהָיָה רָחוֹק מִדָּבָר עֲבֵירָה מֵעִיקָּרָא. וּמַאי "קָרוֹב" — שֶׁהָיָה קָרוֹב לִדְבַר עֲבֵירָה, וְנִתְרַחֵק מֵחֲמַת הַשְׁתָּא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תש"ט ע' 183.

57 יפה שעה אחת בתשובה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ד, יז.

58 יפה שעה אחת בתשובה

רבי יעקב אומר ששעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעולם הזה יפה מכל חיי העולם הבא. המאמר מסביר זאת באמצעות התענוג שהתשובה מעוררת למעלה.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד':י"ז

הוּא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה:

He used to say: more precious is one hour in repentance and good deeds in this world, than all the life of the world to come; And more precious is one hour of the tranquility of the world to come, than all the life of this world.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

59 כמ"ש בזהר פי' פנחס

ההערה אומרת שמכאן ואילך תמליל Hanachos HaRap (הנחות הר"פ) מביא את המאמר בקיצור בלבד.

הערת קה"ת

רנא, ב ואילך. מכאן ואילך בהנחת הר"פ בקיצור.

60 כמ"ש בזהר פי' פנחס ע"פ גער חי"ת קנה

הזוהר על פינחס מפרש את "גער חית קנה" כאות חי"ת שבחמץ שהופכת להי"א של מצה.

Zohar, Pinchas 105:727–106:740 ספר הזהר, פנחס ק"ה:תשכ"ז-ק"ו:תש"מ

61 גער חי"ת קנה

בפשטות, זו תפילה שהי' יגער ב"חית קנה". הזוהר מפרש את "חית" כאות חי"ת: לגעור בחי"ת של חמץ, כדי שתהפוך להי"א של מצה.

Psalms 68:31 תהילים ס"ח:ל"א

גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ:

Rebuke the wild beast of the reeds, The multitude of the bulls, with the calves of the peoples, Every one submitting himself with pieces of silver; He hath scattered the peoples that delight in war!

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 באבוד רשעים רנה

משלו של שלמה: "בטוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבד רשעים רנה". המאמר מפרש את "רנה" כשירה שבאה כאשר הרע נהפך.

Proverbs 11:10 משלי י"א:י'

בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה:

When it goeth well with the righteous, the city rejoiceth; And when the wicked perish, there is joy.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

משלי יא, י.

63 (וזהו . . לעמוד)

ההערה מציינת שגם הסוגריים על בעלי התשובה מופיעים בכתב־היד של מאמרי אדמו״ר הזקן.

הערת קה״ת

מוסגר זה נמצא גם בכת״י מאמרי אדה״ז. הענין נמצא בהנחות הר״פ, אבל שם בלי מוסגר.

פסקה 22

64 ואת רוח הטומאה אעביר

ה׳ מבטיח באמצעות זכריה שבאחרית הימים יסיר מן הארץ את רוח הטומאה. אז לא יישאר עוד דבר לברר.

Zechariah 13:2 זכריה י״ג:ב׳

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה׳ צְבָאוֹת אַכְרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעֲצַבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזָּכְרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן־הָאָרֶץ׃

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the prophets And the unclean spirit to pass out of the land.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

זכריי יג, ב. ראה לקו״ת שה״ש לח, ד. וראה גם בשלח ב, א.

65 בחריש ובקציר תשבות . . כמ״ש במ״א

ציווי השבת: ״ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת״. המאמר מפרש את החריש והקציר כעבודת הבירור, שתיפסק לעתיד לבוא.

Exodus 34:21 שמות ל״ד:כ״א

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃

Six days thou shalt work, but on the seventh day thou shalt rest; in plowing time and in harvest thou shalt rest.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

שמות לד, כא. ראה לקו״ת שה״ש לח, ד. בשלח ב, א.

פסקה 24

66 יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים

המשנה מונה את המזמור שהיו הלויים אומרים בכל יום; בשבת: ״מזמור שיר ליום השבת״ — שיר לעתיד לבוא, ״ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים״. המאמר מזהה יום זה עם גילוי התענוג העליון.

Mishnah Tamid 7:4 משנה תמיד ז׳:ד׳

... בַּשַּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים (שם צג), ה׳ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ וְגוֹ׳. בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים (שם צב), מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, מִזְמוֹר שִׁיר לָעָתִיד לָבֹא, לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים׃

The following are the psalms that were chanted in the Temple. 1) On the first day they used to say, “The earth is the L-rd's and the fullness thereof, the world and they that dwell therein” (Psalms 24). 2) On the second day they used to say: “Great is the L-rd and highly to be praised, in the city of our G-d. His holy mountain” (Psalms 48). 3) On the third day they used to say: “G-d stands in the congregation of G-d, in the midst of the judges he ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

67 ושבתי כו׳ אל בית אבי

שיבתו של יעקב לבית אביו מתפרשת כשיבה מחרן לרינה, לתענוגו של יצחק.

Genesis 28:21 בראשית כ״ח:כ״א

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹקִים׃

so that I come back to my father’s house in peace, then shall the L-RD be my G-d,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 25

68 עושה שלום במרומיו

בלדד השוחי אומר על ה׳: ״המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו״. המאמר משתמש בכך כדי להגדיר שלום כחיבור בין הפכים.

Job 25:2 איוב כ״ה:ב׳

מֶמְשֶׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו׃

Dominion and fear are with Him; He maketh peace in His high places.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

איוב כה, ב.

69 שמיכאל שר של מים

על ״המשל ופחד עמו״ (איוב 25:2), המדרש אומר שמיכאל הוא משלג וגבריאל מאש, ושאיש מהם אינו פוגע באחר: ה׳ עושה שלום ביניהם. המאמר מכנה אותם שרי המים והאש.

Bamidbar Rabbah 12:8 במדבר רבה י״ב:ח׳

הערת קה״ת

במד״ר יב, ח. ראה לקמן סו, א.

פסקה 26

70 שלום שלום לרחוק ולקרוב

ה׳ מבטיח באמצעות ישעיהו: ״שלום שלום לרחוק ולקרוב״. המאמר מפרש את הכפלת המילה כשני סוגים של שלום: הרחוק שמתקרב, העלייה מלמטה וההמשכה מלמעלה.

Isaiah 57:19 ישעיהו נ״ז:י״ט

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה׳ וּרְפָאתִיו׃

Peace, peace, to him that is far off and to him that is near, Saith the L-RD that createth the fruit of the lips; And I will heal him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

ישעי׳ נז, יט.

71 ב׳ בחי׳ שלום

ההערה מצטטת מקור זה ביחס לשתי בחינות השלום הנידונות כאן.

הערת קה״ת

ראה ד״ה פדה בשלום תשל״ח (סה״מ מלוקט ח״ב ע׳ יא) הערה 96.

פסקה 27

72 שו״ה בעולמות — ואזי אשוב אל

נוסח חלופי בכתב־יד: במקום ״ואז אשוב אל״ מופיע ״ואז יבוא אל״.

הערת קה״ת

בבוך 1824: ואזי אז יבא אל.

73 וכחשכה כאורה

דוד אומר להי׳: ״גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה״. לגבי עצמותו, ההבחנות שבסדר ההשתלשלות אינן קיימות.

Psalms 139:12 תהילים קל״ט:י״ב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָהּ׃

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 28

74 כי שמש ומגן הוי׳ אלקים

משורר התהילים, מבני קורח, משבח את ה׳: ״כי שמש ומגן ה׳ אלקים״. בפשטות, ה׳ מאיר ומגן; המאמר מפרש את הוי׳ כשמש ואת אלקים כמגן — נרתיק המכסה אותה.

Psalms 84:12 תהילים פ״ד:י״ב

כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה׳ אֱלֹקִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן ה׳ לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃

For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth grace and glory; No good thing will He withhold from them that walk uprightly.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים פד, יב.

75 בחי׳ נרתק לשם הוי׳

ההערה מציינת זאת כמקור לכך שאלקים הוא נרתיק לשם הוי׳.

הערת קה״ת

ראה ד״ה קדושים תהיו תרנ״ז אות ג.

76 שו״ה ממש — ואז והיה

בכתב יד מופיע הנוסח ״אז יהיה״ במקום ״ואז, ״יהיה״.

הערת קה״ת

בבוך 1824: ואזי אז יהי׳.

פסקה 29

77 אבל לעתיד . . בחי׳ שם הוי״ה יהי׳ אז בחי׳ אלקים

ההערה שם מפנה לתורה חיים 26d לנוסח אחר של הרעיון הזה.

הערת קה״ת

ראה ד״ה ושבתי בשלום תשל״ח (סה״מ מלוקט ח״ב ע׳ קעז) הערה 205 שמציין לתו״ח כו, ד ושם: ״שהוי׳ יהי׳ בגילוי כמו שם אלקים״.

78 והאבן הזאת אשר שמתי מצבה

אבן המצבה שתהיה לבית אלקים; המאמר מפרש זאת כהפיכת העולם התחתון לכלי להוי׳.

Genesis 28:22 בראשית כ״ח:כ״ב

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 30

79 קיצור

ההערה מציינת שסיכום זה אינו מופיע בכתב היד.

הערת קה״ת

בבוך 1824 ליתא. באוה״ת כרך ה תתנד, ב קיצורים אחרים: קיצור. (א) פי׳ צוה ישועות יעקב המשכי ש״ע נהורין שלמעלה מהשתלשלות ע״י ויקח מאבני המקום והעלה אותן לבחי׳ סוכ״ע ע״י היו״ד הנ״ל כלי הביטול, ואח״כ ושוי יתי׳ קמא שהוא כמ״ש קמה אלומתי וגם נצבה עלי׳ אחר עלי׳ לבחי׳ י״ג ת״ד שהן בחי׳ יודי״ן וויי״ן וכו׳ וכ״ז העלאי. (ב) ואח״כ בחי׳ המשכה ויצוק שמן להיות מה להלן כו׳, וכ״ז ביציאה מבאר שבע לבחי׳ חרן בחי׳ נפרדים ניחר גרוני, נאלמתי דומי׳ וכשמברר שם נעשה רנה בחי׳ יצחק. (ג) ועלי׳ והמשכה זו ע״י בחי׳ שלום ואז יהי׳ הוי׳ נחשב בבחי׳ אלקים והאבן והאותיות יהיו כלים שיהי׳ בהן גילוי שם הוי׳ שנקי אז אלקים, ועוד יהי׳ עילוי אחר עילוי בחי׳ עשר אעשרנו עד שיגיע לבחי׳ לך ממש.

80 מאבני המקום

בזהר על פרשת ויצא שואל רבי אבא על ״ויקח מאבני המקום״ לצד ״והאבן הזאת אשר שמתי מצבה״: האבן האחת המונחת על גבי אבנים רבות.

Zohar, Vayetzei 12:78–13:86 ספר הזהר, ויצא י״ב:ע״ח-י״ג:פ״ו

81 וישם מראשותיו

יעקב מניח את האבנים בראשו; הדבר מתומצת כאיסוף האותיות ליו״ד אחת.

Genesis 28:11 בראשית כ״ח:י״א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 ובמ״ש ע״פ אבן ישראל

ההערה מציינת שהביאור על ״אבן ישראל״, שאליו יש כאן הפניה, נמצא באור התורה על בראשית.

הערת קה״ת

ראה אוה״ת בראשית.

83 אבן ישראל

בברכת יעקב ליוסף: ״משם רעה אבן ישראל״. ההערה שבסוגריים מפנה לביאור פסוק זה במקום אחר (הערת קה״ת: אור התורה על בראשית).

Genesis 49:24 בראשית מ״ט:כ״ד

וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃

But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From ,thence, from the Shepherd, the Stone of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 אבן ישראל

הזהר על פרשת ויחי מדבר על אבן השתייה שהקים יעקב כ״אבן ישראל״, ומכנה את שתים־עשרה אבני החושן, הנקראות על שם השבטים, ״אבני המקום״.

Zohar, Vayechi 43:450–462 ספר הזהר, ויחי מ״ג:ת״נ-תס״ב

85 וישם אותה מצבה

הזוהר (נח, 72a-b) עוסק ב״והאבן הזאת אשר שמתי מצבה״ כאבן היסוד שממנה נשתל העולם, שיעקב הקים ומשח: ״וישם אותה מצבה ... ויצק שמן על ראשה״.

Zohar, Noach 35:283–36:297 ספר הזהר, נח ל״ה:רפ״ג-ל״ו:רצ״ז

This is implied in the expression, “and he put it as a matse-bah” (erection, upstanding), implying that he set up again something which had been prostrate. He also “poured oil on ’.its head”, thus doing more than anyone else to restore it

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

86 מה להלן באימה ויראה אף כאן באימה ויראה

כאן מובאת בתמצית הוראת הגמרא שיש ללמוד תורה באימה, כבעת מעמד הר סיני.

Berakhot 22a:4 ברכות כ״ב א:ד׳

דְּתַנְיָא: ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ״, וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ ״יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּחוֹרֵב״, מָה לְהַלָּן בְּאֵימָה וּבִיְרָאָה וּבִרְתֵּת וּבְזִיעַ, אַף כָּאן בְּאֵימָה וּבִיְרָאָה וּבִרְתֵּת וּבְזִיעַ.

for there is a teaching: "Thou shalt make them known unto thy children and thy children's children" (Deut. iv. 9) and it continues, "The day that thou stoodest before the L-rd thy G-d in Horeb" (Deut. iv. 10) — as [the Israelites stood at Horeb] with dread and fear aod trembling and shaking, so here [when teaching Torah] must it be with dread and fear .and trembling and shaking

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

87 כי אתה אבינו

מה שישראל עתידים לומר ליצחק.

Isaiah 63:16 ישעיהו ס״ג:ט״ז

כִּי־אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה׳ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃

For Thou art our Father; for Abraham knoweth us not, and Israel doth not acknowledge us; Thou, O L-RD, art our .Father, Our Redeemer from everlasting is Thy name

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 נחר גרוני

הגרון היבש, הקשור לחרן וכאן גם למיצר של מצרים.

Psalms 69:4 תהילים ס״ט:ד׳

יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹקָי׃

I am weary of my crying; my throat is dried; Mine eyes fail .while I wait for my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 לרחוק ולקרוב

שני סוגי השלום: לרחוק ולקרוב.

Isaiah 57:19 ישעיהו נ״ז:י״ט

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה׳ וּרְפָאתִיו׃

Peace, peace, to him that is far off and to him that is near, Saith the L-RD that createth the fruit of the lips; And I will .heal him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 צחוק עשה לי אלקים

דברי שרה, שבהם היא קושרת בין צחוק, יצחק ושם אלקים.

Genesis 21:6 בראשית כ״א:ו׳

וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃

And Sarah said: ‘G-d hath made laughter for me; every one ’.that heareth will laugh on account of me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ביאור על הנ"ל

ביאור האמור לעיל

יעקב, ששמו מחבר את היו"ד לעקב, ממשיך את אור אין סוף, שלמעלה מכל העולמות, עד לדרגה הנמוכה ביותר: על ידי העלאת "אבנים" חסרות חיות — האותיות והחכמה שבנפש שבביטול — ועל ידי ירידתו לחרן כדי להפוך את חשכתה, הוא עושה גם את הנמוך ביותר ל"בית אלקים", עד שבעתיד אף הוי' כפי שהיא מאירה בעולמות תיראה כהסתר בלבד — אלקים.

המאמר בקצרה

המאמר שואל שתי שאלות על נדרו של יעקב: כיצד הוי' יכולה להיות "אלקים", וכיצד אבן יכולה להיות "בית אלקים". התשובה ניתנת באמצעות דמותו של יעקב, יו"ד־עקב, שדרכו מגיעים לכל נשמה יהודית ש"ע נהורין העליונים ואור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות העולמות. האבנים שלקח יעקב הן אותיות: הן חסרות חיות לעומת המשמעות שהן נושאות, כשם שכל הבריאה אינה אלא אות אחת לפני ה'. דווקא משום שהן חסרות חיות, אפשר להעלותן למדרגה הגבוהה ביותר, לאור סובב כל עלמין. רק היו"ד, שהיא כלי לחכמה שבביטול, מסוגלת לכך; העמוד והשמן מתארים שלבים נוספים: העלייה לשלוש עשרה מידות הרחמים והמשכת החכמה העליונה אל התורה, שאותה יש ללמוד ביראה של מעמד הר סיני. ירידתו של יעקב לחרן, ה"גרון" החנוק שבו הקליפות יונקות את חיותן, נועדה להפוך את המקום: להפוך את חרן לרינה ולהביא את צחוקו של יצחק. בעתיד, כאשר הרע יתהפך, אור אין סוף עצמו יתגלה; האבן שהועלתה תהיה דירה לה', וכל עלייה אין־סופית תעבור דרך "מעשר" — הביטול של כתר.

מבנה

1 **השאלות ושמו של יעקב** ¶1–2

כיצד הוי' יכולה להיות אלקים, ואבן — בית אלקים? יעקב הוא בחינת "ישועות": דרכו נמשכים למטה ש"ע האורות וכל ההמשכות האלוקיות.

2 **האור שלמעלה מהשתלשלות העולמות** ¶3

העולמות מקבלים את חיותם מקרן אור מצומצמת; דרך יעקב מאיר בכל נשמה יהודית אור אין סוף עצמו, שלמעלה מכל העולמות.

3 **אבנים הן אותיות** ¶4–5

האותיות מכילות משמעות כשם שאבנים בונות בית לאדם, אך הן חסרות חיות לעומתה; כל הבריאה היא אות אחת לפני ה'. משום שהאותיות חסרות חיות אפשר להעלותן לאור המקיף, כשם שקצה המעגל מתחבר לראשיתו.

4 **היו"ד, העמוד והשמן** ¶6–9

רק היו"ד, הכלי לחכמה שבביטול, עולה למעלה; העמוד מציין עלייה נוספת לשלוש עשרה מידות הרחמים, הבנויות מיודי"ן וויי"ן. הערת סוגריים מסבירה מדוע הוויי"ן כאן גבוהות מן היו"ד, וכיצד השמן מבטא המשכה מן השכל הנעלם אל דיני התורה שבעל פה.

5 לימוד תורה ביראה של מעמד הר סיני ¶12–10

המטרה היא השמן: המשכת החכמה העליונה לתוך התורה, גם לדיניה הנוגעים לענייני העולם. מתוך ידיעה זו לומדים ביראה של מעמד הר סיני, שכן לפני אור אין סוף אין דבר נסתר.

6 מבאר שבע לחרן וצחוקו של יצחק ¶16–13

יעקב יורד ממקור המידות שבביטול לחרן, הגרון החנוק שבו ההמשכה נחסמת — בדומה לגלות וללימוד הממוקד בעצמו — כדי להפוך את המקום: חרן נעשית רינה, ושמחתו של יצחק תתגלה עם ביאת המשיח.

7 שלום וקיום הנדר ¶20–17

השיבה נעשית באמצעות שלום, המחבר בין הפכים. בעתיד יתגלה אור אין סוף עצמו, ולכן הוי' שבעולמות תהיה כאלקים, והאותיות שהועלו ייעשו בית אלקים.

8 המעשרות שאין להם סוף ¶22–21

לכל עלייה עתידית נדרש שיריים מן הדרגה הקודמת, כאתערותא דלתתא — ה"מעשר". הערת סוגריים מסבירה שהכוונה לכתר, לביטול השקט שבין הדרגות, ושיש לכך כפל משום שלכתר שני פרצופים.

מושגים

יעקב כיו"ד־עקב יעקב — יו"ד עקב

שמו של יעקב מתחלק ליו"ד, הנקודה הגבוהה ביותר, ולעקב: הוא ממשיך את האור שלמעלה מכל העולמות עד לדרגה הנמוכה ביותר.

ש"ע נהורין ש"ע נהורין

אורות עליונים, שרמוזים באותיות ש"ע שבמילה "ישועות", ומתגלים באמצעות יעקב.

אותיות כאבנים אבנים הן אותיות

על פי ספר יצירה, האותיות הן "אבנים": הן מכילות משמעות כשם שאבנים בונות בית לאדם, אך חסרות חיות לעומתה; משום כך דווקא אפשר להעלותן למדרגה הגבוהה ביותר.

חכמה ככוח מה חכמה — כ"ח מ"ה

חכמה נקראת "כוח מה": הליבה שבמוח ובנפש, המתאפיינת בביטול; היא הכלי היחיד שאור אין סוף שורה בו.

יודי"ן ווי"ן יודי"ן ווי"ן

בדימוי הקבלי של שלוש עשרה מידות הרחמים, נקודת המקור של כל שערה היא יו"ד והשערה המתארכת היא וי"ו; המאמר מקביל לכך את האבן של יעקב "מראשותיו" ואת האבן שהעמיד "מצבה".

חרן ורינה חרן — רנה

חרן, "הגרון הניחר" שבו ההמשכה האלוקית נחסמת והקליפות יונקות את חיותן, נהפכת לרינה, כשחי"ת נפתחת לה"א.

אתכפיא ואתהפכא אתכפיא ואתהפכא

תחילה מכניעים את הסטרא אחרא, ואחר כך הופכים את חשכתה לאור; כך בא "צחוקו" של יצחק, וזוהי מטרת הירידה.

הוי' ואלקים הוי' ואלקים

הוי' היא האור הפנימי שמחיה; אלקים הוא ההסתר המגן עליו. בעתיד, אפילו הוי' כפי שהיא ממלאת את העולמות תהיה רק "אלקים" לעומת אור אין סוף שיתגלה.

מעשר ככתר מעשר — כתר

השיריים שנותרים מכל דרגה ומעוררים את העלייה הבאה; הם כתר, העשירית מבין עשר הספירות, שהביטול השקט שבו מאפשר לעולם לעלות לעולם שמעליו.

קטע 1 • ¶1-2

השאלות ושמו של יעקב

1 ביאור על הנ"ל[1]

ביאור על הדברים שלעיל.

הכותרת מציינת שמאמר זה הוא ביאור נוסף למאמר שקדם לו בתורה אור על פרשת ויצא. הוא עוסק שוב בפסוקים על מסעו של יעקב ועל האבן שהקים, ומעמיק בהם.

2 והיה הוי"ה לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים[2].[3] להבין ענין תפלה ובקשה זו שהוי"ה יהי' [יהיה] בבחי' אלקים והאבן בבחי' בית אלקים.

"והיה הוי' לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים". [עלינו] להבין את משמעותה של תפילה ובקשה זו: שהוי' יהיה בבחינת אלקים, והאבן בבחינת בית אלקים.

נדרו של יעקב בבית אל אומר בפשטות: "והיה הוי' לי לאלקים". המאמר מפרש זאת כבקשה שהוי', כפי שהוא למעלה מן העולם, יבוא להיות בבחינת אלקים, כפי שהוא נוכח בתוך הטבע; וכן שהאבן שהקים יעקב תהיה משכן לה'. יש לבאר את שני חלקי הפסוק.

וכדי להבין[4] איך תהיה האבן במדרגה גדולה כ"כ [כל כך] להיות מכון ומשכן להשראת קדושה עליונה עד שיהיה חל שם שמים על האבן שתהיה נק' בשם בית אלקים. הנה צריך להבין ענין הפרשה כולה ויצא יעקב[5] כו'

כדי להבין כיצד יכולה האבן להגיע למדרגה כה גבוהה, ולהיות מקום קבוע ומשכן להשראת קדושה עליונה, עד ששם שמים יחול עליה והיא תיקרא "בית אלקים", עלינו להבין את משמעותה של הפרשה כולה, "ויצא יעקב כו'".

השאלה השנייה היא כיצד אבן, שהיא החומר הנמוך והדומם ביותר, יכולה להיות מקום להשראת קדושה עליונה, עד שהיא נקראת בשם ה', "בית אלקים". כדי להשיב על כך, אומר אדמו"ר הזקן, עלינו להבין תחילה את הפרשה כולה, החל ב"ויצא יעקב".

והענין דכתיב צוה ישועות יעקב[6] בחי' יעקב נקרא ישועות

העניין הוא כך: נאמר "צוה ישועות יעקב". בחינתו של יעקב נקראת "ישועות".

המאמר פותח בפסוק מתהילים, "צוה ישועות יעקב", הקושר בין השם יעקב למילה "ישועות": בחינתו של יעקב עצמו נקראת "ישועות".

וביאור מלת ישועות הנה שרש התיבה הוא ש"ע [ש"ע (370)] ושאר אותיות הם נוספות בתיבה כלומר שע"י בחינת יעקב מתגלין ש"ע [ש"ע (370)] נהורין[7] עילאין

וביאור המילה "ישועות": שורש המילה הוא ש"ע [שערכן המספרי 370], ושאר האותיות הן תוספות למילה. כלומר, באמצעות בחינת יעקב מתגלים ש"ע נהורין עילאין [אורות עליונים].

המילה "ישועות" נדרשת על פי שורש ש"ע, שאליו נוספו אותיות. ש"ע הוא בגימטרייה 370, ומזכיר את המסורת הקבלית על ש"ע נהורין עילאין [אורות עליונים]. פירוש הדבר הוא שיעקב הוא הצינור שדרכו מתגלים אורות נעלים אלה, כפי שנאמר "צוה ישועות יעקב".

וגם ש"ע הוא מלשון וישע ה' אל הבל[8] שהוא לשון הפנה דהיינו שכל פינות והמשכות עליונות פונות ונמשכות ע"י בחי' יעקב יו"ד עקב.

וכן ש"ע הוא מלשון "וישע ה' אל הבל", לשון של פנייה [אל]. כלומר, כל הפניות וההמשכות העליונות פונות ונמשכות מטה באמצעות בחינת יעקב, יו"ד־עקב (יו"ד [ו]עקב).

זהו פירוש נוסף לש"ע: בפסוק "וישע ה' אל הבל", המילה וישע מבטאת פנייה ותשומת לב. כל פניותיו של ה' אל העולם וכל זרמי האור שהוא מוריד עוברים דרך יעקב. השם יעקב נחלק ליו"ד ולעקב: היו"ד, הנקודה העליונה ביותר, מגיעה עד העקב, החלק הנמוך ביותר.

קטע 2 • ¶3

האור שלמעלה מהשתלשלות העולמות

3 וענין נהורין והמשכות הללו היינו גילוי ההארות והמשכות מאור א"ס עצמו שכשמו כן הוא אין לו סוף כו'.

משמעותם של האורות וההמשכות האלה היא גילוי הארות והמשכות מאור אין סוף עצמו, ששמו מעיד עליו: אין לו סוף וכו'.

האורות וההמשכות הם גילויים של אור אין סוף עצמו. שמו, אין סוף, מתאר בדיוק את מהותו: אין לו גבול.

ואינו בגדר עלמין כלל וכולא קמיה כלא ממש חשיב ולית מחשב' תפיסא ביה ואין ערוך אליו כו'.

והוא אינו שייך כלל לגדר העולמות; "כולא קמיה כלא ממש חשיב", "לית מחשב' תפיסא ביה", ואין דבר שניתן להשוות אליו וכו'.

אור אין סוף אינו שייך כלל לסוג העולמות. ביחס אליו הכול נחשב לאין, שום מחשבה אינה יכולה לתפוס אותו, ואין דבר שניתן להשוות אליו.

כי מלכותך מלכות כ"ע [כל עלמין][9] והודו וזיוו על ארץ ושמים כו' זיו והארה בעלמא המתלבש' ומתפשטת בתוך עלמין

שהרי "כי מלכותך מלכות כ"ע והודו וזיוו על ארץ ושמים" וכו': אין זה אלא זיו והארה בלבד, המתפשטים ומתלבשים בתוך העולמות,

מה שממלא את העולמות הוא רק קרן אור של ה'. מלכות ה', כלומר הקשר שלו עם העולמות כמלכם, מתוארת כ"הודו וזיוו על ארץ ושמים": זוהר בלבד, ולא המקור עצמו, המתלבש בתוך העולמות. אדמו"ר הזקן מוסיף לפסוק את המילה "זיוו" כדי להדגיש נקודה זו.

להוות' [להוותם] ולהחיותם להיות חיים וקיימים מאין ליש בבחי' העלם והסתר אור א"ס ב"ה עצמו שלא יבטלו העולמות במציאות ויחזרו להיות אין ואפס כמו שהיו

כדי להוות אותם ולהחיותם, כך שיהיו חיים וקיימים, מאין ליש, תוך העלמה והסתרה של אור אין סוף עצמו, ברוך הוא, כדי שהעולמות לא יתבטלו ממציאותם ולא יחזרו להיות אין ואפס כפי שהיו [לפני כן];

> קרן אור זו מהווה את העולמות ומחיה אותם מאין. היא צריכה להופיע בהסתר: אילו אור אין סוף עצמו היה מתגלה, העולמות היו מתבטלים וחוזרים להיות אין ואפס, כפי שהיו לפני הבריאה.

דהיינו ע"י כמה צמצומים והתלבשות שונות בירידת המדרגות כדרך וסדר ההשתלשלות אבל אור א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו רם ונשא כו' והוא למעלה מעלה מבחינת ההשתלשלות

כלומר, באמצעות צמצומים רבים והתלבשויות שונות בירידת המדרגות, לפי דרך וסדר ההשתלשלות. אבל אור אין סוף עצמו, בעצמו ובכבודו, רם ונישא וכו', והוא נעלה הרבה מאוד מבחינת ההשתלשלות.

> ההסתר נוצר באמצעות צמצומים והתלבשויות רבים, מדרגה אחר מדרגה, לאורך השתלשלות העולמות. אור אין סוף כפי שהוא בעצמו נותר נעלה, הרחק מעל כל סדר ההשתלשלות הזה.

וע"י בחי יעקב יו"ד עקב[10] נמשך אא"ס [אור אין סוף] ב"ה שלמעלה מבחי ההשתלשלות שיאיר למטה בגילוי הנפש אלקות שבכל א' מישראל להיות גילוי אור א"ס ב"ה ממש על נפשו.[11]

ובאמצעות בחינת יעקב, יו"ד עקב [האות יו"ד והעקב], נמשך למטה אור אין סוף, ברוך הוא, שלמעלה מבחינת ההשתלשלות, כדי שיאיר למטה בגילוי לנפש האלקית שבכל אחד מישראל, ויתגלה ממש אור אין סוף, ברוך הוא, על נפשו.

> כאן מתברר תפקידו הייחודי של יעקב: באמצעותו נמשך למטה האור שלמעלה מהשתלשלות, כדי להאיר בגלוי לנפש האלקית של כל יהודי. זהו יעקב כ"יו"ד עקב": העליון ביותר מגיע עד הנמוך ביותר.

קטע 3 • ¶4-5

אבנים הן אותיות

4 **והיינו ע"י שלקח מאבני המקום וישם[12] מראשותיו. אבנים הן אותיות כמ"ש בס"י [בספר יצירה] שני אבנים[13] בונות שתי בתים.**

הדבר נעשה על ידי שלקח "מאבני המקום וישם מראשותיו". אבנים הן אותיות, כפי שנאמר בספר יצירה: "שני אבנים בונות שתי בתים".

> יעקב המשיך את האור שלמעלה מהשתלשלות בכך שלקח "מאבני המקום" והניח אותן למראשותיו. לפי ספר יצירה, המכנה אותיות "אבנים" — שתי אותיות יוצרות שני צירופים, "שני אבנים בונות שתי בתים" — האבנים הן האותיות.

והטעם שנקראו אותיות בשם אבנים הוא כי כמו שע"י כמה אבנים נבנה בית לשבת אדם כו' כך ע"י כמה צירופי אותיות נעשי' [נעשית / נעשים] תיבות ומכמה צירופי תיבות נעשה ענין שלם שמתוכו מובן ומושג איזה השכלה והשגה

הטעם לכך שאותיות נקראות בשם "אבנים" הוא שכמו שמאבנים רבות בונים בית שאדם יכול לגור בו וכו', כך מצירופי אותיות רבים נוצרות מילים, ומצירופי מילים רבים נוצר עניין שלם, שמתוכו מובן ומושג רעיון או השגה כלשהם.

הטעם הראשון לכך שאותיות נקראות אבנים הוא שאבנים מצטרפות לבניית בית שאדם גר בו, ובאותו אופן אותיות מצטרפות למילים, והמילים מצטרפות לקטע שלם שבאמצעותו אפשר להבין רעיון.

והרי השכל שורה ומתלבש באותיות הללו וכתפארת אדם לשבת בית[14] ע"י צירופי אבנים

השכל שוכן ומתלבש באותיות הללו, כפי ש"וכתפארת אדם לשבת בית" מתקיים באמצעות צירופי אבנים.

הרעיון "שוכן" באותיות כמו שאדם גר בבית הבנוי מאבנים; אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי "וכתפארת אדם לשבת בית" מישעיהו.

ועוד טעם אחר[15] כי כמו שהאבנים הם דומם ואין להם ערך ויחוס לאדם הדר בבית שנבנה מהאבנים כך האותיות הן בחי' דומם לגבי השכל השורה ומתלבש בהם ואין להם ערך ויחוס אליו

ויש טעם נוסף: כשם שהאבנים דוממות ואין להן כל דמיון או זיקה לאדם שגר בבית שנבנה מהן, כך האותיות הן בבחינת דומם ביחס לשכל השוכן ומתלבש בהן, ואין להן כל דמיון או זיקה אליו.

טעם שני: האבנים חסרות חיים, ואין להן דבר משותף עם האדם החי שגר ביניהן. באותו אופן, האותיות הן, כביכול, חסרות חיים ביחס לרעיון שהן נושאות, ואינן בנות השוואה אליו.

ולכן בטלים הם לגבי השכל (ועמ"ש בפי' בראשית בד"ה להבין בתוספת ביאור ענין וייצר)[16]

לכן הן בטלות ביחס לשכל. (ועיינו במה שנכתב בפרשת בראשית, במאמר הפותח "להבין בתוספת ביאור ענין וייצר".)

מכיוון שהאותיות אינן נחשבות לעומת הרעיון, הן כפופות לו לחלוטין. ההערה שבסוגריים מפנה למאמר בפרשת בראשית על "וייצר", שבו האותיות נקראות הבחינה הדוממת של הנפש.

ולכן נק' הוי' צבאות אות הוא בצבא דילי' [דיליה][17] שכל העולמות והברואי' [והברואים] נתהוו מבחי' אותיות שבעשרה מאמרות שנברא בהם העולם יהי אור יהי רקיע כו'.

לכן הוא נקרא "הוי' צבאות" [הוי' של צבאות]: "אות הוא בצבא דילי'", שכן כל העולמות והנבראים התהוו מבחינת האותיות של עשרת המאמרות שבהם נברא העולם: "יהי אור", "יהי רקיע" וכו'.

כך מתבאר השם "הוי' צבאות": הביטוי התלמודי "אות הוא בצבא דילי'" נדרש כאן כך ש"אות" פירושה אות מאותיות האל"ף־בי"ת. כל העולמות והנבראים התהוו מאותיות עשרת המאמרות של הבריאה, כגון "יהי אור"; לכן, בשורשם, כל הנבראים הם אותיות של דיבור ה'.

וכל צבא השמים העליונים אלף אלפין ורבוא רבבן[18] ולגדודיו אין מספר[19] הם בטלים לגבי אור א"ס ב"ה כבטול האותיות שהן בחי' דומם לגבי השכל

וכל צבא השמים העליונים, "אלף אלפין ורבוא רבבן", ו"ולגדודיו אין מספר", בטלים ביחס לאור אין סוף ברוך הוא, כפי שהאותיות, שהן בבחינת דומם, בטלות ביחס לשכל.

גם צבאות השמים העצומים, המתוארים בדניאל באלפים וברבבות, בטלים לפני אור אין סוף כפי שהאותיות אינן נחשבות לעומת הרעיון.

מאחר שהם בחי' גבול ת"ק שנה כו' ונבראים ומחודשים מאין ליש הרי אין ערוך אליו יתי'

מאחר שהם בבחינת גבול — [משך של] חמש מאות שנה וכו' — והם נבראים ומתחדשים מאין ליש, אין הם בני השוואה [אליו] יתברך.

הם מוגבלים, ואף מידתם מוגבלת, כמו "חמש מאות שנה" שבהם מודדים חז"ל את המרחקים בין השמים (חגיגה יג ע"א); והם נבראים יש מאין, ולכן אין בינם לבין ה' כל השוואה.

וכנודע ענין הערך במספר[20] שמספר א' לגבי אלף אלפים כו' יש לו איזה ערך ויחוס

וכידוע, בעניין הערך המספרי: למספר אחד, ביחס לאלף אלפים וכו', יש מידה מסוימת של ערך ויחס;

הדוגמה המספרית מחדדת זאת: גם אחד ביחס למיליון הוא עדיין חלק ממנו, ולכן יש לו יחס אליו.

משא"כ אליו יתי' שהוא א"ס ב"ה אין ערוך כלל ולכן נק' אות הוא בצבא דילי' [דיליה] שכל הצבאות אינן אלא בחי' אות א' לגבי אור א"ס ב"ה.

אך לא כן ביחס אליו יתברך, שהוא אין סוף ברוך הוא: אין ערוך כלל. ולכן נאמר, "אות הוא בצבא דילי'", שכן כל הצבאות אינם אלא בחינת אות אחת (אוס) ביחס לאור אין סוף ברוך הוא.

אבל בין כל דבר מוגבל לבין אין סוף אין יחס כלל. לכן אמרו חז"ל "אות הוא בצבא דילי'": כל הצבאות יחד אינם אלא אות אחת (אוס) ביחס לאור אין סוף.

5 **והנה באבני המקום שהם בחי' אותיות כתיב וישם מראשותיו[21] שהגביה והעלה אותם למעלה מעלה מבחי' ההשתלשל' [ההשתלשלות] דהיינו לבחי' סוכ"ע**

כעת, באשר ל"אבני המקום", שהן בחינת אותיות, נאמר "וישם מראשותיו": כלומר, הוא הגביה והעלה אותן הרחק־הרחק מעל למדרגת ההשתלשלות, אל מדרגת סובב כל עלמין.

"וישם מראשותיו" פירושו שיעקב הגביה את האותיות, שהן המדרגה הנמוכה ביותר, והעלה אותן הרחק מעל לכל סדר ההשתלשלות, אל אור סובב כל עלמין, הנעלה מכל המדרגות.

כי לפי שהאותיות הן בחי' דומם לכך יש להם כח ויכולת לעלות למעלה מעלה כנודע שנעוץ תחלתן בסופן[22] דייקא וסוכ"ע הוא כמשל העיגול שממטה נעשה מעלה. וכמ"ש ומתחת זרועות עולם.[23]

מכיוון שהאותיות הן בבחינת דומם, יש להן משום כך כוח ויכולת לעלות הרחק־הרחק למעלה, כידוע ש"נעוץ תחלתן בסופן" דווקא; וסובב כל עלמין דומה למשל העיגול, שבו מה שלמטה נעשה למעלה. וכמו שנאמר: "ומתחת זרועות עולם".

דווקא משום שהאותיות הן בבחינת דומם ואין להן תחושת עצמי, הן יכולות לעלות למדרגה הגבוהה ביותר. ספר יצירה מלמד שהסוף קשור להתחלה, וסובב כל עלמין דומה לעיגול, שבו הנקודה הנמוכה ביותר קרובה למקור כמו הגבוהה ביותר. גם את הפסוק "ומתחת זרועות עולם" דורשים באותו אופן: "זרועות עולם" מגיעות אל הנמוך ביותר.

קטע 4 • ¶6-9

היו"ד, העמוד והשמן

6 והנה כתיב ויקח מאבני המקום[24] ולא כל אבני לפי שלא כל האותיות יש להן כח זה אלא אות היו"ד שהוא בחי' כלי לחכמה

והנה נאמר "ויקח מאבני המקום", ולא "כל אבני", משום שלא לכל האותיות יש כוח זה, אלא רק לאות יו"ד, שהיא בחינת כלי לחכמה.

הפסוק אומר "מאבני המקום" — מקצת האבנים, ולא "כל אבני". אדמו"ר הזקן רואה בכך רמז שלא כל אות יכולה להתעלות לדרגה הגבוהה ביותר, אלא רק היו"ד: האות הקטנה ביותר, נקודה בלבד, שהיא ה"כלי" לחכמה.

וחכמה הוא כח מ"ה [מה] בחי' בטול ולכך שורה שם ומתגלה אור א"ס ב"ה הסוכ"ע כי הוי' בחכמה[25] כו' ואין אור א"ס ב"ה שורה ומתגלה אלא במי שבטל כו'.

וחכמה היא כוח מ"ה (הכוח של "מה"), בחינת ביטול. לכן אור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין (האור המקיף את כל העולמות), שורה שם ומתגלה, שהרי "כי הוי' בחכמה" וכו'; ואור אין סוף ברוך הוא שורה ומתגלה רק במי שבטל וכו'.

חכמה נקראת כוח מ"ה — הכוח של "מה"; זוהי תפיסה שכלית שבה האדם רואה את עצמו כ"מה". אור אין סוף שורה רק במקום שיש בו ביטול כזה, כפי שמשתמע מן הפסוק "כי הוי' בחכמה".

וזהו האבן אשר שם מראשותיו (ועמ"ש[26] ע"פ מאמר הרע"מ [הרעיא מהימנא] פ' כי תשא בענין אבנא למשקל בה דא י') ואח"כ וישם אותה מצבה[27]

וזהו "האבן אשר שם מראשותיו". (ועיין במה שנכתב על מאמר רעיא מהימנא בפרשת כי תשא, בעניין "אבנא למשקל בה דא י".) ואחר כך "וישם אותה מצבה",

"האבן אשר שם מראשותיו" היא היו"ד. ההערה שבסוגריים מפנה לרעיא מהימנא — "הרועה הנאמן", חלק מן הזהר — בפרשת כי תשא, האומר על "אבנא למשקל בה דא י": "אבנא למשקל בה דא י". לאחר מכן יעקב הגביה את האבן והעמיד אותה כמצבה.

וכתרגומו ושוי יתה קמא[28] שהוא כמ"ש קמה אלמתי וגם נצבה שמה שהיתה האבן מונחת למטה בארץ אח"כ הקים אותה והגביה אותה עוד ממטה למעלה[29]

וכפי שתרגם אונקלוס, "ושוי יתה קמא" — כלומר, העמיד אותה, קמא; בדומה לנאמר "קמה אלמתיוגם נצבה". כלומר, האבן הייתה מונחת תחילה למטה בארץ, ולאחר מכן הוא העמיד אותה והגביה אותה עוד, מלמטה למעלה.

תרגום אונקלוס מתרגם את "וישם אותה מצבה" כ"ושוי יתה קמא". זו אותה מילה המופיעה בחלומו של יוסף: "קמה אלמתיוגם נצבה". האבן הייתה מונחת תחילה על הארץ, ולאחר מכן העמיד אותה יעקב — העלאה נוספת מלמטה למעלה.

והיינו עליי' [עלייה] אחר עליי' לבחי' ומקורות י"ג מדות רחמים עליונים שהן בחי' יודי"ן ווי"ן[30, 31] כי מקום יניקת השערה והגומא שלה הוא בחי' י' והשערה עצמה שהיא המשכה היא בחי' ו'

וזוהי עלייה אחר עלייה, אל הבחינה והמקורות של י"ג מדות רחמים העליונים, שהן בבחינת יו"דים וויי"נים; שכן המקום שממנו השערה יונקת, והגומא שלה, הוא בחינת י', והשערה עצמה, שהיא המשכה, היא בחינת ו'.

ההעלאה השנייה מגיעה אל מקורן של י"ג מדות הרחמים. בקבלה הן מתוארות כשלושה עשר תיקונים בזקנו של אריך אנפין, הדרגה החיצונית של כתר. לכל שערה שני חלקים: הגומא, נקודה מצומצמת שממנה היא יונקת את חיותה, והיא בחינת יו"ד; והשערה עצמה, קו הממשיך את השפע למטה, והיא בחינת ו'.

וזהו וישם מראשותיו וישם אתה מצבה שמתחלה כאשר שם מראשותיו היא בחי' יו"ד ואח"כ נעשה מצבה הוא בחי' וא"ו וכל בחי' הללו הם בחי' העלאה ממטה למעלה

וזהו "וישם מראשותיו וישם אתה מצבה": בתחילה, כאשר שם אותה מראשותיו, היא בחינת יו"ד; ולאחר מכן, כשהיא נעשית מצבה, היא בחינת ו'. וכל הבחינות הללו הן בחינות של העלאה מלמטה למעלה.

שני שלבי הפסוק מקבילים לשתי האותיות: האבן ששם מראשותיו היא יו"ד, והאבן שהעמיד כמצבה היא ו'. שני השלבים הם עליות מלמטה למעלה.

והיינו התעלות חכמה שבנפש לאור א"ס ב"ה השורה ומתגלה בה כי הנפש היא בחי' נברא ומחודש מאין ליש בבחי' אותיו' [אותיות] כו'

כלומר, העלאת החכמה שבנפש אל אור אין סוף ברוך הוא, השורה ומתגלה בה; שכן הנפש היא בחינת נברא, שהתחדש מאין ליש, בבחינת אותיות וכו'.

באדם מדובר בהעלאת החכמה שבנפש אל אור אין סוף השורה בה. הנפש עצמה היא נברא, שנוצר "מאין" באמצעות אותיות אלוקיות, ולכן אפשר לדמות אותה לאבנים.

וצריך להעלותי ממטה למעלה לאור א"ס ב"ה הסוכ"ע וישוב אל[32] ה' וירחמהו מבחי' י"ג מדות הרחמים והעלאה זו היא בבחי' חכמה דוקא כ"ח מ"ה [מה]:[33]

וצריך להעלותה מלמטה למעלה אל אור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין: "וישוב אל ה' וירחמהו", מבחינת י"ג מדות הרחמים. והעלאה זו היא דווקא בבחינת חכמה, כוח מ"ה:

> יש להעלות את הנפש אל האור המקיף, ככתוב בישעיהו: "וישוב אל ה' וירחמהו" — רחמים מבחינת י"ג מדות הרחמים. העלייה נעשית דווקא באמצעות החכמה, כוח מ"ה, הנקודה הפנימית שבנפש שבה היא בטלה לפני ה'.

7 הגה"ה [הגהה]

הגהה

> הגהה היא הערה הנפרדת מן הטקסט העיקרי ומשיבה על קושי העולה מן הדברים שנאמרו זה עתה.

8 לכאורה אינו מובן כי היודי"ן שבת"ד [שבתיקוני דיקנא] הוא גבוה מהוי"ו כמ"ש לעיל כי מקום יניקת השערה והגומא שלה הוא בחי' יו"ד דהיינו מקום יניקתה ממו"ס [ממוחא סתימאה] שהוא הגבה מאד נעלה מהשערות עצמן שהן בחי'[34] ו'.

לכאורה אין הדבר מובן: היו"דים שבתיקוני הזקן (סידורי הזקן) גבוהים מהוו"ו, כפי שנאמר לעיל. המקום שממנו השערה יונקת, והגומה שלה, הם בחינת יו"ד; כלומר, המקום שממנו היא יונקת ממוחא סתימאה (המוח הנסתר), שהוא נעלה מאוד מאוד מן השערות עצמן, שהן בחינת וי"ו.

> הקושי הוא שהיו"ד שבתיקוני הזקן — גומת השערה, שממנה השערה יונקת ממוחא סתימאה, המוח הנסתר, שהוא החכמה של אריך אנפין — גבוהה בהרבה מהוו"ו, השערה היוצאת ממנה. לכן מעבר מיו"ד לוו"ו אמור להיות ירידה, ולא עלייה נוספת.

9 והרי בחי' וישם אתה מצבה משמע שהוא עלייה אחר עלייה למעלה מבחי' מראשותיו שהוא בחי' יו"ד. וזהו תרתי דסתרי.

אולם, הבחינה של "וישם אתה מצבה" מרמזת על עלייה אחר עלייה, למעלה מן הבחינה של "מראשותיו", שהיא בחינת יו"ד. והרי אלו שתי [אמירות] הסותרות זו את זו.

> ובכל זאת, הסדר הפשוט של הפסוק מציג את המצבה, הוו"ו, כעלייה שמעבר ל"מראשותיו", היו"ד. שתי הטענות נראות כסותרות זו את זו.

אך פי' מראשותיו הוא בחי' חכמה דאצילות ואח"כ וישם אתה מצבה שנעשית בחי' ו' הוא בחי' אבא יונק ממזלא[35] שבחי' השערות דת"ד [דתיקוני דיקנא] **שהן ווי"ן גבוה מהיו"ד דח"ע** [דחכמה עילאה].

אלא ש"מראשותיו" היא בחינת חכמה דאצילות, ואחר כך "וישם אתה מצבה", כשהיא נעשית בחינת ו', היא בחינת אבא היונק מן המזלא; שכן בחינת השערות של תיקוני הדיקנא, שהן ווין, גבוהה מן היו"ד של חכמה עילאה (חכמה עליונה).

התשובה היא ששתי האותיות שייכות לרמות שונות. היו"ד של "מראשותיו" היא חכמה דאצילות, ואילו הוו"ו של המצבה היא אבא (חכמה), כפי שהוא יונק מן המזלא (מילולית: מה שנוזל), אחד מתיקוני הדיקנא. אותן שערות, אף שהן רק ווין, עומדות למעלה מן היו"ד של חכמה עילאה, ולכן הוו"ו של הרמה הגבוהה עולה על היו"ד של הרמה הנמוכה.

אח"כ ויצק שמן על ראשה[36] היינו המשכה ממו"ס [ממוחא סתימאה] **ממש לתוך המזלות כו' ומזה ממש נמשך הגלוי למטה בהלכו' שבתורה שבע"פ** [שבעל פה] **ששרשן מנימין דמו"ס** [דמוחא סתימאה] **וע"ז נאמר סלסלה ותרוממך[37] כו':**

אחר כך "ויצק שמן על ראשה" — כלומר, המשכה ממוחא סתימאה עצמו לתוך המזלות וכו'. ומכאן ממש נמשך הגילוי למטה, אל הלכות התורה שבעל פה, ששורשן בנימין של מוחא סתימאה. ועל כך נאמר: "סלסלה ותרוממך" וכו'.

השמן שיעקב יצק על ראש המצבה הוא שפע הנמשך ממוחא סתימאה עצמו אל המזלות. משם הוא נמשך למטה אל הלכות התורה שבעל פה, ששורשן בנימין של המוח הנסתר; על כך נאמר: "סלסלה ותרוממך". המילה "סלסלה", שפירושה "רומם אותה", מרמזת גם על סלסול השיער — הנימין שבהם מושרשות ההלכות.

קטע 5 • ¶10–12

לימוד תורה ביראה של מעמד הר סיני

10 **אך אין זה תכלית המכוון רק שאח"כ ויצק שמן על ראשה שמן היינו המשכת חכמה עילאה שהיא התורה ורצונו ית' שנמשכו ע"י בחי' יעקב יו"ד עקב כמ"ש ויקם עדות ביעקב[38] ותורה שם בישראל**

אולם אין זו תכלית הכוונה; אלא שלאחר מכן "ויצק שמן על ראשה". השמן הוא המשכת חכמה עילאה (חכמה עליונה), שהיא התורה ורצונו יתברך, הנמשכים באמצעות בחינת יעקב, יו"ד עקב, כפי שנאמר: "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל":

בחזרה לדיון המרכזי: הרמת האבן אינה המטרה. המטרה היא השמן — המשכת חכמה עילאה, שהיא התורה ורצונו של ה'; המשכה זו נעשית באמצעות בחינת יעקב, יו"ד עקב, כפי שנאמר: "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".

להיות בעסק התורה שלמטה בגשמיות המחליף פרה בחמור[39] כו' גילוי המשכת חכמה עילאה[40]

שבלימוד התורה למטה, בעניינים גשמיים, [כגון] "המחליף פרה בחמור" וכו', תהיה התגלות של המשכת חכמה עילאה.

תכלית הדבר היא שגם בלימוד הלכות הנוגעות לעניינים גשמיים, כגון המקרה שבמשנה של מי שמחליף פרה בחמור, תתגלה חכמתו העליונה של ה'.

שכל פרטי הלכות שנפרדו הם יסודתם בהררי קדש[41] עליון חכמה עילאה שכך חייבה חכמתו ורצונו יתי'.

כי כל פרטי ההלכות שנפרדו מושרשים למעלה, בחכמה עילאה — "יסודתם בהררי קדש" — שכן כך חייבה חכמתו ורצונו יתברך.

כל פרט בהלכה, אף שהוא נראה כעומד בפני עצמו וכעניין של העולם הזה, מושרש בחכמה עילאה, "בהררי קדש". כל פסק הוא כפי שחכמתו ורצונו יתברך קבעו.

11 ואי לזאת יהי' [יהיה] עסק התורה ג"כ עד"ז להמשיך חכמה עילא' [עילאה] בנפשו וע"ז נעשה אתכפייא סט"א [סטרא אחרא] ואתהפכא כו'.

לכן גם לימוד התורה צריך להיעשות באופן זה: להמשיך חכמה עילאה [חכמה עליונה] אל תוך נפשו. ועל ידי כך הסטרא אחרא (הצד האחר) נכנעת (אתכפייא) ואף מתהפכת (אתהפכא), וכו'.

לכן יש ללמוד תורה מתוך ההכרה הזאת: להמשיך את החכמה העילאה של ה' אל תוך נפשו. כך נכנעת הסטרא אחרא (אתכפייא), ואף מתהפכת (אתהפכא).

ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] מה להלן באימה וביראה אף כאן באימה[42] כו' שתפול על האדם אימה ופחד בעסקו בתורה כמו בשעת קבלתו בהר סיני.

ולכן אמרו חכמינו ז"ל: "מה להלן [היה] באימה וביראה, אף כאן [צריך להיות] באימה" וכו' — שאימה ופחד ייפלו על האדם כשהוא עוסק בתורה, כמו בשעת קבלתה בהר סיני.

זו הסיבה שחכמינו לימדו (ברכות 22a) שכפי שהתורה התקבלה בסיני באימה וביראה, כך יש ללמוד אותה באימה וביראה. על האדם לחוש בעת לימוד התורה את אותו פחד שחשו בני ישראל כשקיבלו את התורה.

12 והנה שם בהר סיני כל העם ראו את הקולות[43] ואת הלפידים[44] וכו' פנים בפנים[45] דבר ה' עמכם כו'.

עתה, שם בהר סיני, "כל העם ראו את הקולות ואת הלפידים" וכו'; "פנים בפנים דבר ה' עמכם" וכו'.

בסיני היראה הייתה טבעית: העם ראו את הרעמים ואת הלהבות, וה' דיבר אליהם "פנים בפנים".

והאיך ימשיך כל אדם יראה זו עליו בכל זמן אלא כאשר ישים האדם אל לבו שהתורה שהוא לומד היא המשכת חכמה עילאה

וכיצד יכול כל אדם להמשיך עליו יראה זו בכל זמן? אלא כאשר ישים האדם אל לבו שהתורה שהוא לומד היא המשכה של חכמה עילאה,

כיצד יכול אדם לחוש את היראה הזאת בכל יום, בלי הרעמים והברקים? על ידי שייקח אל לבו שהתורה שהוא לומד היא חכמתו העליונה של ה' הנמשכת למטה.

ושם שורה ומתגלה אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מגדר ההשתלשלות וקמיה כחשיכה כאורה[46] מעלה ומטה רוחניות וגשמיות שוין א"כ אין כאן הסתר פנים כלל ע"כ מה להלן כו' הכל שוה.

ובה שורה ומתגלה אור אין סוף, ברוך הוא, שלמעלה מעלה מגדר ההשתלשלות; ולפניו "כחשיכה כאורה": מעלה ומטה, רוחניות וגשמיות, שווים. אם כן, אין כאן הסתר פנים כלל. על כן "מה להלן" וכו' — הכול שווה.

בתורה שורה אור אין סוף, שלמעלה מכל ההשתלשלות, ולפניו "כחשיכה כאורה": העליון והתחתון, הרוחני והגשמי, שווים. לכן אין בלימוד התורה שום הסתר; ה' נוכח בו כפי שהיה נוכח בסיני, וגם עכשיו שייכת היראה של סיני.

קטע 6 • ¶13–16

מבאר שבע לחרן וצחוקו של יצחק

13 והנה להבין תכלית ירידת יעקב יו"ד עקב להיות השי"ע [השי"ע (370)] נהורין בגילוי למטה וליקח מאבני המקום[47] להעלותם למעלה ולהמשיך אח"כ בחי' שמן הוא בחי' חכמה עילאה מלמעלה למטה.

כעת [עלינו] להבין את תכלית ירידתו של יעקב, יו"ד־עקב: כדי ש־370 האורות יתגלו למטה, לקחת "מאבני המקום" ולהעלותן למעלה, ולאחר מכן להמשיך מלמעלה למטה את בחינת השמן, שהיא בחינת חכמה עילאה.

המאמר שואל כעת מדוע יעקב היה צריך לרדת: כדי לגלות למטה את 370 האורות, להעלות את ה"אבנים", ולאחר מכן להמשיך מלמעלה את ה"שמן" של חכמה עילאה.

וירידה זו הוא מ"ש ויצא יעקב מבאר שבע.[48] באר הוא מקור ומעיין הנובע ז' מדות[49] עליונות לך ה' הגדולה והגבורה[50] כו' שהן בחי' לך בחי' ביטול.

ירידה זו היא מה שנאמר: "ויצא יעקב מבאר שבע". באר היא מקור ומעיין נובע של שבע המדות העליונות, שעליהן נאמר: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו'; הן בחינת "לך", בחינת ביטול.

ירידתו של יעקב היא יציאתו מבאר שבע, הנדרשת כ"באר של שבע": מקורן של שבע המדות העליונות, שאותן מונה הפסוק במילים "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו'. מאחר שכולן "לך", הן נתונות להי לחלוטין, במצב של ביטול.

וילך חרנה חר"ן (ע"ה [עליו השלום])[51] בגימ' [בגימטריא] גרו"ן רק בחי' גרו"ן היינו כשהקול יוצא כדרכו[52] בלי עכוב ובלי מונע

"וילך חרנה". חרן, עם הכולל, עולה בגימטרייה גרון. אולם בחינת הגרון היא כשהקול יוצא כדרכו, בלי עיכוב ובלי מניעה;

> יעקב הלך לחרן. אותיות חרן (50+8+200 = 258), בצירוף הכולל, שוות לגרון (50+6+200+3 = 259). הגרון במצבו התקין הוא המקום שבו הקול יוצא בחופשיות, בלי עיכוב ובלי מניעה.

אבל חר"ן אותיות נחר[53] היינו מ"ש יגעתי בקראי[54] נחר גרוני. והיינו כשגובר בו יסוד האש[55] כי הקול כלול אש רוח ומים.

ואילו חרן הוא גם אותיות "נחר", כמו שנאמר: "יגעתי בקראי נחר גרוני". זהו מצב שבו יסוד האש גובר בו, שהרי הקול מורכב מאש, רוח ומים.

> אולם חרן מורכב גם מאותיות "נחר", כפי שנאמר: "יגעתי בקראי נחר גרוני". זהו מצב שבו יסוד האש גובר בגרון; הקול מורכב משלושה יסודות: אש, רוח ומים.

רוח הוא עיקר התפשטות הבל הלב ומים היינו לחלוחית הריאה ואש הוא המחלק את הקול להיות ההפסק להתחלק בהי' מוצאות הפה כלי הדבור.

הרוח היא עיקר התפשטות הבל הלב; המים הם הלחלוחית שבריאה; והאש היא שמחלקת את הקול ויוצרת את ההפסק, כדי שיתחלק לחמשת מוצאות הפה, כלי הדיבור.

> הרוח היא הבל הלב המתפשט; המים הם הלחלוחית שבריאות; והאש היא שמפסיקה את הקול ומחלקת אותו לצלילים נפרדים, לחמש קבוצות האותיות שמפיקים כלי הדיבור.

14 וכשגובר יסוד האש ביותר הוא המפסיק את הקול[56] עד שאינו יכול לצאת במשך ההעברה כדרכה.

וכשהיסוד של האש מתגבר יתר על המידה, הוא שמפסיק את הקול, עד שהקול אינו יכול לצאת ברצף כדרכו.

> האש, כשהיא במידה הנכונה, מחלקת את הקול לאותיות; כשהיא מתגברת יתר על המידה, היא חונקת את הקול לגמרי, כך שאינו יכול לצאת בזרימה רציפה כדרכו.

וכך הוא בחי' חרן היינו בחי' המפסיק את הקול שהוא ההמשכה מחיות ואור א"ס ב"ה

וכך היא בחינת חרן: בחינה זו היא מה שמפסיק את הקול — כלומר את המשכת החיות (כוח החיים) והאור מאין סוף, ברוך הוא;

> חרן היא אותה חניקה של הקול. מבחינה רוחנית, ה"קול" הוא זרימת החיות והאור מאין סוף אל תוך העולמות.

שלא להיות ההמשכה כדרכה בקדושה דוקא אלא שיש גם לקליפות וס"א [וסטרא אחרא] יניקה ואחיזה בהמשכה זו ואזי נקי' בבחי' נאלמתי דומיה[57] שנפסק הקול וההמשכה ונעשה בחי' נפרד

כך שההמשכה אינה נמשכת כדרכה בקדושה בלבד, אלא גם לקליפות (כוחות המסתירים על הקדושה) ולסטרא אחרא (הצד האחר) יש יניקה ואחיזה בהמשכה זו. ואז היא נקראת בחינת "נאלמתי דומיה", שכן הקול וההמשכה נפסקים, ונעשית בחינת נפרדות.

> בחרן הזרימה כבר אינה נמשכת במסלול הראוי לה, בתוך הקדושה בלבד; במקום זאת, גם הקליפות והסטרא אחרא, הכוחות המתנגדים לקדושה, יונקים ממנה. זהו המצב של "נאלמתי דומיה": הזרימה נפסקת, ומה שנותר חש את עצמו כנפרד מה'.

ובחי' זו הוא בין בהנהגת העולמות שהוא ענין גלות ישראל ושעבוד מצרים ובבל מחמת תגבורת האש ותוקף הדין

ובחינה זו קיימת הן בהנהגת העולמות — שהיא עניין גלות ישראל ושעבודם במצרים ובבבל, בגלל התגברות האש ותוקף הדין —

> נפרדות זו מופיעה בשני מישורים. בהנהגת העולמות היא מתבטאת בגלות עם ישראל ובשעבודו במצרים ובבבל; המאמר תולה זאת בהתגברות האש, כלומר בתוקף הדין.

ובין בכל נפש מישראל בעבודת ה' שעסק התורה שלו הוא בבחי' נפרד ולא בבחי' ביטול לאור א"ס ב"ה להיות גילוי חכמתו כו' מחמת תגבורת האש וחמימות שמצד גופו ונפש הבהמית אשר נמשך אחריהם.[58]

והן בכל נפש מישראל, בעבודת ה', כאשר לימוד התורה שלו הוא בבחינת נפרד ולא בבחינת ביטול לאור אין סוף, ברוך הוא, כדי שתתגלה חכמתו וכו'; זאת בגלל התגברות האש והחמימות שמצד גופו ונפשו הבהמית, שהוא נמשך אחריהם.

> הדבר מופיע גם אצל היהודי הפרטי: לימוד התורה שלו עלול להיעשות מתוך תחושת ישות, בנפרד מה', בלי הביטול שמאפשר לחכמת ה' להתגלות בו. גם כאן הסיבה היא "אש": החום והלהט של הגוף והנפש הבהמית, שהאדם נמשך אחריהם.

אך הנה תכלית ירידה זו של בחי' יעקב מאגרא רמה מבאר שבע מקו' מדות העליונות שהן ביטול אליו יתי' לך ה' הגדולה כו' לבירא עמיקתא[59] מקום החרן המפסיק ומעכב את קול ההמשכה להיות בחי' נפרד.[60] הוא כדי להיות אתכפיא ואתהפכא

אך תכלית ירידה זו של בחינת יעקב "מאגרא רמה", מבאר שבע, מקור המדות העליונות שהן בבחינת ביטול אליו יתברך — "לך ה' הגדולה כו'" — ל"בירא עמיקתא", מקום חרן, המפסיק ומעכב את קול ההמשכה עד שנעשית בחינת נפרד, היא כדי שתהיינה אתכפיא (כפיית הרע) ואתהפכא (הפיכתו לטוב).

> לירידתו של יעקב הייתה תכלית. הוא ירד "מאגרא רמה" ל"בירא עמיקתא" — ביטוי תלמודי לנפילה גדולה: מבאר שבע, מקור המדות העליונות שכולן "שלך", עד חרן, שבו הזרימה נחסמת והנפרדות שולטת. הוא ירד לשם כדי שהחושך ייכפה ואחר כך יתהפך.

ואזי נעשה מחרן רנה כי החי"ת נפסק ונעשה ה"א. כמ"ש בזהר ע"פ גער חית קנה[61,62] שמחמץ נעשה מצה.[63]

ואז נעשית מחרן רינה (שירה שמחה), שכן החי"ת נבקעת ונעשית ה"א. וכך נאמר בזהר על הפסוק "גער חית קנה": שמחמץ נעשית מצה.

> כשזה קורה, חרן נעשית רינה — שירה שמחה: החי"ת הסגורה נפתחת ונעשית ה"א. הזהר מבטא את אותו רעיון גם בכך שחמץ נעשה מצה, שגם בהם החי"ת נעשית ה"א.

15 **וזהו ושבתי בשלום[64] אל בית אבי ושבתי מחר"ן. אל בית אבי זהו בחי' יצחק ויצחק נק' ע"ש** [על שם] **צחק עשה לי[65] אלקים**

וזהו "ושבתי בשלום אל בית אבי": "ושבתי" — אשוב מחרן. "אל בית אבי" — זו בחינת יצחק; ויצחק נקרא כך על שם "צחק עשה לי אלקים" (צחוק).

> נדרו של יעקב, "ושבתי בשלום אל בית אבי", מתפרש כאן כחזרה מחרן. "אל בית אבי" הוא יצחק, ששמו קשור לדבריה של שרה: "צחק עשה לי אלקים".

והוא בחי' רנ"ה שנעשה מחר"ן וכתיב כל השומע יצחק לי יצחק הוא לשון עתיד דהיינו בביאת המשיח ב"ב [במהרה בימינו] **שאז אהפוך אל עמים[66] וגו'**

וזו בחינת רנ"ה (רינה, שירה), שנעשית מחרן. ונאמר "כל השומע יצחק לי": "יצחק" הוא לשון עתיד, כלומר, בביאת המשיח במהרה בימינו, שאז "אהפוך אל עמים וגו'".

> יצחק, כלומר צחוק, הוא בחינת רינה הנעשית מחרן. שרה אמרה גם "כל השומע יצחק לי", ו"יצחק" כאן הוא בלשון עתיד: הצחוק שייך לימי המשיח, שבהם, כפי שנאמר בצפניה, "אהפוך אל עמים וגו'".

דכד אתכפייא ואתהפכא אזי נעשה בחי' צחוק וחדוה כמו עד"מ צחוק המלך והשרי מענין התהפכות דבר רחוק וזר כמו מצפור מדברת שזהו דבר חידוש משא"כ מאדם המדבר שדרכו בכך לא שייך צחוק.

כאשר [סטרא אחרא (הצד האחר)] **נכנעת ונהפכת, נוצרת בחינת צחוק ושמחה. למשל, המלך ושריו צוחקים כשדבר רחוק וזר מתהפך, כגון ציפור מדברת; זהו חידוש. לעומת זאת, כשאדם מדבר, שכן זו דרכו, אין שייך צחוק.**

> כאשר סטרא אחרא נכנעת ונהפכת, מתעורר צחוק, מפני שהוא נובע מהפתעה. מלך ושריו היו צוחקים בהנאה למראה ציפור מדברת, שהרי זה פלא, אך לא למראה אדם מדבר, שכן הדבר צפוי. כך גם הפיכת החושך לאור מביאה עונג מיוחד מלמעלה.

16 **ולכן ארז"ל** [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] **במקום שבע"ת** [שבעלי תשובה] **עומדין**[67] **כו' משום דאתהפכא חשוכא כו'. וגם ארז"ל** [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] **אם ישראל עושין תשובה**[68] **נגאלין כו' שזהו תכלית ביאת המשיח להיו'** [להיות] **הצחוק והחדוה כד אתכפייא סט"א** [סטרא אחרא] **ואתהפכא חשוכא לנהורא.**

לכן אמרו חז"ל: "במקום שבע"ת עומדין" וכו', משום שהחושך נהפך וכו'. וכן אמרו חז"ל: "אם ישראל עושין תשובה נגאלין" וכו', שכן תכלית ביאת המשיח היא שתהיה צחוק ושמחה, כשהסטרא אחרא (הצד האחר) נכנעת והחושך נהפך לאור.

> לכן אומרים חז"ל (ברכות לד, ב) "במקום שבע"ת עומדין" — במקום זה אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד: בתשובה החושך עצמו נהפך לאור, והדבר מעורר את התענוג הגדול ביותר. והגאולה תלויה בתשובה, מפני שכל תכלית ביאת המשיח היא השמחה הזאת, שבה החושך נהפך לאור.

וזהו מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] **שלעתיד יאמרו על יצחק**[69] **כי אתה אבינו**[70] **שתכלית ירידת הנשמה בגוף בעוה"ז ותכלית ירידת ישראל בגלות ושעבוד ודוחק פרנסה הוא כדי שיעלו ויבאו ויגיעו לבחי' יצחק הוא הצחוק והחדוה כו':**

וזהו [הפירוש של] **מאמר חז"ל, שלעתיד יאמרו ליצחק: "כי אתה אבינו"; שכן תכלית ירידת הנשמה לתוך הגוף בעולם הזה, ותכלית ירידת ישראל לגלות, לשעבוד ולדוחק הפרנסה, היא כדי שיעלו, יבואו ויגיעו לבחינת יצחק — הצחוק והשמחה וכו'.**

> הגמרא מספרת שלעתיד יאמרו ישראל ליצחק: "כי אתה אבינו". ירידת הנשמה לתוך הגוף, וכן ירידת ישראל לגלות ולמאבק על הפרנסה, נועדו כולן להביא להגעה אל יצחק — אל הצחוק והשמחה שבהתהפכות.

קטע 7 • ¶17-20

שלום וקיום הנדר

17 **אך כיצד ישוב מבחי' חרן לבחי' יצחק הנ"ל הנה לזה אמר הכתוב בשלום כי שלום הוא המחבר ומקשר בי' הפכים**

אבל כיצד ישוב מבחינת חרן לבחינת יצחק שהוזכרה לעיל? על כך אומר הפסוק "בשלום", שכן השלום הוא המחבר ומקשר בין שני הפכים,

> כיצד חוזרים מחרן, המבטא פירוד וחסימה, אל יצחק, המבטא שמחה? הפסוק משיב: "בשלום". השלום מחבר שני הפכים והופך אותם לאחד.

כמ"ש עושה שלום במרומיו בין מיכאל[71] כו'[72] שלום שלום לרחוק[73] שנעשה קרוב כו' ובשלום בי'[74] שלום ממטה למעלה וממעלה למטה כמ"ש במ"א.[75]

כפי שנאמר: "עושה שלום במרומיו", בין מיכאל וכו'; "שלום שלום לרחוק שנעשה קרוב" וכו'. והמילה "בשלום" פירושה שני [סוגים של] שלום: מלמטה למעלה ומלמעלה למטה, כפי שנתבאר במקום אחר.

המדרש מסביר שה' "עושה שלום במרומיו" בין המלאך מיכאל (מים, חסד) למלאך גבריאל (אש, גבורה). בדומה לכך, "שלום שלום לרחוק שנעשה קרוב" נדרש כשלום למי שהיה רחוק ונעשה קרוב, כלומר לבעל תשובה. גם "בשלום" נדרש כשני סוגים של שלום (ערכה המספרי של האות ב' הוא שניים): מלמטה למעלה ומלמעלה למטה.

18 והנה כשיתגלה הצחוק העליון לעתיד כד אתכפיא ואתהפכא דהיינו שלא יהיה שליטה ויניקה לקליפות וסט"א [וסטרא אחרא] כלל וכמ"ש ואת רוח הטומאה[76] אעביר מן הארץ. אזי יזדכך חומריות העולם וגסותו שלא יהיה בבחי' יש ודבר נפרד בפ"ע [בפני עצמו] רק הכל יוכלל בבחי' אין

כעת, כאשר יתגלה לעתיד הצחוק העליון, כאשר [הסטרא אחרא — הצד האחר] תיכנע ותתהפך — כלומר, כאשר לא תהיה לקליפות ולסטרא אחרא שום שליטה או יניקה כלל, כפי שנאמר: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" — אזי יזדככו הגשמיות והגסות של העולם, והוא לא יהיה עוד בבחינת יש (yesh) [תחושת מציאות נפרדת] ודבר נפרד בפני עצמו; אלא הכול ייכלל בבחינת אין (ayin) [ביטול לפני ה'].

לעתיד יתגלה "הצחוק העליון", כאשר הרע יוכנע ויתהפך והקליפות לא יאחזו בעולם כלל, כפי שאומר הנביא זכריה: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". אז תזדכך גסותו של העולם: הוא כבר לא יחוש את עצמו כיש, כ"משהו" נפרד, והכול ייספג באין, ב"אין" האלוקי שממנו בא.

כי זהו תכלית בריאת העולמות מאין ליש כדי לאהפכא מבחי' יש לבחי' אין ואזי והיה הוי' לי לאלקים.

כי זו תכלית בריאת העולמות מאין ליש: להפוך [אותם] מבחינת יש לבחינת אין. ואז "והיה הוי' לי לאלקים".

זו תכלית הבריאה יש מאין: שה"משהו" יחזור ויהפוך ל"אין", כלומר יהיה בטל במודע לפני ה'. בכך תתממש בקשתו של יעקב: "והיה הוי' לי לאלקים".

כי הנה אלקי' היינו ההעלם והצמצו' להיות העולמות נבראים מאין ליש

כי אלקים הוא ההסתר והצמצום, כדי שהעולמות ייבראו מאין ליש;

להסביר: אלקים הוא ההסתר והצמצום של ה', המאפשרים לעולמות להתקיים כ"משהו".

והוי"ה היינו בחינת פנימיות אור א"ס ב"ה המחי' [המחיה] ומהוה כו'

והוי' הוא בחינת הפנימיות של אור אין סוף ברוך הוא, המחיה ומהווה וכו'.

הוי' הוא אור אין סוף הפנימי, שמעניק לעולמות חיים והוויה.

וכמ"ש כי שמש ומגן[77] הוי"ה אלקים שאלקי' נעשה בחי' מגן לשם הוי"ה שהוא בבחי' השמש כו'.

וכפי שנאמר: "כי שמש ומגן הוי' אלקים" — אלקים נעשה בחינת מגן לשם הוי', שהוא בבחינת השמש וכו'.

"כי שמש ומגן הוי' אלקים": הוי' הוא כמו השמש, ואלקים הוא המגן המסתיר את אורה, כדי שהנבראים יוכלו לשאת אותו.

אך כל זה הוא בבחינת ההשתלשלות וירידת המדרגות שהוא בבחי' זיו והארה שמאור א"ס ב"ה להוות ולהחיות נבראים כסדר ירידת השתלשלות המדרגות מדרגה אחר מדרגה.

אבל כל זה הוא בתחום ההשתלשלות ובירידת המדרגות, שעניינם זיו והארה מאור אין סוף ברוך הוא, כדי להוות נבראים ולהחיותם לפי סדר ירידת המדרגות בהשתלשלות, מדרגה אחר מדרגה;

אבל כל המבנה הזה, שבו אלקים מסתיר את הוי', שייך להשתלשלות העולמות, שבה רק הארה מאור אין סוף מעניקה חיים לנבראים, שלב אחר שלב בירידת המדרגות.

שמדרגות עליונים מקבלים אור היותר עליון ורוחני כו' וכל מה שלמטה מטה מתצמצם ומתלבש כו'.

המדרגות העליונות מקבלות אור נעלה ורוחני יותר וכו', וככל שהמדרגה נמוכה יותר, כך האור מצטמצם ומתלבש וכו'.

המדרגות העליונות מקבלות אור זך ורוחני יותר; ככל שהמדרגה נמוכה יותר, האור מצטמצם ומתלבש בה יותר.

אבל לע"ל [לעתיד לבוא] **כשיתגלה הצחוק העליון שהוא מבחי' אתהפכא כו' יהיה גילוי אא"ס** [אור אין סוף] **ב"ה בעצמו ובכבודו שלמעלה מעלה מבחינת השתלשלות**

אבל לעתיד לבוא, כאשר יתגלה הצחוק העליון, שהוא מבחינת אתהפכא וכו', יתגלה אור אין סוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו, למעלה מעלה מבחינת ההשתלשלות.

לעתיד, עם צחוק ההתהפכות, יתגלה אור אין סוף כפי שהוא בעצמותו, למעלה מכל סדר ההשתלשלות.

כי עין בעין יראו[78] כו' וראו כל בשר[79] כו' ובאו במערות צורים[80] ובמחילות עפר מפני פחד[81] ה' וגו'.

"כי עין בעין יראו" וכו'; "וראו כל בשר" וכו'; "ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה'" וגו'.

הנביאים מתארים זאת כך: "כי עין בעין יראו", "וראו כל בשר" יחד, ואנשים יסתתרו במערות "מפני פחד ה'". ההתגלות תהיה ישירה ומציפה.

19 ואז יהי' [יהיה] **בחי' הוי"ה שהוא אור א"ס ב"ה הנמשך ומתפשט להתלבש בתוך עלמין בסדר ההשתלשלות. נחשב בחי' אלקים דהיינו בחי' צמצום**

ואז תיחשב בחינת הוי', שהיא אור אין סוף ברוך הוא הנמשך ומתפשט כדי להתלבש בתוך העולמות בסדר ההשתלשלות, לבחינת אלקים, כלומר לבחינת צמצום;

אז שם הוי', אור אין סוף כפי שהוא נמשך ומתלבש בעולמות, ייחשב בעצמו לבחינת אלקים, כלומר לבחינת צמצום.

שבאמת אין זה אלא זיו והארה מצומצמת לגבי אור א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו שלפניו מעלה ומטה שוין וכחשיכה כאורה.[82]

שכן לאמיתו של דבר אין זה אלא זיו והארה מצומצמים ביחס לאור אין סוף ברוך הוא עצמו ובכבודו, שלפניו מעלה ומטה שווים, ו"כחשיכה כאורה".

> כי ביחס לאור אין סוף עצמו, שלפניו מעלה ומטה שווים ו"כחשיכה כאורה", גם הוי' כפי שהיא בעולמות אינה אלא זוהר מצומצם. זהו העומק שבאמירה "והיה ה' לי לאלקים".

20 והאבן הזאת אשר שמתי מצבה[83] הוא בחינת יו"ד כלי החכמה שמבחי' אותיות בחי' דומם דהיינו בחי' התהוות מאין ליש

"והאבן הזאת אשר שמתי מצבה": זו בחינת יו"ד, כלי החכמה, שהיא מבחינת האותיות — בחינת דומם, כלומר, בחינת התהוות מאין ליש.

> כעת ניתנת תשובה לשאלה השנייה. "האבן הזאת" היא היו"ד, כלי החכמה: אות דוממת, שנוצרה מאין ליש.

רק לפי אשר שמתי מצבה שהגבהתי והעליתי כו' לכך יהי' [יהיה] לה כח ויכולת להיות בית אלקים שיהיה בחי' אלקים זה שהוא אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה שבתוך עלמין שורה ומתגלה בבחי' אותיות הללו והאותיות תהיינה בבחי' משכן ומכון לשבתו ית'.

אבל מכיוון ש"אשר שמתי [אותה] מצבה", כלומר, שהגבהתי והעליתי [אותה] וכו', יהיה לה הכוח והיכולת להיות "בית אלקים", כך שבחינת אלקים זו, שהיא אור אין סוף ברוך הוא שבתוך העולמות, תשרה ותתגלה באותיות הללו, והאותיות יהיו משכן ומקום קבוע לשבתו ית'.

> אבל מכיוון שיעקב הגביה אותה כמצבה, היא קיבלה את הכוח להיות "בית אלקים": האור האלוקי שבתוך העולמות, שייקרא אז אלקים, ישכון ויתגלה באותיות הללו, והאותיות יהפכו למשכן לה'.

קטע 8 • ¶21–22

המעשרות שאין להם סוף

21 וכל זה הוא ע"י בחי' יעקב יו"ד עקב צוה ישועות יעקב[84] גילוי השי"ע [השי"ע (370)] נהורין שבהן וע"י נזכה לכל בחי' האלו. וכל אשר תתן לי[85] עשר אעשרנו לך.

וכל זאת באמצעות בחינת יעקב, יו"ד־עקב (yud-akev): "צוה ישועות יעקב" — גילוי 370 האורות שבהם; ובכך נזכה לכל הבחינות הללו. "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך".

> כל זאת בא באמצעות יעקב, שישועותיו מגלות את 370 האורות. לאחר מכן המאמר עובר לסוף נדרו של יעקב: "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", שבו הפועל מוכפל בעברית.

הענין הוא כי הנה נודע שיהיה עילוי אחר עילוי לאין קץ ימות המשיח ותחה"מ [ותחיית המתים] **כמה שמיטין ויובלות כו' וכל עילוי גדול מחבירו.**

הענין הוא כך: ידוע שתהיה עלייה אחר עלייה בלי סוף, [ב]**ימות המשיח ובתחיית המתים, במחזורי שמיטה ויובל רבים וכו', וכל עלייה תהיה גדולה מקודמתה.**

ידוע שבעתיד יהיו עליות בלי סוף: ימות המשיח, תחיית המתים, ומחזור אחר מחזור מעבר לכך, כשכל עלייה תהיה גבוהה מקודמתה.

אך קודם העילוי שאחר העילוי צריך להיו' [להיות] **נשאר מעילוי הראשון בבחי' אתעדל"ת** [אתערותא דלתתא] **לאתעדל"ע** [לאתערותא דלעילא] **שבעילוי הבי' ואתעדל"ת** [ואתערותא דלתתא] **זו הנשארת מן העילוי הראשון נק' בחי' מעשר.**[86]

אולם לפני העלייה שלאחר [כל] **עלייה, צריך שיישאר מן העלייה הראשונה** [משהו] **בבחינת אתערותא דלתתא, לצורך אתערותא דלעילא שבעלייה השנייה; ואתערותא דלתתא זו, שנותרת מן העלייה הראשונה, נקראת בחינת מעשר (maaser)** [חלק עשירי].

כל עלייה חדשה זקוקה לגורם מעורר מלמטה. משהו מן המדרגה הקודמת צריך להישאר, כדי לשמש אתערותא דלתתא שממשיכה את האתערותא דלעילא הבאה. השארית הזאת נקראת מעשר.

22 **וז"ש** [וזהו שכתוב] **וכל אשר תתן לי**[87] **לעתיד דהיינו כל העליות שיהיה עד אין קץ עשר אעשרנו ויהי'** [ויהיה] **הרבה מעשרות לכל עילוי בחי' מעשר בפ"ע** [בפני עצמו] **ותמיד עשר אעשרנו עד שיגיע לך לבחי' אור א"ס ב"ה עצמו**

וזהו שכתוב: "וכל אשר תתן לי" — בעתיד, כלומר, כל העליות שיהיו בלי סוף; "עשר אעשרנו" — יהיו מעשרות רבים, מעשר בפני עצמו לכל עלייה. תמיד "עשר אעשרנו", עד שתגיע אל "לך", לבחינת אור אין סוף ברוך הוא עצמו.

"וכל אשר תתן לי" מתייחס לעליות העתידיות שאין להן סוף. הכפילות "עשר אעשרנו" פירושה שיהיו מעשרות רבים, אחד לכל עלייה, וכך יימשך הדבר עד שהעלייה תגיע אל "לך" — אל אור אין סוף עצמו.

וכמו שהוא יתי' א"ס כך יהיו עליות עד א"ס והכל ע"י בחי' יעקב יו"ד עקב כו' כנ"ל

וכשם שהוא יתברך אין־סופי, כך יהיו העליות בלי סוף; והכול באמצעות בחינת יעקב, יו"ד־עקב וכו', כפי שהוסבר לעיל.

מאחר שה' אין־סופי, העליות אליו אינן מסתיימות. כולן מתאפשרות באמצעות יעקב — היו"ד המגיעה עד העקב — כפי שהוסבר לעיל.

ודי"ל [ודי למבין]**:(ובעניין מ"ש בפי' עשר אעשרנו ואתעדל"ת** [ואתערותא דלתתא] **זו כו' נק' בחי' מעשר כו'. נראה כי הכתר הוא הממוצע**[88] **בין עולם העליון לעולם התחתון**[89] **שהוא סוף בחי' עליונה ומקור וראש לבחי' תחתונה כמו מלכות דאצי' כתר לבריאה ומלכות דבריאה כתר ליצירה כו'.**

ודי"ל. (ובעניין מה שנאמר בפירוש "עשר אעשרנו", שאתערותא דלתתא זו וכו' נקראת בחינת מעשר וכו': נראה שהכתר הוא הממוצע בין עולם עליון לעולם תחתון, שכן הוא סוף הבחינה העליונה ומקור וראש לבחינה התחתונה. כך מלכות דאצילות היא כתר לבריאה, ומלכות דבריאה היא כתר ליצירה וכו'.)

כאן מסתיים גוף המאמר, ולאחריו באה הערה בסוגריים המסבירה מדוע השארית שמביאה לעלייה נקראת "מעשר". היסוד הוא הכתר: הוא נקודת המפגש בין שני עולמות, הדרגה התחתונה של העולם העליון וראשיתו של העולם התחתון. כך מלכות, הספירה האחרונה של אצילות, נעשית כתר, הספירה הראשונה, של בריאה, וכן הלאה.

ולכן הנה להיות עליית העולמות שיתעלה העשייה בקדוש' [בקדושה / בקדושת] **היצירה ממש הוא ע"י אמצעות הכתר דעשייה שהוא בחי' מעשר מע"ס** [מעשר ספירות] **דעשיי'** [דעשייה]**.**

ולכן, כדי שהעולמות יעלו ועשיה תתעלה אל הקדושה של יצירה ממש, הדבר נעשה באמצעות כתר דעשיה, שהוא בחינת מעשר מעשר הספירות של עשיה.

כאשר עשיה עולה ליצירה, היא עולה באמצעות הכתר שלה עצמה. הכתר, בהיותו אחד מעשר הספירות, הוא עשירית — מעשר — של עשיה.

והעניין כי כתר הוא לשון שתיקה כמו כתר לי זעיר.[90] **ושתיקה הוא בחינת בטול וע"ז נאמר יונת אלם**[91] **כו'. והוא בחינת בעמדם תרפינה כנפיהן.**[92]

והעניין הוא שכתר הוא מלשון שתיקה, כמו "כתר לי זעיר". שתיקה היא בחינת ביטול, ועל כך נאמר "יונת אלם" וכו'; וזו בחינת "בעמדם תרפינה כנפיהן".

מדוע כתר? המילה כתר קשורה לשתיקה, כמו בפסוק "כתר לי זעיר". השתיקה מבטאת ביטול, כמו "יונת אלם" — יונה אילמת — וכמו המלאכים בחזון יחזקאל, שעליהם נאמר "בעמדם תרפינה כנפיהן" כאשר עמדו במקומם.

וע"י בטול זה יוכל להתעלות אח"כ ליצירה כי א"א להיות עליי' [עלייה] **ממהות למהות כי אם שיוכלל תחלה בבחי' אין ממש וזהו ענין העמוד שבין ג"ע** [גן עדן] **התחתון לג"ע** [לגן עדן] **העליון כו'**

ובאמצעות ביטול זה היא יכולה לעלות אחר כך ליצירה, שכן אי אפשר שתהיה עלייה ממהות למהות אם לא תיכלל תחילה בבחינת אין ממש. וזהו עניין העמוד שבין גן עדן התחתון לגן עדן העליון וכו'.

רק באמצעות ביטול כזה יכולה בחינה לעלות לדרגה הבאה. דבר אינו יכול לעבור ממצב מוגדר אחד למצב מוגדר אחר בלי שייכלל תחילה בבחינת "אין" (אַיִן, היעדר מציאות). משום כך יש גם עמוד בין גן עדן התחתון לגן עדן העליון, שדרכו עוברות הנשמות.

וכמו צמיחת התבואה מזרע הנזרע בארץ הוא ע"י שמתחלה מתבטל מהות הזרע ונעשה בחי' אין רק שנשאר כחו בכח הצומח ועי"ז אח"כ נעשה הגידול נפלא יותר מהיש שהי' [שהיה] תחלה כו'.

וכמו צמיחת התבואה מזרע הנזרע בארץ, שבאה לאחר שמהות הזרע מתבטלת תחילה ונעשית בבחינת אין, ורק כוחו נשאר בכוח הצומח; ועל ידי כך צומחת אחר כך צמיחה מופלאה יותר מן היש שהיה בתחילה וכו'.

הדוגמה היא זרע: תחילה עליו להירקב באדמה ולאבד את צורתו, ורק כוח הצמיחה שלו נשאר בו. רק אז הוא נובט וצומח לדבר גדול בהרבה מן הזרע שהיה בתחילה.

ועד"ז עליי' [עלייה] יצירה בבריאה צ"ל תחלה בבחינת בטול ואין והוא בחי' כתר דיצירה כו' וזהו ענין אשר שם שמות בארץ[93, 94] בחי' וחד חרוב[95]

וכך גם בעליית יצירה לבריאה, עליה להיות תחילה בבחינת ביטול ואין, וזוהי בחינת כתר דיצירה וכו'. וזהו עניין "אשר שם שמות בארץ", בחינת "וחד חרוב".

כך גם יצירה יכולה לעלות לבריאה רק באמצעות ביטול, שהוא הכתר שלה. רעיון זה מסביר גם את "אשר שם שמות בארץ" ואת דברי חז"ל שלפיהם מתוך שבעת אלפי שנות העולם, אלף אחד יהיה "וחד חרוב" — תקופה של אין, הקודמת למצב נעלה יותר.

ומה שהוא בבחי' אלף השביעי ולא בבחי' עשירית היינו כי היכל ק"ק [קדש הקדשים] שהוא היכל השביעי כולל ג"ר [ג' ראשונות] אבל עיקר העליי' [העלייה] ע"י הכתר כו'. וע"ד זה יש עליות אין קץ.

והדבר הוא בבחינת האלף השביעי ולא בבחינת העשירית, משום שהיכל (חדר) קודש הקודשים, שהוא ההיכל השביעי, כולל את שלוש הראשונות [הספירות]; אבל העלייה העיקרית היא באמצעות כתר וכו'. ובאופן זה יש עליות שאין להן קץ.

אבל מדוע מדובר באלף השביעי, כלומר בשביעית, ולא בעשירית, כמו מעשר? משום שההיכל השביעי, קודש הקודשים, כולל בתוכו את שלוש הספירות הראשונות; ובכל זאת, העלייה העיקרית באה באמצעות כתר. התבנית הזאת, ביטול ואחריו עלייה, חוזרת ללא סוף.

ומ"ש עשר אעשרנו ב' עישורין היינו כי הכתר כלול מב' פרצופין עתיק וא"א כו' שהוא בחי' תחתונה שבמאציל ושרש הנאצלים כו' וב' בחי' אלו יחד נק' חומש כמ"ש ונתתם חמישית לפרעה[96, 97] כמ"ש במ"א):[98]

ומה שנאמר "עשר אעשרנו" — שתי מעשרות — הוא משום שכתר מורכב משני פרצופים, עתיק ואריך אנפין וכו': המדרגה התחתונה של המאציל והשורש של הנאצלים וכו'. ושתי בחינות אלה יחד נקראות חמישית, כמו שנאמר "ונתתם חמישית לפרעה", כפי שמוסבר במקום אחר.)

הביטוי הכפול "עשר אעשרנו" פירושו שתי מעשרות, משום שכתר מורכב משני פרצופים: עתיק (עתיק יומין, "עתיק הימים", המדרגה הפנימית שלו) ואריך אנפין ("ארך הפנים", המדרגה החיצונית שלו). כתר הוא המדרגה התחתונה של המאציל, הי עצמו, והשורש של כל מה שהוא מאציל. שתי עשיריות הן חמישית, ולכן התורה אומרת "ונתתם חמישית לפרעה".

בעבודה

לימוד התורה צריך להיות המשכה של חכמתו של ה' עצמו אל תוך נפשו של האדם, מתוך ביטול — כוח מה — וביראה שחשים במעמד הר סיני, שכן לפני אור אין סוף אין דבר נסתר. אין לברוח מחום הגוף ומהנפש הבהמית, שעלולים להפוך את הלימוד לממוקד בעצמו, אלא יש להפוך אותם ולהפוך את חרן לשירה. כל צעד כלפי מעלה מתחיל בביטול: רק אם האדם נעשה תחילה "אין", כזרע הטמון באדמה, הוא יכול לעלות לדרגה גבוהה יותר.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר המאמר שדווקא האותיות והאבנים, משום שהן חסרות חיות, יכולות לעלות גבוה יותר מכל דבר אחר? כיצד הדבר קשור לדימוי המעגל?
2. מה ההבדל בין "קרן" האור האלוקי שמחיה את העולמות לבין אור אין סוף "בעצמותו ובכבודו", וכיצד יעקב מחבר ביניהם?
3. כיצד יכול אדם לחוש את היראה של מעמד הר סיני בלימוד תורה רגיל, לפי המאמר?
4. מדוע יעקב צריך לרדת לחרן? מה מלמדת הפיכת חרן לרינה על הגלות ועל ההתמודדות האישית?
5. באיזה מובן תהיה הוי' ל"אלקים" בעתיד, ומדוע כל עלייה עתידית זקוקה ל"מעשר"?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 ביאור על הנ"ל

ההערה מציינת שהנחה של מאמר זה מאת אדמו"ר האמצעי נדפסה שם, והיא תיעוד מקביל של אותו מאמר.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי נדפס בסה"מ תקס"ח ע' תרלד. המאמר בקיצור בבוך 2057 נה, א — הכת"י דומה לגוכתי"ק מהריי"ל [?] אחי כ"ק אדה"ז [או שהוא כתי"ק מהציצ שכתב בצעירותו] — בשינויים. אוה"ת ויצא כרך ז תתתכד, ב נמצא הגהות (כנראה שהם הגהות וביאורים לכאן). לקמן קי, א מציין לד"ה זה.

פסקה 2

2

הערת קה"ת מפנה ל**Genesis 28:22** למילים האלה.

Genesis 28:22 בראשית כ"ח:כ"ב

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 והיה הוי"ה לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים

נדרו של יעקב לה' בבית אל, לאחר חלומו על הסולם, כשהוא יוצא לחרן: אם ה' ישמור עליו והוא ישוב בשלום, "והיה ה' לי לאלקים", והאבן שהציב תהיה בית אלקים. בפשטות, זו התחייבות; המאמר קורא את המילים "והיה ה' לי לאלקים" כבקשה שהוי' תגיע למדרגת אלקים, ושהאבן תהיה דירה לאלוקות.

Genesis 28:21–22 בראשית כ"ח:כ"א-כ"ב

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים׃ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d, and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 שו"ה אלקים — וכדי להבין

נוסח אחר בכתב יד: כל הקטע הזה חסר שם, ובמקומו כתוב: "ידוע שהאותיות נקראות אבנים, כפי שנאמר ב־ספר יצירה".

הערת קה"ת

עד כב, א שו"ה והיינו — כמ"ש בס"י — ליתא בבוך 2057 ושם: הנה נודע שהאותיות נק' אבנים: כמ"ש בס"י.

5 ויצא יעקב

פתיחת הפרשה: יעקב יוצא מבאר שבע לחרן. המאמר יפרש את המסע כולו כירידה שיש לה תכלית.

Genesis 28:10 בראשית כ"ח:י'

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃

And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 צוה ישועות יעקב

בני קרח אומרים לה': "אתה הוא מלכי אלקים צוה ישועות יעקב"; בפשטות, זו בקשה שהוא יגזור ניצחונות לישראל. אדמו"ר הזקן קורא במילה ישועות את האותיות ש"ע, הרומזות ל־370 האורות העליונים המתגלים באמצעות יעקב, כך שדרגתו של יעקב עצמו היא "ישועות".

Psalms 44:5 תהילים מ"ד:ה'

אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹקִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃

Thou art my King, O G-d; command the salvation of Jacob.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מד, ה.

7 ש"ע נהורין

מאמר מאוחר יותר על ש"ע האורות, שלפי ההערה מביא את עץ חיים ואת Shemoneh She'arim כמקורות לעניין.

הערת קה"ת

ראה בסה"מ תרל"ב ח"ב ע' תסד שמציין לספר ע"ח ושמונה שערים.

8 וישע ה' אל הבל

"וישע ה' אל הבל ואל מנחתו": ה' קיבל את מנחתו של הבל ברצון, ולא את מנחתו של קין. האותיות ש"ע מציינות כאן פנייה, ולכן ישועות פירושן גם הפניות והשפע האלוקיים הנמשכים באמצעות יעקב.

Genesis 4:4 בראשית ד':ד'

וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ׃

And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the L-RD had respect unto Abel and to his offering;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ד, ד. ראה בסה"מ אדה"א בראשית ע' רפא שמבאר תי' וישע — ישועות.

פסקה 3

9 מלכותך מלכות כ"ע

ב"אשריי" דוד משבח את ה': בפשטות, "מלכותך מלכות כל עולמים". המאמר קורא את "עולמים" במשמעות "עולמות": ה' קשור לכל העולמות באמצעות מלכותו, מלכות, שאינה אלא הארה מאורו.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

10 יעקב יו"ד עקב

המאמר הקודם, על אותם פסוקים, מסביר שיעקב הוא יו"ד עקב: המשכת חכמה עילאה, היו"ד, עד למקום הנמוך ביותר, אפילו עד למדרגת העקבים; קהי"ת מביאה שם את המקורות לפירוש זה. לאחר מכן הוא מפרש את "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" כהמשכה מן העליון ביותר אל הנמוך ביותר, כפי שיתבאר במאמר זה.

הערת קהי"ת

נסמן לעיל כא, א. באוה"ת שם נוסף "כי יעקב בריח התיכון, ודהע"ה אמר פנה אלי וחנני דהיינו לבחי' מל', והיינו ע"י יעקב ת"ת".

11 בעל המזמור קורא לכל הבריאה להלל את שם ה': "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים". אדמו"ר הזקן מוסיף "והודו": מה שמעל הארץ והשמים אינו אלא זיו, ואילו הוא עצמו נשגב מעליהם.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:י"ג

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 4

12 לאחר שיעקב יוצא מבאר שבע, הוא עוצר ללון ב"מקום", לוקח מאבניו ומניח אותן למראשותיו לפני שהוא הולך לישון. המאמר מפרש את האבנים כאותיות שהועלו למדרגה העליונה ביותר.

Genesis 28:11 בראשית כ"ח:י"א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 כמ"ש בס"י שני אבנים

במאמר חנוכה "כה אמר ה' צבאות: אם בדרכי תלך" (30a-b), מלאכים ונשמות נקראים "עומדים" מפני שמקורם באותיות, שהן "דוממות", כפי שנאמר בספר יצירה: "שני אבנים בונות"; האותיות בטלות ביחס לשכל המכוון אותן. ב־50a (שמות), האבן היא האותיות המקבלות מיעקב, יו"ד־עקב; ב־56b (וארא), צירופי האותיות הם ה"בתים" המרכיבים עיר.

הערת קהי"ת

פ"ד מט"ז. וראה גם לקמן ל, א. נ, א. נו, ב. לקו"ת במדבר ח, ב.

14 וכתפארת אדם לשבת בית

על פי תיאורו של ישעיהו את הפסל, המגולף "כתפארת אדם לשבת בית". אדמו"ר הזקן שואל רק את הדימוי של אדם היושב בבית, כדי לתאר את השכל השוכן באותיות.

Isaiah 44:13 ישעיהו מ"ד:י"ג

חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׁרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת׃

The carpenter stretcheth out a line; He marketh it out with a pencil; He fitteth it with planes, And he marketh it out with the compasses, And maketh it after the figure of a man, According to the beauty of a man, to dwell in the house.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קהי"ת

ישע' מד, יג.

15 ועוד טעם אחר

גרסת כתב־יד: לפי ההערה, מילים אלה חסרות בכתב־יד 2057.

הערת קהי"ת

ת"י אלו ליתא בבוך 2057.

16 בד"ה להבין בתוס' ביאור ענין וייצר

הקטע "להבין בתוספת ביאור על 'וייצר ה' אלקים את האדם'" ממפה את ארבעת סוגי הנבראים — דומם, צומח, חי ומדבר — לנפש: האותיות הן ה"דומם" שבה, שכן אינן גדלות, ואילו המדות "צומחות" מתוך השכל; למעלה, מלכות היא הדומם. זהו המובן שבו האותיות הן "דוממות" ביחס לשכל כאן.

הערת קהי"ת

לעיל ד, א.

17 אות הוא בצבא דילי'

התלמוד מפרש את השם צבאות: "אות הוא בצבא שלו". המאמר מפרש את "אות" כאות: כל הצבאות נחשבים לאות אחת לפני ה'.

Chagigah 16a:3–4 חגיגה ט"ז א:ג'-ד'

וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ" — אָדוֹן הוּא בַּצָּבָא שֶׁלּוֹ. וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "לֹא בָרוּחַ ה' וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ ה'. וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ ה' וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה", "וְהִנֵּה ה' עוֹבֵר".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קהי"ת

ראה חגיגה טז, א.

18 אלף אלפין ורבוא רבבן

דניאל מתאר את חזון הלילה שלו, שבו עתיק יומין יושב על כסאו, וי"אלף אלפים" משרתים אותו וי"רבו רבבן" עומדים לפניו. המאמר מביא זאת כדי להראות שאפילו צבאות השמים העצומים בטלים לפני אור אין סוף.

Daniel 7:10 דניאל ז':י'

נְהַר דִּי־נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן־קֳדָמוֹהִי אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן דִּינָא יְתִב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ׃

A fiery stream issued And came forth from before him; thousand thousands ministered unto him, And ten thousand times ten thousand stood before him; The judgment was set, And the books were opened.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 ולגדודיו אין מספר

בלדד שואל בתשובתו לאיוב: "היש מספר לגדודיו"? צבאות השמים של ה' הם למעלה מכל מניין. המאמר רומז לכך כדי להראות שגם הם מוגבלים ביחס אליו.

Job 25:3 איוב כ"ה:ג'

הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרֵהוּ׃

Is there any number of His armies? And upon whom doth not His light arise?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 וכנודע ענין הערך במספר

ההערה אומרת שאור התורה שואל כיצד המשל מתאים, שהרי גם האותיות היוצרות של עשרת המאמרות הן "דוממות" ביחס לחכמה שלמעלה, והפער בין הנבראים לאור אין סוף גדול לאין ערוך מן הפער בין אותיות לשכל. התשובה מובאת שם.

הערת קהי"ת

ראה באוה"ת בראשית כרך ז תתכד, ב, שצ"ע דאף המהוה הנבראים שהוא אותיות דע"מ הם דומם לגבי חכמה עילאה, וכש"כ הנבראים מהאותיות כו', וא"כ איך דימה ביטול הנברא לא"ס ב"ה כמו ביטול האותיות לגבי השכל דהרי אין ערוך יותר לאין קץ, וראה שם התירוץ, ומציין לעיין בתו"ח ויצא כג, ג ואילך.

פסקה 5

21 וישם מראשותיו

"וישם מראשותיו". יש לקרוא זאת כהעלאת האותיות למדרגה שמעל כל העולמות.

Genesis 28:11 בראשית כ"ח:י"א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 נעוץ תחלתן בסופן

בספר יצירה נאמר על עשר הספירות ש"נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן", כמו "שלהבת הקשורה בגחלת". המאמר משתמש בכך לתיאור המעגל של סובב כל עלמין, שבו הנמוך ביותר נוגע בגבוה ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א:ז׳

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר׃

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

23 ומתחת זרועות עולם

בברכתו האחרונה אומר משה לישראל: "מעונה אלקי קדם ומתחת זרועות עולם". בפשטות, פירוש המילה "עולם" הוא "נצחי"; המאמר לומד מן הפסוק שהכוח העליון ביותר, סובב כל עלמין, נמצא דווקא "ומתחת", כמו במעגל.

Deuteronomy 33:27 דברים ל"ג:כ"ז

מְעֹנָה אֱלֹקֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד׃

The eternal G-d is a dwelling-place, And underneath are the everlasting arms; And He thrust out the enemy from before thee, And said: 'Destroy'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, כז.

פסקה 6

24 יעקב לקח "מאבני המקום". הקריאה של "מן" במשמעות של חלק מתוך הכלל מלמדת שרק אות אחת, היו"ד, יכולה להתעלות.

Genesis 28:11 בראשית כ"ח:י"א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃

And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

25 הוי' בחכמה

שלמה מלמד ש"ה' בחכמה יסד ארץ". הפסוק מובא כדי להראות ששם ה', אורו, שורה בחכמה.

Proverbs 3:19 משלי ג׳:י"ט

ה' בְּחָכְמָה יָסַד־אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה׃

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding He established the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 ועמ"ש . . בענין אבא למשקל דא י'

ההערה מפנה לכאן לביאור הביטוי של רעיא מהימנא "אבנא למשקל בה דא י'", שאליו מפנה הטקסט עצמו.

הערת קה"ת

ראה ביאוה"ז להצ"צ כרך א ע' רפא.

27 וישם אותה מצבה

יעקב הציב את האבן כמצבה. הדבר נקרא כעלייה שנייה, מבחינת יו"ד לבחינת ו'.

Genesis 28:18 בראשית כ"ח:י"ח

וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 ושוי יתה קמא

אונקלוס מתרגם את "וישם אותה מצבה" כ"ושוי יתה קמא" (העמיד אותה, קמא), והמאמר מקשר זאת ל"קמה אלומתי" של יוסף: האבן הועלתה ממצב שכיבה למצב עמידה.

Onkelos Genesis 28:18 תרגום אונקלוס על בראשית כ"ח:י"ח

וְאַקְדִּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסִיב יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי אַסְדּוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ׃

Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

29 והגביה אותה עוד ממטה למעלה

מאמר מאוחר יותר, שבהערה 65 שלו נדונה ביתר הרחבה העלאת האבן מלמטה למעלה.

הערת קה"ת

ראה ד"ה אתה אחד תשל"ב (סה"מ מלוקט ח"א) הערה 65.

30 לבחי' ומקורות . . בחי' יודי"ן ווי"ן

הקטע מסביר את י"ג תיקוני הזקן כיו"דים וו"ינים: היו"ד היא האור המצומצם מתחת לעור, שיוצא רק דרך הגומא, והו' היא התמשכות השערה; אבא מקבל מן המוֹח השמיני, נוצר.

הערת קה"ת

ראה לקמן מח, ד. מובא באוה"ת בראשית שעד, א. ובד"ה למען דעת תרס"ט ע' מה. ראה גם לקו"ת פ' נצבים נג, א "שהשערות הן בחי' ווין והאור שבתוך השערה הוא בחי' יו"ד כמ"ש בלק"ת [=להאריז"ל] ר"פ תולדות".

31 בחי' יודי"ן ווי"ן

נוסח כתב יד: נוסף בו שהיו"דים והוו"ינים הם הארות עליונות מן ה"אין" העליון, באמצעות מקור יניקתם; והשערות הן יו"דים וו"ינים מפני מקום יניקתן.

הערת קה"ת

בבוך 284 קלו, ב נוסף: לפי שהן הארות עליונים מאין עליונים דרך יניקתם כו' כמ"ש במ"א והשערות הן בחי' יודין ווין: כי מקום יניקתם. באוה"ת שה"ש ע' רכה ובהמשך תרס"ו ע' תי מביא זה בשם לקו"ת להאריז"ל פ' תולדות דשער הוא אותיות עשר שהוא בחי' י' ואח"כ נעשית ו"ו.

32 וישוב אל ה' וירחמהו

ישעיהו קורא לרשע לעזוב את דרכו ולשוב: "וישוב אל ה' וירחמהו". הפסוק מובא כמקור לעליית הנשמה, הממשיכה למטה רחמים מי"ג מידות הרחמים.

Isaiah 55:7 ישעיהו נ"ה:ז'

יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹקֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

Let the wicked forsake his way, And the man of iniquity his thoughts; And let him return unto the L-RD, and He will have compassion upon him, And to our G-d, for He will abundantly pardon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 קמה אלמתי

יוסף מספר לאחיו את חלומו: "קמה אלומתי וגם נצבה", ואלומותיהם השתחוו לה. המאמר לומד מן השורש המשותף שהמצבה היא האבן שהועלתה ממצב שכיבה למצב עמידה.

Genesis 37:7 בראשית ל"ז:ז'

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי:

for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לז, ז.

פסקה 8

34 כי היודי"ן שבת"ד הוא גבוה מהוי"ו . . מהשערות עצמן שהן בחי' ו'

ההערה אומרת שהנקודה שלפיה היו"דים שבתיקונים גבוהים מהוו"ים, השערות עצמן, מוסברת שם.

הערת קה"ת

מבואר בד"ה כל המאריך באחד תרע"ח ע' שפח.

פסקה 9

35 אבא יונק ממזלא

הזוהר מתאר את החכמה העליונה (אבא) כממשיכה את השפע ממזל הזקן העליון. ההגהה משתמשת בכך כדי להראות שהוי"ו של התיקונין גבוהה מהיו"ד של החכמה.

Zohar III, 289b זח"ג רפט, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ג רפט, ב. ע"ח שער הכללים פ"ה. ראה לקמן מח, ד. ובכ"מ.

36 ויצק שמן על ראשה

יעקב יצק שמן על ראש המצבה. יש לקרוא זאת כהמשכה מן המוח הנעלם אל המזלות, ומשם למטה אל הלכות התורה.

Genesis 28:18 בראשית כ"ח:י"ח

וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:

And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 סלסלה ותרוממך

שלמה מפציר בבנו להוקיר את החכמה: "סלסלה ותרוממך". כאן הדברים נאמרים על הלכות התורה שבעל פה, ששורשן בשערות המוח הנעלם; "סלסלה", כלומר "רומם אותה", רומז לסלסול השיער.

Proverbs 4:8 משלי ד':ח'

סַלְסְלֶהָּ וּתְרוֹמְמֶךָּ תְּכַבֶּדְךָ כִּי תְחַבָּקֶנָּה:

Extol her, and she will exalt thee; She will bring thee to honour, when thou dost embrace her.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ד, ח.

פסקה 10

38 ויקם עדות ביעקב

אסף מספר שהי' "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל", וציווה את האבות ללמד אותה את בניהם. הדברים מובאים כדי לקשר בין המשכת חכמת התורה ליעקב.

Psalms 78:5 תהילים ע"ח:ה'

וַיָּקֶם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם:

For He established a testimony in Jacob, And appointed a law in Israel, Which He commanded our fathers, That they should make them known to their children;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עח, ה.

39 המחליף פרה בחמור

המשנה פוסקת בדינו של מי שהחליף פרה בחמור והפרה ילדה: למי שייך העגל. המאמר מביא זאת כדוגמה להלכה העוסקת בעניינים גשמיים ביותר,

ובכל זאת מגלה חכמה עליונה.

Mishnah Bava Metzia 8:4 משנה בבא מציעא ח':ד'

הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה, וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי, וְזֶה אוֹמֵר מִשֶּׁלָּקַחְתִּי, יַחֲלוקוּ. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכֵן שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר גָּדוֹל לָקַחְתִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, זָכָה בַּגָּדוֹל. הַמּוֹכֵר אוֹמֵר קָטָן מָכַרְתִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אֵין לוֹ אֶלָּא קָטָן. זֶה אוֹמֵר גָּדוֹל וְזֶה אוֹמֵר קָטָן, יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁהַקָּטָן מָכָר. זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יַחֲלוקוּ:

If one swapped a cow for a donkey, and it gave birth, So too if one sold his slave and she gave birth, [And] one (the seller) says, "It was born before I sold her", and the other (the buyer) says, "It was born after I bought her", they shall divide [the value of what was born]. If one had two slaves, one large and the other small, or two fields, one large and the other small,[And he sold one of them], If the buyer says, "I bought ... the large

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

40 שו"ה כו' גילוי — שכל פרטי . . חכמה עילאה

חילוף נוסח בכתב־יד: לפי ההערה, מילים אלה חסרות בו.

הערת קה"ת

בבוך 633 ליתא.

41 בהררי קדש

בני קרח שרים על ציון: "יסודתו בהררי קדש". כאן הותאם הדבר להלכות התורה, שיסודן בחכמה עליונה.

Psalms 87:1 תהילים פ"ז:א'

לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוֹדָתוֹ בְּהָרְרֵי־קֹדֶשׁ:

A Psalm of the sons of Korah; a Song. His foundation is in the holy mountains.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 11

42 מה להלן באימה וביראה אף כאן באימה

הגמרא מלמדת שיש ללמוד תורה כפי שניתנה בסיני: "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן". המאמר לומד מכך שכל לימוד תורה צריך להיות מלווה ביראת סיני.

Berakhot 22a:4 ברכות כ"ב א:ד'

דְּתַנְיָא: "וְהוֹדַעְתָּם לִבָּנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּחוֹרֵב", מָה לְהַלָּן בְּאֵימָה וּבִירָאָה וּבִרְתֵּת וּבְזִיעַ, אַף כָּאן בְּאֵימָה וּבִירָאָה וּבִרְתֵּת וּבְזִיעַ.

for there is a teaching: "Thou shalt make them known unto thy children and thy children's children" (Deut. iv. 9) and it continues, "The day that thou stoodest before the L-rd thy G-d in Horeb" (Deut. iv. 10) — as [the Israelites stood at Horeb] with dread and fear aod trembling and shaking, so here [when teaching Torah] must it be with dread and fear and trembling and shaking.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסקה 12

43 ראו את הקולות

הערת קה"ת מפנה ל-Exodus 20:18 למילים האלה.

Exodus 20:18 שמות כ':י"ח

וַיַּעַמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹקִים:

And the people stood afar off; but Moses drew near unto the thick darkness where G-d was.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, יח.

44 כל העם ראו את הקולות ואת הלפידים

במתן תורה נאמר: "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים"; ההר העלה עשן, והעם רעדו. התיאור מבטא התגלות גלויה שעוררה יראה.

Exodus 20:15 שמות כ':ט"ו

וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:

And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 פנים בפנים

משה מזכיר לישראל: "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש". אדמו"ר הזקן מציב זאת בניגוד ל"הסתר פנים", שאינו שייך לאור אין סוף שבתורה.

Deuteronomy 5:4 דברים ה':ד'

פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

The L-RD spoke with you face to face in the mount out of the midst of the fire—

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ה, ד.

46 כחשיכה כאורה

דוד אומר לה' שהחושך אינו מחשיך לפניו: "כחשיכה כאורה". הדברים מובאים כדי להראות שלגבי אור אין סוף, הרוחני והגשמי, סיני והיום שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 13

47 שו"ה ירידת יעקב — השי"ע נהורין בגילוי למטה וליקח מאבני המקום

בנוסח כתב־יד: "השי"ע נהורין בגילוי למטה וליקח מאבני המקום".

הערת קה"ת

בבוך 633: "גילוי ש"ע נהרין למטה ולקחת מאבני המקום.

48 ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה

יעקב יצא מבאר שבע והלך לכיוון חרן. קראו זאת כירידה ממקור המדות העליונות אל מקום שבו השפע חסום.

Genesis 28:10 בראשית כ"ח:י'

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 שו"ה מבאר — שבע באר הוא מקור ומעיין הנובע ז' מדות

בנוסח כתב־יד המילה "שבע" אינה מופיעה, ובהמשך נאמר: "באר היא חכמה עילאה, המעיין והמקור של שבע המדות".

הערת קה"ת

בבוך 633 תי' "שבע" ליתא שם ואח"כ כי "באר הוא חכ"ע מעין ומקור שבע מדות".

50 לך ה' הגדולה והגבורה

דוד מברך את ה' בפני כל הקהל: "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד". החסידות קוראת את הרשימה שלו כשבע המדות העליונות, שכולן "לך", בטלות לגמרי לה'.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 שו"ה הגדולה — חר"ן (ע"ה) בגימט' גרו"ן

בנוסח כתב־יד נאמר שחרן עולה בגימטרייה, עם הכולל, כגרון.

הערת קה"ת

בבוך 633 חר"ן בגימט' עם הכולל גרון.

52 כשהקול יוצא כדרכו

בפירוש הצמח צדק על תהילים מובאת בדברים אלה הפניה לזהר בפרשת וארא (25b), העוסק במשה כ"קול".

הערת קה"ת

ביהל אור לקאפ' קמט ע' תקפו מציין ע"ז: ע' זח"ב פ' וארא דכ"ה ע"ב משה קלא.

53 חרן אותיות נחר

שם מצטט אדמו"ר הזקן את דברי האריז"ל בלקוטי תורה (בתחילת פרשת ויצא), שגרון וחרן הם עניין אחד, שכן ערכם המספרי שווה: הגרון הוא המקום הצר ביותר, "קטנות" המוח, ומקטנות זו נובעים דינים וגבורות; לכן חרן נובעת מן הגרון.

הערת קה"ת

לקמן נח, ג מציין לקו"ת להאריז"ל ר"פ ויצא ששניהם בגימטריא אחת. ובאוה"ת בראשית כרך א קעה, א מציין ללקו"ת פ' וישב ע"פ ויהי אחר הדברים האלה, וכ"ה באוה"ת וארא ע' קעח. למה שנתבאר כאן ראה אוה"ת וארא ע' קעח. סה"מ תרל"ב כרך ב ע' תצא. תרל"ג כרך א ע' לא ואילך. יהל אור ע' תקפו.

54 יגעתי בקראי

דוד זועק מתוך מצוקתו: "יגעתי בקראי נחר גרוני". למילה נחר יש אותיות של חרן, והיא מתארת גרון חסום.

Psalms 69:4 תהילים ס"ט:ד'

יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹקָי:

I am weary of my crying; my throat is dried; Mine eyes fail while I wait for my G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים סט, ד.

55 כשגובר בו יסוד האש

מקומות נוספים שבהם נדון גבורתו של יסוד האש בקול.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת וארא ע' קעח. במדבר ע' כג.

פסקה 14

56 המפסיק את הקול

על המילים "המפסיק את הקול" מפנה פירוש הצמח צדק על תהלים לזהר על וארא (26a), לעניין הפסקת הקול.

הערת קה"ת

ביהל אור שם: וע' זהר שם דכ"ו תחלת ע"א.

57 נאלמתי דומי'

דוד, שעוצר את דבריו בפני הרשעים, אומר: "נאלמתי דומיה". הפסוק משמש לתיאור מצב שבו ה"קול" האלוקי, זרימת האור, נפסקת.

Psalms 39:3 תהילים ל"ט:ג'

נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וְכְאֵבִי נֶעְכָּר:

I was dumb with silence; I held my peace, had no comfort; and my pain was held in check.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לט, ג.

58 ובין בכל נפש . . אשר נמשך אחריהם

מובא שם הקטע על לימוד התורה של כל יהודי, שנעשה נפרד בגלל החום של הגוף והנפש הבהמית.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת במדבר ע' כד.

59 לבירא עמיקתא

הדימוי שבגמרא "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא" מתאר נפילה מהגובה הגדול ביותר אל העומק הנמוך ביותר. כאן הוא מתאר את ירידתו של יעקב מבאר שבע לחרן.

Chagigah 5b:16–17 חגיגה ה' ב:ט"ז-י"ז

רַבִּי חֲוָה נָקִיט סֵפֶר קִינוֹת וְקָא קָרֵי בְּגַוֵּיהּ, כִּי מְטָא לְהַאי פְּסוּקָא "הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ" — נָפַל מִן יָדֵיהּ, אֲמַר: מֵאִיגָּרָא רָם לְבִירָא עַמִּיקְתָּא. רַבִּי וְרַבִּי חִיָּיא הֲווֹ שָׁקְלִי וְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, כִּי מְטוֹ לְהָהוּא מָתָא, אֲמְרִי: אִיכָּא צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן הָכָא? נָזִיל וְנֵיקְבֵּיל אַפֵּיהּ. אֲמְרִי: אִיכָּא צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן הָכָא, וּמְאוֹר עֵינַיִם הוּא. אֲמַר לֵקֹה רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי: תִּיב אַתְּ, לָא תְּזַלְזֵל בִּנְשִׁיאוּתָךְ. אֵיזִיל אֲנָא וְאֶקְבֵּיל אַפֵּיהּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

60 שו"ה מקום החרן — להיות בחי' נפרד

נוסח של כתב יד אחד מוסיף: "ולא בבחינת ביטול לאור אין סוף, ברוך הוא".

הערת קה"ת

בכתב יד 633 נוסף ולא בבחי' ביטול לאוא"ס ב"ה.

61 כמ"ש בזהר ע"פ גער חית קנה

נוסח של כתב יד אחד: במקום הזהר על הפסוק מובא "כמ"ש בזהר ע"פ גער חית קנה".

הערת קה"ת

פ' פנחס רנא, ב. בכתב יד 1824: כמ"ש באד"ר.

62 גער חית קנה

במזמורו של דוד מופיעה בקשה מה': "גער חית קנה" — נגד כוח עוין. הזוהר דורש את "חית" [חיה] כאות ח', שעליה נאמר "גער", וכך היא נעשית ה'.

Psalms 68:31 תהילים ס"ח:ל"א

גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃

Rebuke the wild beast of the reeds, The multitude of the bulls, with the calves of the peoples, Every one submitting himself with pieces of silver; He hath scattered the peoples that delight in war!

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 כמ"ש בזהר ע"פ גער חית קנה שמחמץ נעשה מצה

הזוהר בפרשת פנחס מסביר שכאשר שוברים את החי, החמץ נעשה מצה. אדמו"ר הזקן מחיל את אותו שינוי באות על הפיכת חרן לרינה [שמחה].

Zohar, Pinchas 105:727–106:740 ספר הזהר, פנחס ק"ה:תשכ"ז-ק"ו:תש"מ

פסקה 15

64 ושבתי בשלום

נדרו של יעקב לשוב בשלום לבית אביו. יש לקרוא זאת כחזרה מחרן אל מדרגת יצחק — צחוק.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים׃

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, כא.

65 צחק עשה לי

דבריה של שרה בעת לידת יצחק: "צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי". מקור שמו של יצחק ושל הביטוי בלשון עתיד "יצחק".

Genesis 21:6 בראשית כ"א:ו'

וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃

And Sarah said: 'G-d hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כא, ו.

66 אהפוך אל עמים

ה' מבטיח בפי צפניה: "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם הוי"י". המאמר מפרש את "אהפוך" כאתהפכא (התהפכות), המביאה את הצחוק.

Zephaniah 3:9 צפניה ג':ט'

כִּי־אָז אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד׃

For then will I turn to the peoples A pure language, That they may all call upon the name of the L-RD, To serve Him with one consent.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 16

67 במקום שבע"ת עומדין

המאמר הקודם מסביר שהתשובה הופכת את המידות הרעות הבוערות בחזרה לה', ומעוררת למעלה תענוג גדול, בדומה לתענוג שמעורר תוכי מדבר; כך חרן נהפכת לרינה, כשם שחמץ נעשה מצה. תענוג זה יתגלה לעתיד, כאשר רוח הטומאה תוסר.

הערת קה"ת

ראה לעיל כא, ג.

68 אם ישראל עושין תשובה

התלמוד מלמד שאם ישראל יעשו תשובה, הם ייגאלו. כאן מתברר שהגאולה קשורה בשינוי.

Sanhedrin 97b:14–15 סנהדרין צ"ז ב:י"ד-ט"ו

אָמַר רַב: כָּלוּ כָּל הַקִּיצִין, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: דַּיָּו לָאָבֶל שֶׁיֵּעָמוֹד בְּאֶבְלוֹ. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה - נִגְאָלִין, וְאִם לָאו - אֵין נִגְאָלִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אִם אֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֵין נִגְאָלִין? אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד לָהֶן מֶלֶךְ שֶׁגְּזֵרוֹתָיו קָשׁוֹת כְּהָמָן, וְיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּמַחֲזִירָן לְמוּטָב. תַּנְיָא אִידַּךְ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה - נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין צז, ב.

69 שלעתיד יאמרו על יצחק

התלמוד מספר שלעתיד לבוא יאמרו ישראל ליצחק: "כי אתה אבינו". אדמו"ר הזקן קורא זאת כתכלית כל הירידה: שמחתו של יצחק.

Shabbat 89b:2 שבת פ"ט ב:ב'

מַנַּיִן שֶׁקּוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית וְכוּ'. "כַּשָּׁנִים"? "כַּשָּׁנִים" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים הַלָּלוּ שֶׁסִּדּוּרוֹת וּבָאוֹת מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְעַד עַכְשָׁיו — כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. דָּרֵשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב: "לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה'" — "לְכוּ נָא"? "בּוֹאוּ נָא" מִיבָּעֵי לֵיהּ! "יֹאמַר ה'"? "אָמַר ה'" מִיבָּעֵי לֵיהּ! לָעָתִיד לָבֹא יֹאמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: לְכוּ נָא אֵצֶל אֲבוֹתֵיכֶם וְיוֹכִיחוּ אֶתְכֶם.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה שבת פט, ב.

70 כי אתה אבינו

תחינתו של הנביא לה': "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו". התלמוד מביא שישראל יאמרו זאת תחילה ליצחק לעתיד לבוא.

Isaiah 63:16 ישעיהו ס"ג:ט"ז

כִּי־אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה' אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃

For Thou art our Father; for Abraham knoweth us not, and Israel doth not acknowledge us; Thou, O L-RD, art our Father, Our Redeemer from everlasting is Thy name.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 17

71 עושה שלום במרומיו בין מיכאל

בלדד אומר על ה': "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו". המדרש והזהר מסבירים שהכוונה לשלום בין מלאכי המים ומלאכי האש.

Job 25:2 איוב כ"ה:ב'

מֶמְשָׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו׃

Dominion and fear are with Him; He maketh peace in His high places.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Bamidbar Rabbah 12:5 במדבר רבה י"ב:ה'

Zohar III, 12b זח"ג י"ב, ב

הערת קה"ת

איוב כה, ב. במד"ר יב, ה. זח"ג יב, ב. וראה ביאוה"ז ר"פ לך לך.

72 בין מיכאל כו'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

באוה"ת צו ע' כב נוסף: וגבריאל.

73 שלום שלום לרחוק

ה' מבטיח: "שלום שלום לרחוק ולקרוב". המאמר מצטט "לרחוק" ומוסיף "ונעשה קרוב": השלום מקרב את מי שהיה רחוק.

Isaiah 57:19 ישעיהו נ"ז:י"ט

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו׃

Peace, peace, to him that is far off and to him that is near, Saith the L-RD that createth the fruit of the lips; And I will heal him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע' נז, יט.

74 ובשלום ב'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם נוסף היינו: ב'.

75 אך כיצד . . כמ"ש במ"א

הקטע כולו על השלום מצוטט שם; בהערות מצוין שבנוסח שם נאמר בין מיכאל לגבריאל, ושבשלום פירושו שניים, כלומר.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' צו ע' כב.

פסקה 18

76 ואת רוח הטומאה

ה' מבטיח באמצעות זכריה שביום ההוא יסיר את האלילים ואת "רוח הטומאה אעביר מן הארץ": נבואה על העתיד, שבו לרע לא תהיה עוד אחיזה.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אַכְרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעֲצַבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזָּכְרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן־הָאָרֶץ׃

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the prophets And the unclean spirit to pass out of the land.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריי' יג, ב.

77 כי שמש ומגן ה' אלקים

בני קורח שרים: "כי שמש ומגן ה' אלקים". הוי' הוא האור, כמו השמש, ואלקים הוא המגן שמסתיר אותו.

Psalms 84:12 תהילים פ"ד:י"ב

כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹקִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן ה' לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃

For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth grace and glory; No good thing will He withhold from them that walk uprightly.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, יב.

78 עין בעין יראו

ישעיהו אומר שצופי ציון ישירו, שכן "כי יראו במו עיניהם" את שובו של ה' לציון: ההתגלות הגלויה של ה' בעתיד.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בָּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן׃

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 וראו כל בשר

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו": התגלות כבודו של ה' בעתיד לעין הגשמית.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי ה' דִּבֵּר׃

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken it.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 עין בעין יראו . . וראו כל בשר . . ובאו במערות צורים

הערת קה"ת מפנה ל-Isaiah 52:10 למילים האלה.

Isaiah 52:10 ישעיהו נ"ב:י'

חָשַׂף ה' אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹקֵינוּ׃

The L-RD hath made bare His holy arm In the eyes of all the nations; And all the ends of the earth shall see The salvation of our G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע' נב, י. מ, ה. ב, יט.

81 **ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה'**

ישעיהו מנבא שבני אדם ייכנסו למערות "מפני פחד ה' ומהדר גאונו בקומו לערוץ הארץ". אדמו"ר הזקן מביא את הפסוק כדי להמחיש את עוצמתה העצומה של ההתגלות העתידית.

Isaiah 2:19 ישעיהו ב':י"ט

וּבָאוּ בִּמְעָרוֹת צֻרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַּחַד ה' וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ:

And men shall go into the caves of the rocks, And into the holes of the earth, From before the terror of the L-RD, And from the glory of His majesty, When He ariseth to shake mightily the earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 **וכחשיכה כאורה**

"כחשיכה כאורה" לפני ה'. נאמר על אור אין סוף, שלפניו העליון והתחתון שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 **והאבן הזאת אשר שמתי מצבה**

"והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים". המאמר מסביר כעת כיצד האבן שהועמדה נעשית דירה לאלוקות.

Genesis 28:22 בראשית כ"ח:כ"ב

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 **צוה ישועות יעקב**

"צוה ישועות יעקב". נזכר מתחילת המאמר: באמצעות יעקב מתגלים 370 האורות.

Psalms 44:5 תהילים מ"ד:ה'

אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹקִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב:

Thou art my King, O G-d; command the salvation of Jacob.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 **וכל אשר תתן לי**

יעקב נודר להפריש מעשר מכל מה שה' נותן לו. את הפועל הכפול מפרשים כריבוי מעשרות בלי קץ, אחד לכל עלייה עתידית.

Genesis 28:22 בראשית כ"ח:כ"ב

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, כב.

86 **צריך להיות נשאר . . נק' בחי' מעשר**

הוא מביא את הקטע הזה ומוסיף שהמעבר מ"אחור באחור" ל"פנים בפנים" הוא עלייה הבאה לאחר עלייה, הזקוקה לאתערותא דלתתא מן העלייה הראשונה: הנקודה שמתחת ליסוד, כתר המלכות. זהו, נאמר שם, המעשר.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת מגלת אסתר ע' פ ד"ה ויקח המן סע"ב ומוסיף: "היינו עד"מ מבחי' אב"א לבוא לבחי' פב"פ זהו ודאי עילוי אחר עילוי, וצ"ל אתעדל"ת מעילוי הראשון והוא מה שנעשית בחי' נקודה תחת היסוד ונקודה זו זהו ענין כתר מל' . . וזהו ענין המעשר".

87 **וכל אשר תתן לי**

נדרו של יעקב להפריש מעשר מכל מה שה' נותן לו. המאמר מפרש זאת כמעשרות שאין להם קץ בעליות העתידיות.

Genesis 28:22 בראשית כ"ח:כ"ב

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

and this stone, which I have set up for a pillar, shall be G-d's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 **הכתר הוא הממוצע**

ההערה מפנה למקור זה בעניין הכתר כממוצע בין העולמות.

הערת קה"ת

ע"ח שער מ"א פי"ג. ראה ביאוה"ז להצ"צ כרך א ע' ערה. אגה"ק ס"כ (קל, ב) ובליקוט פירושים חיטריק שם. וראה בד"ה וילך תרס"ו ע' קסה ואילך. ובאוה"ת פ' יתרו ע' תתלט. ראה לעיל יט, ד.

89 **הכתר הוא הממוצע בין עולם העליון לעולם התחתון**

הערת קה"ת מציינת את המקום הזה ב-עץ חיים (Sha'ar 41, chapter 3), שבו כתר מתואר כממוצע בין עולם עליון לעולם תחתון.

Sefer Etz Chaim 41:3:4 עץ חיים מ"א:ג':ד'

... האדם והתפשטות המוחין בו ה' אחרונה הערה והוא בת זוגו של אדם וחיצונותו הוא אלקים כזה א' שהוא כתר הוא גלגלת האדם לה ב' כלים של מוחין. ונלע"ד ששמעתי באופן אחר והוא יותר אמיתי כפי הנלע"ד א' הוא כתר לי' ג' מוחין ה' ה"ק מחסד עד הוד י' יסוד י' זעירא כנודע ם' מל' והוא העטרה או בת זוגו וז"ס וייצר ה' אלקים את האדם

כי הם ב' יצירות א' מהוי"ה וא' מאלקים וזהו ויברא אלקים את האדם בצלמו צלם ו' שהוא ז"א הנק' הוי"ה בצלם אלקים כנגד שם ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

90 כתר לי זעיר

אליהוא אומר לאיוב: "כתר לי זעיר ואחוך". המילה "כתר", שפירושה "המתן", קושרת את כתר לשתיקה.

Job 36:2 איוב ל"ו:ב'

כַּתַּר־לִי זְעֵיר וַאֲחַוְךָ כִּי עוֹד לָאֱלוֹהַּ מִלִּים:

Suffer me a little, and I will tell thee; For there are yet words .on G-d's behalf

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לו, ב. באוה"ת ואתחנן ע' רפה, שבכתר יש ב' פי' לשון מקיף כתרו את בנימין, ולשון שתיקה כתר לי זעיר. ושניהם עולים בקנה אחד, כי הנה סייג לחכמה שתיקה סייג היינו גדר ומקיף, וזהו כתר לשון מקיף לחכמה והוא בחינת שתיקה, ע"ש. והם ב' הפירושים של רש"י והאבן עזרא. וראה ברמב"ן שם.

91 יונת אלם

כותרת של מזמור לדוד: "על יונת אלם רחוקים". הערת קה"ת מצטטת את לקוטי תורה, שלפיו הדבר נאמר לשבח; השתיקה כאן מבטאת ביטול.

Psalms 56:1 תהילים נ"ו:א'

לַמְנַצֵּחַ עַל־יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אוֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּגַת:

For the Leader; upon Jonath-elem-rehokim. [A Psalm] of . .David; Michtam; when the Philistines took him in Gath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נו, א. וראה בלקו"ת במדבר ז, ג: "דלשבח קאמר".

92 בעמדם תרפינה כנפיהן

בחזון יחזקאל החיות הרפו את כנפיהן כשעמדו. המאמר מפרש זאת כשתיקה של ביטול.

Ezekiel 1:24 יחזקאל א':כ"ד

וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמָלָה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן:

And when they went, I heard the noise of their wings like the noise of great waters, like the voice of the Almighty, a noise of tumult like the noise of a host; when they stood, they let .down their wings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, כד. "בבחי' לחש וחשאי" — לקמן מ, ד.

93 אשר שם שמות בארץ

הערת קה"ת מפנה ל**Psalms 44:9** למילים האלה.

Psalms 44:9 תהילים מ"ד:ט'

הערת קה"ת

תהלים מד, ט.

94 אשר שם שמות בארץ

בני קרח קוראים: "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ", ומשבחים את מעשיו האדירים של ה' בעולם. המאמר קושר זאת לאלף השנים שבהן העולם "שומם" — שלב של אין לפני מצב נעלה יותר.

Psalms 46:9 תהילים מ"ו:ט'

לְכוּ־חֲזוּ מִפְעֲלוֹת ה' אֲשֶׁר־שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ:

Come, behold the works of the L-RD, Who hath made desola- .tions in the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

95 וחד חרוב

רב קטינא מלמד שהעולם יתקיים ששת אלפים שנה, ו"שית אלפי שני הוי עלמא וחד [אלף] חרוב". המאמר מפרש את האלף השביעי, שהוא חרב, כביטול שקודם לעלייה נעלית יותר.

Sanhedrin 97a:12 סנהדרין צ"ז א':י"ב

אָמַר רַב קַטִּינָא: שֵׁית אַלְפֵי שְׁנֵי הָווֹ עָלְמָא, וְחַד חָרוּב, שְׁנֶאֱמַר: "וְנִשְׂגַּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא". אַבָּיֵי אָמַר: תְּרֵי חָרוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְחַיֵּינוּ מִיּוֹמַיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

96 ונתתם חמישית לפרעה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בראשית מז, מד.

97 ונתתם חמישית לפרעה

בזמן הרעב יוסף אומר למצרים לתת חמישית מתבואתם לפרעה. הדבר מובא משום ששני מעשרות יחד הם חמישית.

Genesis 47:24 בראשית מ"ז:כ"ד

וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:

And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your .households, and for food for your little ones'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 (ובענין מ"ש . . כמ"ש במ"א)

שינוי נוסח בכתב יד: כל ההערה שבסוגריים חסרה בו.

הערת קה"ת

בבוך 1824 ליתא כל הקטע. בבוך 17 יג, א נמצא קטע זה קודם ד"ה אך אין זה.

וללבן שתי בנות וגו'

"וללבן שתי בנות"

לאה ורחל הן המחשבה האלוקית והדיבור האלוקי, העולם הנסתר והעולם הגלוי. יעקב אהב את רחל יותר, מפני שדווקא באמצעות הדיבור והמעשה, שבהם הכול יכולים לקבל, נמשכת אור אין סוף במלוא הגילוי, אף שהמחשבה צריכה תמיד להתלוות אליהם.

המאמר בקצרה

המאמר מפרש את שתי בנותיו של לבן כשתי "ארצות החיים": לאה, אותיות המחשבה והעולם הנסתר, ורחל, אותיות הדיבור והעולם הגלוי. בזמן שבית המקדש היה קיים, האירה רחל בגלוי בארץ ישראל והביאה עמה נבואה וגילוי גלוי. בגלות יצאה רחל, המ"ם הפתוחה, לגלות עם ישראל, ואילו לאה, המ"ם הסתומה, נשארה בארץ; לכן צדיקים גדולים כמו האריז"ל יכולים להגיע שם להשגות נסתרות ונעלות עוד יותר. מדוע, אם כן, הייתה לאה "שנואה"? יעקב הוא "בריח התיכון", הממשיך את אור אין סוף מכתר למלכות, ולכן השתוקק לגילויו למטה, ברחל. רחל הייתה עקרה, מפני שקשה כל כך להביא את הגילוי אל העולמות התחתונים הנפרדים, ואילו לאה ילדה בנים בתוך אצילות: יהודה (ביטול כלפי חוץ, שורש מלכותו של דוד), ראובן ושמעון (ראייה ושמיעה), ולוי (התקשרות פנימית, שורשו של משה). דור המדבר, ששורשו בלאה, רצה לעבוד את ה' במחשבה בלבד, אך דווקא הדיבור והמעשה ממשיכים את האור הנעלה ביותר. לאה רצתה שהמחשבה תהיה העיקר; יעקב ידע שעיקר העבודה אצל רוב ישראל הוא בדיבור ובמעשה, כשהמחשבה מצטרפת אליהם.

מבנה

1 שתי בנות, שתי ארצות ¶1

לאה ורחל הן המחשבה והדיבור, העולם הנסתר והעולם הגלוי. בזמן שבית המקדש היה קיים האירו שתיהן בארץ; בגלות רחל נסתרת ושקטה, ואילו לאה, המדרגה הנעלית והנסתרת יותר, נשארת בארץ כדי שצדיקים גדולים יוכלו להשיג אותה.

2 מדוע יעקב אהב את רחל ¶1

יעקב, "בריח התיכון", ממשיך את אור אין סוף מכתר למלכות, ואף את הנשיקה הפנימית של חכמה, בינה ודעת אל רחל; לבן הוא לובן העליון, שורש החסד הטהור.

3 רחל עקרה, ובניה של לאה ¶2

לידה באמצעות הדיבור הייתה מביאה לגילוי בעולמות התחתונים הנפרדים, והדבר קשה מאוד; לאה ילדה בתוך אצילות. יהודה הוא ביטול כלפי חוץ, לוי הוא התקשרות פנימית, ומשה בא מלוי.

4 מחשבה ומעשה יחד ¶2

דור המדבר רצה לעבוד במחשבה בלבד, אך המעשה ממשיך אור רב יותר. לאה רצתה שהמחשבה תהיה ראשונה; יעקב בחר באוהלה של רחל, כלומר בדיבור ובמעשה, כשהראייה והשמיעה של המחשבה מצטרפות אליהם.

העולם הנסתר והעולם הגלוי עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא

שתי מדרגות של ביטוי אלוקי, שנמשלות למחשבתו הפרטית של אדם ולדיבור הנשמע לזולת. לאה היא העולם הנסתר; רחל היא העולם הגלוי.

המ"ם הפתוחה והמ"ם הסתומה מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה

שתי הצורות של האות מ"ם. רחל, המ"ם הפתוחה, משאירה פתח שממנו יונקות הכוחות החיצוניים בגלות; לאה, ששורשה במ"ם הסתומה, חתומה ואינה בגלות.

בריח התיכון בריח התיכון

הבריח שעבר בכל קרשי המשכן מקצה לקצה; כך מכנה הזהר את יעקב, הממשיך את אור אין סוף מן המדרגה הנעלית ביותר אל הנמוכה ביותר.

לובן העליון לובן העליון

שורשו של לבן, לפי תורת האריז"ל: מקור כל החסד, רחמים טהורים ללא דין, שקודם לכל אצילות.

התקשרות והודאה התקשרות והודאה

שני סוגים של ביטול: ההתקשרות הפנימית של לוי, שאינה ניכרת מבחוץ, וההודאה של יהודה, המתבטאת כלפי חוץ, כגון בהשתחוויה.

נעוץ סופן בתחלתן נעוץ סופן בתחלתן

העיקרון מספר יצירה שלפיו המדרגה הנמוכה קשורה לנעלה ביותר; לכן הדיבור והמעשה הגשמיים ממשיכים את הגילוי הגדול ביותר.

קטע 1 • ¶1

שתי בנות, שתי ארצות

קטע 2 • ¶1

מדוע יעקב אהב את רחל

1 **וללבן שתי בנות[1,2] וגו׳. הנה לאה ורחל הם אותיות המחשבה ואותיות הדבור. שהם עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא[3] (עיין לקמן בד״ה בכ״ה בכסליו בפי׳ ושם ה׳ קטנה רחל)**

״וללבן שתי בנות״ וגו׳. לאה ורחל הן אותיות המחשבה ואותיות הדיבור, שהן עלמא דאתכסיא (העולם המכוסה) ועלמא דאתגליא (העולם הגלוי). (ראו להלן במאמר ״בכ״ה בכסליו״, בפירוש ״ושם ה׳ קטנה רחל״: ה״א קטנה — רחל.)

המאמר פותח בפסוק המציג את בנותיו של לבן, לאה ורחל. בחסידות הן מסמלות את ״מחשבתו״ של הקב״ה — עולם פנימי ומכוסה — ואת ״דיבורו״, עולם היוצא אל הגלוי, בדומה למחשבתו של אדם הנשארת פרטית, בעוד דיבורו נשמע לאחרים. אדמו״ר הזקן מפנה בהמשך למאמרו לחנוכה (תורה אור, וישב 4:35), הדורש את המילים ״ושם ה׳ קטנה רחל״ כרמז להה״א הקטנה: ההה״א האחרונה של שם הוי׳, שהיא מלכות.

וזהו ענין בארצות החיים.[4] בי׳ ארצות. שבזמן שבהמ״ק [שבית המקדש] **היה קיים היו שני הבחינות מאירים בא״י** [בארץ ישראל].

זהו פירוש ״בארצות החיים״ — שתי ארצות. בזמן שבית המקדש היה קיים, שתי הבחינות האירו בארץ ישראל.

המשורר מדבר על ״ארצות״ החיים בלשון רבים. אדמו״ר הזקן מפרש ששתי הארצות הן לאה ורחל, המחשבה והדיבור, ואומר שבעת שבית המקדש עמד, שתיהן האירו בגלוי בארץ ישראל.

והעיקר היה בחי׳ רחל[5] (שנקראת עקרת הבית)**[6,7,8] כי המחשבה מתלבשת בתוך הדבור והדבור היה מתגלה.**

והעיקרית הייתה בחינת רחל, הנקראת ״עקרת הבית״, שכן המחשבה מתלבשת בתוך הדיבור, והדיבור היה מתגלה.

מבין השתיים, רחל — הדיבור — הייתה העיקרית בזמן שבית המקדש היה קיים, משום שהמחשבה אינה נשארת כמוסה: היא מתלבשת בדיבור, ולכן מה שהתגלה באמצעות הדיבור כלל בתוכו גם את המחשבה. ״עקרת הבית״ הוא משחק מילים: התורה אומרת שרחל הייתה עקרה (בראשית 29:31), והמדרש דורש זאת מלשון ״עיקר״ — רחל הייתה עיקר הבית (בראשית רבה 71:2).

ולפי שרחל שהוא בחי' הדבור הוא עלמא דאתגליא לכך היה אז באי"י [בארץ ישראל] **גילוי אלקותו ית' שהיו חכמים גדולים בעלי רוה"ק** [רוח הקודש] **ונביאים (וכמו שפרש"י** [שפירש רש"י / שפירוש רש"י] [9] **גבי יונה ויחזקאל** [10] **שאין הנבואה שורה אלא באי"י** [בארץ ישראל]**)** [11]

ומכיוון שרחל, שהיא בחינת הדיבור, היא עלמא דאתגליא, הייתה אז בארץ ישראל התגלות של אלקותו ית': היו בה חכמים גדולים בעלי רוח הקודש ונביאים (כפי שרש"י מפרש בעניין יונה ויחזקאל, שהנבואה שורה רק בארץ ישראל).

מכיוון שרחל היא "העולם הגלוי", נוכחותה בארץ ישראל הביאה לכך שהאלקות נראתה שם בגלוי, אצל חכמים בעלי רוח הקודש ואצל נביאים. רש"י מציין שיונה ברח לחוץ לארץ משום שהשכינה אינה שורה מחוץ לארץ ישראל, ושהשכינה שרתה על יחזקאל בבבל רק משום שכבר שרתה עליו בארץ ישראל.

ובפרט בהמ"ק [בית המקדש] **והשראת השכינה בקה"ק** [בקדש הקדשים] **ואורים ותומים ועבודת הקרבנות שהי'** [שהיה] **יורד אש שלמעלה. משא"כ אחר חורבן בהמ"ק** [בית המקדש] **שגלו ישראל וגלתה עמהם השכינה.** [12]

ובפרט היו שם בית המקדש, השראת השכינה בקודש הקודשים, אורים ותומים ועבודת הקרבנות, שבמהלכה הייתה יורדת אש מלמעלה. אך לא כן לאחר חורבן בית המקדש, כשישראל גלו והשכינה גלתה עמם.

בית המקדש הביא עמו התגלות גלויה נוספת: השכינה בקודש הקודשים, האורים והתומים שבאמצעותם קיבל הכהן הגדול תשובות, והאש שירדה מן השמים על המזבח. לאחר החורבן גלתה השכינה עצמה עם עם ישראל, כדברי חז"ל.

שהיא בחי' רחל שהיא בבחי' גלות בע' [בשבעים] **שרי' ואינה מאירה כלל** [13] **מערך הגלוי שהיתה מאירה בזמן הבית שהי'** [שהיה] **הדבור מתגלה משא"כ עכשיו כתיב כרחל לפני גוזזי' נאלמה.** [14]

[השכינה] היא בחינת רחל, המצויה בגלות בין שבעים השרים, ואינה מאירה כלל בהשוואה להתגלות שבה האירה בזמן בית המקדש, כשהדיבור היה מתגלה. ואילו עכשיו נאמר: "כרחל לפני גוזזי' נאלמה".

השכינה הגולה היא רחל, בחינת הדיבור, שכעת היא מוסתרת בין "שבעים השרים" — הכוחות הרוחניים הממונים על האומות. אדמו"ר הזקן דורש את הפסוק בישעיהו "כרחל לפני גוזזי' נאלמה" כרמז לכך שרחל, הדיבור האלוקי, נאלמת: היא אינה מאירה עוד כפי שהאירה בעבר.

והעבודה היא בדרך בירורים [15] **כו'** (וכמ"ש ע"פ במדבר סיני) [16] **ומ"מ נשאר מאיר באי"י** [בארץ ישראל] **בחי' לאה והיא מדרגה יותר גבוה מבחי' רחל וכמשל המחשבה שהיא רוחניות ונעלית מן הדבור**

והעבודה היא בדרך בירורים וכו' (כמבואר על "במדבר סיני"). ואף על פי כן, בחינת לאה מוסיפה להאיר בארץ ישראל, והיא מדרגה גבוהה יותר מבחינת רחל, בדומה למחשבה, שהיא רוחנית ונעלית מן הדיבור.

בגלות העבודה היא "בירורים": הוצאת ניצוצות הקדושה שנפלו לתוך העולם והעלאתם, ולא הסתמכות על התגלות גלויה. ואף על פי כן, משהו עדיין מאיר בארץ ישראל — לאה, בחינת המחשבה, הגבוהה מן הדיבור, כשם שמחשבה רוחנית יותר ונעלית מן המילים המבטאות אותה.

(שהיא אינה בגלות כי רחל נק' מ"ם פתוחה שיש ממנה פתח ומבוא ליניקת החיצונים בזמן הגלות משא"כ מבחי' מ"ם סתומה.[17] ושם הוא שרש לאה עיין בזהר ר"פ תרומה דף קכ"ו ב'[18] ודף קכ"ז)

(שכן היא אינה בגלות: רחל נקראת מ"ם פתוחה, שיש ממנה פתח ומבוא ליניקת החיצונים בזמן הגלות; אך לא כן בבחינת מ"ם סתומה, ושם שורשה של לאה. ראו בזהר, בתחילת פרשת תרומה, דף קכ"ו ע"ב ודף קכ"ז.)

לאה אינה בגלות. צורתה הסופית של האות מ"ם (ם) סגורה מכל צדדיה, ואילו צורתה הרגילה (מ) פתוחה למטה. רחל, בחינת הדיבור, היא המ"ם הפתוחה, שדרכה יכולים "הכוחות החיצוניים" (הקליפה) לינוק בזמן הגלות; לאה מושרשת במ"ם הסתומה, שאין להם דרכה כניסה. אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא לזהר בתחילת פרשת תרומה.

אך לפי שהוא עלמא דאתכסיא והעלם לכך אין הגילוי אלקות עכשיו באי"י [בארץ ישראל] **מערך הגילוי שהי'** [שהיה] **בזמן בהמ"ק** [בית המקדש] **קיים.**

אך מאחר שזהו העולם הנסתר ועולם של העלם, הגילוי האלוקי בארץ ישראל כיום אינו דומה לגילוי שהיה בה כשהמקדש עמד.

אך מכיוון שלאה היא העולם הנסתר, האור שלה אינו מתגלה בגלוי. לכן האלוקות בארץ ישראל כיום אינה נראית כפי שהייתה נראית בזמן שבית המקדש עמד.

ומ"מ הצדיקים הגדולים אשר בארץ יכולים להשיג עכשיו באי"י [בארץ ישראל] **השגות עליונות יותר אפי'** [אפילו] **ממה שהשיגו צדיקים כמותם בזמן הבית (מאחר שההשגה היא בבחי' מחשבה עליונה כמו שהיא עדיין למעלה מהתלבשות בעולם הדבור)**

ובכל זאת, הצדיקים הגדולים הנמצאים בארץ יכולים להשיג כיום בארץ ישראל השגות נעלות אף יותר מאלה שהשיגו צדיקים כמותם בזמן הבית (מאחר שההשגה היא בבחינת המחשבה העליונה כפי שהיא עדיין למעלה מהתלבשות בעולם הדיבור).

בהסתר יש גם יתרון נסתר. צדיקים גדולים החיים בארץ יכולים להגיע כיום לתובנות נעלות יותר מאלה שהשיגו צדיקים במדרגתם בזמן שבית המקדש עמד, משום שמה שנותר בארץ הוא לאה: המחשבה העליונה כפי שהיא לעצמה, לפני שהתלבשה בדיבור.

וכמו האר"י [האלקי רבי יצחק] **ז"ל** [זכרונו לברכה / זכרונם לברכה][19] **שהשיג השגות עצומות מה שלא השיגו צדיקים גדולים בדורות הקדמונים.**[20]

כך היה אצל האריז"ל, שהשיג השגות עצומות שלא השיגו צדיקים גדולים בדורות הקודמים.

האריז"ל, רבי יצחק לוריא מצפת, הוא ההוכחה: בארץ ישראל הוא הגיע לעומקים בחכמת הקבלה שצדיקים גדולים בדורות הקודמים לא הגיעו אליהם.

ולהבין מ״ש כי שנואה לאה[23, 22, 21] כו׳. הרי יעקב השיג ודאי בעלמ׳ [בעלמא] דאתכסי׳.[24]

כדי להבין את מה שנאמר ״כי שנואה לאה כו׳״: הרי יעקב בוודאי השיג את העולם הנסתר!

כעת עולה שאלה: התורה אומרת שה׳ ראה ״כי שנואה לאה כו׳״, כלומר שיעקב אהב את לאה פחות משהוא אהב את רחל. מדוע שיעקב יעדיף את הדיבור על פני המדרגה הנעלית יותר של המחשבה, בשעה שבוודאי היה מסוגל להשיג את העולם הנסתר? (בהערת קה״ת מצוין שבמאמר המקביל בתורת חיים נאמר שיעקב לא השיג זאת כלל, משום ששם העולם הנסתר פירושו שורש לאה, שהוא למעלה מכל השגה.)

אך הענין כי יעקב נק׳ בריח התיכון[25] המבריח מן הקצה אל הקצה.[26] פי׳ שהוא הממשיך אור א״ס ב״ה מן הקצה עליונה (היינו הקו הבוקע החלל כמ״ש במ״א)[27] מבחי׳ כתר למטה ולכן נאמר בו תוספת וי״ו ואלקי יעקב.

אך העניין הוא שיעקב נקרא ״בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה״. כלומר, הוא זה שממשיך את אור אין סוף ברוך הוא מן הקצה העליון (היינו הקו הבוקע את החלל, כפי שמבואר במקום אחר), מבחינת כתר ולמטה; ולכן נאמרה בו תוספת וי״ו: ״ואלקי יעקב״.

התשובה מתחילה בכינוי של יעקב בזוהר: ״בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה״. זהו בריח המשכן שעבר בכל הקרשים מקצה אחד לקצה האחר. יעקב ממשיך את אור אין סוף מן הקצה העליון — הקו, קו האור הדק הנכנס לחלל שנותר לאחר הצמצום — מכתר ולמטה, דרך כל המדרגות. האות ו׳ הנוספת במילים ״ואלקי יעקב״, שאינה מופיעה בשמותיהם של אברהם ויצחק, מבטאת המשכה כלפי מטה: הוי״ו היא קו הנמשך למטה.

וכן והנורא[28] שמייחד ומחבר חו״ג [חסד וגבורה] ע״י המשכת והארת האין והיינו ע״י בחי׳ בטול. וכל ההמשכו׳ שלו הוא עד הקצה התחתונה. דהיינו בבחי׳ מלכות עלמא דאתגלייא.

וכן ״והנורא״, משום שהוא מייחד ומחבר את חסד וגבורה באמצעות המשכה והארה מן האין (אַיִן) [בחינת ה״אין״ האלוקי], והיינו על ידי בחינת ביטול. כל ההמשכות שלו מגיעות עד הקצה התחתון, כלומר לבחינת מלכות, העולם הגלוי.

בברכה שבה מופיע ״והנורא״, שלושת התארים הגדול, הגיבור והנורא מקבילים לאברהם (חסד), ליצחק (גבורה) וליעקב, ״והנורא״, המחבר ביניהם. הוא יכול לייחד חסד וגבורה משום שהוא ממשיך את האין, ה״אין״ האלוקי שלמעלה משניהם, ואצל האדם הדבר מתבטא בביטול. ההמשכה שלו אינה נעצרת באמצע: היא מגיעה עד ״הקצה התחתון״, מלכות, העולם הגלוי.

וזהו ויאהב (יעקב) גם את רחל[29] מלאה שכל תשוקתו היה להיות גילוי אור א״ס ב״ה למטה בעלמא דאתגלייא שעי״ז יוכלו הכל לקבל משא״כ מבחי׳ עלמא דאתכסייא כו׳

וזהו ״ויאהב (יעקב) גם את רחל מלאה״: כל תשוקתו הייתה שאור אין סוף ברוך הוא יתגלה למטה, בעולם הגלוי, שכן כך יוכלו הכול לקבל, מה שאין כן מבחינת העולם הנסתר כו׳.

זו הסיבה שיעקב אהב את רחל יותר מלאה. כל רצונו היה שאור אין סוף יתגלה למטה, בעולם הגלוי של הדיבור, משום ששם הכול יכולים לקבל אותו, מה שאין כן בעולם הנסתר של המחשבה.

ולכן כתיב וישק[30] יעקב לרחל[31] על דרך שנקוד על וישקהו

ולכן נאמר "וישק יעקב לרחל", בדומה למילה המנוקדת "וישקהו":

לכן התורה מספרת שיעקב נשק לרחל, ואדמו"ר הזקן מפרש את הנשיקה בדומה למילה המנוקדת "וישקהו", שנאמרה כשעשו פגש את יעקב. רש"י מביא שני פירושים לנקודות: שעשו לא נשק לו בכל לבו, או, בלשונו של רבי שמעון בר יוחאי, שבאותו רגע התעוררו רחמיו של עשו והוא נשק ליעקב בכל לבו; השורות הבאות מראות שאדמו"ר הזקן מתכוון לנשיקה הנובעת מעומק האהבה.

דהיינו שבחי' חב"ד [חכמה בינה ודעת] **שהוא זיווג נשיקין ואתדבקו' רוחא ברוחא עד"מ הנשיקין שבאין מפנימית האהבה (עמ"ש במ"א ע"פ ישקני מנשיקות[32,33] וע"פ אמצאך בחוץ אשקך)[34,35] וגם בחי' זו המשיך ברחל.**

כלומר, בחינת חכמה, בינה ודעת, שהיא זיווג נשיקין והידבקות רוח ברוח, בדוגמת הנשיקות הבאות מפנימיות האהבה (ראו מה שנתבאר במקום אחר על "ישקני מנשיקות" ועל "אמצאך בחוץ אשקך"); גם בחינה זו המשיך יעקב אל רחל.

נשיקה, בלשון הזוהר, היא חיבור של רוח ברוח, קרבה פנימית הנובעת מעומק האהבה; בספירות היא מקבילה למוחין — חכמה, בינה ודעת. יעקב המשיך אל רחל גם את הרובד הפנימי והשכלי הזה, כדי שהדיבור יבטא את עומק המחשבה. אדמו"ר הזקן מפנה לביאוריו שלו לשני פסוקים משיר השירים העוסקים בנשיקות.

וז"ש [וזהו שכתוב] **אעבדך שבע שנים ברחל[36] בתך הקטנה כי לבן הוא בחי' לובן העליון[37,38] מקור החסדים שכולו רחמים פשוטים דלית שמאלא בהאי עתיקא[39]**

וזהו שנאמר: "אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה". שכן לבן הוא בחינת הלובן העליון, מקור החסדים, שכולו רחמים פשוטים, שכן "לית שמאלא בהאי עתיקא" [העתיק הקדמון];

"אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה": יעקב עובד אצל לבן כדי להמשיך את אורו של לבן אל רחל, שהיא הדיבור, הרובד התחתון. לבן, שמשמעות שמו היא "לבן", הוא, לפי תורת האריז"ל, "הלובן העליון", מקור כל החסד, רחמים טהורים שאין בהם שמץ של דין. הזוהר אומר על מדרגה זו, עתיקא (העתיק הקדמון), ש"לית שמאלא בהאי עתיקא" — אין בה צד שמאל, כלומר אין בה שום חומרה.

רק שלמטה נשפל בלבן גשמי[40] ומ"מ כתיב כלו הפך לבן טהור[41] הוא אפי' [אפילו] **הנגע כו' ועל לבן כתיב וישכם לבן בבקר[42] שבכ"י** [שבכל יום] **מתגבר ונמשך אור החסד עליון.**

אלא שלמטה השתלשל הדבר בלבן גשמי. ואף על פי כן נאמר: "כלו הפך לבן טהור הוא" — אפילו הנגע וכו'. ועל לבן נאמר: "וישכם לבן בבקר", שכן בכל יום מתגבר אור החסד העליון ונמשך למטה.

לבן הגשמי היה רמאי, אך שורשו קדוש: הלובן העליון ירד למקום נמוך מאוד והופיע בדמות אדם גשמי. דיני הצרעת ממחישים זאת: כאשר הנגע הלבן מכסה את כל הגוף, האדם טהור. הפסוק "וישכם לבן בבקר" רומז שהבוקר, זמן החסד, הוא הזמן שבו החסד העליון מתגבר ונמשך למטה בכל יום.

קטע 3 • ¶21

רחל עקרה, ובניה של לאה

קטע 4 • ¶21

מחשבה ומעשה יחד

2 וינשק לבניו[43] ובנותיו שנמשך בכל פרצופי האצי׳ זכרים ונקבות. ואח״כ ולבן שב למקומו למעלה מעלה ויעקב הלך לדרכו[44] להמשיך בחינת לובן העליון הנ״ל למטה מטה ברחל בתו הקטנה בחי׳ דבור כו׳.

״וינשק לבניו ובנותיו״: [כלומר,] הדבר נמשך בכל הפרצופים (partzufim) של אצילות, הזכריים והנקביים. ואחר כך, ״ולבן שב למקומו״, למעלה מעלה, ו״ויעקב הלך לדרכו״ — כדי להמשיך את בחינת הלובן העליון שהוזכרה לעיל, למטה מטה, אל רחל, בתו הקטנה, בחינת הדיבור וכו׳.

> לבן, הלובן העליון, ״נישק את בניו ואת בנותיו״: החסד שלו נמשך לכל הפרצופים של אצילות, הזכריים והנקביים כאחד. לאחר מכן הוא ״שב למקומו״, ונסוג אל שורשו הנעלה, ואילו יעקב ״הלך לדרכו״ — שליחותו הייתה להוריד את הלובן העליון הזה עד למטה, אל רחל, בחינת הדיבור.

ולכן היתה רחל עקרה[45] כי ההולדה מבחי׳ הדבור הוא להיות הגילוי בבי״ע ואי״א להיות הולדה וגילוי בבי״ע שהרי הנבראים הם נפרדים ואי״א להתגלות להם בחי׳ לובן העליון הנ״ל.

ולכן רחל הייתה עקרה, שכן לידה מבחינת הדיבור פירושה שתהיה התגלות בעולמות בריאה, יצירה ועשיה. אך לא תיתכן לידה והתגלות בבריאה, יצירה ועשיה, מכיוון שהנבראים הם נפרדים, ואין אפשרות שבחינת הלובן העליון שהוזכרה לעיל תתגלה להם.

> כך מתבאר מדוע רחל הייתה עקרה. כדי שהדיבור ״יוליד״, צריכה האלוקות להתגלות בעולמות התחתונים בריאה, יצירה ועשיה, שבהם הנבראים חשים את עצמם נפרדים מה׳. נבראים כאלה אינם יכולים לקבל בגלוי את הלובן העליון, ולכן הלידה מרחל נמנעה.

(ומש״ל [ומה שכתוב לעיל] דרחל נקי׳ עלמא דאתגלייא מ״מ להיות הגילוי ע״ד בחי׳ לידה הוא קשה ביותר כו׳ ויש חילוק גדול בין שארי השפעות לבחי׳ לידה שהוא גילוי עליון יותר ועמ״ש בזוהר פ׳ פנחס דרמ״ט)[46]

(ולגבי מה שנאמר לעיל שרחל נקראת עלמא דאתגלייא — אף על פי כן, שההתגלות תהיה באופן של בחינת לידה קשה ביותר וכו׳. יש הבדל גדול בין שאר ההשפעות לבין בחינת לידה, שהיא התגלות נעלית יותר. ראו מה שנכתב בזהר, פרשת פינחס, דף רמ״ט.)

> אדמו״ר הזקן מקדים תשובה לשאלה: רחל היא ״העולם הגלוי״, ואם כן, מדוע אינה יכולה לגלות? משום שלידה אינה זרם השפעה רגיל: היא מגלה דבר מן המהות הנסתרת של ההורה עצמו, ולכן מדובר בסוג התגלות נעלה הרבה יותר, שקשה מאוד להביאו אל העולמות התחתונים. הוא מפנה לזהר על פינחס, דף רמ״ט, לביאור ההבדל הזה.

אבל לאה שהיא המחשבה ילדה ששה בנים שהם הספי' [הספירה / הספירות] שבאציי[47] עצמו ששם היה שרש השבטים ולכן נק' שבטי[48] יה.

אבל לאה, שהיא המחשבה, ילדה שישה בנים, שהם הספירות שבאצילות עצמה, שכן שם היה שורש השבטים; ולכן הם נקראים "שבטי יה".

לאה, בחינת המחשבה, אכן ילדה שישה בנים. לידתם הייתה בתוך אצילות עצמה, בין הספירות, שבה אין תחושת נפרדות המונעת את ההתגלות. שם שורשם של השבטים, ולכן משורר התהילים מכנה אותם "שבטי יה". יה (י-ה), שתי האותיות הראשונות של שם הוי', מורה על חכמה ובינה, בחינת המחשבה.

יהודה הפעם אודה[49] בחי' בטול והודאה הרי הוא נמשך ומסתעף מן המחשבה דוקא.

יהודה — "הפעם אודה" — הוא בחינת ביטול והודאה, הנמשכת ומסתעפת דווקא מן המחשבה.

לאה קראה ליהודה על שם "הפעם אודה". הודאה היא צורה של ביטול, וההשתחוויה הזאת לפני ה' צומחת מן המחשבה, מן ההתבוננות, ולא מן הדיבור.

וכן ראובן ושמעון ראיה ושמיעה הוא ג"כ למעלה מבחי' הדבור אלא מן המחשבה הן נמשכים כו' (כמ"ש במ"א ע"פ יהודה אתה[50, 51] כו')

וכן ראובן ושמעון — ראייה ושמיעה — הם גם למעלה מבחינת הדיבור; אלא שהם נמשכים מן המחשבה וכו' (כפי שנתבאר במקום אחר על "יהודה אתה" וכו').

שמו של ראובן קשור לראייה, ושמו של שמעון לשמיעה: בלידתם אמרה לאה שהי' "ראה בעניי" ו"שמע" (בראשית כ"ט:ל"ב-ל"ג). הראייה והשמיעה קולטות את הדברים ולא מבטאות אותם, ולכן גם הן למעלה מן הדיבור ונובעות מן המחשבה. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על "יהודה אתה", שבו ראובן הוא הראייה המעוררת אהבה, ושמעון הוא השמיעה המביאה ליראה.

וגם לוי שהוא בחי' התקשרות כמ"ש הפעם ילוה[52] כו' נמשך ונולד ג"כ מן המחשבה

וגם לוי, שהוא בחינת התקשרות, כפי שנאמר "הפעם [אישי] ילוה" וכו', נמשך ונולד גם הוא מן המחשבה,

שמו של לוי קשור למילים "ילוה": "הפעם אישי ילוה אליי". לוי מסמל אפוא התקשרות (hiskashrus), קשר עמוק של המחשבה, וגם בחינה זו נולדת מן המחשבה.

כנראה בחוש במי שהוא בעל מחשבה שאינו מרגיש כלל בעסקים החולפים לפניו מחמת גודל התקשרות שיש לו בהמחשבה.

כפי שרואים בחוש אצל אדם השקוע במחשבה: הוא אינו חש כלל בעניינים החולפים לפניו, מפני שעוצמת ההתקשרות שלו במחשבה גדולה כל כך.

אפשר לראות זאת בבירור אצל אדם השקוע מאוד במחשבה: הוא אינו מבחין במתרחש סביבו, מפני שמחשבתו קשורה כולה ברעיון.

וכמ"ש במדרש בעובדא דר' [דרבי] חייא רבה.[54,53] וכן גבי רבא (בפ' אר"ע [אמר רבי עקיבא])[55] דהוה מעיין בשמעתי' [בשמעתיה] כו'.

וכפי שמסופר במדרש במעשה של רבי חייא רבה; וכן אצל רבא (בפרק "רבי עקיבא אומר"), שהיה מעיין בשמועתו וכו'.

שני סיפורים ממחישים זאת. בתלמוד הירושלמי (Kilayim 9:3, כפי שמצוין בהערת קה"ת), רבי חייא רבה לא קם לפני רבי ישמעאל בן רבי יוסי בבית המרחץ, משום שבאותו רגע עסק במחשבתו בספר תהילים כולו; ובתלמוד הבבלי מסופר שרבא, שהיה שקוע בלימודו, לא הבחין שאצבעותיו מדממות.

ולכן יצא ממנו משה[56] שהיה כבד פה וכבד לשון[57] דהיינו שלגודל התקשרותו בבחי' בטול[58] ונחנו מה[59] לא היה יכול להיות משפיע כו' שהיא בחי' הדבור כו'

ומשום כך יצא ממנו משה, שהיה "כבד פה וכבד לשון"; כלומר, מחמת עוצמת התקשרותו בבחינת ביטול ו"ונחנו מה", לא יכול היה להיות משפיע וכו', שהיא בחינת הדיבור וכו'.

זו הסיבה שמשה יצא מלוי. משה אמר שהוא "כבד פה וכבד לשון": התקשרותו לה' וביטולו, שבאו לידי ביטוי בדבריו "ונחנו מה", היו עמוקים כל כך, עד שלא יכול היה לפנות בקלות החוצה כדי להעניק לאחרים; והנתינה לאחרים היא בחינת הדיבור.

ועיקר ההפרש בין התקשרות דלוי שהוא בחי' בטול ובין הודיה דיהודה שהוא ג"כ בחי' בטול הוא כי יהודה הוא בחי' הבטול בגילוי כענין מודים שכורע ומשתחוה

עיקר ההבדל בין התקשרותו של לוי, שהיא בחינת ביטול, לבין ההודאה של יהודה, שגם היא בחינת ביטול, הוא שיהודה הוא בחינת הביטול בגלוי, כדוגמת [ברכת] "מודים", שבה האדם כורע ומשתחווה.

אדמו"ר הזקן מבחין כעת בין התקשרותו של לוי להודאתו של יהודה, שכן שתיהן בחינת ביטול. הביטול של יהודה גלוי ונראה כלפי חוץ, כמו הכריעה ב"מודים", ברכת ההודאה שבתפילת העמידה, שבה האדם כורע בגופו.

ולכן יצאו ממנו מלכי בית דוד שבטולם הוא בחי' הבטול שבהתגלות וחיצוניות.

ומשום כך יצאו ממנו מלכי בית דוד, שהביטול שלהם הוא בחינת הביטול שבגילוי ובחיצוניות.

לכן מלכי בית דוד, שיצאו מיהודה, מבטאים ביטול שניכר בגלוי, בגילוי ובחיצוניות.

אבל לוי שהוא בחי' ההתקשרות והבטול בפנימיותו ועצמותו הגם שבחיצוניות אינו נגלה כלל וכענין בטול דצבא השמים לך משתחוים[60] שההשתחואה של המלאכים אינו ענין השתחואה גשמיות אלא שמשתחוה[61] ובטל בהשגתו ברוחניות

אבל לוי הוא בחינת התקשרות וביטול בפנימיותו ובעצמותו, אף שבחיצוניות הדבר אינו מתגלה כלל. הדבר דומה לביטול שב"צבא השמים לך משתחוים": השתחוואת המלאכים אינה השתחוואה גשמית, אלא הם משתחווים ומתבטלים בהשגתם הרוחנית.

> הביטול של לוי פנימי ומהותי, ואינו ניכר כלל כלפי חוץ. הוא דומה למלאכים, שעליהם נאמר "צבא השמים לך משתחוים": למלאכים אין גוף שאפשר להשתחוות באמצעותו, ולכן השתחוואתם היא ביטול מציאותם בשעת השגתם את ה'.

ולכן יצא ממנו משה (ועמ"ש במ"א ההפרש בין משה ואליהו שהוא גם כן עד"ז) ואח"כ ותעמוד מלדת שלא היה יכול להיות בחי' גילוי עוד.

ומשום כך יצא ממנו משה (וראה מה שנתבאר במקום אחר על ההבדל בין משה לאליהו, שגם הוא באותו עניין), ואחר כך "ותעמוד מלדת", שכן כבר לא הייתה יכולה להיות בחינת גילוי נוספת.

> משה, הפנימי מכולם, יצא אפוא מלוי; אדמו"ר הזקן מציין שההבדל בין משה לאליהו מתנהל לפי אותו עיקרון. לאחר ארבעה בנים, לאה "ותעמוד מלדת": הגילוי שהמחשבה יכולה להפיק הגיע לגבולו.

(ועמ"ש ע"פ טובה הארץ מאד מאד[62, 63] דענין דור המדבר שהיה מבחי' לאה עולם המחשבה וטענו למה צריכים לירד בבחי' עולם הדבור שהוא בחי' מל' ארץ תתאה לקיים המצות בדבור ובמעשה הלא זה אפשר לקיים גם ע"י התומ"צ [התורה ומצות] **ברוחניות דהיינו ע"י המחשבה כו')**

(וראה מה שנתבאר על "טובה הארץ מאד מאד", שדור המדבר היה בבחינת לאה, עולם המחשבה, וטענו: מדוע צריכים לרדת לבחינת עולם הדיבור, שהיא בחינת מלכות (ריבונות), הארץ התחתונה, כדי לקיים את המצוות בדיבור ובמעשה? וכי אי אפשר לקיים זאת גם באמצעות התורה והמצוות ברוחניות, כלומר באמצעות המחשבה וכו'?)

> הסוגריים הארוכים מיישמים זאת על דור המדבר, שהיה מושרש בלאה, עולם המחשבה. טענתם, כפי שמציג אותה אדמו"ר הזקן, הייתה: מדוע עלינו להיכנס לארץ, הארץ התחתונה של מלכות, ולקיים את המצוות בדיבור ובמעשה גשמיים, כאשר אפשר לקיים תורה ומצוות גם ברוחניות, כלומר באמצעות המחשבה?

אך באמת היו בטעות גדול דע״י דבור ומעשה דוקא נמשך גילוי אוא״ס [אור אין סוף] **ב״ה ביתר שאת לאין קץ כי נעוץ סופן בתחלתן**[64] **כו׳ ומרבע״ה** [ומשה רבינו עליו השלום] **התפלל תקט״ו תפלות**[65] **ליכנס לארץ**[66] **כו׳.**

אבל באמת הם טעו טעות גדולה, שכן דווקא באמצעות דיבור ומעשה נמשכת התגלות של אור אין סוף ברוך הוא ביתר שאת לאין קץ, שהרי "נעוץ סופן בתחלתן" וכו׳. ומשה רבינו ע״ה התפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות כדי להיכנס לארץ וכו׳.

> הם טעו טעות גדולה. דווקא דיבור ומעשה גשמיים ממשיכים את אור אין סוף בעוצמה גדולה לאין קץ, משום שכפי שנאמר בספר יצירה, "נעוץ סופן בתחלתן": הנקודה הנמוכה ביותר קשורה לנקודה הגבוהה ביותר. משום כך משה רבינו, שהיה שייך לבחינה הפנימית של לאה, התפלל 515 פעמים כדי שיורשה להיכנס לארץ; זהו המספר שהמדרש מוצא במילה "ואתחנן".

ועפ״ז [ועל פי זה] **יובן עוד ענין ויאהב יעקב את רחל**[67] **דוקא שהיא בחי׳ דבור ומעשה כי שנואה לאה ההפך מכוונת דור המדבר.**

על פי זה יובן עניין נוסף: "ויאהב יעקב את רחל" דווקא, שכן רחל היא בחינת דיבור ומעשה, ואילו "שנואה לאה" הוא היפך כוונתו של דור המדבר.

> הדבר מאיר באור נוסף את אהבתו של יעקב לרחל דווקא: היא בחינת דיבור ומעשה. העובדה שלא היה אוהב את לאה היא היפך רצונו של דור המדבר להישאר בעולם המחשבה.

ואמנם צריך ביאור מ״ש לאה הפעם ילוה אישי[68] **אלי דוקא דודאי לא עלה על דעתה לאפוקי מבחי׳ דבור ומעשה.**

אך יש לבאר את דברי לאה: "הפעם ילוה אישי אלי" דווקא; שהרי ודאי לא עלה בדעתה לשלול את בחינת הדיבור והמעשה.

> אלא שמתעוררת שאלה בנוגע ללאה. כשאמרה "הפעם ילוה אישי אלי", ברור שלא התכוונה לשלול את הדיבור והמעשה; אם כן, מה רצתה?

אלא הענין כי באמת צ״ל בי׳ הבחי׳ מודו״מ [מחשבה דבור ומעשה] **דהא בלא הא לא סגי ועמ״ש במ״א בענין לויתן**[69] **ושור הבר שהוא ג״כ ענין בי׳ בחי׳ הנ״ל לויתן לשון התקשרות בחי׳ בטול דנוני ימא כמו הפעם ילוה כו׳**

אלא העניין הוא שבאמת צריכים להיות שתי הבחינות — מחשבה, דיבור ומעשה — שכן אי אפשר להסתפק באחת מהן בלי האחרת. ראו גם מה שמבואר במקום אחר בעניין הלויתן ושור הבר, שגם הם מייצגים את שתי הבחינות האמורות: לויתן הוא לשון התקשרות, והוא בחינת הביטול (התבטלותם למקורם) של נוני ימא (דגי הים), בדומה ל״הפעם ילוה כו׳״.

> התשובה היא שנחוצות שתי הבחינות: מחשבה ודיבור־ומעשה, ואין להסתפק באחת מהן. הלויתן ושור הבר שבסעודת העתיד מייצגים את שתי הבחינות האלה: השם לויתן קשור לשורש של "ילוה", "יהיה קשור", והוא מסמל את דגי הים, שחיים בתוך מקורם ובטלים אליו.

ולאה רצתה שיהיה העיקר ע"י בחינה זו ע"ד שאמרו בחסידים הראשונים[70] שהיו שוהין ט' שעות בכל יום בתפלה שהוא כענין בטול והתקשרות הנ"ל דמחשבה כו'.

לאה רצתה שהעיקר יהיה באמצעות בחינה זו, בדומה למה שנאמר על החסידים הראשונים, שהיו שוהים תשע שעות מדי יום בתפילה; הדבר דומה לעניין הביטול וההתקשרות של המחשבה שהוזכר לעיל וכו'.

> לאה רצתה שההתקשרות הפנימית תהיה העיקר, והדיבור והמעשה יהיו משניים. הדבר דומה לחסידים הראשונים, שעליהם נאמר שהיו שוהים שעה, מתפללים שעה ושוהים שעה, שלוש פעמים ביום — תשע שעות בתפילה — כשהם שקועים בביטול ובהתקשרות של המחשבה.

ואימתי תורתן נעשית אלא מתוך שחסידים הן כו' הרי רוב עסקם היה עד"ז)ומבואר ענין זה לקמן בד"ה ששים המה מלכות[71] כו' אחת היא יונתי[72] כו')[73]

"ואימתי תורתן נעשית אלא מתוך שחסידים הן כו'" — מכאן שרוב עיסוקם היה מסוג זה. (עניין זה מבואר בהמשך, במאמר ד"ה "ששים המה מלכות" כו', "אחת היא יונתי" כו'.)

> הגמרא שואלת כיצד יכלו אותם חסידים ללמוד תורה ולעסוק במלאכתם, ומשיבה שמכיוון שהיו חסידים, תורתם נשמרת ומלאכתם מתברכת. לכן רוב עיסוקם היה בהתקשרות פנימית; אדמו"ר הזקן מוסיף שהמאמר על "ששים המה מלכות" ו"אחת היא יונתי" מבאר עניין זה בהרחבה.

ואמנם יעקב ידע שזה אי אפשר רק לבני עלייה שהן מועטים אבל כל ישראל עיקר רוב העסק הוא ע"י דבור ומעשה

אולם יעקב ידע שדרך זו אפשרית רק לבני עלייה, שהם מעטים; ואילו אצל כלל ישראל, עיקר העיסוק הוא באמצעות דיבור ומעשה.

> יעקב ידע שדרך זו אפשרית רק לבני עלייה — אותם יחידים, מעטים, הנמצאים במדרגה גבוהה, כלשון הגמרא. אצל עם ישראל כולו, עיקר עבודת ה' היא בדיבור ובמעשה: לימוד תורה וקיום מצוות בפועל.

ולכן היה באהל רחל[74] עיקר קביעותו שהוא בחי' דומ"ע [דבור ומעשה] ומ"מ צ"ל ג"כ מחשבה שמזה נמשך ראיה ושמיעה לאסתכלא ביקרא דמלכא כו'

לכן קבע את עיקר מושבו באוהל רחל, שהיא בחינת דיבור ומעשה. ואף על פי כן נחוצה גם המחשבה, שממנה נמשכות הראייה והשמיעה, כדי "לאסתכלא ביקרא דמלכא כו'".

> לכן קבע יעקב את אוהל רחל כביתו העיקרי, כפי שרש"י אומר על הביטוי "באהל רחל": יעקב היה תמיד עמה. ובכל זאת המחשבה נחוצה, שכן ממנה נמשכות הראייה והשמיעה (ראובן ושמעון), כדי "לאסתכלא ביקרא דמלכא כו'" — ההתבוננות שמעוררת אהבה.

וכל האומר אין לי אלא תורה[75] כו' אלא צ"ל רו"ש [רצוא ושוב] רק כי אז נעוץ סופן כו':

"וכל האומר אין לי אלא תורה כו'". אלא שצריכות להיות גם ראייה ושמיעה; רק אז "נעוץ סופן כו'".

> הגמרא אומרת שמי שטוען שאין לו אלא לימוד תורה, בלי מעשים, אין לו אפילו תורה. בדומה לכך, נחוצים שני הדברים: הראייה והשמיעה שבמחשבה, לצד המעשה, שכן אז מתקיים "נעוץ סופן כו'", והמעשה התחתון ממשיך למטה את האור העליון ביותר.

בעבודה

אדם עשוי להימשך לעבודה פנימית בלבד, של התבוננות והתקשרות, אך אצל רובנו עיקר העבודה הוא לימוד תורה בדיבור ומצוות במעשה, מפני שדווקא שם אור אין סוף מתגלה במלואו. עם זאת, המעשה אינו צריך להיות ריק: המחשבה, ה"ראייה והשמיעה" של השכל, צריכה להתלוות אליו, כשם שיעקב קבע את אוהלה של רחל כעיקר ביתו, אך נזקק גם לבניה של לאה — ראייה ושמיעה.

שאלות לשיחה

1. מדוע מדרגתה של לאה, המחשבה, נעלית משל רחל, הדיבור, ובכל זאת יעקב אהב את רחל יותר?
2. כיצד ייתכן שארץ ישראל לאחר החורבן יכולה להציע השגות נעלות יותר מאשר בזמן שבית המקדש היה קיים, אף שהאלוקות בה פחות גלויה?
3. מה ההבדל בין הביטול של יהודה לביטול של לוי, ומדוע מלכים באו מזה ומשה מזה?
4. מה הייתה הטעות של דור המדבר, וכיצד "נעוץ סופן בתחלתן" משיב עליה?
5. מה רצתה לאה כשאמרה "הפעם ילוה אישי אלי", וכיצד הבחירה של יעקב מאזנת בין המחשבה לבין הדיבור והמעשה?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 וללבן שתי בנות

ההערה מפנה את הקורא להערות המקור של הרבי, שנדפסו קודם לכן במהדורת Kehot למאמר זה.

הערת קה״ת

ראה לעיל בציונים לכ״ק אדמו״ר זי״ע. במפתח לאוה״ת כרך א מציין המו״ל שהמאמר הוא משנת תקע״א — הוא בדף רטז, ב בהתחלת אתהלך לפני ה׳, ומציין ששייך לפסוק וללבן שתי בנות. בשינוים ועם הגהות, ראה מאמרי אדה״א נ״ך ע׳ קצד שמיוסד על מאמר זה. בבוך 1135 מד, א המאמר בגוכתי״ק הצ״צ באיזה שינויים, וז״ל שם: וללבן שתי בנות וגו׳ הנה לאה ורחל שהם אותיות מחשבה ודיבור היו שניהם מאירים באי״י בזמן הבית וזהו בארצות החיים בי׳ ארצות והעיקר הי׳ בחי׳ רחל, כי המחשבה מתלבשת בתוך הדבור, ונודע כי רחל היא עלמא דאתגליא כמשל הדבור ולכן הי׳ אז באי״י תכלית הגילוי אלקותו יתי׳ שהיו חכמים גדולים בעלי רוה״ק ונביאים ובפרט בהמ״ק השראת השכינה בקדה״ק ואורים ותומים וירידת האש שלמעלה כו׳. ואחר החורבן שגלו ישראל לבבל וגלתה עמהם השכינה שהיא בחי׳ רחל עלמא דאתגלייא ואז היא בח״ל דוקא אך א״כ הי׳ ראוי להיות בח״ל גילוי אלקות ע״ד שהי׳ אז באי״י אך הענין כי בבבל היא בבחי׳ גלות בהעי׳ שרים והעבודה היא בדרך בירורים כו׳ (וע״ש ע״פ במדבר סיני) אבל באי״י נסתלקה רחל שהיא עלמא דאתגליא ונשאר בחי׳ לאה שהיא עלמא דאתכסיא שהוא באמת מדרגה יותר גבוה מרחל כמשל המחשבה שהיא למעלה מהדבור ולכן הצדיקי׳ הגדולים יכולים להשיג עכשיו באי״י השגות עליונות יותר גם מבזמן הבית (כיון שישיג בבחי׳ מחשבה עליונה כמו שהיא עדיין למעלה מההתלבשות בעולם הדבור) וכמו האריז״ל שהשיג מה שלא השיגו תנאים ואמוראים משא״כ שארי האנשים לא יוכלו להשיג כי לאה היא אתכסיא כו׳.

2 וללבן שתי בנות

״וללבן שתי בנות: שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל״. זהו הפסוק הפותח את המאמר; בהפניה למאמר חנוכה, המילה ״הקטנה״ נקראת כ״ה״א קטנה״.

Genesis 29:16 בראשית כ״ט:ט״ז

וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃

Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כט, טז.

3 לאה ורחל . . עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא

אור התורה מפנה כאן בחזרה לקטע זה בעניין לאה ורחל כעולמות המכוסה והגלוי.

הערת קה״ת

באוה״ת שמיני כרך ב ע׳ תפט מציין לכאן.

4 בארצות החיים

דוד, המודה לה׳ על שהצילו ממוות: ״אתהלך לפני הוי׳ בארצות החיים״. את המילה ״ארצות״, בלשון רבים, מפרשים כשתי הבחינות — לאה ורחל — שהאירו בארץ ישראל.

Psalms 116:9 תהילים קט״ז:ט׳

אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה׳ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃

I shall walk before the L-RD In the lands of the living.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים קטז, ט. בלקו״ת ואתחנן ג, ד מציין לכאן.

5 והעיקר היה בחי׳ רחל

הערת קה״ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Likkutei Torah of the Arizal.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת להאריז״ל פ׳ לך לך ד״ה אל הארץ.

6 (שנקראת עקרת הבית)

המילים ״הנקראת עקרת הבית״ חסרות בכתב יד זה.

הערת קה״ת

בגוכתי״ק הצ״צ ליתא.

7 שנקראת עקרת הבית

במזמור נאמר: ״מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה״; המילים ״עקרת הבית״ פירושן האישה העקרה שבבית. המקובלים מיישמים את הביטוי על רחל, שהייתה עקרה ובכל זאת הייתה עיקר הבית, המשען המרכזי שלו; המאמר משתמש בביטוי במשמעות זו.

Psalms 113:9 תהילים קי״ג:ט׳

מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ־יָהּ׃

Who maketh the barren woman to dwell in her house As a joyful mother of children. Hallelujah.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 רחל (שנקראת עקרת הבית)

על הפסוק ״ורחל עקרה״ אמר רבי יצחק: ״רחל היתה עיקרו של בית״. זהו המקור לכינוי רחל ״עקרת הבית״ — העיקר שבבית.

Bereshit Rabbah 71:2 בראשית רבה ע״א:ב׳

... לאמן של אלו אני מגרש?! ובסוף הוא מודה על הדבר, הה״ד (בראשית מז): וישתחו ישראל על ראש המטה מי היה ראש מטתו של אבינו יעקב, לא לאה?! ורחל עקרה אמר רבי יצחק: רחל היתה עיקרו של בית, כמה שנאמר: ורחל עקרה, עיקרה רחל. אמר רבי אבא בר כהנא: רוב מסובין עיקר של לאה היו, לפיכך עושים רחל עיקר. ורחל עקרה, רחל היתה עיקרו של בית. תני, רבי שמעון בן יוחאי: לפי שכל הדברים תלוין ברחל, לפיכך נקראו ישראל על שמה, (ירמיה לא): רחל מבכה על בניה, ולא סוף דבר ...

Another matter, “The L-rd supports all those who fall” (Psalms 145:14) - these are the barren women, who fall inside their houses. “And He straightens all who are hunched” (Psalms 145:14) - when the Holy One blessed be He remembers them with children, they stand erect. Know that it is so, as Leah was the unloved one of the household, but when the Holy One blessed be He remembered her, she stood erect.

That is what is written: “The L-rd saw that Leah was ... ”unloved.” “That Leah was unloved [senua]

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

9 (וכמו שפרש״י . . באי״)

ההערה שבסוגריים, המפנה לרש״י בעניין יונה ויחזקאל, חסרה בכתב יד זה.

הערת קה״ת

בגוכתי״ק הצ״צ ליתא.

10 וכמו שפרש״י גבי יונה ויחזקאל

המראה מקום של קה״ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה״ת

א, ג.

11 ויחזקאל שאין הנבואה שורה אלא באי״

רש״י מסביר שהשכינה שורה על נביא מחוץ לארץ רק אם שרתה עליו תחילה בארץ ישראל; אדמו״ר הזקן מצטט זאת לצד דברי רש״י על יונה, כדי לבסס את הכלל שהנבואה שורה רק בארץ ישראל.

Rashi on Ezekiel 1:3 רש״י על יחזקאל א׳:ג׳

... שליחתו אליהם ויונתן אף הוא כך תירגם מהוי הוי פתגם נבואה מן קדם ה׳ עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב תניינות אתמלל עמיה במדינת ארעא כשדאי ויחזקאל גלה עם החרש והמסגר שגלו עם יהויכין: יד ה׳. כל לשון יד האמורה בספר זה ובכל לשון נבואה אינה אלא לשון תוקף שהנבואה תוקפת על כרחו כאדי משתגע דיישטרי״צא בלע״ז:

lit. being] הָיֹה הָיָה. The word of the L-rd was [revealed] Heb Our Sages said (Mechilta to Exod. 12:1): “[It] had al- [.was ready come,” because the Shechinah does not rest upon a prophet outside the [Holy] Land, except by having first rested upon him in the Land. We learned in a Baraitha of the Mechilta (Exod. 15:9): [The verse 2:1,] “Son of man, stand on your feet,” was the [actual] beginning of the Book, only there is no chronological order [in Scripture]. Others say that ... (12:1f.) “Son of man, compose

On Your Way (Public Domain) • The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

12 שגלו ישראל וגלתה עמהם השכינה

הגמרא מלמדת שבכל מקום שאליו גלו ישראל, גלתה השכינה עמהם. אדמו״ר הזקן מזהה את השכינה הגולה הזאת עם רחל.

Megillah 29a:4 מגילה כ״ט א׳:ד׳

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ — שְׁכִינָה עִמָּהֶן. גָּלוּ לְמִצְרַיִם — שְׁכִינָה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הִנָּגְלֹה נִגְלֵיתִי לְבֵית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם וגו׳״. גָּלוּ לְבָבֶל — שְׁכִינָה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה״. וְאַף כְּשֶׁהֵן עֲתִידִין לִינָּאֵל — שְׁכִינָה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְשָׁב ה׳ אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ״. ״וְהֵשִׁיב״ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ״וְשָׁב״. מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁב עִמָּהֶן מִבֵּין הַגָּלִיּוֹת.

It was taught: R. Shimon b. Yohai said: Come and see how beloved are Israel to G-d—... every place to which they were exiled the Shekhinah (G-d’s Divine Presence) went with them. They were exiled to Egypt and the Shekhinah was with them, as it says, “Did I reveal myself to the house of your father when they were in Egypt” (II Samuel 2:27). They were exiled to Babylon, and the Shekhinah was with them, as it says, “For your sake I was sent to Babylon” (Isaiah 43:14). ... And when

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה״ת

ראה מגילה כט, א. ספרי מסעי לה, ד. ועוד.

13 משא״כ אחר חורבן . . ואינה מאירה כלל

אור התורה מסביר שגם כיום יש הבדל בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, ואילו כאן נאמר שבארץ ישראל רק צדיקים גדולים משיגים יותר. המאמר מסיים שכיום אפשר להשיג את מהותה של הארץ באמצעות לימוד התורה שבעל פה.

הערת קה״ת

באוה״ת שלח ע׳ תנו מבאר שגם עכשיו יש הפרש בין א״י לחו״ל, וכאן מבאר שבזמן שאין בהמ״ק קיים אין יכולים להשיג בארץ יותר מבחו״ל, רק הצדיקים הגדולים, וכתב ע״ז הצ״צ שם ״ע״כ צ״ל דעכשיו עיקר ענין הארץ יכולים להשיג ע״י עסק התורה שבע״פ״, ע״ש בארוכה.

14 כרחל לפני גוזזי׳ נאלמה

הנביא מתאר את עבד ה׳, שרש״י מפרש כישראל בגלות, הנושא את העינוי בדממה: ״כְּרָחֵל לִפְנֵי גוֹזְזֶהָ נֶאֱלָמָה״. המאמר מפרש את הרחל כרחל, כלומר כדיבור האלוקי, המשתתק בגלות.

Isaiah 53:7 ישעיהו נ״ג:ז׳

נִגַּשׂ וְהוּא נַעֲנָה וְלֹא יִפְתַּח־פִּיו כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל וּכְרָחֵל לִפְנֵי גוֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו׃

He was oppressed, though he humbled himself And opened not his mouth; As a lamb that is led to the slaughter, And as a sheep that before her shearers is dumb; Yea, he opened not his mouth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

ישע׳ נג, ז.

15 והעבודה היא בדרך בירורים

אור התורה מוסיף שזהו עיקר עניין ההתלבשות שלה: היא יורדת ממדרגה למדרגה כדי לברר, ולהוציא את מה שנבלע.

הערת קה״ת

באוה״ת בראשית כרך א ריז, א מציין ע״ז ״וזוהי עיקר התלבשותה שנופלת ממדרגה למדרגה לברר ולהוציא בלעם מפי״.

16 (וכמ״ש ע״פ במדבר סיני)

ההערה מפנה למאמרים על ״במדבר סיני״ בתחילת לקוטי תורה, Bamidbar. אחד מהם (במדבר 5) מסביר שבזמן בית המקדש הניצוצות התבררו מאליהם מכוח ההתגלות הגדולה באצילות, ואילו כיום מלכות צריכה לרדת לבריאה, יצירה ועשיה כדי לברר אותם. משום כך היא נקראת אז מדבר, עם מ״ם פתוחה נוספת.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת פי׳ במדבר בתחלתה.

17 מ״ם פתוחה . . מ״ם סתומה

דיון במ״ם הפתוחה ובמ״ם הסתומה.

הערת קה״ת

נתבאר באוה״ת דרושים לשמע״צ ע׳ א׳תתי, ובספר הליקוטים-דא״ח מהצ״צ ערך אותיות אות מ (ע׳ תתנ ואילך). ראה לקו״ת שמע״צ צג, ב.

18 עיין בזהר ר״פ תרומה דף קכ״ו ב׳

אדמו״ר הזקן עצמו מפנה לפתיחת הזהר על פרשת תרומה כמקור לשורשה של לאה, שאותו הוא קושר למ״ם סתומה.

Zohar, Terumah 2:12–4:23 ספר הזהר, תרומה ב׳:י״ב-ד׳:כ״ג

19 וכמו האר״י ז״ל

הנוסח המקביל מרחיב את הדוגמה: האריז״ל ותלמידיו, שזכו לרוח הקודש ולהתגלות אליהו, וכן הבית יוסף ודומיו — דבר שלא נמצא מחוץ לארץ.

הערת קה״ת

במאמרי אדה״א נ״ך ע׳ קצה ״כמו האריז״ל ותלמידיו שזכו לרוה״ק וגילוי אליהו כו׳ והרב הב״י וכיוצא שלא נמצא כזה בחוי״ל״.

20 וכמו האר״י ז״ל . . בדורות הקדמונים

בכתב היד נאמר שהאריז״ל השיג דברים שהתנאים והאמוראים לא השיגו, ואילו אנשים אחרים אינם יכולים להשיגם, משום שלאָה היא העולם המכוסה.

הערת קה״ת

בכוך 1135 גוכת״ק הצ״צ: וכמו האריז״ל שהשיג מה שלא השיגו תנאים ואמוראים משא״כ שארי האנשים לא יוכלו להשיג כי לאה היא אתכסיא כו׳: ולהבין מ״ש.

21 כי שנואה לאה

״וירא ה׳ כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה״. השאלה שהמאמר משיב עליה היא מדוע יעקב העדיף את רחל.

Genesis 29:31 בראשית כ״ט:ל״א

וַיַּרְא ה׳ כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃

And the L-RD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כט, לא.

22 כי שנואה לאה

הגמרא אינה מפרשת את ״שנואה״ כפשוטו, שכן הכתוב אינו מדבר בגנותם של צדיקים; אלא ה׳ ראה שמעשיו של עשו היו שנואים עליה. הערת קה״ת מציבה זאת לצד המדרש, כמחלוקת המקבילה להבדלי הפירושים של ״שנואה״ בתורה אור ובתורה חיים.

Bava Batra 123a בבא בתרא קכ״ג א

23 כי שנואה לאה

המדרש מפרש זאת כפשוטו: לאה הייתה ״שנואה בבית״ עד שה׳ זכר אותה בבנים. הערת קה״ת מביאה זאת לצד בבא בתרא, כמחלוקת מקבילה בשאלה מה פירוש ״שנואה״.

Bereshit Rabbah 71:1 בראשית רבה ע״א:א׳

וירא ה׳ כי שנואה לאה וגו׳ - (תהלים סט) כי שומע אל אביונים ה׳ ואת אסיריו לא בזה אמר רבי בנימין בן לוי: לא ראשו של פסוק הזה סופו, ולא סופו ראשו, לא היה צריך קרא למימר אלא, כי שומע אל אביונים ואת אסירים לא בזה, או כי שומע אל אביוניו ה׳ ואת אסיריו וגו׳, אלא, כי שומע אל אביונים ה׳, אלו ישראל. דאמר רבי יוחנן: בכל מקום שנאמר דל עני ואביון, בישראל הכתוב מדבר. ואת אסיריו לא בזה, אלו העקרות, שהן אסורות בתוך בתיהן ועלובות, וכיון שהקדוש ברוך הוא ...

The L-rd saw that Leah was unloved, and He opened her“ womb, and Rachel was barren” (Genesis 29:31). “The L-rd saw that Leah was unloved...” “For the L-rd hears the impoverished and does not despise His prisoners” (Psalms 69:34) - Rabbi Binyamin ben Levi said: The beginning of this verse does not correspond with its end, nor does its end correspond to its beginning. The verse should have said only: “For the L-rd hears the impoverished and does not despise the prisoners” or: “For the L-rd hears His impover- ... ished and...His

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

24 הרי יעקב השיג ודאי בעלמ׳ דאתכסי׳

ההערה מיישבת סתירה לכאורה: כאן יעקב אכן השיג את העולם המכוסה, ואילו בתורה חיים נאמר שלא השיג אותו כלל. כאן העולם המכוסה הוא אותיות המחשבה; שם מדובר בשורשה של לאה בבינה הפנימית, הנמצאת מעבר לכל השגה.

הערת קה״ת

בתו״א רד״ה וללבן ב׳ בנות דיעקב השיג ודאי בעדאתכ״ס ובתו״ח שם דלא השיג כלל — לפלא גדול שהרי מפורש על אתר: בתו״א — שהמדובר באותיות המח׳. בתו״ח — בשרש לאה, פני׳ בינה, שכל הנעלם מכל רעיון וכו׳. ולהעיר 1) באוה״ת שם אין בכלל הענין שהשיג או לא השיג. 2) ע״ד החילוק בפי׳ כי שנואה בין תו״א ותו״ח — נחלקו ג״כ ב״ב (קכג, א) וב״ר רפע״א. — לקו״ש ח״י ע׳ 214. במאמרי אדה״א נ״ך ע׳ קצו מבאר שהקושיא ״למה אהב יעקב לרחל יותר מלאה דלכאורה בחי׳ לאה יותר עליון מבחי׳ רחל״. וראה ביאוה״ז להצ״צ כרך ב ע׳ תשלו.

25 יעקב נק׳ בריח התיכון

הזהר מכנה את יעקב ״בריח התיכון״ המבריח מן הקצה אל הקצה. אדמו״ר הזקן מפרש זאת כמשיכת אור על ידי יעקב מכתר למלכות.

Zohar II, 175b זח״ב קעה, ב

Zohar III, 186a זח״ג קפו, א

הערת קה״ת

זח״ב קעה, ב. זח״ג קפו, א ובכ״מ. באוה״ת בראשית כרך ב שצה, א מציין הצ״צ: ״וכן מרומז ברבות פי׳ ויגש פצ״ד״.

26 בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה

ציווי ה׳ למשה על המשכן: ״והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה״. הזהר מיישם זאת על יעקב.

Exodus 26:28 שמות כ״ו:כ״ח

וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃

and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

27 פי׳ שהוא הממשיך . . כמ״ש במ״א

דיון מורחב בהמשכת האור בידי יעקב מן הקצה העליון, הקו הבוקע את החלל הפנוי, עד לקצה התחתון.

הערת קה״ת

ראה אוה״ת בראשית כרך ב שפה, ב ואילך. וראה בהביאור שם שפח, א ואילך.

28 והנורא

משה אומר לישראל שה׳ אלקיהם הוא ״האל הגדול הגבור והנורא״; חז״ל קבעו מילים אלה בברכה הראשונה של תפילת העמידה. בחסידות, שלוש

המילים הללו מקבילות לאבות, ו״הנוראי״ הוא יעקב, המחבר בין חסד לגבורה.

Deuteronomy 10:17 דברים י׳:י״ז

כִּי ה׳ אֱלֹקֵיכֶם הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃

For the L-RD your G-d, He is G-d of gods, and L-rd of lords, the great G-d, the mighty, and the awful, who regardeth not persons, nor taketh reward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

29 ויאהב (יעקב) גם את רחל

לאחר שיעקב נשא את שתי האחיות, נאמר: ״ויאהב גם את רחל מלאה״. הדבר מוסבר ככמיהתו של יעקב להתגלות בעולם הגלוי.

Genesis 29:30 בראשית כ״ט:ל׳

וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃

And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כט, ל.

30 וישקהו

כשעשו פגש את יעקב, נאמר: ״וישקהו״; המילה כתובה עם נקודות מעליה. רש״י מביא שני פירושים: שעשו לא נשק לו בלב שלם, או, כפי שאומר רבי שמעון בר יוחאי, שבאותו רגע התעוררו רחמיו והוא נשק לו בכל לבו. אדמו״ר הזקן מפרש את נשיקתו של יעקב לרחל באופן המקביל למילה זו, שנוקדה.

Genesis 33:4 בראשית ל״ג:ד׳

וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃

And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 וישק יעקב לרחל

כשיעקב פגש לראשונה את רחל ליד הבאר, נאמר: ״וישק יעקב לרחל״. הדבר מתפרש כהמשכת הרובד הפנימי של חכמה, בינה ודעת אל רחל.

Genesis 29:11 בראשית כ״ט:י״א

וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃

And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כט, יא.

32 ע״פ ישקני מנשיקות

שם ה״נשיקות״ הן התגלות של אהבה פנימית, כמו אהבת אב לבנו יחידו, שהיא גדולה מכדי להתבטא במילים ומתבטאת רק בהבל הפה. כך גם התורה מגלה את אור אין סוף באמצעות דילוג אל מעבר לסדר ההשתלשלות.

הערת קה״ת

לקו״ת שה״ש א, ד. וראה אוה״ת שה״ש ע׳ כד.

33 ישקני מנשיקות

מילות הפתיחה של שיר השירים, שבהן מביעה הרעיה את כמיהתה: ״ישקני מנשיקות פיהו״. אדמו״ר הזקן מפנה לביאורו שלו על הפסוק, המסביר את משמעותן של ה״נשיקות״.

Song of Songs 1:2 שיר השירים א׳:ב׳

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן׃

Let him kiss me with the kisses of his mouth— For thy love is better than wine.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 וע״פ אמצאך בחוץ אשקך

שם ״אמצאך בחוץ״ מתייחס לאנשים שעסוקים בעסקיהם ואינם יכולים ללמוד תורה ללא הפסק, ובכל זאת יכולים להגיע לקרבת ה״נשיקות״ באמצעות עבודת ה׳ שלהם בחוץ.

הערת קה״ת

לקמן פ׳ תרומה פ, ג.

35 אמצאך בחוץ אשקך

הרעיה מבקשת שאהובה יהיה לה כאח: ״אמצאך בחוץ אשקך״. זהו הסבר נוסף ל״נשיקות״ שאליו מפנה אדמו״ר הזקן.

Song of Songs 8:1 שיר השירים ח׳:א׳

מִי יִתֶּנְךָ כְאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־יָבֻזוּ לִי׃

Oh that thou wert as my brother, That sucked the breasts of my mother! When I should find thee without, I would kiss thee; Yea, and none would despise me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 אעבדך שבע שנים ברחל

יעקב אומר ללבן: ״אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה״. רחל, ה״קטנה״, היא הדיבור, הרובד התחתון, שאליו יעקב ממשיך את אורו של לבן.

Genesis 29:18 בראשית כ״ט:י״ח

וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃

And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כט, יח.

37 לבן הוא בחי׳ לובן העליון

הערת קה״ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה״ת

ע״ח שער העקודים פי״א.

38 לבן הוא בחי׳ לובן העליון

בשער העקודים, פרק א׳, כותב האריז״ל שלבן הוא סוד הלובן העליון שקודם לכל האצילות, והוא עושה את השלבים הנקראים עקודים, נקודים ורבודים. אדמו״ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר את לבן כמקור החסד.

Sefer Etz Chaim 6:1:2 עץ חיים ו׳:א׳:ב׳

... ופי׳ הענין כי הנה כתיב וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן עקודים נקודים ברודים וגם כתיב כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך ובפי׳ זה רמזו כל בחי׳ אלו שאנו מדברים בכאן כי לבן הוא סוד לובן העליון אשר הוא קודם כל האצילות הזה והוא (היה) העושה כל אלו הבחי׳ שהם עקודים נקודים ברודים לצורך האצילות שיאציל אחריהם אשר הוא נקרא בשם יעקב והתחיל בעקודים כי הם האור היוצאים מפה דא״ק אשר בהם התחיל גילוי הויות הכלים להיות י׳ אורות פנימים ומקיפים מקושרים ומחוברים יחד בתוך כלי ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

39 דלית שמאלא בהאי עתיקא

האידרא רבא אומרת שבעתיקא, העתיק, אין "צד שמאל" ואין דין. היא מתארת את הרחמים הטהורים של הלובן העליון.

Zohar III, 129a זח"ג קכט, א

הערת קה"ת

זח"ג קכט, א.

40 רק שלמטה נשפל בלבן גשמי

שיחה על האופן שבו השורש הקדוש של לבן, הלובן העליון, נפל אל לבן הגשמי והרמאי.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש חט"ו ע' 262.

41 כולו הפך לבן טהור

דין הצרעת: כאשר הנגע הלבן כיסה את כל הגוף, הכהן מכריז שהאדם טהור, שכן "כולו הפך לבן טהור הוא". גם הלובן שבנגע משקף את שורשו הקדוש.

Leviticus 13:13 ויקרא י"ג:י"ג

וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא׃

then the priest shall look; and, behold, if the leprosy have covered all his flesh, he shall pronounce him clean that hath the plague; it is all turned white: he is clean.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא יג, יג.

42 וישכם לבן בבקר

לאחר שכרת ברית עם יעקב, "וישכם לבן בבקר" כדי להיפרד מבני משפחתו. הבוקר הוא זמן החסד; הפסוק רומז לחסד העליון ההולך ומתחזק מדי יום.

Genesis 32:1 בראשית ל"ב:א'

וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לב, א.

פסקה 2

43 וינשק לבניו

"וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקומו". הדבר מתפרש כהמשכת הלובן העליון לכל פרצופי אצילות, ולאחר מכן הסתלקותו.

Genesis 32:1 בראשית ל"ב:א'

וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 ויעקב הלך לדרכו

"ויעקב הלך לדרכו" לאחר שנפרד מלבן. דרכו של יעקב היא להמשיך את הלובן העליון למטה, אל רחל.

Genesis 32:2 בראשית ל"ב:ב'

וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים׃

And Jacob went on his way, and the angels of G-d met him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 רחל עקרה

"וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה". בפסקה זו נעשה שימוש בשני חלקי הפסוק.

Genesis 29:31 בראשית כ"ט:ל"א

וַיַּרְא ה' כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃

And the L-RD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 (ומש"ל דרחל . . פנחס דרמ"ט)

אור התורה מבאר שהלידה היא גילוי הנעלם כפי שהוא במהותו, ושאי אפשר להמשיך את אצילות לבריאה כפי שהיא; לכן התקשתה רחל ללדת.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת כאן ריז, ב שמבאר "כי הלידה הוא בחי' גילוי ההעלם כמו שהוא בעצמותו, וא"א להיות האצי' כמו שהוא נמשך בבריאה, ולכן היתה מקשה ללדת". ע"ש.

47 שהם הספי' שבאצי'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ל"ת להאריז"ל פ' ויצא.

48 שבטי יה

דוד מתאר את ירושלים, שאליה "ששם עלו שבטים שבטי יה". יה, שתי האותיות הראשונות של שם הוי' (חכמה ובינה), מבטא את שורש השבטים במחשבה, באצילות.

Psalms 122:4 תהילים קכ"ב:ד'

שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־קָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם ה'׃

Whither the tribes went up, even the tribes of the L-RD, as a testimony unto Israel, to give thanks unto the name of the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 יהודה הפעם אודה

לאה בלידת יהודה: "הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה ותעמוד מלדת". השם מבטא הודאה, שהיא צורה של ביטול עצמי.

Genesis 29:35 בראשית כ"ט:ל"ה

וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־ה' עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃

And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the L-RD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לה.

50 כמ״ש במ״א ע״פ יהודה אתה

במאמר ״יהודה אתה״ (תורה אור, ויחי 1, 45a), ראובן (״ראו בן״) הוא הראייה — ההתבוננות המעוררת אהבה; שמעון הוא השמיעה המביאה ליראה; ולוי הוא ההתקשרות. שלוש הבחינות האלה צריכות להקדים את הודאת יהודה, השתחוויית העמידה, כדי שזו תוכל להתגלות.

הערת קה״ת

לקמן ר״פ ויגש.

51 ע״פ יהודה אתה

ברכת יעקב: ״יהודה אתה יודוך אחיך״. אדמו״ר הזקן מפנה לביאורו על פסוק זה.

Genesis 49:8 בראשית מ״ט:ח׳

יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ׃

Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 הפעם ילוה

לאה בלידת לוי: ״הפעם ילוה אישי אלי״. זהו מקור שמו של לוי, הנדרש מלשון התקשרות.

Genesis 29:34 בראשית כ״ט:ל״ד

וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי׃

And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 וכמ״ש במדרש בעובדא דר׳ חייא רבה

המראה מקום של קה״ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה״ת

ראה ירושלמי כלאים פ״ט ה״ג.

54 וכמ״ש במדרש בעובדא דר׳ חייא רבה

הערת קה״ת מפנה לכאן: רבי חייא רבה לא קם לפני רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי, משום שבאותו רגע עבר במחשבתו ספר תהילים כולו. זהו דוגמה לשקיעה מוחלטת במחשבה.

Jerusalem Talmud Kilayim 9:3:8 תלמוד ירושלמי כלאים ט׳:ג׳:ח׳

... אֵין סְלִיק רַב חוּנָא רֵישׁ גָּלוּתָא לְהָכָא אֲנָא מוֹתִיב לֵיקוּ לְעֵיל מִינַּיי דְּהוּא מִן יְהוּדָה וַאֲנָא מִבִּנְיָמִן דְּהוּא מִן דִּכְרָיָא וַאֲנָא מִן נוּקְבָתָא. חַד זְמָן עָאל רִבִּי חִייָה רוֹבָא לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיקוּ הָא רַב הוּנָא לְבַר נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל רִבִּי. אָמַר לֵיקוּ אֲרוֹנוֹ בָא. אֲמַר לֵיקוּ פּוּק וְחָמֵי מָאן בָּעֵי לָךְ לְבַר. וּנְפַק וְלָא אַשְׁכַּח בַּר נַשׁ וְיָדַע דְּהוּא כָּעֵיס עֲלוֹי. עֲבַד דְּלָא עָיֵיל לְגַבֵּיהּ תַּלְתִּין יוֹמִין. אָמַר רִבִּי יוֹסֵי בַּר בּוֹן כָּל אִינּוּן תַּלְתִּוֹיי יוֹמַיָּא יְלַף רַב מִינַּיהּ כְּלָלֵי דְּאוֹרַיְתָא. לְסוֹף תְּלַת ...

Rebbi was very meek and said, all a man might ask from me I am ready to do, except what the elders of Bathyra did for my ancestor: they divested themselves of their presidency and appointed him. If Rav Huna, the Head of the Diaspora, would come here I would let him sit higher than myself since he is from the tribe of Judah and I am from Benjamin, he is from the male line and I am from the female. Once, the elder Rebbi Ḥiyya visited him and said, ...

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

55 וכן גבי רבא (בפ׳ ארי״ע)

צדוקי ראה את רבא שקוע כל כך בלימוד, עד שישב על אצבעותיו ולא הבחין שהן מדממות. זו הוכחה לכך שהדבקות של המחשבה גורמת לאדם שלא להבחין בנעשה סביבו.

Shabbat 88a שבת פ״ח א

הערת קה״ת

שבת פח, א.

56 ולכן יצא ממנו משה

לקוטי תורה על צו מפנה לכאן וגם מצטט את הזהר (2:11b). הקטע מקשר את משה ל״דגי הים״ — נשמות הנשארות בתוך מקורן באצילות.

הערת קה״ת

בלקו״ת צו ח, ג מציין לכאן וציין גם לזח״ב יא, ב.

57 ככבד פה וככבד לשון

משה אומר להי׳ בסנה הבוער: ״כבד פה וכבד לשון אנכי״. הדבר מוסבר כתוצאה מדבקותו הפנימית, שהקשתה עליו לדבר כלפי חוץ.

Exodus 4:10 שמות ד׳:י׳

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲל־ה׳ בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבֶד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃

And Moses said unto the L-RD: 'Oh L-rd, I am not a man of words, neither heretofore, nor since Thou hast spoken unto Thy servant; for I am slow of speech, and of a slow tongue'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 שלגודל התקשרותו בבחי׳ בטול

שם מתואר המן כבא ממדרגה נעלית כל כך, שאפילו האבות לא הכירו אותה — מדרגתו של משה, שבזכותו ירד המן. הדבר מוסיף על הבנת ייחודיות מדרגתו הפנימית של משה.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת עקב יד, ב. סידור קי, ב. אוה״ת ויצא רו, א. ביאוה״ז להצ״צ ע׳ תמז.

59 ונחנו מה

משה ואהרן אומרים לעם המתלונן: ״ונחנו מה כי תלינו עלינו״. זהו הביטוי הקלאסי לביטולו של משה.

Exodus 16:7 שמות ט״ז:ז׳

וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד ה׳ בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־ה׳ וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ׃

and in the morning, then ye shall see the glory of the L-RD; for that He hath heard your murmurings against the L-RD; and what are we, that ye murmur against us?'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 צבא השמים לך משתחוים

הלווים בימי עזרא מהללים את ה׳: ״אתה הוא ה׳ לבדך ... וצבא השמים לך משתחוים״. ההשתחוויה של המלאכים היא רוחנית, ביטול פנימי, והיא משמשת דגם לביטולו של הלוי.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט׳:ו׳

אַתָּה־הוּא ה׳ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא

הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 דצבא השמים . . אינו ענין השתחואה גשמיות אלא שמשתחוה

בכתב היד נוסף ראיה לכך שהשתחוויית המלאכים אינה גשמית: המלאך מיכאל, בדרכו שאורכת חמש מאות שנה, היה מכופף את הרקיע.

הערת קה״ת

בגוכ״ק הצ״צ [וכ״ה באוה״ת בשלח ע׳ שנה שמציין לכאן]: דצבא השמים לך משתחוים שאינו ענין השתחואה גשמית שהרי מיכאל מהלך ת״ק שנה היה כופף הרקיע כו׳: אלא שמשתחוה. ע״כ. בסה״מ תרס״ט ע׳ קכו מציין לכאן.

62 ע״פ טובה הארץ מאד מאד

שם (38b) מוסבר ששורש סירובם של המרגלים להיכנס לארץ היה בלאה, עולם המחשבה: הם טענו שאפשר לקיים ברוחניות, במחשבה, כל מצווה הנעשית בדיבור ובמעשה, כפי שאברהם קיים את כל התורה לפני שניתנה. הם טענו, משום שרק העשייה מורידה את האורות הנעלים כך שיבקעו את הכלים. לכן התחנן משה להיכנס לארץ, והקטע מפנה למאמר זה.

הערת קה״ת

לקו״ת שלח לח, ב. ושם מציין לכאן.

63 טובה הארץ מאד מאד

יהושע וכלב אומרים לעם, לאחר דיווח המרגלים: ״טובה הארץ מאד מאד״. אדמו״ר הזקן מפנה למאמר שלו על פסוק זה, העוסק במרגלים ובדור המדבר.

Numbers 14:7 במדבר י״ד:ז׳

וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד׃

And they spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'The land, which we passed through to spy it out, is an exceeding good land.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 נעוץ סופן בתחלתן

״נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן״. הדברים מובאים כדי להראות שהדרגה הנמוכה ביותר, המעשה הגשמי, קשורה לדרגה הגבוהה ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א׳:ז׳

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר׃

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

65 ומרבע״ה התפלל תקט״ו תפלות

דיון על חמש מאות וחמש עשרה תפילותיו של משה להיכנס לארץ.

Devarim Rabbah 11:6 דברים רבה י״א:ו׳

הערת קה״ת

דב״ר יא, ו. ראה אוה״ת פ׳ ואתחנן ע׳ קיג.

66 ומרבע״ה התפלל תקט״ו תפלות ליכנס לארץ

במדרש נאמר שמשה התפלל 515 פעמים כדי להיכנס לארץ; זהו הערך המספרי של ״ואתחנן״, שפירושו ״ואני התחננתי״ (דברים 3:23). בהערת קה״ת הקטע ממוספר 11:6. זו הוכחה לכך שהכניסה לתחום של קיום מצוות בפועל מצדיקה תחנונים רבים כל כך.

Devarim Rabbah 11:10 דברים רבה י״א:י׳

67 ויאהב יעקב את רחל

״ויאהב יעקב את רחל״. כעת מוסבר שהכוונה לאהבה לבחינת הדיבור והמעשה.

Genesis 29:18 בראשית כ״ט:י״ח

וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃

And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 וגם לוי . . הפעם ילוה אישי

שם מוסבר שהלוויתן הוא חיבור ה״יש״ הנברא ל״אין״ האלוקי באמצעות מסירות נפש באמירת ״אחד״ שבקריאת שמע; כך נמשכת הבחינה של ״הפעם ילוה״, תוך הפניה למאמר זה.

הערת קה״ת

בלקו״ת שמיני יח, ג. נשא כא, ד מציין לכאן.

69 ועמ״ש במ״א בענין לויתן

שם (18b) מכונים הצדיקים הנסתרים ״דגי הים״: כפי שהים מכסה את הדגים, כך הם שייכים לעולם הנסתר; ובעבודתם הרוחנית הם מחברים את העולמות לאור אין סוף. זהו הלויתן, לשון חיבור, כמו ״הפעם ילוה״.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת שמיני יח, ב.

70 בחסידים הראשונים

החסידים הראשונים היו ממתינים שעה אחת לפני התפילה, מתפללים שעה אחת וממתינים שעה אחת אחריה, שלוש פעמים ביום — תשע שעות בסך הכול; הגמרא שואלת מתי עסקו בתורה, ומשיבה שמתוך שהיו חסידים, תורתם השתמרה. הדברים מובאים כדגם לדרך הדבקות הפנימית של לאה.

Berakhot 32b:20–22 ברכות ל״ב ב׳:כ׳-כ״ב

חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה אַחַת: מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָמַר קְרָא: ״אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ״. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ לְשָׁהוֹת שָׁעָה אַחַת אַחַר תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ״.

The pious men of old used to wait an hour. Whence is this? R. Joshua b. Levi said : The Scriptures state, "Happy are they that dwell in Thy house" (Ps. Ixxxiv, 5). R. Joshua b. Levi also said : He who prays should wait an hour after his prayer ; as it is said, "Surely the righteous shall give thanks unto Thy name, the upright shall dwell in Thy presence" (ibid. cxl. 14).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה״ת

ברכות לב, ב.

71 ששים המה מלכות

״ששים המה מלכות״. אלה הן מילות הפתיחה של המאמר המאוחר יותר

שאליו מפנה אדמו״ר הזקן.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו׳:ח׳

שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃

There are threescore queens, And fourscore concubines, And maidens without number.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 אחת היא יונתי

״אחת היא יונתי תמתי״. חלק מאותו מאמר.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו׳:ט׳

אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ׃

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73 (ומבואר . . יונתי כו׳)

כל הקטע שבסוגריים חסר בכתב היד.

הערת קה״ת

כל המוסגר ליתא בגוכתי״ק הצ״צ.

74 באהל רחל

לבן מחפש את התרפים שלו: ״ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל״. רש״י מציין שאוהלו של יעקב היה אוהלה של רחל, שכן יעקב היה תמיד אצלה; המאמר מפרש זאת כמלמד על כך שעיקר משכנו היה בדיבור ובמעשה.

Genesis 31:33 בראשית ל״א:ל״ג

וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃

And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 וכל האומר אין לי אלא תורה

״כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו״. לימוד לבדו אינו מספיק: דרוש גם מעשה, וכאן נדרשת גם מחשבה שתצטרף למעשה.

Yevamot 109b:4–5 יבמות ק״ט ב׳:ד׳-ה׳

עָרֵבִי שַׁלְצִיוֹן — דְּעָבְדִי שְׁלוּף דּוּץ. תּוֹקֵעַ עַצְמוֹ לִדְבַר הֲלָכָה — דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ תּוֹרָה — אֵין לוֹ תּוֹרָה. פְּשִׁיטָא! אֶלָּא: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה — אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה. הָא נָמֵי פְּשִׁיטָא! אֶלָּא דַּאֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פָּפָּא, אָמַר קְרָא: ״וְלִמַּדְתָּם וַעֲשִׂיתֶם״ — כֹּל שֶׁשָּׁנוּ בַּעֲשִׂיָּה יָשְׁנוּ בִּלְמִידָה, כֹּל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲשִׂיָּה אֵינוֹ בִּלְמִידָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה״ת

יבמות קט, ב. נסמן לעיל ז, א.

אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך...

"אם לא תדעי לך היפה בנשים"

◇

ליופייה של הנשמה שתי בחינות: אהבה ויראה המתגבשות לצורה שלמה ויפה ("יפת תאר"), והרצון הפנימי שבלב, המשתקף על הפנים ("יפת מראה"). לנשמות שאינן מצליחות להגיע לכך באמצעות התבוננות נאמר "צאי לך בעקבי הצאן": התחילי בתורה ובמצוות, שמקורן בדרגה שלמעלה מסדר ההשתלשלות, והן מעלות את הנשמה ליופי הזה.

המאמר בקצרה

המאמר קורא את הפסוק משיר השירים "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן" לצד תיאור רחל בתורה כ"יפת תאר ויפת מראה". רחל היא כנסת ישראל, ונקראת על שם רחל השותקת לפני גוזזיה: באמצעות ביטול נעשית הנשמה דירה לאור אין סוף, ומדותיה מקבלות את "דמות" האלוקית, שהיא "יפת תאר". עמוק מכך הוא הרצון הפנימי שבלב, ניצוץ מן הפנימיות של אור אין סוף המשתקף בפנים: "יפת מראה". נשמות רבות, נשמות העולמות התחתונים, מבינות אך אינן מתעוררות; העצה להן היא ללכת בעקבות הצאן. הצאן — צאן, מלשון "צאי" — הם התורה שבעל פה והמצוות, שמקורן בתענוג העליון, למעלה מסדר ההשתלשלות, ויעקב רעה אותן שש שנים. יעקב, שהיה מרכבה לה', יכול היה להמשיך את האור למטה באמצעות כל מעשה; אנחנו ממשיכים אותו באמצעות תורה ומצוות המלובשות בדברים גשמיים, "משכנות הרועים". בסיום, בסוגריים, מובחן המסלול מלמעלה למטה — אהבה תחילה ואחר כך מעשה — מן המסלול שלנו, מלמטה למעלה.

מבנה

1 **הפסוק ושתי מעלות היופי של רחל** ¶1

פסוק משיר השירים מוצב לצד תיאור רחל כ"יפת תאר ויפת מראה".

2 **ביטול ויפת תאר** ¶2–4

רחל, הרחל השותקת, היא כנסת ישראל; הביטול עושה את הנשמה דירה לאור אין סוף ומעצב את מדותיה ("יפת תאר"), ואילו הרצון הפנימי שבלב משתקף בפנים ("יפת מראה").

3 **אי־ידיעה ועצת הצאן** ¶5

נשמות שחסרה להן דעת שלמה מבינות אך אינן מתעוררות; נאמר להן ללכת בעקבות הצאן — התורה שבעל פה, שנמשכת מן התענוג העליון שלמעלה מסדר ההשתלשלות.

4 **כוחו של יעקב וכוחנו** ¶6–7

עבודתו של יעקב "במאד מאד" המשיכה את האור למטה באמצעות מעשיו שלו; אנחנו עושים זאת באמצעות תורה ומצוות המלובשות בעניינים גשמיים, ומפרנסים את ה"גדיים" במשכנות הרועים.

5 **משכנות הרועים** ¶8

המצוות הן כלים למדותיהם של האבות; באמצעותן אפשר לעלות לדרגת הרועים עצמם.

6 **שני מסלולים בעבודת ה'** ¶9

לאה ורחל, ארבע עשרה שנים ושש שנים: נשמות עליונות הולכות מאהבה למעשה, ואילו הנשמות שלנו עולות מן התורה והמצוות אל האהבה והיראה.

מושגים

יפת תאר יפת תאר

אהבה, יראה ושאר מדות הנשמה, עם המחשבה, הדיבור והמעשה, המתעצבות בשלמות וביופי בדמות האלוקית באמצעות ביטול.

יפת מראה יפת מראה

הפנימיות — הרצון שבלב, שלמעלה מן השכל — המשקפת את הפנימיות של אור אין סוף וניכרת ב"פנים".

רעותא דלבא רעותא דלבא

הכמיהה הפנימית ביותר של הלב לה', שלמעלה מן הרגשות המיושבים של אהבה ויראה.

צאן צאן

נדרש מלשון "יצאי": התורה שבעל פה והמצוות, שמקורן בתענוג העליון, למעלה מסדר ההשתלשלות.

זרע אדם וזרע בהמה זרע אדם וזרע בהמה

נשמות דאצילות, שיש להן דעת חזקה, ונשמות העולמות התחתונים, שהבנתן אינה מעוררת אותן.

מרכבה מרכבה

מי שמסור כולו לרצון ה', כמו האבות ויעקב, שכל מעשה שלו יכול היה להמשיך את אור אין סוף למטה.

ההילוך מלמטה למעלה ההילוך מלמטה למעלה

המסלול שמתחיל בתורה ובמצוות ומתרומם באמצעותן לאהבה וליראה, בניגוד למסלול הצדיקים, מאהבה למעשה.

קטע 1 • ¶1

הפסוק ושתי מעלות היופי של רחל

1 אם לא תדעי לך[1,2] היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים.

"אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים".

המאמר פותח בפסוק משיר השירים, שבו האהובה — כנסת ישראל — שואלת היכן למצוא את הרועה, ונאמר לה ללכת בעקבות העדר. כל ביטוי בפסוק יפורש כשלב בעבודת ה' של האדם: אי־ידיעה, יציאה בעקבות העדר ורעיית הגדיים ליד משכנות הרועים.

הנה כתיב ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה.[3] פי' יפת תואר[4] בציור האברים לפי תכונתם במדתם. ויפת מראה בזיו והוד קלסתר הפנים.

והנה כתוב: "ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה". כלומר, "יפת תואר" מתאר את מבנה האיברים ואת הפרופורציות שלהם, ואילו "יפת מראה" מתאר את הזוהר וההדר של פני האדם.

התורה משבחת את רחל בשני סוגים של יופי. "יפת תואר" עניינו צורה נכונה ופרופורציות מתאימות של האיברים, ואילו "יפת מראה" עניינו הזוהר של הפנים. המאמר יקביל בין שני אלה לשתי בחינות בעבודת הנפש.

קטע 2 • ¶2–4

ביטול ויפת תאר

2 והנה רחל[5] הוא כנ"י [כנסת ישראל] שנק' בשם רחל ע"ש [על שם] הפסוק כרחל לפני גוזזיה נאלמה.[6,7] והענין כי

והנה, רחל היא כנסת ישראל, הנקראת בשם רחל על שם הפסוק "כרחל לפני גוזזיה נאלמה".

רחל מסמלת את כנסת ישראל, הנשמה הכללית של עם ישראל. מקור השם בדימוי שבישעיהו לכבשה, רחל, השותקת בשעה שגוזזים אותה; זהו דימוי לכניעה שקטה. הפסקה מסבירה כעת מדוע תכונה זו חשובה.

הנה כתיב נעשה אדם בצלמנו[8] כו'. ופי' בצלמנו כמ"ש ועל דמות הכסא[9] דמות כמראה אדם.

והעניין הוא כך: נאמר "נעשה אדם בצלמנו כו'". פירוש "בצלמנו" הוא כפי שכתוב: "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם".

האדם נברא "בצלמנו", ויחזקאל ראה על הכסא האלוקי "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם". מכאן שהצורה האנושית דומה לדבר־מה שלמעלה: לתבנית של מדות ה'.

והוא בחי' לך הוי"ה הגדולה והגבורה[10] כו' וכך הוא בנפש האדם ז' מדות אהוי"ר [אהבה ויראה] כו'.

וזו בחינת "לך הוי' הגדולה והגבורה כו'"; וכך גם בנפש האדם יש שבע מדות, אהבה ויראה וכו'.

"לך הוי' הגדולה והגבורה כו'" מונה את מדותיו של ה' — חסד, גבורה ושאר המדות — שהן ה"צלם" שלמעלה. בנפש האדם יש שבע מדות מקבילות, שהראשונות שבהן הן אהבה ויראה.

אך אין ערוך מדת הנפש שהיא בעלת גבול לגבי מדותיו ית' שהוא א"ס ולמדותיו א"ס

אולם אין שום השוואה בין מדת הנפש, שהיא מוגבלת, לבין מדותיו יתברך, שהרי הוא אין סוף ומדותיו אין סוף.

כאן מתעוררת בעיה: מדות הנפש מוגבלות, ואילו ה' ומדותיו אין־סופיים. אהבה מוגבלת אינה יכולה כשלעצמה להיות דומה לאהבה אין־סופית או להכיל אותה.

וכדי שיאיר על נפשו אור האהבה מאור א"ס ב"ה צ"ל בבחי' בטול הנפש במציאות אליו ית' שהוא להיות בחי' עפר ודומם לגבי אור א"ס ב"ה.[11]

וכדי שאור האהבה שמאור אין סוף ברוך הוא יאיר על נפשו, צריך [האדם] **להיות במצב של ביטול (היותה בטלה לפניו תוך כדי קיום) של עצם מציאות נפשו לה' יתברך; כלומר, להיות** [כמו] **עפר ודומם ביחס לאור אין סוף ברוך הוא.**

התשובה היא ביטול: על הנפש להניח בצד את תחושת מציאותה העצמית ולהיות כמו עפר או חומר דומם לפני ה'. רק כך יכול להאיר בה אור של אהבה שמקורו באור אין סוף.

3 וכמאמר ונפשי כעפר[12] לכל תהיה והוא בחי' עפר אשר בקרקע המשכן[13] וע"י זה תהיה נפשו מכון ומשכן לאור באור א"ס ב"ה להיות בבחי' בצלמנו בציור האברים אהוי"ר [אהבה ויראה] **כו'**

וכמאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה", וזו בחינת "עפר אשר בקרקע המשכן". ובכך נעשית נפשו מכון ומשכן לאור שבאור אין סוף ברוך הוא, כדי שתהיה בבחינת "בצלמנו", בציור האיברים: אהבה ויראה וכו', מחשבה, דיבור ומעשה וכו'.

בתפילה שבסיום העמידה מבקשים: "ונפשי כעפר לכל תהיה", והתורה מדברת על "עפר אשר בקרקע המשכן". נשמה שעושה את עצמה כעפר הזה נעשית משכן לאור אין סוף, ו"איבריה" — האהבה והיראה שלה, ולבושיה: מחשבה, דיבור ומעשה — מקבלים את הדמות האלוקית של "בצלמנו".

מחשבה דו"מ [דבור ומעשה] **כו' וזהו בחינת יפת תאר שיתארו בם כל המדות בשלימותן[14] וביופין כמו שהם למעלה כו'.**

וזו בחינת "יפת תאר" (צורה יפה): שכל המדות יתארו בהם (יקבלו צורה) בשלמותן וביופיין, כפי שהן למעלה וכו'.

זוהי בחינת "יפת תאר": כל המדות מתארות (מקבלות צורה) בנשמה, בשלמות וביופי, כפי שהן למעלה.

4 וזהו ורחל היתה יפת תאר שבחי' יפת תאר זה הוא ע"י בחי' רחל שהוא כמ"ש וכרחל לפני גוזזיה כו'.

וזהו [פירוש] **"ורחל היתה יפת תאר": הבחינה של "יפת תאר" באה באמצעות בחינת רחל, כמו שנאמר: "וכרחל לפני גוזזיה" וכו'.**

היופי של "יפת תאר" אצל רחל נובע מכך שהיא רחל, הכבשה השותקת. הביטול הוא שמוליד מדות מעוצבות היטב בנפש.

אך כ"ז [כל זה] **הוא בחי' חיצוניות שהם אהוי"ר** [אהבה ויראה] **כו' ומחשבה דבור ומעשה כו' אבל בחי' פנימית הוא בחי' רעותא דלבא שהוא בחי' הארה מפנימית אוא"ס** [אור אין סוף] **ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה**[15] **כו'**

אולם כל זה שייך לבחינת חיצוניות (הממד החיצוני), כלומר אהבה ויראה וכו', ומחשבה, דיבור ומעשה וכו'. אבל בחינת פנימיות (הממד הפנימי) היא בחינת רעותא דלבא (רצון הלב), שהיא הארה מפנימיות אור אין סוף ברוך הוא, שעליו נאמר "דלית מחשבה תפיסא ביה" וכו'.

> אהבה ויראה, וכן מחשבה, דיבור ומעשה, עדיין שייכים לממד החיצוני של הנפש. הממד הפנימי שלה הוא "רעותא דלבא" (רצון הלב), כמיהה שמעבר לשכל ולהיגיון, המשקפת את פנימיות אור אין סוף, שאין מחשבה יכולה להשיג.

ובהארה זו שמשם לכנס"י [לכנסת ישראל] **נק' יפת מראה שהוא זיו הקלסתר פנים**[16] **שלכן נק' בשם פנים שהפנימיות מתגלה בו כמו צהבו פניו**[17] **כו' והוא ענין מ"ש יאר ה' פניו כו'.**[18]

ועל ידי הארה זו, [המגיעה] משם לכנסת ישראל, היא נקראת "יפת מראה", והיא זיו קלסתר הפנים; משום כך היא נקראת "פנים", שכן הפנימיות מתגלה בה, כמו "צהבו פניו" וכו'. וזהו עניינו של הכתוב "יאר ה' פניו" וכו'.

> כשהארה פנימית זו מגיעה לכנסת ישראל, היא נקראת "יפת מראה" — זוהר הפנים. בעברית, המילים "פנים" ו"פנימיות" קשורות זו לזו, משום שהפנים מגלות את מה שבתוכו של האדם, כפי שפנים "צהובות" משמחה. זהו גם עניינה של ברכת הכוהנים: "יאר ה' פניו".

קטע 3 • ¶5

אי־ידיעה ועצת הצאן

5 **וכדי שתהא כנ"י** [כנסת ישראל] **מקבלת בחי' והארה זו הוא ג"כ מחמת בחי' רחל. והוא בחי' ובכל מאדך**[19] **כו'**

וכדי שכנ"י תקבל בחינה והארה זו, הדבר תלוי גם בבחינת רחל.

> גם קבלת ההארה הפנימית תלויה במידת הביטול של רחל.

שע"י זה נמשכה ההארה העליונה ההיא מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כו' וכמ"ש ומתחת זרועות עולם.[20, 21]

זו בחינת "ובכל מאדך", כלומר מאדך (me'odecha), שבאמצעותה נמשכת אותה הארה עליונה מן הגבוהה שבכל הדרגות ועד לנמוכה שבהן, וכו', כמו שכתוב: "ומתחת זרועות עולם".

> ביטול זה הוא בחינת "בכל מאדך" (me'odecha) — לעבוד את ה' מעבר לגבולותיו הטבעיים של האדם — ובאמצעותו נמשכת ההארה העליונה עד למדרגות הנמוכות ביותר. הפסוק "ומתחת זרועות עולם" מובא כדי להראות שההארה מגיעה עד למטה.

וזהו היפה בנשים. פי' בחי' יפת תאר ויפ"מ [ויפת מראה] הנ"ל. וז"ש [וזהו שכתוב] אם לא תדעי לך. פי' שלא נמשך בחי' היפה בנשים הנ"ל בבחי' דעת שלימה

וזהו "היפה בנשים": הכוונה לבחינות "יפת תואר" ו"יפת מראה" שנזכרו לעיל. וזהו שנאמר "אם לא תדעי לך": כלומר, בחינת "היפה בנשים" הנזכרת לעיל אינה נמשכת באדם בדעת שלמה.

"היפה בנשים" פירושו שני סוגי היופי שתוארו קודם. "אם לא תדעי" פירושו שיופי זה אינו נמשך אל האדם מתוך דעת שלמה — קשר עמוק המאפשר להבנה לפעול על הלב.

(וכעין מ"ש במ"א[22] שיש נשמות שנק' זרע אדם[23] שיש בהן בחי' דעת חזק והן נשמות דאצי' וכמו נשמת רשב"י [רבי שמעון בר יוחאי]. [24] ויש שנק' זרע בהמה שאין בו בחינת דעת והיינו

(בדומה למה שמוסבר במקום אחר: יש נשמות הנקראות "זרע אדם", שיש בהן בחינה חזקה של דעת, והן נשמות מאצילות, כמו נשמת רבי שמעון בר יוחאי; ויש נשמות הנקראות "זרע בהמה", שאין בהן בחינת דעת;

אדמו"ר הזקן מוסיף בסוגריים: יש נשמות הנקראות "זרע אדם", שיש בהן דעת חזקה; אלה נשמות מאצילות, כמו נשמת רבי שמעון בר יוחאי. אחרות נקראות "זרע בהמה", משום שאין בהן דעת. הכינויים לקוחים מפסוק בירמיהו, שבו מופיעים "זרע אדם" ו"זרע בהמה".

כמו נשמות שלנו דבי"ע ואין הפירוש שאינו יודע ומבין רק שלא נמשך מזה התפעלות אמיתית ואינו נזון מן ההתבוננות כו' וזהו אם לא תדעי לך ופי' לך מובן ממ"ש ע"פ עיני כל).[25]

כמו הנשמות שלנו מבריאה, יצירה ועשיה. אין הכוונה שאדם אינו יודע ומבין, אלא שלא נמשכת מכך התעוררות אמיתית והוא אינו ניזון מן ההתבוננות וכו'. וזהו "אם לא תדעי לך"; ומשמעות המילים "לך" מובנת ממה שמוסבר על הפסוק "עיני כל".)

נשמותינו שייכות לעולמות בריאה, יצירה ועשיה. היעדר דעת אינו פירושו שאדם אינו מבין, אלא שההבנה אינה מעוררת בו רגש אמיתי וההתבוננות אינה מזינה את נשמתו. למשמעות המילים "לך" מפנה אדמו"ר הזקן למאמרו על הפסוק "עיני כל".

אך זאת העצה היעוצה צאי לך בעקבי הצאן. צאן מלשון צאי[26] כלומר דבר היוצא דהיינו בחי' היוצא מלמעלה מסדר ההשתלשלות

אך זו העצה הניתנת: "צאי לך בעקבי הצאן". המילה צאן (tzon) קשורה למילה צאי (tze'i), כלומר לדבר היוצא — הבחינה היוצאת ממעל לסדר ההשתלשלות.

למי שמצבו כזה נותן הפסוק עצה: "צאי לך בעקבי הצאן". המילה צאן (tzon) קשורה למילה צאי (tze'i), כלומר לצאת; כאן מדובר בבחינה היוצאת ממדרגה שמעל לסדר העולמות הרגיל.

והוא בחי' צאן לבן לובן העליון[27] וכל העבודה שעבד יעקב ללבן שש שנים בצאנך[28] הם בחי' שיתא סדרי משנה[29] כו'

וזו בחינת צאן לבן, לובן העליון (loven). כל העבודה שעבד יעקב אצל לבן, "שש שנים בצאנך", היא בחינת ששת סדרי המשנה וכו',

שמו של לבן פירושו לבן, והוא רומז ללובן עליון — מדרגה שלמעלה מצבע ומהגדרה. שש שנות עבודתו של יעקב אצל לבן, בטיפול בצאנו, הן כנגד ששת סדרי המשנה.

שהם בחי' צאן שיצאו ונמשכו מענג העליון אק"ב [אשר קדשנו במצותיו] **אשר הוא בחי' ענג כמ"ש במ"א ותורה שבע"פ** [שבעל פה] **נק' פרט מלשון פרט ועוללות[30,31] שנמשכו שלא כסדר ההשתלשלות מעילה לעילה רק בדרך פרט ועוללות.**

שהם בחינת "צאן" שיצאו ונמשכו מן התענוג העליון, [כמו בנוסח הברכה,] **"אשר קדשנו במצותיו": המילה אשר (asher) היא בחינת תענוג, כפי שמוסבר במקום אחר. התורה שבעל פה נקראת פרט (perat), מלשון פרט ועוללות (peret ve-olelos; ענבים שנשרו ואשכולות קטנים), משום שהדברים נמשכו לא לפי סדר ההשתלשלות, מעילה לעילה, אלא בדרך של פרט ועוללות.**

סדרי המשנה הם בחינת "צאן" שיצאו מן התענוג העליון — התענוג של ה' במצוות. הדבר ניכר בברכה על המצווה: המילה אשר שבה מתפרשת כאן כבחינת תענוג, כפי שנרמז גם במילה "באשרי" שבדברי לאה ("באושרי"). התורה שבעל פה נקראת פרט, מלשון פרט ועוללות: הלכותיה נמשכו אחת לאחת, ולא שלב אחר שלב דרך סדר העולמות.

קטע 4 • ¶6-7

כוחו של יעקב וכוחנו

6 וזהו ויפרוץ האיש[32] מאד מאד ויהי לו צאן רבות שהמשיך בחי' צאן רבות ע"י בחי' מאד מאד.

וזהו [פירוש] **"ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות": הוא המשיך את בחינת "צאן רבות" באמצעות בחינת "מאד מאד" (me'od me'od).**

הפסוק אומר שיעקב "ויפרוץ האיש מאד מאד" (כלומר, התעשר מאוד) והיו לו צאן רבות. אדמו"ר הזקן מפרש את "ויפרוץ" כפריצה כלפי מעלה, ואת הכפילות "מאד מאד" כסיבה לכך שהיו לו צאן רבות.

כי בחי' ובכל מאדך[33] כו' הוא בחי' מאד שלך כל חד לפום שיעורא דיליה[34,35] משא"כ מאד סתם אבל מאד מאד הוא בחי' מאד לגבי כל הבחי' מאד.

שכן בחינת "ובכל מאדך" (me'odecha) וכו' היא בחינת ה"מאד" שלך, כל אחד לפי מידתו; לא כך "מאד" סתם, ואילו "מאד מאד" היא בחינת "מאד" ביחס לכל בחינות ה"מאד".

"ובכל מאדך" פירושו ה"מאד" האישי של כל אדם: מעבר לגבולות הרגילים שלו, אך עדיין לפי מידתו. "מאד מאד" הוא "מאד" שמעבר לכל מידה כזאת.

ופי' הפסוק ויפרץ האיש מאד מאד לפי שפרץ והרבה למעלה ממדרגה למדרגה עד רום המעלות לפיכך הרבה להמשיך בחי' צאן מבחי' רבה וגבה מאד נעלה מאא"ס [מאור אין סוף] **ב"ה ממש.**

ופירוש הפסוק "ויפרוץ האיש מאד מאד" הוא: מאחר שפרץ והתרבה מדרגה אחר מדרגה, עד רום המעלות, לפיכך הרבה בהמשכת בחינת "צאן" מבחינת "רבה" (rabbah) ו"גבה מאד נעלה", מאור אין סוף, ברוך הוא, עצמו.

> יעקב פרץ מדרגה אחר מדרגה עד למדרגה הגבוהה ביותר. לכן יכול היה להמשיך את בחינת ה"צאן" — האור הנמשך למעלה מהשתלשלות העולמות — מבחינת "רבה וגבה מאד נעלה", מאור אין סוף עצמו; "רבה" מהדהד את "רבות" שב"צאן רבות".

(ועיין מ"ש בפי' שלח בפי' טובה הארץ[36] **מאד מאד)**[37] **ועי"ז המשיך ג"כ בחי' שפחות ועבדים.**

(ראו גם את המבואר בפרשת שלח על פירוש "טובה הארץ מאד מאד".) ובאמצעות כך הוא המשיך גם את בחינת "שפחות ועבדים".

> ההפניה בסוגריים שולחת את הקורא לעיון בהסבר שבלקוטי תורה על "טובה הארץ מאד מאד". באמצעות אותה עבודה המשיך יעקב גם את הבחינה המכונה בפסוק "שפחות ועבדים".

והנה יעקב אבינו ע"ה [עליו השלום] **לפי שהיה בחי' מרכבה המשיך בחי' צאן ע"י עבודתו וע"י עובדא דמקלות**[38] **(וכן עד"ז חפירת הבארות שהם המשכות אוא"ס** [אור אין סוף] **ב"ה במקלות ובארות)**

והנה, יעקב אבינו ע"ה, מאחר שהיה בחינת מרכבה, המשיך את בחינת "צאן" באמצעות עבודתו ובאמצעות מעשה המקלות (וכן על דרך זה חפירת הבארות, שהן המשכות של אור אין סוף, ברוך הוא, באמצעות מקלות ובארות);

> יעקב היה "מרכבה", כלומר נתון כולו לרצון ה', כפי שמרכבה נתונה לרוכבה. לכן עבודתו שלו, ואף המקלות המקולפים שהציב לפני הצאן, המשיכו את אור אין סוף, וכך גם חפירת הבארות בידי האבות.

כי לפי שהיה במעלה ומדרגה העליונה מאד מאד היה יכול להמשיך אוא"ס [אור אין סוף] **ב"ה במעשה של עצמו שיהיו כל מעשיו משכן ומכון להשראת אוא"ס** [אור אין סוף] **ב"ה**

שכן מאחר שהיה במעלה ובדרגה העליונה מאד מאד, יכול היה להמשיך את אור אין סוף, ברוך הוא, באמצעות מעשה שלו עצמו, כך שכל מעשיו יהיו משכן ומכון להשראת אור אין סוף, ברוך הוא.

> בזכות מדרגתו, כל דבר שיעקב עשה, אפילו מעשה רגיל, נעשה משכן לאור אין סוף.

אבל אנו אין לנו כח זה אלא במה שמוכן כבר להיות שם המשכת אוא"ס [אור אין סוף] **ב"ה דהיינו בבחי' תומ"צ** [תורה ומצות] **הניתן לנו ונק' בעקבי הצאן בחי' עקביים סוף דרגין**

אבל לנו אין כוח כזה, אלא באמצעות מה שכבר מוכן להיות מקום להמשכת אור אין סוף, ברוך הוא, כלומר בחינת התורה והמצוות שניתנו לנו. וזה נקרא "בעקבי הצאן": בחינת העקביים, סוף הדרגות;

> איננו יכולים לעשות זאת באמצעות מעשינו שלנו. אנו ממשיכים את אור אין סוף רק באמצעות מה שה' כבר הכין לכך: התורה והמצוות, הנקראות "בעקבי הצאן" — הנקודה הנמוכה ביותר של האור.

דהיינו תומ"צ [תורה ומצות] **המלובשים בעניינים גשמיים שעל ידם ורעי את גדיותיך המה המזלות מלשון גד גדי וסינוק לא.**[39]

כלומר, התורה והמצוות המלובשות בעניינים גשמיים, שבאמצעותן "ורעי את גדיותיך" (gediyosayich); אלה הם המזלות (mazalos), מלשון "גד גדי וסינוק לא" (מזל, מזלי, אל תתייגע).

> התורה והמצוות מלובשות בדברים גשמיים, ובאמצעותן אנו "ורעי את גדיותיך". המילה "גדיות" נקשרת ל"גד", שמשמעו מזל או קבוצת כוכבים, כמו בביטוי התלמודי "גד גדי"; לכן הגדיות מסמלות את המזלות.

7 **וכמו העורכים לגד שלחן**[40] **כי כל הדברים שבעוה"ז הם תחת המזלות מזל מחכים מזל מעשיר**[41] **כו'.**

וכמו [בפסוק] **"העורכים לגד שלחן" (גד, אל המזל). שכן כל הדברים שבעולם הזה נתונים תחת המזלות (כוחות המזל): "מזל מחכים מזל מעשיר כו'".**

> ישעיהו מדבר על מי ש"העורכים לגד שלחן" — אלוהות של מזל — ובכך מאשר שגד פירושו מזל. כל דבר בעולם הזה מתנהל באמצעות המזלות, כדברי הגמרא: "מזל מחכים מזל מעשיר כו'".

וכן ממגד תבואות שמש[42] **כתיב מזל השמש משפיע תבואות דהיינו תורה ומצות המלובשים בעניינים גשמיים הנתונים תחת המזלות.**

וכך גם נאמר: "וממגד תבואות שמש" — כלומר, משפע תבואת השמש; מזל השמש משפיע תבואות. היינו, התורה והמצוות המלובשות בעניינים גשמיים, הנתונים תחת המזלות.

> גם הפסוק "וממגד תבואות שמש" כולל את השורש גד, ואומר שמזל השמש מצמיח תבואה. לכן ה"גדיים" הם התורה והמצוות המלובשות בדברים גשמיים, הנתונים תחת המזלות.

רעי ופרנס אותם מענג העליון על משכנות הרועים פי' רועים הם ז' רועים[43, 44] **אברהם יעקב משה**[45] **כו' ונקי' רועים ע"ש** [על שם] **שממשיכין בחי' עונג העליון לכנס"י** [לכנסת ישראל].

"רעי" והזינו אותם מן התענוג העליון, "על משכנות הרועים". פירוש הדבר: הרועים הם שבעת הרועים — אברהם, יעקב, משה וכו'; והם נקראים רועים משום שהם ממשיכים את בחינת התענוג העליון לכנסת ישראל.

> "רעי" פירושו להזין את המצוות האלה בתענוג העליון — בהנאתו של ה' מהן. הדבר נעשה "על משכנות הרועים", שבעת הרועים — אברהם, יעקב, משה והאחרים — הממשיכים את התענוג הזה לכנסת ישראל.

קטע 5 • ¶8

משכנות הרועים

8 והנה האבות הן הן המרכבה.[46,47] אבל אנו אין לנו כח זה אלא במשכנות הרועים בחי' כלים מכלים שונים ויין מלכות רב[48] בחי' חסד דרועא ימינא הוא כלי לבחי' אברהם אוהבי[49] דהיינו מצות צדקה וחסד.

והנה, האבות עצמם הם המרכבה. אבל אין לנו כוח כזה אלא באמצעות "משכנות הרועים": בחינת כלים, "כלים מכלים שונים ויין מלכות רב". בחינת חסד, "דרועא ימינא", היא כלי לבחינת "אברהם אוהבי", כלומר, למצוות הצדקה והחסד.

האבות היו מרכבה לה', והתמסרו לחלוטין לרצונו, ולכן יכלו להמשיך את אורו למטה בכל דבר שעשו. אנחנו ממשיכים אותו למטה רק באמצעות "משכנות הרועים": המצוות, שהן כלים המותאמים למידתו של כל רועה, כגון הצדקה והחסד, שהם כלים למידת החסד של אברהם, "דרועא ימינא".

וכן שיתא סדרי משנה זרעים בחסד ונקי' משכנות הרועים שם תרעה את גדיותיך ועי"ז תזכה להגיע ולבא למדרגה גדולה מזו להיות על משכנות הרועים ולמעלה מבחי' משכנות דהיינו למקום הרועים עצמן:

וכך גם מבין ששת סדרי המשנה, זרעים הוא בחסד. אלה נקראים "משכנות הרועים": "שם תרעה את גדיותיך". ובאמצעות זאת תזכה להגיע למדרגה גדולה מזו — להיות "על משכנות הרועים", למעלה מבחינת "משכנות", כלומר, למקומם של הרועים עצמם.

בדומה לכך, הסדר הראשון במשנה, זרעים — העוסק בברכות ובמתנות העניים והכוהנים מן השדה — מקביל לחסד; המצוות וסדרי המשנה הם ה"משכנות" שבהם "שם תרעה את גדיותיך". באמצעותם אפשר לעלות "על" המשכנות: המילה "על" בפסוק פירושה בפשטות "לידי", אך כאן דורשים אותה במשמעות של "מעל" — למקומם של הרועים עצמם.

קטע 6 • ¶9

שני מסלולים בעבודת ה'

9 (ובכ"ז [ובכל זה] יובן הפסוק עבדתיך ארבע עשרה שנה[50] בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך. כי הנה כתיב וללבן שתי בנות[51] שם ה' גדולה לאה ששרשה מבחי' ה' עלאה דשם הוי"ה.

(ובכך יובן הפסוק: "עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך". הרי נאמר: "וללבן שתי בנות שם ה' גדולה לאה" — "גדולה" [יש לקרוא: ההי"א הגדולה] — ששורשה מבחינת ההי"א העליונה שבשם הוי'; "ושם ה' קטנה רחל" [יש לקרוא: ההי"א הקטנה] וכו'.

הסוגריים הארוכים מסבירים את דברי יעקב ללבן: ארבע עשרה שנה עבד בעבור שתי בנותיו, ושש שנים בעבור הצאן. הפסוק מכנה את לאה "גדולה", וניתן לקרוא זאת גם כ"ההי"א הגדולה": שורשה של לאה בהי"א העליונה שבשם הוי', המסמלת את בינה. רחל, "קטנה", היא "ההי"א הקטנה", ההי"א התחתונה, המסמלת את מלכות.

ושם ה' קטנה רחל כו'. ונק' שכינתא עלאה ושכינתא תתאה. והם בחי' מקור נשמות דאצי'. כי בנשמות דאצילות יש ג"כ ב' מדרגות. הא' הנק' אחים למקום. ויש שנק' בנים.

והן נקראות שכינתא עלאה [השכינה העליונה] ושכינתא תתאה [השכינה התחתונה]. הן בחינת המקור לנשמות דאצילות. גם בנשמות דאצילות יש שתי דרגות: הראשונה נקראת "אחים למקום", ויש נשמות הנקראות "בנים".

לאה ורחל נקראות השכינה העליונה והשכינה התחתונה, והן המקור לנשמות דאצילות. גם בנשמות אלו יש שתי דרגות: "אחים למקום" ו"בנים".

אך הנה ברחל כתיב ורחל באה עם הצאן[52] אשר לאביה שהם נשמות דבי"ע שנק' זרע בהמה. וזהו אם לא תדעי לך היפה בנשים דקאי על נשמות דבי"ע שנק' בהמה וצאן שלא יוכלו להמשיך בנפשם בחי' היפה כו'

אבל על רחל נאמר: "ורחל באה עם הצאן אשר לאביה" — הצאן הן נשמות עולמות בריאה, יצירה ועשיה, הנקראות "זרע בהמה". וזהו "אם לא תדעי לך היפה בנשים", המתייחס לנשמות עולמות בריאה, יצירה ועשיה, הנקראות "בהמה" ו"צאן", שאינן יכולות להמשיך בנפשן את בחינת "היפה" וכו', ולהיות יפות תואר ויפות מראה, בגלל שפלות הנשמה שלהן והסתר הגוף והנפש הבהמית.

רחל "באה עם הצאן אשר לאביה": הצאן הם נשמות העולמות התחתונים, הנקראות "זרע בהמה". הפסוק בשיר השירים "אם לא תדעי לך היפה בנשים" מתייחס לנשמות אלו, שאינן יכולות להמשיך בנפשן יופי של תואר ומראה, מפני שמדרגת נשמתן נמוכה יותר והגוף והנפש הבהמית מסתירים אותה.

להיות יפת תאר ויפת מראה מחמת פחיתות נשמתם והסתר הגוף ונה"ב [ונפש הבהמית] וכמ"ש במ"א ע"פ וראית בשביה[53] אשת יפת תאר[54] כו' שבחי' זו דיפ"ת [דיפת תאר] הוא בגלות ושביה בנה"ב [בנפש הבהמית].

כפי שמוסבר במקום אחר על הפסוק "וראית בשביה אשת יפת תאר" וכו': בחינת "יפת תאר" נמצאת בגלות ובשבי בתוך הנפש הבהמית.

במקום אחר הדבר נקשר לפסוק בתורה על "אשת יפת תאר" שבקרב השבויים: יופייה של הנשמה נתון בשבי בידי הנפש הבהמית.

אזי זאת העצה בחי' שש שנים בצאנך שהם שיתא סדרי משנה שהתורה נק' עוז ותושיה[55] שנותנת כח בנה"א [בנפש האלקית] ומתשת כח[56] הנה"ב [הנפש הבהמית] ועי"ז יוכלו ג"כ לבא לבחי' ורחל היתה יפ"ת [יפת תאר] כו'

העצה לכך היא בחינת "שש שנים בצאנך" — ששת סדרי המשנה. התורה נקראת "עוז ותושיה": היא נותנת כוח לנפש האלקית ומתישה את כוחה של הנפש הבהמית. וכך גם הן יכולות להגיע לבחינת "ורחל היתה יפ"ת" וכו'.

העצה היא "שש שנים בצאנך" של יעקב, כנגד ששת סדרי המשנה. התורה נקראת "תושיה", וחז"ל קושרים זאת ללשון התשה: היא מחזקת את הנפש האלקית ומחלישה את הנפש הבהמית, וכך גם נשמות אלו יכולות להגיע לבחינת "ורחל היתה יפ"ת".

וכמ"ש לך אמר לבי בקשו פני[57] לבקש גילוי פנימית הלב וכיצד יבקש ויחפש אחריה את פניך ה' אבקש

וכפי שנאמר: "לך אמר לבי בקשו פני" — לבקש את גילוי פנימיות הלב. וכיצד יבקש ויחפש אחריה? "את פניך ה' אבקש":

הפסוק בתהילים מתאר את הלב המבקש את פני ה', כלומר את גילוי פנימיות הלב. על השאלה כיצד מבקשים את הגילוי הזה בא המענה: "את פניך ה' אבקש".

דהיינו ע"י עסק התומ"צ [התורה ומצות] דאורייתא מחכמה נפקת[58] שהיא בחי' הארת פנימית הוי' חכמת אדם תאיר פניו[59,60] ועי"ז יאר הוי' פניו אתנו סלה. וכמ"ש במ"א ע"פ בחדש השלישי לצאת בנ"י [בני ישראל] מארץ מצרים[61] כו' וזהו ההילוך מלמטה למעלה.

כלומר, על ידי העיסוק בתורה ובמצוות. הרי התורה יוצאת מחכמה, שהיא בחינת הארת פנימיות הוי': "חכמת אדם תאיר פניו". ועל ידי כך "יאר הוי' פניו אתנו סלה". וכפי שמוסבר במקום אחר על הפסוק "בחדש השלישי לצאת בנ"י מארץ מצרים" וכו'. זוהי ההליכה מלמטה למעלה.

מבקשים את פני ה' באמצעות התורה והמצוות, מפני שהתורה יוצאת מחכמה, שהיא האור הפנימי של הוי', ו"חכמת אדם תאיר פניו". זו הדרך מלמטה למעלה: תחילה מעשה ולימוד, ומתוכם באים לגילוי האהבה והיראה.

משא"כ בנשמות עליונות ההילוך מלמעלה למטה תחלה ואהבת כו' ואח"כ והיו הדברים[62] כו' וזהו ענין ארבע עשרה שנה שהם שבעה מדות עליונות שהן בחי' שבעה ושבעה מוצקות[63] כו' כמ"ש לקמן ע"פ כי עמך מקור חיים.[64, 65]

לעומת זאת, אצל הנשמות העליונות ההליכה היא תחילה מלמעלה למטה: תחילה "ואהבת" וכו', ואחר כך "והיו הדברים" וכו'. וזהו עניינן של "ארבע עשרה שנה": הן שבע המדות העליונות, בחינת "שבעה ושבעה מוצקות" וכו', כפי שמוסבר להלן על הפסוק "כי עמך מקור חיים".

> הנשמות העליונות הולכות בסדר הפוך: תחילה אהבה, ואחר כך תורה ומצוות. "ארבע עשרה שנה" בעבור שתי הבנות הן שבע המדות העליונות כפולות, בדומה ל"שבעה ושבעה מוצקות" שבחזון זכריה, המזינות את המנורה.

וזהו אם לא תדעי כו' ע"ד ההילוך מלמעלה למטה אזי צאי כו' וכמ"ש ע"פ והתהלכתי בתוככם[66, 67] כו' שיש שני בחי' הילוך בעבודת ה'.

וזהו [הפירוש של] "אם לא תדעי" וכו', בנוגע להליכה מלמעלה למטה: אזי "צאי" וכו'. וכפי שמוסבר על הפסוק "והתהלכתי בתוככם" וכו', יש שני אופני הליכה בעבודת ה'.

> "אם לא תדעי" וכו' ו"צאי" וכו' מבטאים אפוא ניגוד להליכה מלמעלה למטה. במקום אחר מסביר אדמו"ר הזקן שיש שתי דרכים בעבודת ה'.

הא' לנשמות הצדיקים הגדולים שהילוכם ודרכם בקדש הוא כפי סדר ההמשכה מלמעלה למטה וכמ"ש בפרשת שמע ישראל[68] מתחלה ואהבת את[69] הוי' שהוא בחי' אהוי"ר [אהבה ויראה] ונמשך ע"י ההתבוננות שמע ישראל כו'

הדרך הראשונה מיועדת לנשמות הצדיקים (tzaddikim) הגדולים, שהליכתן ודרכן בקודש מתנהלות לפי סדר ההמשכה מלמעלה למטה; כפי שנאמר בפרשת "שמע ישראל", תחילה "ואהבת את הוי"", שהיא בחינת אהבה ויראה, והיא נמשכת באמצעות ההתבוננות ב"שמע ישראל" וכו'; לאחר מכן "והיו הדברים" וכו', "ודברת בם" וכו', וזו המצווה (mitzvah) של לימוד תורה; ולאחר מכן "וקשרתם לאות", שהוא קיום המצוות (mitzvos).

> הצדיקים הגדולים הולכים לפי הסדר מלמעלה למטה, כפי שמופיע בפרשת שמע: ההתבוננות ב"שמע ישראל" מביאה לאהבה — "ואהבת את הוי"" — אחר כך בא לימוד התורה — "ודברת בם" — ולבסוף קיום מעשי של המצוות — "וקשרתם לאות".

ואח"כ והיו הדברים כו' ודברת בם[70] כו' שהוא מצות ת"ת ואח"כ וקשרתם לאות[71] שהוא מעשה המצות. וזהו כסדר ההמשכה של שם הוי' ב"ה. י"ה הן בחי' דחילו ורחימו. ו' הוא בחי' תורה. ה' בחי' מצות.

סדר זה תואם את סדר ההמשכה של שם הוי', יתברך: האותיות י"ה (yud-hei) הן בחינת יראה ואהבה; האות ו' (vav) היא בחינת תורה; והאות ה' (hei) היא בחינת מצוות.

> הסדר הזה תואם את אותיות שם הוי': י"ה מייצגות יראה ואהבה, ו' מייצגת תורה, והאות ה' האחרונה מייצגת את המצוות.

אמנם יש ג"כ בחי' ב' והוא ההילוך מלמטה למעלה דהיינו לנשמות שאין כחן יפה להוליד אהוי"ר [אהבה ויראה] **מרוח בינתם כ"א ע"י הקדמת עסק התורה והמצות תחלה שמזה דוקא יקבלו הכח לבא לאהוי"ר** [לאהבה ויראה] **כו'.**

אולם יש גם בחינה שנייה, והיא ההליכה מלמטה למעלה: דרך זו מיועדת לנשמות שכוחן אינו מספיק כדי להוליד אהבה ויראה מתוך רוח בינתן, אלא אם כן יקדימו לעסוק בתורה ובמצוות; דווקא מכך הן מקבלות את הכוח להגיע לאהבה ויראה וכו'.

> הדרך השנייה, מלמטה למעלה, מיועדת לנשמות שאינן יכולות לעורר אהבה ויראה מתוך הבנתן בלבד. הן מתחילות בלימוד תורה ובקיום מצוות, ומהם הן מקבלות את הכוח להגיע לאהבה ויראה.

ועז"נ [ועל זה נאמר] **אם לא תדעי לך. שלא תוכל להמשיך ולהאיר בנפשך גילוי אהוי"ר** [אהבה ויראה] **מבחי' היפה בנשים הוא בחי' יפ"ת** [יפת תאר] **ויפ"מ** [ויפת מראה] **המבואר למעלה אזי צאי לך בעקבי הצאן תחלה והוא כסדר ההילוך מלמטה למעלה):**

ועל כך נאמר "אם לא תדעי לך": אם אינך יכולה להמשיך ולהאיר בנפשך את גילוי האהבה והיראה מבחינת "היפה בנשים", שהיא בחינת "יפ"ת" ו"יפ"מ" — צורה יפה ומראה יפה, כפי שהתבאר למעלה — אזי תחילה "צאי לך בעקבי הצאן"; וזהו סדר ההליכה מלמטה למעלה.)

> כך מתפרש הפסוק: אם אינך יכולה להביא את האהבה והיראה לידי גילוי ולהאיר אותן בנפשך באמצעות התבוננות, תחילה עלייך "צאי לך בעקבי הצאן", באמצעות לימוד תורה וקיום מצוות. זו הדרך מלמטה למעלה.

בעבודה

אם ההתבוננות בה' אינה מעוררת את לבך, אל תחכה להתעוררות. התחל בתורה ובמצוות שכבר ניתנו, בלימוד המשנה ובמעשי חסד; הם מחלישים את הנפש הבהמית, מחזקים את נפש האלקית, ובסופו של דבר מביאים אותך לאהבה ויראה שלא הצלחת להגיע אליהן בכוחות עצמך.

שאלות לשיחה

1. מדוע דווקא הרחל השותקת, ולא דימוי של כוח או חכמה, נעשית לשמה של כנסת ישראל?
2. מה ההבדל בין "יפת תאר" ל"יפת מראה", ומדוע הפנים הן המקום שבו הפנימיות ניכרת?
3. המאמר אומר שהיעדר דעת אינו פירושו חוסר הבנה. למה הכוונה, וכיצד אפשר לזהות זאת אצל עצמנו?
4. כיצד יכולות התורה והמצוות, כשהן מלובשות בדברים גשמיים, לנבוע מדרגה שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות?
5. מה מרוויחים ומה עלולים להפסיד כשמתחילים בעבודת ה' "מלמטה למעלה" ולא מן האהבה?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 אם לא תדעי לך

ההערה מציינת שנוסח שני של מאמר זה נדפס שם. זהו תמלול נוסף של אותו מאמר.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז׳:ב׳

מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter! The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The work of the hands of a skilled workman.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

נוסחא שני׳ בסה״מ תקס״ד ע׳ יא. ראה לעיל בציונים לכ״ק אדמו״ר זי״ע. לכללות מאמר זה ראה סה״מ תרכ״ז (הוצאה שני׳ ע׳ קפח ואילך). פלח הרמון שה״ש ז, ב. ד״ה זה בענין ורחל היתה יפת תואר מציין בלקו״ת פנחס עח, ד. מטות פז, ב. תצא לו, א. שה״ש יד, ב. כג, ד. ואתחנן ט, ד. תצא לה, ד. לו, ב. תבא מב, ב. באוה״ת ואתחנן כרך ו ע׳ ב׳רסז מציין לכאן.

2 אם לא תדעי לך

האהובה שאלה את רועהּ היכן הוא רועה את עדרהּ בצהריים, ונאמר לה: אם אינך יודעת, לכי בעקבות הצאן ורעי את גדיותייך ליד (על) משכנות הרועים. וזהו הפסוק שהמאמר כולו מבאר, ובפסקה 8 נדרש בו "על" גם במשמעות "מעל", מעל למשכנות.

Song of Songs 1:8 שיר השירים א׳:ח׳

אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים׃

If thou know not, O thou fairest among women, Go thy way forth by the footsteps of the flock And feed thy kids, beside the shepherds' tents.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

שה״ש א, ח.

3 ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה

תיאורה של רחל בתורה, בניגוד לתיאורה של לאה. אדמו״ר הזקן מפרש את שתי הלשונות שבתיאור כשתי דרגות של יופי בנפש.

Genesis 29:17 בראשית כ״ט:י״ז

וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃

And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית כט, יז.

4 פיי יפת תואר

שם (לו ע״ב) מכונה הנשמה כפי שהיא למעלה, ששורשה בפסוק "לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת", "יפת תואר"; והנשמה שבתוך הגוף היא "אשת יפת תואר" המקבלת ממנה. המשימה היא להוציאה משביה — את השכל והמידות שלה עצמה — כדי שיהיו לה׳ בלבד.

הערת קה״ת

ראה בלקו״ת בד״ה כי תצא בפי׳ אשת יפת תואר. וראה במאמרי אדהי״ז פרשיות ח״א ע׳ קסט. באוה״ת בראשית כרך ה תתקצה, א ההפרש בין יפה תואר ויפה מראה. ספה״מ תרכ״ח ע׳ קה.

פסקה 2

5 והנה רחל

בכתב היד נוסף לפני הקטע: "ולהבין את העניין בעבודת ה׳: והנה רחל״. הדבר מציג את ההסבר כהדרכה מעשית בעבודת ה׳.

הערת קה״ת

בבוך 1824 נוסף קודם לזה: ולהבין ענין בעבודת ה׳: הנה רחל.

6 כרחל לפני גוזזי׳ נאלמה

הערת קה״ת מפנה ל**Isaiah 52:6** למילים האלה.

Isaiah 52:6 ישעיהו נ״ב:ו׳

הערת קה״ת

ישע׳ נב, ו.

7 נאלמה

בכתב היד חסרה המילה "נאלמה", ובמקומה נוסף: "ויש בה שתי הבחינות שהוזכרו לעיל, יופי תואר ויופי מראה; והעניין הוא שנאמר". הדבר קושר את רחל במפורש לשני סוגי היופי.

הערת קה״ת

בבוך 1824 ליתא. בבוך 1824 נוסף: והוא יש לה ב׳ בחי׳ הנ״ל שהם יפ״ת ויפ״מ, וביאור הדבר: הנה כתיב.

8 נעשה אדם בצלמנו

דברי ה׳ לפני בריאת האדם. את "צלם" מבינים כתבנית של המידות האלוקיות המשתקפת בנפש האדם.

Genesis 1:26 בראשית א׳:כ״ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית א, כו.

9 ועל דמות הכסא

חזון יחזקאל על דמות דמות אדם שעל הכיסא. הוא מסביר את "בצלמנו" כצורתן העליונה של המידות.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א׳:כ״ו

וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה׃

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
יחזקאל א, כו.

10 לך הוי"ה הגדולה והגבורה

דוד מברך את ה' לפני כל הקהל, בעת שמביאים את המתנות לבית המקדש: "לך הוי' הגדולה והגבורה והתפארת...". רשימת המידות האלוקיות שבה היא ה"צלם" ששבע המידות שבנפש משקפות.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

11 ישעיהו מתאר את עבד ה', הסובל בלי להתלונן, כטלה המובל לשחיטה וכרחל (כבשה) הנאלמת לפני גוזזיה. המאמר רואה בכבשה הנאלמת את שמה ואת תכונתה של כנסת ישראל: ביטול שקט.

Isaiah 53:7 ישעיהו נ"ג:ז'

נִגַּשׂ וְהוּא נַעֲנָה וְלֹא יִפְתַּח־פִּיו כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל וּכְרָחֵל לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו׃

He was oppressed, though he humbled himself And opened not his mouth; As a lamb that is led to the slaughter, And as a sheep that before her shearers is dumb; Yea, he opened not his mouth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 3

12 וכמאמר ונפשי כעפר

התלמוד מביא שורה זו בתפילת הסיום של אחד החכמים, הנאמרת כיום בסוף תפילת העמידה. היא משמשת דגם לנפש העושה את עצמה כעפר.

Berakhot 17a:4 ברכות י"ז א:ד'

מָר בַּר־רִיבִינָא כִּי הֲוָה מְסַיֵּים צְלוֹתֵיהּ אָמַר הָכִי: "אֱלֹקַי, נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וְשִׂפְתוֹתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם, וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ, וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְתַצִּילֵנִי מִפֶּגַע רָע, מִיֵּצֶר הָרָע, וּמֵאִשָּׁה רָעָה, וּמִכָּל רָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבֹא בָּעוֹלָם. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי".

Mar b. Kabina used to add at the conclusion of his prayer : O my G-d ! (Guard my tongue from evil and my lips from speaking guile ; and to such as curse me let my soul be dumb, yea, let my soul be unto all as the dust. Open my heart to Thy Torah, and let my soul pursue Thy commandments. And do Thou deliver me from mishap, from the evil impulse, and from an evil woman and all evil which breaks forth to come upon the world. ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)
הערת קה"ת
ברכות יז, א. סיום תפלת שמו"ע. ראה אוה"ת ואתחנן כרך ו ע' ב'רסז. בלקו"ת אמור לח, ד מציין לכאן.

13 עפר אשר בקרקע המשכן

בדיני סוטה, ה' אומר למשה שהכהן לוקח עפר מרצפת המשכן עבור המים שהוא מכין. המאמר משתמש בדימוי בלבד: עפר המונח על רצפת משכנו של ה', כשם שהנפש העושה את עצמה כעפר נעשית דירה לאור אין סוף.

Numbers 5:17 במדבר ה':י"ז

וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי־חָרֶשׂ וּמִן־הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמָּיִם׃

And the priest shall take holy water in an earthen vessel; and of the dust that is on the floor of the tabernacle the priest shall take, and put it into the water.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
במדבר ה, יז.

14 וזהו בחינת יפת תואר שיתארו בם כל המדות בשלימותן

ההערה מציינת ששורה זו מצוטטת שם.
הערת קה"ת
מובא באוה"ת דברים כרך ו ע' ב'רסז.

פסקה 4

15 דלית מחשבה תפיסא ביה

מתפילת הפתיחה של אליהו בתיקוני זהר (Tikkunei Zohar): אין מחשבה יכולה להשיג את ה' כלל. הדבר מצביע על כך שהפנימיות של אור אין סוף היא למעלה מהשגה.

Tikkunei Zohar 17a:10–12 תקוני הזהר י"ז א:י'-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

16 רעותא דלבא . . הקלסתר פנים

שם (29c), על "עטרת תפארת שיבה", נאמר שהלב הפנימי, "המקומות הנסתרים שבלב", מתאחד עם השכל כ"תרין ריעין דלא מתפרשין", ואילו הלב החיצוני אינו מתאחד עמו; זהו "זיו הפנים" של "יאר ה' פניו". משום כך הפנימיות ניכרת בפנים כ"יפת מראה".

הערת קה"ת
והיינו כמ"ש בד"ה בכ"ה בכסליו [לקמן כט, ג] שפנימי' הלב מתאחדת עם המוח בבחי' תרין ריעין דלא מתפרשין, ומאיר גילוי המוח להתאחד עם פנימית הלב וחכמת אדם תאיר פניו דוקא ע"כ בחי' זו יפ"מ (אוה"ת וישלח כרך ה תתעט, ב).

17 כמו צהבו פניו

הביטוי של הגמרא לפנים המאירות משמחה. הוא מראה שהפנים חושפות את המצב הפנימי.

Pesachim 113b:1 פסחים קי"ג ב:א'

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרָבָא וְרַב סָפְרָא, צָהֲבוּ פָּנָיו דְּרַב סָפְרָא. אָמַר לוֹ רָבָא: לָאו כְּגוֹן מָר, אֶלָּא כְּגוֹן רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא דַּהֲווֹ אוֹשְׁכָּפֵי בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲווֹ יָתְבִי בְּשׁוּקָא דְּזוֹנוֹת, וְעָבְדִי לְהוּ מְסָאנֵי לְזוֹנוֹת, וְעָיְילִי

לְהוּ. אִינְהוּ מְסַתַּכְלִי בְּהוּ, וְאִינְהוּ לָא מַדְלָן עֵינַיְיהוּ לְאִיסְתַּכּוֹלֵי בְּהוּ. וּמוֹמָתַיְיהוּ הָכִי: בְּחַיֵּיהֶן רַבָּנַן קַדִּישֵׁי דְּבָאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Nedarim 49b נדרים מ״ט ב

Menachot 18a:5–6 מנחות י״ח א:ה׳-ו׳

אמר לו כשר ערבית אמר לו כשר שחרית אמר לו כשר צהרים אמר לו כשר מנחה אמר לו כשר אלא שרי אליעזר פוסל צהבו פניו של יוסף הבבליא אמר לו יוסף כמדומה אני שלא כיוונתנו שמועתינו עד עתה אמר לו רבי הן אלא שרי יהודה פסול שנה לי וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי עכשיו ששנית לי פסול החזרת לי אבידתי

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

Chullin 7b:4–5 חולין ז׳ ב:ד׳-ה׳

שמע רבי נפק לאפיה אמר ליה רצונך סעוד אצלי אמר לו הן צהבו פניו של רבי אמר לו כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני ישראל קדושים הן יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה וכתיב (משלי כג, ו) אל תלחם [את] לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמך ואתה רוצה ויש לך

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה״ת

פסחים קיג, ב. נדרים מט, ב. מנחות יח, א. חולין ז, ב. ירושלמי שבת פ״ח ה״א. שבת פ״י ה״א. פסחים פ״י ה״א. ובסה״מ תקס״ד ע׳ יב מפרש ״הכוונה הוא שנתגלה בפנים מבחי׳ ההעלם העצמי שלו, מפני שזה יתרון המעלה בפנים מכל האברים שאין גילוי ההעלם בשום אבר זולת הפנים״. ובלקו״ת צו ט, א. במדבר יא, ד. מסעי צג, ב ״אור החכמה והשכל מאיר פניו ממש״.

18 יאר ה׳ פניו

ה׳ אומר לאהרן ולבניו כיצד לברך את ישראל: ״יאר ה׳ פניו אליך״. כאן, הארת ״פניו״ של ה׳ היא גילוי הפנימיות שלו לכנסת ישראל.

Numbers 6:25 במדבר ו׳:כ״ה

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious ;unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

במדבר ו, כה.

פסקה 5

19 ובכל מאדך

קריאת שמע מצווה לאהוב את ה׳ ״בכל מאדך״. כאן דווקא ההתמסרות שמעבר לגבולותיו של האדם היא שממשיכה את האור העליון למטה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו׳:ה׳

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and .with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 ומתחת זרועות עולם

המראה מקום של קה״ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה״ת

דברים לג, כז.

21 ומתחת זרועות עולם

משה מברך את ישראל לפני מותו: ״מעונה אלקי קדם ומתחת זרועות עולם״. המאמר מביא את הפסוק כדי להמחיש את האור העליון שמגיע מהמדרגה הגבוהה ביותר ועד למדרגה הנמוכה ביותר ממש.

Deuteronomy 33:27 דברים ל״ג:כ״ז

מְעֹנָה אֱלֹקֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד:

The eternal G-d is a dwelling-place, And underneath are the everlasting arms; And He thrust out the enemy from before .thee, And said: 'Destroy'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 וכעין מ״ש במ״א

שם (74d), בהקשר של ״זרע אדם״ ו״זרע בהמה״ שבירמיהו, מוסבר ש״זרע אדם״ הם נשמות מאצילות, שבהן הדעת היא תפיסה מורגשת, כאילו האדם רואה; ״זרע בהמה״ הם נשמות מבריאה, יצירה ועשיה — כמעט כל נשמות הדורות שלנו — המבינות את גדולת ה׳ מתוך ספרים ומפי מורים, אך רק כשמיעה ולא כראייה. משה, אחד משבעת הרועים, ממשיך דעת גם אליהן.

הערת קה״ת

ראה לקמן ר״פ משפטים.

23 זרע אדם

ה׳ מבטיח באמצעות ירמיהו לזרוע שוב את בית ישראל ואת בית יהודה ״זרע אדם וזרע בהמה״, כלומר למלא את הארץ באנשים ובבהמות. החסידות מפרשת את שני הסוגים כשתי מדרגות של נשמות; כאן מדובר בנשמות שיש להן דעת ובנשמות שאין להן דעת.

Jeremiah 31:27 ירמיהו ל״א:כ״ז

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־ה' וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה:

Behold, the days come, saith the L-RD, that I will sow the house of Israel and the house of Judah with the seed of man, .and with the seed of beast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 וכמו נשמת רשב״י

שם נאמר שלרבי שמעון בר יוחאי הייתה נשמה מאצילות שהייתה מלובשת בגופו למטה, והיא לא חדלה להיות אלקות. מוסבר שנשמה מאצילות היא אלקות עצמה, בשונה מנשמות שנעשות מציאות נפרדת בבריאה.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת שה״ש יט, ג ״שהי׳ לו נשמה דאצילות מלובשת ממש בהגוף שלו למטה ממש וע״ד מ״ש באגה״ק ד״ה איהו וחיוהי שאף לאחר שירדו הנר״נ דאצילות לעוה״ז לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנו מהותן להיות דבר נפרד מאלקות כו׳״. ובפ׳ מטות פז, ד ״מצד שרש מעלת נשמתו שהי׳ מעלה מ״ן בבחי׳ גבוה מאד״. ובארוכה בד״ה להבין ענין רשב״י תשמ״ה (נדפס בסה״מ מלוקט ח״ב ע׳ שא).

25 ע״פ עיני כל

המאמר ההוא (85b) מסביר את הביטוי על היותו ידוע בשערים כמתייחס למה שכל אדם מודד בלבו: התבוננות שנשארת במחשבה היא בחינת בינה בלבד, ואילו התבוננות שהאור שלה יוצא אל הלב, כך שהלב מרגיש אותו, נקראת ״שערי בינה״. הדבר קשור למילה ״לך״: ידיעה שמגיעה אל האדם עצמו.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת מטות פה, ב. מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ח ע׳ נד ואילך. הנחות הר״פ זי״ל ע׳ פה. וראה בציונים לכ״ק אדמו״ר זי״ע לדף הנ״ל.

26 צאן מלשון צאי

Torah Chaim (תורה חיים) מרחיב את מאמרי תורה אור (תורה אור); ההערה מפנה למקבילה שלו כאן, בקריאת צאן במשמעות של יציאה.

הערת קה"ת

ראה גם תו"ח כאן לח, ב. אוה"ת וישלח רכח, א. אוה"ת שה"ש א'קכח.

27 לובן העליון

שם (68d) מוסבר שיום כיפור מעורר את פנימיות רצונו של ה', שלמעלה מאותיות השם, מקום שבו אין כלל מקום לחטא — "ארז בלבנון" — ושהבגדים הלבנים של הכהן הגדול ביום כיפור מלבינים את חטאי ישראל. מדרגת ההלבנה הזאת, שמעל לסדר המדרגות, היא הלובן העליון שאליו רומז השם לבן.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת יוה"כ סח, ד.

28 שש שנים בצאנך

יעקב אומר ללבן שעבד שש שנים עבור צאנו. אדמו"ר הזקן מפרש את שש השנים כששת סדרי המשנה.

Genesis 31:41 בראשית ל"א:מ"א

זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים׃

These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

29 שש שנים . . שיתא סדרי משנה

הערת קה"ת מביאה כאן את דברי הזהר, המקשר בין שש השנים לששת סדרי המשנה.

Zohar II, 115a זח"ב קטו, א

הערת קה"ת

ראה גם זח"ב קטו, א.

30 מלשון פרט ועוללות

הצמח צדק מציין שפרט פירושו הענבים הנושרים בזמן הבציר, כפי שמסבירה המשנה בפאה (7:3), ומרחיב בכך.

הערת קה"ת

באוה"ת וישלח רכח, א מציין "כי פרט היינו הנושר בשעת הבצירה כמבואר במשנה ג' פ"ז דפיאה" וראה שם בארוכה.

31 פרט ועוללות

המשנה מגדירה פרט כענבים הנושרים בשעת הבציר ומושארים לעניים. אדמו"ר הזקן משתמש בדימוי הזה להלכות הנמשכות אחת אחת.

Mishnah Peah 7:3 משנה פאה ז':ג'

אֵיזֶהוּ פֶּרֶט, הַנּוֹשֵׁר בִּשְׁעַת הַבְּצִירָה. הָיָה בוֹצֵר, עָקַץ אֶת הָאֶשְׁכּוֹל, הִסְפִּיק בָּעָלִים, נָפַל מִיָּדוֹ לָאָרֶץ וְנִפְרַט, הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּלְכָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בוֹצֵר, הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כב) אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלִים׃

What is peret? [Grapes] which fall down during the harvesting. If while he was harvesting [the grapes], he cut off an entire cluster by its stalk, and it got tangled up in the [grape] leaves, and then it fell from his hand to the ground and the single berries were separated, it belongs to the owner. One who places a basket under the vine when he is harvesting [the grapes], behold he is a robber of the poor. Concerning ... him it is said: "Do not remove the landmark of those

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסקה 6

32 ויפרוץ האיש

בסוף שנותיו אצל לבן, יעקב "ויפרץ האיש מאד מאד" והיו לו צאן רבות, שפחות ועבדים, גמלים וחמורים. בפשטות, "ויפרץ" פירושו שהתעשר; המאמר דורש זאת כפריצה כלפי מעלה, בעבודה שלמעלה מכל מדידה והגבלה.

Genesis 30:43 בראשית ל':מ"ג

וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃

And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ל, מג.

33 ובכל מאדך

אהבת ה' "בכל מאדך", המתפרשת כאן כשיא היכולת האישי של כל אדם.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 כל חד לפום שיעורא דיליה

בהקדמת תניא מופיע אותו ביטוי מן הזהר, שלפיו כל אדם מבין לפי מידתו.

Zohar I, 129b זח"א קכט, ב

הערת קה"ת

בתניא בהקדמה, לקו"ת במדבר א, א מציין לזח"א קג, ב. וראה זח"א קכט, ב.

35 כל חד לפום שיעורא דיליה

הזהר על "נודע בשערים בעלה": כל אדם מכיר את ה' לפי מידתו שלו. הוא מפרש את "מאדך" כמידה אישית.

Zohar, Vayera 9:153–164 ספר הזהר, וירא ט':קנ"ג-קס"ד

But of a truth the Holy One makes Himself known to every one according to the measure of his understanding and his capacity to attach himself to the spirit of Divine wisdom; and thus "Her husband is known", not "in the gates" (bishe'arim), but, as we may also translate, "by measure", though a full knowledge is beyond the reach of any being'.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

36 בפי' שלח בפי' טובה הארץ

שם (38b) מוסבר ששתי הפעמים "מאד" הן העולמות הנעלמים והעולמות הנגלים, ובאמצעות שניהם האורות העליונים פורצים ומתגלים למטה. כעבור כמה שורות הדבר נקשר למצוות הנעשות בפעולה גשמית, ול"עבד" שעליו נאמר "וגבה מאד נעלה" (gavah me'od).

הערת קה"ת

לקו"ת שלח לח, ב.

37 טובה הארץ מאד מאד

דיווחם של יהושע וכלב שהארץ "טובה הארץ מאד מאד". לקוטי תורה מסביר את הכפילות במילה שם.

Numbers 14:7 במדבר י"ד:ז'

וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

And they spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'The land, which we passed through to spy it out, is an exceeding good land.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38 וע"י עובדא דמקלות

בהערת קה"ת מובא הזהר על מעשהו של יעקב במקלות המקולפים (בראשית 30:37-39), שהמאמר מחשיב כהמשכה של אור אין סוף.

Zohar I, 162a זח"א קסב, א

הערת קה"ת

זח"א קסב, א. ראה ד"ה ויקח לו יעקב מקל תרצ"ט.

39 המה המזלות מלשון גד גדי וסינוק לא

בין המעשים שהגמרא אוסרת כ"דרכי האמורי" (אמונות טפלות) נמצא האמירה "גד גדי וסינוק לא" ("מזל, מזלי, אל תתעייף"). המאמר מביא זאת רק כדי להראות ש"גד" פירושו מזל.

Shabbat 67b:1–2 שבת ס"ז ב:א'-ב'

הָאוֹמֵר "גַּד גַּדִּי, וְסִנּוּק לָא אַשְׁכְּחִי וּבוּשְׁכִי" — יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "גַּד" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן". הוּא בְּשָׁמָה וְהִיא בְּשָׁמוֹ — יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה שבת סז, ב. וראה אוה"ת ויחי שפב, א — פרש"י התמזל מזלי.

40 העורכים לגד שלחן

ישעיהו מגנה את מי שעורכים שולחן לגד, אליל המזל. מכאן ש"גד" פירושו מזל.

Isaiah 65:11 ישעיהו ס"ה:י"א

וְאַתֶּם עֹזְבֵי ה' הַשְּׁכְחִים אֶת־הַר קָדְשִׁי הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ:

But ye that forsake the L-RD, That forget My holy mountain, That prepare a table for Fortune, And that offer mingled wine in full measure unto Destiny,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע' סה, יא.

41 מזל מחכים מזל מעשיר

קביעת התלמוד שמזל מביא חכמה ועושר. היא מראה שהדברים שבעולם הזה נתונים תחת השפעת המזלות.

Shabbat 156a:12–13 שבת קנ"ו א:י"ב-י"ג

אִיתְּמַר, רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: מַזָּל מַחְכִּים, מַזָּל מַעֲשִׁיר, וְיֵשׁ מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל. וַאֲזָדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל? שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה" — הֵם יֵחַתּוּ, וְלֹא יִשְׂרָאֵל. וְאַף רַב סָבַר אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה", אָמַר אַבְרָהָם לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

42 ממגד תבואות שמש

ברכתו של משה לארצו של יוסף, שתתברך משפע השמש. המילה "מגד" נדרשת כקשורה ל"גד" — למזל השמש המעניק את היבול.

Deuteronomy 33:14 דברים ל"ג:י"ד

וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים:

And for the precious things of the fruits of the sun, And for the precious things of the yield of the moons,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, יד.

43 פי' רועים הם ז' רועים

שם (33c), שבעת נרות המנורה הם שבעה סוגים של עובדי ה', הנמשכים משבעת הרועים המפרנסים את כל נשמות ישראל (כל נשמה מקבלת מכולם, אך מידה אחת בולטת בה יותר); שבעת הרועים של מיכה הם "אברהם יעקב ומשה" שבגמרא, ואברהם מעניק אהבה, ככתוב "אברהם אוהבי", מן החסד העליון, ואילו משה מעניק דעת.

הערת קה"ת

ראה לקמן לג, ג.

44 ז' רועים

הנביא מדבר על הקמת "שבעה רועים". אדמו"ר הזקן מזהה אותם כרועים שממשיכים את התענוג העליון.

Micah 5:4 מיכה ה':ד'

וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי־יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקֵמְנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם:

And this shall be peace: When the Assyrian shall come into our land, And when he shall tread in our palaces, Then shall we raise against him seven shepherds, And eight princes among men.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 אברהם יעקב משה

התלמוד מזהה את שבעת הרועים של מיכה, ובהם אברהם, יעקב ומשה. אדמו"ר הזקן מצטט חלק מרשימה זו.

Sukkah 52b:13 סוכה נ"ב ב:י"ג

"וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקֵמְנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רוֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם". מַאן נִינְהוּ "שִׁבְעָה רוֹעִים"? דָּוִד בָּאֶמְצַע, אָדָם שֵׁת וּמְתוּשֶׁלַח מִימִינוֹ, אַבְרָהָם יַעֲקֹב וּמֹשֶׁה בִּשְׂמֹאלוֹ. וּמַאן נִינְהוּ "שְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם"? יִשַׁי, וְשָׁאוּל, וּשְׁמוּאֵל, עָמוֹס, וּצְפַנְיָה, צִדְקִיָּה, וּמָשִׁיחַ, וְאֵלִיָּהוּ.

And this shall be peace: when the Assyrian shall come into our land, and when he shall tread in our palaces, then shall we raise up against him seven shepherds and eight princes among men" (Micah 5:4). Who are the "seven shepherds"? — David in the middle, Adam, Seth and Methuselah on his right, and Abraham, Jacob and Moses on his left. And who are the "eight princes among men"? — Yishai, Saul,

Shmuel, Amos, Zephaniah, Zedekiah, the Messiah, and .Elijah

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

פסקה 8

46 האבות הן הן המרכבה

ההערה אומרת שמקור האמרה מובא שם (4c). הקטע מתאר את האבות, שהם "המרכבה", כבחינות חיות של אצילות, שנכללו תחילה בבינה ואחר כך התגלו וינקו ממנה.

הערת קה"ת

נסמן לעיל ד, ג.

47 האבות הן הן המרכבה

המדרש אומר שהאבות עצמם הם מרכבתו של ה', ונושאים בשלמות את רצונו. אדמו"ר הזקן מדגיש את ההבדל בין כוחם לבין כוחנו.

Bereshit Rabbah 47:6 בראשית רבה מ"ז:ו'

ויכל לדבר אתו - תני, הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן, צריך ליטול ממנו רשות. ממי את למד? מאברהם. פעם אחת היה אברהם מדבר עם הקב"ה, באו מלאכי השרת לדבר עמו. אמר להן: נפטר מן השכינה, שהיא גדולה מכם תחלה, אחר כך אני מדבר עמכם. כיון שדבר עם הקדוש ברוך הוא כל צרכו, אמר לפניו: רבון העולמים! צריך אני לדבר. אמר לו: הפטר בשלום, הה"ד: ויעל אלקים מעל אברהם. אמר ריש לקיש: האבות הן הן המרכבה, שנא': ויעל אלקים מעל אברהם. ויעל מעליו אלקים. (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו:

He concluded speaking with him, and G-d ascended from" upon Abraham" (Genesis 17:22). It is taught: One who departs from another person, whether of greater or lesser stature, must take his leave from him. From whom do you derive this? From Abraham. On one occasion, Abraham was speaking with the Holy One blessed be He, when the ministering angels came to speak with him. He said to them: 'Let me first take my leave from the Divine Presence, which is of ... greater stature than you, then I will speak with

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

48 כלים מכלים שונים ויין מלכות רב

הכלים מסוגים שונים והיין המלכותי במשתה אחשורוש. הדימוי מייצג את המצוות ככלים מגוונים לאור האלוקי.

Esther 1:7 אסתר א':ז'

וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ:

And they gave them drink in vessels of gold—the vessels being diverse one from another—and royal wine in abundance, .according to the bounty of the king

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 אברהם אוהבי

ה' מכנה את אברהם "אברהם אוהבי". הדבר מצביע על מעלתו של אברהם באהבה ובחסד.

Isaiah 41:8 ישעיהו מ"א:ח'

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי:

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The ;seed of Abraham My friend

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 9

50 עבדתיך ארבע עשרה שנה

סיכומו של יעקב על עשרים שנותיו אצל לבן. אדמו"ר הזקן מפרש את ארבע־עשרה השנים ואת שש השנים כשני סוגים של עבודה.

Genesis 31:41 בראשית ל"א:מ"א

זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים:

These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy .flock; and thou hast changed my wages ten times

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לא, מא.

51 וללבן שתי בנות

התורה מציגה את לאה, הבכירה, ואת רחל, הצעירה. המילים "הגדולה" ו"הקטנה" נדרשות על ההי"א העליונה והה"א התחתונה שבשם הוי".

Genesis 29:16 בראשית כ"ט:ט"ז

וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל:

Now Laban had two daughters: the name of the elder was .Leah, and the name of the younger was Rachel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 ורחל באה עם הצאן

רחל באה עם צאן אביה, שכן הייתה רועת צאן. הצאן נדרש על נשמות העולמות התחתונים.

Genesis 29:9 בראשית כ"ט:ט'

עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא:

While he was yet speaking with them, Rachel came with her .father's sheep; for she tended them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, ט.

53 וכמ"ש במ"א ע"פ וראית בשביה

שם, לאחר שמתואר כיצד האהבה החבויה בלב נתונה בגלות בתוך הגוף והנפש הבהמית, אומר אדמו"ר הזקן שגילוי עצם הנקודה הפנימית של הלב, כך שהמדות עצמן יהפכו מרע לטוב, הוא "וראית בשביה אשת יפת תאר"; והוא מפנה למאמר זה על "ורחל היתה יפ"ת".

הערת קה"ת

ראה לקו"ת כי תצא לו, א ושם מציין לכאן.

54 וראית בשביה אשת יפת תאר

דין אשת יפת תואר שבתורה. בחסידות מפרשים זאת כיופייה של הנשמה, השבוי בידי הנפש הבהמית.

Deuteronomy 21:11 דברים כ"א:י"א

וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה:

and seest among the captives a woman of goodly form, and thou hast a desire unto her, and wouldest take her to thee to ;wife

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 שהתורה נקי עוז ותושי׳

הערת קה״ת מפנה לZohar I, 58a למילים האלה.

Zohar I, 58a זח״א נח, א

Zohar III, 269a זח״ג רסט, א

Vayikra Rabbah 31:5 ויקרא רבה ל״א:ה׳

הערת קה״ת

שהש״ר ב, י. זח״א נח, א. צד, א. זח״ג רסט, א. ראה ויק״ר פל״א, ה. ילקוט שמעוני בשלח רמז רמד. ועייג״כ זבחים קטז, א.

56 ומתשת כח

הגמרא מסבירה שהתורה נקראת תושיה מפני שהיא מתשת את כוחו של אדם. כאן היא מתשת את כוחה של הנפש הבהמית.

Sanhedrin 26b:8 סנהדרין כ״ו ב:ח׳

אָמַר רַבִּי חָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ תּוּשִׁיָּה? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַתֶּשֶׁת כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. דָּבָר אַחֵר: תּוּשִׁיָּה – שֶׁנִּיתְּנָה בְּחַשַּׁאי מִפְּנֵי הַשָּׂטָן. דָּבָר אַחֵר: תּוּשִׁיָּה – דְּבָרִים שֶׁל תֹּוהוּ שֶׁהָעוֹלָם מְשׁוּתָּת עֲלֵיהֶם.

R' Yochanan said, why is it (the Torah) called wisdom (toshia)? Because it wears out (mateshet) one's strength. Another explanation: because it was given in secret due to the accuser. Another explanation: formless words, on which the world rests.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY)

57 לך אמר לבי בקשו פני

דוד אומר: ״לך אמר לבי בקשו פני״, ומשיב: ״את פניך ה׳ אבקש״. המאמר מפרש את בקשת פני ה׳ כחיפוש אחר גילוי פנימיות הלב.

Psalms 27:8 תהילים כ״ז:ח׳

לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת־פָּנֶיךָ ה׳ אֲבַקֵּשׁ׃

In Thy behalf my heart hath said: 'Seek ye My face'; Thy face, L-RD, will I seek.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים כז, ח.

58 דאורייתא מחכמה נפקת

הזהר מלמד שהתורה נמשכת מחכמה. הוא קושר את לימוד התורה לאור הפנימי של הוי׳.

Zohar II, 121a זח״ב קכא, א

הערת קה״ת

זח״ב קכא, א. וראה שם פה, א.

59 חכמת אדם תאיר פניו

החכמה מאירה את פני האדם, ככתוב: ״חכמת אדם תאיר פניו״. היא מקשרת את חכמת התורה לי״פת מראה״.

Ecclesiastes 8:1 קהלת ח׳:א׳

מִי כְהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא׃

Who is as the wise man? and who knoweth the interpretation of a thing? A man's wisdom maketh his face to shine, And the boldness of his face is changed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

קהלת ח, א.

60 יאר הוי׳ פניו אתנו סלה

המזמור מבקש: ״יאר פניו אתנו סלה״. המאמר מצטט זאת עם שם ה׳, כמו בברכת הכהנים (במדבר 6:25), כתוצאה מבקשת פני ה׳ באמצעות התורה.

Psalms 67:2 תהילים ס״ז:ב׳

אֱלֹקִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר־פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃

G-d be gracious unto us, and bless us; May He cause His face to shine toward us; Selah.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים סז, ב.

61 בחדש השלישי לצאת בני״י מארץ מצרים

הגעתם של בני ישראל להר סיני בחודש השלישי. אדמו״ר הזקן מפנה להסברו על פסוק זה במקום אחר.

Exodus 19:1 שמות י״ט:א׳

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 והיו הדברים

״והיו הדברים האלה על לבבך״, הפותח את עניין לימוד התורה בסדר קריאת שמע.

Deuteronomy 6:6 דברים ו׳:ו׳

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 שבעה ושבעה מוצקות

חזונו של זכריה על מנורה בעלת שבעה נרות ושבעה צינורות לכל נר. הכפלת השבע מסמלת את ארבע עשרה השנים.

Zechariah 4:2 זכריה ד׳:ב׳

וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃

And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

זכריי ד, ב. ביאור הפסוק ראה לקו״ת בהעלותך לה, ג ואילך.

64 כמ״ש לקמן ע״פ כי עמך מקור חיים

שם (34c-ד) המנורה היא כנסת ישראל, ושבעת נרותיה הם שבע המדות העליונות — אהבה, יראה והשאר — המאירות מלמעלה לכל נשמה יהודית. ״שבעה ושבעה מוצקות״ הן המשכות אליהן מדרגות הולכות וגבוהות יותר של האור המקיף כל העולמות, שכל אחת מהן כוללת שוב שבע בחינות.

הערת קה״ת

לד, ד.

65 כי עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים", פסוק ממאמר מאוחר יותר בתורה אור, המסביר את הכפלת השבע.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:י'

כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

66 ע"פ והתהלכתי בתוככם

המאמר על "והתהלכתי בתוככם", המסביר את שתי הדרכים בעבודת ה'.

הערת קה"ת

סה"מ תקס"ט ע' קלא. הנחות הר"פ ע' קנו. אוה"ת ויקרא כרך ב ע' תרמ.

67 והתהלכתי בתוככם

הבטחת ה' להתהלך בתוך ישראל. אדמו"ר הזקן מפנה למאמר שלו על כך, העוסק בשתי הדרכים בעבודת ה'.

Leviticus 26:12 ויקרא כ"ו:י"ב

וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃

And I will walk among you, and will be your G-d, and ye shall be My people.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 שמע ישראל

הקריאה שבקריאת שמע להתבונן באחדות ה'. זו ההתבוננות שממנה נולדת אהבה.

Deuteronomy 6:4 דברים ו':ד'

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד׃

.HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 ואהבת את הוי'

הציווי לאהוב את ה'. הוא בא לאחר ההתבוננות שבקריאת שמע, בסדר מלמעלה למטה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 ודברת בם

"ודברת בם", כלומר, כמצוות לימוד התורה.

Deuteronomy 6:7 דברים ו':ז'

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 וקשרתם לאות

"וקשרתם לאות על ידך" (תפילין), כלומר, כמצוות המעשיות.

Deuteronomy 6:8 דברים ו':ח'

וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃

And thou shalt bind them for a sign upon thy hand, and they shall be for frontlets between thine eyes.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם כו׳

"וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו"

הגילוי הגלוי של האלוקות אצל האבות מגיע לנשמות מן השורה דרך בחינת השבטים: רחמנות על הניצוץ האלוקי שבאדם, המתעוררת בתפילה, מורידה רחמים עליונים מלובן העליון ("לבן"), שלמעלה מכל העולמות; רחמים אלה נמשכים לאחר מכן אל התורה והמצוות במשך היום.

המאמר בקצרה

המאמר פותח במידות הגדולה והגבורה, שצורתן נקבה משום שהן מקבלות מאור אין סוף. באמצעות האבות, שהביטול שלהם הפך אותם למרכבה, התגלו מידות אלה כאהבה ויראה שלהם. התכלית היא שהגילוי יורגש בכל נשמה יהודית, ולא יישאר רק כאמונה שבמחשבה, שהתשוקה יכולה להטות אותה. אולם האבות שייכים לאצילות, ורוב הנשמות אינן יכולות להכיל את הגילוי שלהם. הוא מגיע לעולמות התחתונים באמצעות השבטים, שממשיכים את האבות כפי שענף נמשך מן העץ; תחינתו של ישעיהו "שוב למען עבדיך שבטי נחלתך" מבטאת תקווה זו בגלות. עבודת השבטים היא רחמנות על נפשו של האדם, המתעוררת מתוך התבוננות בגדולת ה׳ בתפילה. התעוררות זו מלמטה מעוררת רחמים מלמעלה ומביאה דעת מורגשת אל הלב. הקשר עצמו נובע מרחמים עליונים שלמעלה מהשתלשלות העולמות — לובן העליון, "לבן". נשיקתו וברכתו של לבן הן אותם רחמים המגיעים אל השבטים ואל שני העולמות בכל בוקר; לאחר התפילה הם מסתלקים, ויעקב ממשיך אותם אל התורה והמצוות.

מבנה

1 **גדולה וגבורה כמקבלות** ¶1–2

מידות הגדולה והגבורה מקבלות מאור אין סוף; גילויו באהבתו של אברהם הוא ביטוי לענווה אלוקית.

2 **האבות כמרכבה** ¶3–4

באמצעות הביטול גילו האבות את מידותיו של ה׳ עצמו; התכלית היא גילוי מורגש בכל נשמה, מעבר לאמונה בלתי יציבה שבמחשבה.

3 **השבטים ממשיכים את הגילוי למטה** ¶5

נשמות ששורשן בעולמות התחתונים מקבלות את גילוי האבות באמצעות השבטים, שנים־עשר ההמשכים של שלושת האבות, כפי שממחישה תחינתו של ישעיהו בגלות.

4 רחמנות על הנשמה ¶6–7

עבודת השבטים היא רחמנות על הניצוץ האלוקי שבאדם, המתעוררת מתוך התבוננות בגדולת ה' בתפילה; היא מעוררת רחמים מלמעלה ומביאה דעת מורגשת אל הלב.

5 לובן העליון ¶8–9

הקשר בין מטה למעלה נובע מרחמים עליונים שלמעלה מכל העולמות, מלובן העליון שאינו משתנה; כל ביטוי בפסוק מתאר את המשכתו בתפילת הבוקר ואת המשכו אל התורה והמצוות.

מושגים

האבות כמרכבה האבות הן הן המרכבה

האבות היו בטלים לגמרי לרצון ה', כמו מרכבה לרוכב; לכן מידותיו של ה' עצמו התגלו באהבה וביראה שלהם.

בחינת השבטים בחינת ומדרגת השבטים

המשכת גילוי האבות אל העולמות התחתונים, בצורה שכל נשמה יהודית יכולה להכיל; המילה שבט מציינת גם ענף וגם המשכה.

רחמנות רחמנות

רחמים על הניצוץ האלוקי שבנשמה, שנפל ממקורו; זו מידתו של יעקב כשהיא מגיעה אל השבטים, והיא כרוכה בדעת.

התעוררות מלמטה והתעוררות מלמעלה אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא

יוזמה אנושית המעוררת תגובה אלוקית; כאן, רחמנות המתעוררת בתפילה מורידה רחמים עליונים.

דעת כהכרה מורגשת דעת והרגשה

ידיעת ה' המורגשת בלב כאילו האדם רואה; היא מקבעת את הרצון, בניגוד לאמונה שנותרת רק במחשבה.

לובן העליון לובן העליון

"לבן" שבקדושה: אור עצמותו של ה', כמו לבן — שהוא הדבר עצמו ולא צבע שנוצר מצביעה; מקור הרחמים העליונים שלמעלה מהשתלשלות העולמות.

עקודים ונקודים עקודים ונקודים

שמות של מדרגות הקיימות רק כשהן יורדות; במקורן אין להן מציאות נפרדת, ולכן המקור יכול להפוך אחת לחברתה בלי להשתנות.

קטע 1 • ¶1-2

גדולה וגבורה כמקבלות

1 **וישכם לבן בבקר[1,2] וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם כו'. הנה כתיב לך ה' הגדולה והגבורה כו'.**

"וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם כו'".

המאמר פותח בפסוק המתאר את פרידתו של לבן מיעקב לאחר כריתת הברית ביניהם; בהמשך הוא יפרש את הפסוק כתיאור של מדרגה עליונה.

בלשון[3] נקבה שהם בחי' מקבלים מאור א"ס ב"ה כי באור א"ס ב"ה בעצמו לא שייך לשון גדולה שבמקום גדולתו כו'.[4,5]

והנה כתוב: "לך ה' הגדולה והגבורה כו'", בלשון נקבה, שכן הן בחינת מקבלות מאור אין סוף ברוך הוא; שהרי באור אין סוף ברוך הוא עצמו לא שייך לומר "גדולה", כי "במקום גדולתו כו'".

לאחר מכן מובא שבחו של דוד: "לך ה' הגדולה והגבורה כו'". המילים "גדולה" ו"גבורה" הן בצורת נקבה, וצורה זו מלמדת שהן מקבלות את אורן מאור אין סוף. אור אין סוף עצמו אינו נקרא "גדול", שכן, כפי שאמרו חז"ל, במקום שבו נזכרת גדולתו של ה' נזכרת גם ענוותנותו: מה שאנו מכנים גדולתו הוא ירידתו והתלבשותו במידות.

2 **והנה גדולה היא מדת אברהם וכמ"ש ואגדלה שמך.[6] וזהו שאומרים אלקי אברהם כו' ושבחו של הקב"ה הוא שכך ענוותנותו[7] יתי' כו' שנמשך ונתפשט אור א"ס ב"ה כ"כ** [כל כך] **עד שיהיה שורה ומתגלה במדת אברהם אוהבי[8] כו'.**

והנה, מידת הגדולה היא מידתו של אברהם, כפי שנאמר: "ואגדלה שמך". וזהו [הפירוש של] **מה שאומרים: "אלקי אברהם כו'". ושבחו של הקדוש ברוך הוא הוא שזוהי ענוותנותו יתי' כו': שאור אין סוף ברוך הוא נמשך ומתפשט במידה כה רבה, עד שהוא שורה ומתגלה במידתו של אברהם, "אוהבי" כו'.**

הגדולה, כלומר חסד — מידת הנתינה וההתרחבות — היא מידתו של אברהם, כפי שהבטיח לו ה': "ואגדלה שמך"; לכן בתפילה מכנים את ה' "אלקי אברהם". אדמו"ר הזקן מציג זאת כסימן לענוותנותו של ה': אור אין סוף מגיע עד כדי כך שהוא שורה ומתגלה באהבתו של אדם, אברהם, שה' כינה "אוהבי".

קטע 2 • ¶3-4

האבות כמרכבה

3 והנה האבות הן הן המרכבה[9,10] שהיו כל ימיהם בבחי׳ בטול כו׳ ועי״כ [ועל ידי כך] זכו להשראת השכינה אור א״ס ב״ה בגילוי ממש שיהיה אור א״ס ומדותיו הם המתגלים בנפשם[11] אברהם אוהבי[12] ופחד יצחק[13] כו׳.

והנה, האבות הם עצמם המרכבה, שכן כל ימיהם היו במצב של ביטול וכו׳; ובזכות כך זכו להשראת השכינה — אור אין סוף ברוך הוא — בגילוי ממש, כך שאור אין סוף ומדותיו הם שהתגלו בנפשם: ״אברהם אוהבי״ ו״פחד יצחק״ וכו׳.

חז״ל אמרו שהאבות היו ״מרכבה״ לה׳: כשם שלמרכבה אין רצון משלה מלבד רצונו של הרוכב, כך הם היו מסורים לה׳ לגמרי כל ימי חייהם. בזכות הביטול הזה שרתה בהם השכינה בגלוי, כך שאהבתם ויראתם עצמן היו המדות האלוקיות שהתגלו בנפשם: אהבתו של אברהם ו״פחד יצחק״.

4 והן הן מדות גדולותיו וגבורותיו של הקב״ה עצמו שנמשך ונשתלשל למטה על ידיהם להיות[14] גילוי אור א״ס ב״ה בכלל נפשות ישראל בבחי׳ גילוי ממש ולא במחשבה בעלמא שכל ישראל מאמינים[15] בני מאמינים[16] כו׳

והן עצמן מידות גדולתו וגבורתו של הקדוש ברוך הוא עצמו, שנמשכו והשתלשלו למטה על ידם, כדי שאור אין סוף ברוך הוא יתגלה בכלל נשמות ישראל בגילוי ממש, ולא רק במחשבה בעלמא, שכן כל ישראל הם ״מאמינים בני מאמינים״ וכו׳.

אהבתם ויראתם של האבות הן מידות הגדולה והגבורה של ה׳ עצמו, ובאמצעות האבות הן נמשכו למטה כדי שאור אין סוף יתגלה בכל נשמות ישראל. המטרה היא גילוי ממשי ומורגש, ולא רק האמונה המופשטת שיש לכל יהודי, כמתואר במילים ״מאמינים בני מאמינים״.

כי המחשבה היא ברשותו של אדם אל כל אשר יחפוץ יטנו[17] והחפץ ימלא את לבו ומחשבתו להטותה פעמים כך ופעמים כך.

שהרי המחשבה נתונה לשליטתו של האדם: ״אל כל אשר יחפוץ יטנו״; והרצון עשוי למלא את לבו ואת מחשבתו ולהטותה פעם לכאן ופעם לכאן.

אמונה שנשארת במחשבה בלבד אינה יציבה, משום שהמחשבה הולכת בעקבות הרצון, והרצון מושך אותה פעם לכיוון אחד ופעם לכיוון אחר. הביטוי ״אל כל אשר יחפוץ יטנו״ שאול מן הפסוק העוסק בלב המלך שביד ה׳.

קטע 3 • ¶5

השבטים ממשיכים את הגילוי למטה

5 וצריך שיהיה החפץ והרצון תקוע במקום נאמן[18] והוא ע"י הדעת והכרה בבחי' הרגשה כאלו רואה כו' וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] **על אברהם אבינו ע"ה** [עליו השלום] **שהכיר את בוראו[19,20] כו'.**

והרצון והחשק צריכים להיות נטועים "במקום נאמן", והדבר נעשה באמצעות דעת (daas) והכרה שיש בה תחושה, כאילו האדם רואה וכו'; וכפי שאמרו חז"ל על אברהם אבינו ע"ה, שהכיר את בוראו וכו'.

כדי שהאמונה תהיה יציבה, הרצון צריך להיות קבוע "במקום נאמן". הדבר נעשה באמצעות דעת: הכרה בה' המורגשת בחוויה, עד שהיא חיה כאילו האדם רואה אותו. אברהם הוא הדוגמה לכך, שכן חז"ל אומרים שהוא הכיר את בוראו בכוח הבנתו שלו.

אך המשכת גילוי זה מבחי' מעלת ומדרגת האבות עצמם כו' כי האבות היו בבחי' מרכבה דאצי' דאיהו וגרמוהי חד ולא כל נפש תוכל שאת גילוי זה.

אולם המשכת הגילוי הזה מן המעלה והמדרגה של האבות עצמם וכו' אינה שייכת לכל נשמה; שכן האבות היו מרכבה של עולם האצילות, שבו "איהו וגרמוהי חד" (הוא וכליו אחד), ולא כל נשמה יכולה לשאת גילוי כזה.

הגילוי שהיה לאבות עצמם נובע מעולם האצילות, העולם שבו ה' ומדותיו אחד הם. נשמות רגילות אינן יכולות להכיל גילוי בעוצמה כזאת, ולכן נדרש דבר שיביא אותו למדרגה שהן יכולות לקבל.

אבל להיות גילוי זה נמשך ונשתלשל בבי"ע ששם מושרשות נפשות כלל ישראל הוא ע"י בחי' ומדרגת השבטים

אבל כדי שהגילוי הזה יימשך וישתלשל בעולמות בריאה, יצירה ועשיה, שבהם מושרשות נשמות כלל ישראל, הדבר נעשה באמצעות הבחינה והמדרגה של השבטים.

רוב הנשמות היהודיות מושרשות בעולמות בריאה, יצירה ועשיה התחתונים. הגילוי מגיע אליהן באמצעות מדרגת השבטים, בניו של יעקב.

כי שבט הוא לשון המשכה כמו כוכבא דשביט[21,22] וגם לשון שבט וענף מן האילן הגדול שהם[23] בבחי' מרכבה לעלמא דאתגליא בבחי' (הים)

המילה שבט (shevet) מציינת המשכה, כמו כוכבא דשביט (kochva deshavit, כוכב שביט); והיא משמשת גם במשמעות של מקל וענף מן האילן הגדול.

המילה שבט מרמזת על המשכה, כמו הביטוי הארמי כוכבא דשביט, כוכב שביט שאורו נמשך אחריו; היא משמשת גם במשמעות של מקל או ענף הצומח מאילן גדול.

עמד על י"ב בקר[24] הם בחי' י"ב שבטים כנגד ארבע חיות המרכבה[25] פני אדם[26] כו'

הם מרכבה לעולם הגלוי (עלמא דאתגליא; alma de'isgalya), בבחינת "הים עמד על י"ב בקר"; אלה הם שנים עשר השבטים, כנגד ארבע חיות (chayos) המרכבה, פני אדם וכו'.

השבטים הם מרכבה ל"עולם הגלוי" — בקבלה, מלכות, שממנה נובעים העולמות התחתונים. הדבר דומה לים הנחושת שבבית המקדש של שלמה, שעליו נאמר "הים עמד על י"ב בקר": שנים עשר השבטים, כנגד ארבעת הפנים של החיות בחזון המרכבה של יחזקאל. כשם שהבקר נשאו את הים, כך השבטים נושאים למטה את הגילוי של האבות.

וכל א' כלול מג' אבות[27] הרי י"ב ומשם נמשך השפעת והמשכת גילוי אלקותו ית' בכלל הנפשות של ישראל שבחי' ומדרגת השבטים יכולים כל ישראל שאת בנפשם.

וכל אחד מהם כלול משלושת האבות, וכך מתקבלים שנים עשר; ומשם נמשכת ההשפעה והמשכת גילוי אלקותו יתברך אל נשמות ישראל בכלל, שכן כל ישראל יכולים לשאת בנפשם את הבחינה והמדרגה של השבטים.

כל אחד מארבעת הפנים כולל את שלושת האבות, וכך מתקבלים שנים עשר — כמספר השבטים. באמצעות מדרגה זו, שכל יהודי יכול לשאת, גילוי האלקות נמשך אל כלל נשמות ישראל.

וזהו שאמר הנביא על הגלות (ונתקן בתקון חצות) **למה תתענו[28] ה' מדרכך תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך[29] שבטי נחלתך.**

וזה מה שאמר הנביא על הגלות (ונקבע בתיקון חצות): "למה תתענו ה' מדרכך תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך שבטי נחלתך".

הפסוק מישעיהו, הנאמר בקינת תיקון חצות, שואל מדוע ה' מניח לנו לסטות מדרכיו ולהתרחק מיראתו, ומבקש שישוב למען השבטים. אדמו"ר הזקן קורא אותו כקינה על הגלות, שיש בה גם תקווה הנשענת על השבטים.

פי' מדרכך מדת אברהם שנאמר עליו (בראשית יא) **הלוך ונסוע הנגבה[30] כו' ומיראתך מדת יצחק כו'**

הפירוש של "מדרכך" הוא מידתו של אברהם, שעליו נאמר (בראשית יא) "הלוך ונסוע הנגבה" וכו'; ו"מיראתך" היא מידתו של יצחק וכו'.

"מדרכך" מתייחס למידתו של אברהם, שעליו נאמר "הלוך ונסוע הנגבה", ואילו "מיראתך" מתייחס למידת היראה של יצחק. הפסוק המצוטט נמצא בבראשית 12:9, אף שהטקסט מציין את פרק יא.

וקובל הנביא למה תתענו ותקשיח לבנו ממדת אברהם ויצחק להיות רחוקים מאור פני ה' שיתגלה עלינו ולהיות בגלות אדום הם ענייני עוה"ז כו'

והנביא מקונן: "למה תתענו ותקשיח לבנו" ממידת אברהם ויצחק, כך שאנו רחוקים מגילוי אור פני ה' עלינו ושרויים בגלות אדום, כלומר בענייני העולם הזה וכו'.

הנביא מקונן שבגלות אדום, השקיעה בענייני העולם הזה, אנו מנותקים מגילוי האהבה והיראה של האבות ומאור פני ה'.

על כל פנים שוב למען עבדיך שבטי נחלתך כלומר שעם היות שבחי׳ מעלות ומדרגת האבות עצמם אינו שורה ומתגלה בנפש האדם בגלות אבל ע״י[31] השתלשלו׳ [השתלשלות] בחי׳ ומעלת השבטים יוכל להיות גילוי זה בכל נפש מישראל:[32, 33]

״על כל פנים שוב למען עבדיך שבטי נחלתך״; כלומר, אף שמעלתם ומדרגתם של האבות עצמם אינן שורות ואינן מתגלות בנפש האדם בגלות, בכל זאת, באמצעות השתלשלות הבחינה והמעלה של השבטים, גילוי זה יכול להופיע בכל נפש מישראל.

> גם כאשר מדרגתם של האבות עצמם אינה יכולה לשכון בנפש בגלות, הנביא מבקש מה׳ שישוב ״למען עבדיך שבטי נחלתך״. באמצעות מדרגתם של השבטים, הממשיכה את מדרגת האבות כלפי מטה, הגילוי עדיין יכול להגיע לכל נשמה יהודית.

קטע 4 • ¶6-7

רחמנות על הנשמה

6 והנה מדתו של יעקב[34] אבינו ע״ה [עליו השלום] היא בחי׳ הרחמים העליונים שאפילו על כל עולמות[35] שייך ונופל[36] בחינת הרחמנות כו׳

כעת, מידתו של יעקב אבינו ע״ה היא בחינת הרחמים העליונים, שכן מידת הרחמים שייכת וחלה אפילו על כל העולמות, וכו׳, כפי שמבואר במקום אחר.

> מידתו של יעקב היא רחמים עליונים, רחמים כה רחבים עד שהם חלים אפילו על העולמות העליונים ביותר. בהשוואה לאין סוף של ה׳, גם הם נחשבים כלא כלום, ולכן גם הם נתונים למידת הרחמים.

כמ״ש במ״א ומדרגות השבטים יוצאי ירך יעקב[37] הם במדריגה שלמטה הימנו דהיינו לעורר רחמים רבים על ניצוץ אלקות השורה בנפשו

ומדרגות השבטים, ״יוצאי ירך יעקב״, הן במדרגה נמוכה ממנו; כלומר, לעורר רחמים רבים על ניצוץ האלקות השוכן בנפשו,

> השבטים, בני יעקב, עומדים במדרגה נמוכה ממנו, ועבודתם היא לעורר רחמים רבים על ניצוץ האלקות שבנפש האדם. זהו סוג הרחמים שאדם מן השורה יכול להגיע אליו.

ע״י התבוננותו בגדולת א״ס ב״ה איך שהוא רם ונשא[38] וכולא קמיה כלא חשיבי[39] ובטול כל הנבראים במקורם ובכללם גם נפשו כשהיתה במקור חוצבה חלק

באמצעות התבוננות בגדולתו של אין סוף ברוך הוא: כיצד הוא רם ונישא, ו״כולא קמיה כלא חשיבי״, וכיצד כל הנבראים בטלים במקורם; ובכללם גם נפשו של האדם, כשהייתה במקור שממנו נחצבה,

> הדרך היא התבוננות: האדם מתבונן ברוממותו של ה׳, בכך שכל הבריאה נחשבת כלא כלום לפניו ובטלה במקורה. בין הנבראים האלה נמצאת גם נפשו שלו, שנחצבה במקורה מה׳.

אלוה ממעל[40] ממש שהיתה בטלה באור א"ס ממש ואיך ירדה פלאים[41] מטה מטה מאיגרא רמא[42] כו' ולפי רבוי ואריכות ההתבוננות כך תגדל הרחמנות ביתר שאת.[43]

"חלק אלוה ממעל" ממש, כשהייתה בטלה ממש באור אין סוף; וכיצד ירדה פלאים מטה מטה, "מאיגרא רמא" וכו'. וככל שההתבוננות מרובה וממושכת יותר, כך יגדלו הרחמים ביתר שאת.

במקורה, הנשמה, "חלק אלוה ממעל", הייתה בטלה לגמרי באור אין סוף, והיא ירדה "מאיגרא רמא" אל גוף בעולם הזה. ככל שהאדם מתבונן זמן רב יותר ובעומק רב יותר בירידה הזאת, כך גוברים רחמיו על נשמתו.

ועד"ז נתקן כל סדר התפלה ובפסוד"ז [ובפסוקי דזמרה] **שכמה פסוקים המספרים בשבחו ש"מ** [של מקום] **בעילוי אחר עילוי שמזה תגדל הרחמנות על ירידת הניצוץ וריחוקו מאור א"ס ב"ה כנ"ל.**

ובאופן זה תוקן כל סדר התפילה, ובפסוקי דזמרה יש פסוקים רבים המספרים בשבחו של הקדוש ברוך הוא, מדרגה אחר מדרגה; ומתוך כך גדלים הרחמים על ירידת הניצוץ ועל ריחוקו מאור אין סוף ברוך הוא, כנזכר לעיל.

התפילות סודרו למטרה זו: פסוקי דזמרה, פרקי התהילים ופסוקי השבח הפותחים את תפילת שחרית, משבחים את ה' בביטויים נעלים יותר ויותר. ככל שהאדם משיג יותר את גדולתו של ה', כך הוא חש יותר עד כמה ניצוץ הנשמה ירד והתרחק, ורחמיו עליו גוברים.

7 **והנה ע"י שמתעורר בחי' הרחמנות באתעדל"ת** [באתערותא דלתתא] **אתעדל"ע** [אתערותא דלעילא] **כמו למשל השבט וענף של אילן שכופפין אותו כו' אז נמשך כל האילן.**

כעת, כאשר מידת הרחמנות מתעוררת באדם כאתערותא דלתתא, [באה בעקבותיה] **אתערותא דלעילא; בדומה, למשל, לשבט ולענף של עץ שמכופפים אותם וכו', ואז נמשך אחריהם העץ כולו.**

הרחמנות המתעוררת באדם היא "אתערותא דלתתא", והיא מעוררת "אתערותא דלעילא" — תגובה מלמעלה, מאת ה'. המשל הוא בענף: מכופפים אותו, והעץ כולו נמשך אחריו.

כך הוא ע"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] **זו שמבחי' ומדרגת השבטים גורם אתעדל"ע** [אתערותא דלעילא] **בחי' רחמים רבים להיות נמשך גילוי אור א"ס ב"ה ובחי' מעלות ומדרגות האבות בבחי' גילוי ממש בנפשו דהיינו בחי' דעת והרגשה כאילו רואה כו'.**

כך גם, באמצעות אתערותא דלתתא זו, שמקורה בבחינה ובמדרגה של השבטים, מעוררים אתערותא דלעילא — את הבחינה של רחמים רבים; וכך נמשכת למטה התגלות אור אין סוף, ברוך הוא, וכן הבחינה של מעלות ומדרגות האבות, כהתגלות ממש בנפש. כלומר, מתעוררות בה דעת ותחושה, כאילו האדם רואה וכו'.

מדרגת השבטים — הרחמנות על נפשו של האדם — היא הענף; כאשר מעוררים אותה, היא מושכת מלמעלה רחמים רבים. רחמים אלה מביאים אל תוך הנפש את התגלות אור אין סוף ואת מדרגת האבות, באופן מוחשי, כאילו האדם רואה זאת.

וכמאמר אבינו אב הרחמן[44] רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה כו׳ שכדי להיות לבבנו מכון וכסא להשראת בינה ודעת בבחי׳ הרגשה בלב הוא ע״י הרחמנות

וכמו בנוסח התפילה: ״אבינו אב הרחמן רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה כו״; כדי שלבנו יהיה מקום וכיסא להשראת בינה ודעת, שיורגשו בלב, הדבר נעשה באמצעות הרחמנות,

> התפילה ״אבינו אב הרחמן רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה״ מלמדת על הסדר: תחילה רחמים, ואחר כך בינה. הרחמנות היא שהופכת את הלב למקום הראוי להשראת בינה ודעת, המורגשות בלב.

כי הרחמנות והדעת תלוי זה בזה.[45] וכמארז״ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] (ברכות לג.) **כל מי שאין בו דעה[46] כו׳:**

שכן הרחמנות והדעת תלויות זו בזו. וכמאמר חז״ל (ברכות לג.): ״כל מי שאין בו דעה כו״.

> הרחמנות והדעת תלויות זו בזו, כפי שאמרו חז״ל: ״כל מי שאין בו דעה כו״ — כלומר, אין לרחם עליו; בכך הם קושרים בין השתיים.

קטע 5 • ¶8-9

לובן העליון

8 **אך הנה גם לבחי׳ אתעדל״ע** [אתערותא דלעילא] **שיהי׳** [שיהיה] **תלוי באתעדל״ת** [באתערותא דלתתא] **זו צ״ל בחי׳ המשכה מלמעלה והמשכה זו היא ממקור הרחמים עליונים שלמעלה מעלה מסדר ההשתלשלות ששם מקור ושרש הרחמים מה שאינו מושג ונתפס בסדר השתלשלות כלל**

אולם, גם כדי שאתערותא דלעילא [התעוררות מלמעלה] תהיה תלויה באתערותא דלתתא [התעוררות מלמטה] זו, נדרשת המשכה מלמעלה. המשכה זו באה ממקור הרחמים העליונים, שהוא למעלה מעלה מסדר ההשתלשלות; שם מקור ושורש הרחמים, שאינו מושג ואינו נתפס כלל בסדר ההשתלשלות.

> גם הכלל שלפיו אתערותא דלעילא תלויה באתערותא דלתתא חייב לבוא ממקור גבוה יותר. מקורו ברחמים העליונים, הנמצאים מעבר לכל סדר העולמות ואינם נתפסים בתוכו.

וכמאמר אלקי עולם ברחמיך הרבים ברחמיך דייקא כו׳ וכמ״ש במ״א[47] וזהו וישכם לבן[48] בבקר[49] פי׳ לבן דקדושה[50] הוא בחי׳ לובן העליון דהיינו בחי׳ אור עצמותו

וכמו שנאמר בתפילה: ״אלקי עולם ברחמיך הרבים״, ו״ברחמיך דייקא״ וכו׳, וכמבואר במקום אחר. וזהו [פירוש] ״וישכם לבן בבקר״. לבן דקדושה הוא בחינת לובן העליון, כלומר, בחינת אור עצמותו ומהותו של אור אין סוף ב״ה.

> בתפילת שבת בבוקר נאמר ״אלקי עולם ברחמיך הרבים״, והדגש על ״ברחמיך״ מצביע דווקא על רחמיו של ה׳, שלמעלה מן המדרגות המסודרות. כעת חוזר אדמו״ר הזקן אל הפסוק: ״לבן״ פירושו לבן, ו״לבן דקדושה״ הוא לובן העליון — אור עצמותו ומהותו של אור אין סוף.

ומהותו של אא"ס [אור אין סוף] **ב"ה כמשל מראה וגוון לבן**[51] **שאינו דומה לכל המראות וגוונים שהגוונים שלהם נתהוו ע"י צבע משא"כ מראה וגוון לבן הוא עצמות הדבר ומהותו שלא נשתנה ולא נתהוה ע"י צבע.**

הדבר דומה למראה ולגוון הלבן, שאינם דומים לשאר המראות והגוונים, שנוצרו באמצעות צבע; ואילו המראה והגוון הלבן הם עצמותו ומהותו של הדבר, שלא השתנה ולא נוצר באמצעות צבע.

> כל צבע אחר נוצר על ידי צביעת דבר מה, ואילו הלבן הוא הדבר עצמו, ללא שינוי. כך לובן העליון מבטא את אור אין סוף כפי שהוא, לפני כל "צבע" או תכונה מוגדרת.

9 **וכן הוא עד"מ אור א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו דלית בי'** [ביה] **בחינת גוונין כלל דלית מחשבה תפיסא בי'** [ביה][52] **ואני ה' לא שניתי**[53] **כתיב.**

כך גם, בדרך משל, אור אין סוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו: אין בו כלל בחינת גוונים, שכן "לית מחשבה תפיסא ביי"; ונאמר "ואני ה' לא שניתי".

> כעת המשל של הלבן חל על אור אין סוף עצמו: אין בו "גוונים", כלומר תכונות מוגדרות, ואין מחשבה יכולה לתפוס בו. הפסוק "ואני ה' לא שניתי" מבטא שאין בו שום שינוי.

ולכן כתיב והחליף את משכורתי[54] **עשרת מנים אם כה יאמר נקדים**[55] **כו'. שכל הבחי' עקודים ונקודים נתהוו ונשתלשלו ממנו ובירידתם והשתלשלם הם נקראים בשם עקודים ונקודים**

ולכן נאמר "והחליף את משכורתי עשרת מנים אם כה יאמר נקדים כו'". כל הבחינות של עקודים (קשורים יחד) ונקודים (בבחינת נקודות) התהוו והשתלשלו ממנו; וכשהן יורדות ומשתלשלות הן נקראות בשמות עקודים ונקודים.

> לבן שינה את שכרו של יעקב, מצאן מנוקד לצאן עקוד וחוזר חלילה. בקבלה, "עקודים" ו"נקודים" הם גם שמות לשלבים מוקדמים של האצלה אלוקית, והם נקראים בשמות האלה רק כשהם משתלשלים מן המקור.

משא"כ בראשיתם ומקורם הם בטלים ונכללים ואינם עולים בשם כלל ולכן יכול הוא להפך מבחי' עקודים לבחי' נקודים ומנקודים לעקודים ואין זה שינוי לפניו ית' כביי [כביכול] **מאחר**

אבל בראשיתם ובמקורם הם בטלים ונכללים, ואין להם שם כלל. לכן הוא יכול להפוך אותם מבחינת עקודים לבחינת נקודים, ומנקודים לעקודים, ואין בכך שינוי לפניו יתברך, כביכול.

> במקורם הבחינות האלה בטלות ונכללות לחלוטין, ואין להן זהות נפרדת או שם. לכן לבן העליון יכול להפוך אחת מהן לאחרת בלי שיחול בו עצמו שינוי.

שהם בטלים במציאות ואינם עולים בשם כלל לא שייך שם שינוי כלל (וזלע״ז [וזה לעומת זה] **לבן דקליפה מחליף משכורתו ממש ברמאות).**[56, 57]

מאחר שהם בטלים במציאות ואינם נקראים בשם כלל, אין שייך בהם כלל מושג השינוי. (ובניגוד לכך, לבן של הקליפה מחליף את שכרו בפועל, במרמה.)

כשאין לדבר כל מציאות משל עצמו, הפיכתו מצורה אחת לאחרת אינה נחשבת שינוי כלל. הסוגריים מנגידים לכך את לבן של הקליפה שבסיפור, שהחליף את השכר במרמה.

והנה בחינת לבן דקדושה כנ״ל שם הוא מקור הרחמים העליונים מה שלמעלה מעלה מסדר ההשתלשלות ואתערותא דילי׳ [דיליה] **בבוקר דאברהם בחי׳ חסד**

והנה בחינת לבן דקדושה, כנ״ל, היא מקור הרחמים העליונים, שלמעלה הרבה מאוד מסדר ההשתלשלות; וההתעוררות שלו היא בבוקר של אברהם, בחינת חסד, כמו שנאמר (בראשית כב): ״וישכם אברהם בבקר״.

לבן דקדושה הוא מקור הרחמים העליונים, שלמעלה מכל סדר העולמות. הוא מתעורר ״בבוקר״, זמנו ומידתו של אברהם — חסד — כפי שנאמר בתורה: ״וישכם אברהם בבקר״, כשיצא לעקדת יצחק.

כמ״ש (בראשית כב) **וישכם אברהם בבקר**[58, 59] **להמשיך רחמים להיות אתעדל״ע** [אתערותא דלעילא] **תלוי באתעדל״ת** [באתערותא דלתתא] **המשכת הרחמים היא בבחי׳ חסד דאברהם.**

כמו שכתוב (בראשית כב): ״וישכם אברהם בבקר״, כדי להמשיך רחמים, כך שאתערותא דלעילא תהיה תלויה באתערותא דלתתא; המשכת הרחמים היא בבחינת חסד של אברהם.

באמצעות החסד של אברהם נמשכים הרחמים העליונים למטה, כך שההתעוררות מלמעלה באה בעקבות התעוררות מלמטה.

וכמאמר אהבת עולם אהבתנו כו׳ אבינו אב הרחמן כו׳. וזהו וינשק לבניו[60] **הם הם בחי׳ השבטים (שהם בני בניו ובני בנים הרי הם כבנים)**[61, 62, 63]

וכמו שנאמר בתפילה: ״אהבת עולם אהבתנו כו׳ אבינו אב הרחמן כו׳״. וזהו פירוש ״וינשק לבניו״: אלה הם בחינת השבטים (שהם בני בניו, ובני בנים הרי הם כבנים), בחינת המשכת אתערותא דלעילא, כנ״ל.

ברכת ״אהבת עולם אהבתנו כו׳ אבינו אב הרחמן כו׳״ מחברת אהבה, שהיא חסד, עם רחמים. ״וינשק לבניו״ מתייחס לשבטים, נכדיו של לבן, שכן נכדים נחשבים כבנים; הם מסמלים את המשכת ההתעוררות מלמעלה.

בחי׳ המשכת אתעדל״ע [אתערותא דלעילא] **כנ״ל ובנותיו הן הן לאה ורחל עלמא דאתכסייא ועלמא דאתגלייא שלכל בחי׳ הללו נמשך בחי׳ לבן העליון בבחינת נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא.**[64, 65]

״ובנותיו״ הן לאה ורחל — עלמא דאתכסייא (העולם הנסתר) ועלמא דאתגלייא (העולם הגלוי); לכל הבחינות האלה נמשכת בחינת לבן העליון בדרך של נשיקות ושל ״ואתדבקות רוחא ברוחא״:

״בנותיו״, לאה ורחל, הן העולם הנסתר והעולם הגלוי, כפי שהוסבר קודם בוויצא: עולם המחשבה ועולם הדיבור. לבן העליון נמשך אל כולן כנשיקה, שבה רוח נדבקת ברוח.

לכל המשפיעים שהם בחי' בניו והמקבלי' [והמקבלים] שהם בחי' בנותיו שיהי' [שיהיה] נשפע ונמשך בהם בחי' רחמים עליונים להיות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] תלוי באתעדל"ת [באתערותא דלתתא]. ויברך אתהם כו'.

לכל המשפיעים, שהם בחינת "בניו", ולמקבלים, שהם בחינת "בנותיו", כדי שבחינת רחמים עליונים תושפע ותימשך בהם, כך שאתערותא דלעילא תהיה תלויה באתערותא דלתתא.

הבנים מייצגים את המשפיעים, והבנות את המקבלים; רחמים עליונים נמשכים אל שניהם, כך שתגובתו של ה' תלויה בהתעוררות מלמטה.

ענין הברכה כמ"ש (שם א) ויברך אתם אלקים ויאמר להם[66] כו' ומלאו את הארץ וכבשה כו'. דהיינו שיהי' [שיהיה] תוספת ברכה והמשכה למטה עד דאתהפכא חשוכא לנהורא.

"ויברך אתם אלקים ויאמר להם כו' ומלאו את הארץ וכבשה כו'": משמעות הברכה היא כפי שנאמר (שם א), שהברכה תהיה תוספת והמשכה למטה, עד שהחושך יתהפך לאור.

"ויברך אתם אלקים ויאמר להם כו'": הברכה בתורה פירושה תוספת, כפי שעולה מהברכה הראשונה לאנושות: "ומלאו את הארץ וכבשה כו'". כאן הכוונה היא להמשיך אלוקות מטה יותר ויותר, עד שאפילו החושך יתהפך לאור.

וכמ"ש (שם יב) ונברכו בך כל[67] משפחות האדמה ובזרעך[68] שיהיו נברכים ונכללים כל בחי' הניצוצים שנפלו בשבה"כ [בשבירת הכלים] בקדושתו של זרע יעקב.

וכפי שנאמר (שם יב), "ונברכו בך כל משפחות האדמה" ו"בזרעך": כל הניצוצות שנפלו בשבירת הכלים יתברכו וייכללו בקדושת זרעו של יעקב.

ההבטחה לאברהם שכל משפחות האדמה יתברכו באמצעותו ובאמצעות זרעו מתפרשת כאיסוף הניצוצות שנפלו. על פי הקבלה, ניצוצות של קדושה נפלו בעולם כאשר נשברו הכלים הקדמוניים, והם מתעלים אל קדושת צאצאיו של יעקב.

וילך וישב לבן למקומו שזמן הארת בחי' זו היא בבוקר זמן תפלת השחר אבל אחר התפלה מסתלק הארה זו

"וילך וישב לבן למקומו": זמן ההארה של בחינה זו הוא בבוקר, בזמן תפילת שחרית, אך לאחר התפילה ההארה הזאת מסתלקת.

"וילך וישב לבן למקומו" פירושו שההארה העליונה הזאת מאירה בזמן תפילת שחרית, ואחר כך מסתלקת עם סיום התפילה.

ולכך צריך להתפלל בכל יום שבכל יום חוזר ונמשך הארה זו וחזר ונסתלק אחר התפלה.

ולכן צריך להתפלל בכל יום, שכן בכל יום ההארה הזאת נמשכת מחדש, ושוב מסתלקת לאחר התפילה.

לכן צריך להתפלל בכל יום: ההארה נמשכת מחדש בכל בוקר ושוב מסתלקת לאחר מכן. התפילה היומיומית נחוצה כדי להמשיך אותה מחדש.

ויעקב הלך לדרכו[69] בחי' יעקב יו"ד עקב הלך ונמשך בחי' תורה ומצות דתורה אקרי דרך[70] (קדושין ב:)

ודי"ל [ודי למבין]**:[71]**

"ויעקב הלך לדרכו": בחינת יעקב — יו"ד [ו]**עקב (העקב) — הלכה ונמשכה בבחינת התורה והמצוות, שהרי התורה נקראת "דרך" (קידושין ב ע"ב). ודי למבין.**

> השם יעקב נדרש כיו"ד ועקב: הנקודה האלוקית נמשכת עד למדרגה הנמוכה ביותר. "ויעקב הלך לדרכו" פירושו שלאחר התפילה האור נמשך אל לימוד התורה ואל קיום המצוות, שכן חז"ל מכנים את התורה "דרך".

בעבודה

בתפילה, ובמיוחד בפסוקי דזמרה, התבוננו באריכות בגדולת ה', עד שמתעוררת רחמנות על הנשמה שלכם, שנפלה ממקורה. רחמנות זו מורידה רחמים מלמעלה ומביאה אל הלב ידיעה מורגשת של ה'. מכיוון שהארה זו מסתלקת לאחר התפילה, יש להתפלל מדי יום ולהמשיך אותה אל לימוד התורה ואל קיום המצוות במשך שאר היום.

שאלות לשיחה

1. מדוע המאמר מדגיש גילוי מורגש של ה' ולא מסתפק באמונה, ומה גורם לאמונה שנותרת במחשבה להיות בלתי יציבה?
2. מדוע נשמות מן השורה אינן יכולות לקבל ישירות את גילוי האבות, וכיצד בחינת השבטים נותנת לכך מענה?
3. כיצד התבוננות בגדולת ה' מביאה לרחמנות על הנשמה, ומדוע הרחמנות והדעת תלויות זו בזו?
4. מה מלמדת ההשוואה ללובן, שאינו צבע שנוצר מצביעה, על לובן העליון ועל הטענה שה' אינו משתנה?
5. מדוע יש לחדש מדי יום את הארת התפילה, ומה מוסיף הביטוי "ויעקב הלך לדרכו" על שאר היום?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 וישכם לבן בבקר

ההערה מציינת גרסה שנייה של המאמר שם. זהו תמליל מקביל של אותו לימוד, המועיל להשוואת הניסוחים.

הערת קה"ת

נוסחא שני' בסה"מ תקס"ד ע' יד. בבוך 755 רנו, א נמצא ביאור אחר המאמר. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. ביאור באוה"ת כרך ה תתסט, א. ראה ד"ה וישכם לבן תשמ"ח.

2 וישכם לבן בבקר

הפסוק מתאר כיצד השכים לבן, נשק לנכדיו ולבנותיו, בירך אותם ושב לביתו. המאמר קורא כל ביטוי כשלב בהמשכת רחמים עליונים.

Genesis 32:1 בראשית ל"ב:א'

וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and re-turned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לב, א.

3 הגדולה והגבורה כו', בלשון

בגרסה האחרת נאמר: "הגדולה וכו': גדולה בה"א, לשון נקבה", ובכך מודגש שהנקודה היא האות ה"א שבסוף המילה, המסמנת את צורת הנקבה.

הערת קה"ת

בסה"מ תקס"ד ע' יד: "הגדולה כו' גדולה בה' לשון".

4 לך ה' הגדולה

דוד מברך את ה' בפני כל הקהל: "לך ה' הגדולה והגבורה...". חסידות קוראת את הרשימה שבו כרמז לספירות; כאן היא מציגה את הגדולה (חסד) והגבורה כמידות המקבלות מאור אין סוף.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glo-ry, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O .L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא. ראה גם לקמן נו, א ואילך. אוה"ת דרושים לשבועות ע' קנז. ד"ה כבוד מלכותך תרס"א.

5 שבמקום גדולתו כו'

דברי רבי יוחנן, שבכל מקום שבו מוצאים את גדולתו של ה' מוצאים גם את ענוותנותו. אדמו"ר הזקן משתמש בהם כדי להראות ש"גדולה" אינה מתארת את אור אין סוף עצמו.

Megillah 31a:12–13 מגילה ל"א א:י"ב-י"ג

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדֹנִים", וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ: "עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה". שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים: "כֹּה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ וְגוֹ'", וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ: "וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", מְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים, דִּכְתִיב: "סוֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּקֹה שְׁמוֹ", וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ: "אֲבִי יְתוֹמִים ...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately after-wards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה"ת

מגילה לא, א. ראה לעיל טז, א.

פסקה 2

6 ואגדלה שמך

הבטחת ה' לאברהם: "ואגדלה שמך". היא קושרת את המילה "גדולה" לאברהם.

Genesis 12:2 בראשית י"ב:ב'

וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃

And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, .and make thy name great; and be thou a blessing

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יב, ב.

7 ושבחו של הקב"ה הוא שכך ענוותנותו

דברי חז"ל שגדלותו של ה' נמצאת יחד עם ענוותנותו. אדמו"ר הזקן מיישם זאת על ירידת אור אין סוף למידתו של אברהם.

Megillah 31a מגילה ל"א א

8 אברהם אוהבי

ה' מכנה את אברהם "אוהבי". מידתו של אברהם היא אהבה, הפנימיות של חסד.

Isaiah 41:8 ישעיהו מ"א:ח'

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The ;seed of Abraham My friend

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע' מא, ח.

פסקה 3

9 האבות הן הן המרכבה

בבראשית מוצבים האבות, "שהם המרכבה", באצילות, והם יוצאים מאימא עילאה כמו בלידה. ביתרו (72d) שואל אדמו"ר הזקן מדוע האבות, ששורשם באצילות שבה "איהו וגרמוהי" (הוא וכליו) הם אחד, נקראים בכלל מרכבה — אותה הנחת יסוד שעליה מבוססת הפסקה הזאת.

הערת קה"ת

נסמן לעיל ד, ג. וראה לקמן עב, ד.

10 האבות הן הן המרכבה

אמרתו של ריש לקיש שהאבות הן הן המרכבה. אדמו"ר הזקן מסביר זאת כביטול המתמיד שלהם לפני ה'.

Bereshit Rabbah 47:6 בראשית רבה מ"ז:ו'

ויכל לדבר אתו - תני, הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן, צריך ליטול ממנו רשות. ממי את למד? מאברהם. פעם אחת היה אברהם מדבר עם הקב"ה, באו מלאכי השרת לדבר עמו. אמר להן: נפטר מן השכינה, שהיא גדולה מכם תחלה, אחר כך אני מדבר עמכם. כיון שדבר עם הקדוש ברוך הוא כל צרכו, אמר לפניו: רבון העולמים! צריך אני לדבר. אמר לו: הפטר בשלום, הה"ד: ויעל אלקים מעל אברהם. אמר ריש לקיש: האבות הן הן המרכבה, שנא': ויעל אלקים מעל אברהם. ויעל מעליו אלקים. (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו:

He concluded speaking with him, and G-d ascended from" upon Abraham" (Genesis 17:22). It is taught: One who departs from another person, whether of greater or lesser stature, must take his leave from him. From whom do you derive this? From Abraham. On one occasion, Abraham was speaking with the Holy One blessed be He, when the ministering angels came to speak with him. He said to them: 'Let me first take my leave from the Divine Presence, which is of greater stature than you, then I will speak with ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

11 ומדותיו הם המתגלים בנפשם

באור התורה מופיעה הגהה על הקטע הזה, ובה הפניה לשלושה מאמרים בתורה אור העוסקים באבות כמרכבה. ההערה מצטטת את ההגהה הזאת.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ואתחנן כרך ו ע' ב'רסח יש הג"ה לכאן "נ"ב ע' בד"ה וידבר אלקים כו' וארא אל אברהם [= תו"א נה, א] ובד"ה וארא אל אברהם [= תו"א נו, א] ובד"ה להבין ענין האבות הן הן המרכבה [= תו"א עג, א] עכ"ה.

12 אברהם אוהבי

ה' מכנה את אברהם "אברהם אוהבי". הדבר מצביע על האהבה כמידתו הגלויה של אברהם.

Isaiah 41:8 ישעיהו מ"א:ח'

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 ופחד יצחק

יעקב מכנה את ה' "פחד יצחק". הדבר מצביע על היראה כמידתו של יצחק, לצד אהבתו של אברהם.

Genesis 31:42 בראשית ל"א:מ"ב

לוּלֵי אֱלֹקֵי אָבִי אֱלֹקֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹקִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ׃

Except the G-d of my father, the G-d of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. G-d hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לא, מב.

פסקה 4

14 וגבורותיו — ידיהם להיות

בכתב היד מופיע הנוסח "על ידם, אבל כדי שיהיה" (בתוספת "אבל"), המדגיש שהגילוי בכל הנשמות הוא שלב נוסף מעבר לאבות עצמם.

הערת קה"ת

בבוך תקצ"ה: ידיהם אבל להיות.

15 שכל ישראל מאמינים

ה' אומר למשה שישראל הם "הן מאמינים בני מאמינים". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי לבטא את האמונה הטבועה בכל יהודי מלידה, גם כשהיא אינה מורגשת אצלו.

Shabbat 97a:4 שבת צ"ז א:ד'

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַחוֹשֵׁד בְּכַשֵּׁרִים — לוֹקֶה בְּגוּפוֹ, דִּכְתִיב: "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי וְגוֹ'", וְגַלְיָא קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּמְהֵימְנִי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: הֵן מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, וְאַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת צז, א. שמו"ר פ' בשלח פכ"ג.

16 שכל ישראל מאמינים בני מאמינים

המדרש על שירת הים מתאר גם הוא את אמונתם של ישראל, כפי שמציינת הערת קה"ת. הוא תומך באותה נקודה בדבר האמונה העוברת מדור לדור.

Shemot Rabbah 23:2 שמות רבה כ"ג:ב'

... ויאמן העם, חזרו ולא האמינו, שנאמר (תהלים שם, ז): אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך. כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקדוש ברוך הוא, היאך עושה משפט ברשעים, כמה דתימא (דברים לב, מא): ותאחז במשפט ידי, ושקע את מצרים בים. מיד (שמות יד, לא): ויאמינו בה' ובזכות האמנה, שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה, הדא הוא דכתיב: אז ישיר משה ובני ישראל, ואין אז אלא לשון אמנה, שנאמר (בראשית לט, ה): ויהי מאז הפקיד אותו בביתו. וכתיב (שם שם, ד): וכל יש לו נתן בידו. הוי, ויאמינו בדבריו ישירו ...

Another matter, "then Moses...sang" - that is what is written: "They believed in His words, they sang His praise" (Psalms 106:12). Rabbi Abahu said: Although it is written that they already believed while they were in Egypt, as it is stated: "The people believed" (Exodus 4:31), they subsequently did not believe, as it is stated: "Our ancestors in Egypt did not comprehend Your wonders" (Psalms 106:7). When they came to

the sea and saw the might of the Holy One blessed be He, how He administers justice to the wicked, ...

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

17 אל כל אשר יחפוץ יטנו

הפסוק אומר: "לֵב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי להמחיש כיצד הרצון מטה את מחשבתו של אדם.

Proverbs 21:1 משלי כ"א:א'

פַּלְגֵי־מַיִם לֵב־מֶלֶךְ בְּיַד־ה' עַל־כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ׃

The king's heart is in the hand of the L-RD, as the water-courses: He turneth it whithersoever He will.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 5

18 תקוע במקום נאמן

ה' אומר שיתקע את אליקים "יתד במקום נאמן". אדמו"ר הזקן משתמש בדימוי כדי לתאר רצון המקובע היטב באמצעות דעת.

Isaiah 22:23 ישעיהו כ"ב:כ"ג

וּתְקַעְתִּיו יָתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן וְהָיָה לְכִסֵּא כָבוֹד לְבֵית אָבִיו׃

And I will fasten him as a peg in a sure place; And he shall be for a throne of honour to his father's house.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 אברהם אבינו ע"ה שהכיר את בוראו

התלמוד אומר שאברהם הכיר את בוראו בגיל שלוש. זהו דגם להכרה בה' מתוך הבנתו של האדם עצמו.

Nedarim 32a:17–19 נדרים ל"ב א:י"ז-י"ט

"שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת", אָמַר רַבִּי אַמִּי בַּר אַבָּא: אֱלִיעֶזֶר כְּנֶגֶד כּוּלָּם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֱלִיעֶזֶר הוּא, דְּחוּשְׁבָנֵיהּ הָכִי הָוֵי. וְאָמַר רַבִּי אַמִּי בַּר אַבָּא: בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי" — חוּשְׁבָּנֵיהּ מְאָה וְשִׁבְעִין וּתְרֵין. וְאָמַר רַמֵּי בַּר אַבָּא:

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

נדרים לב, א. ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.

20 אברהם אבינו ע"ה שהכיר את בוראו

הרמב"ם מתאר כיצד אברהם הגיע באמצעות חשיבה להכרה בבורא. הדבר תומך בנקודה שדעת היא הכרה שבאה מתוך הבנה.

Mishneh Torah, Foreign Worship and Customs of the Nations 1:3 משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים א':ג'

... וְכִמְעַט קָט הָיָה הָעָקָר שֶׁשָּׁתַל אַבְרָהָם נֶעֱקָר וְחוֹזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטָעוּת הָעוֹלָם וּתְעִיּוֹתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלָחוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבָחַר ה' יִשְׂרָאֵל לִנַחֲלָה הִכְתִּירָן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ וּמַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ׃

As soon as this giant was weaned he commenced to busy his mind, in his infancy he commenced to think by day and by night, and would encounter this enigma: How is it possible that this planet should continuously be in motion and have no leader—and who, indeed, causes it to revolve, it being impossible that it should revolve itself? Moreover, he neither had a teacher nor one to impart aught to him, for he was sunk in Ur of the Chaldeans among the foolish worshipers of stars, and his ...

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

21 כוכבא דשביט

המונח שבו משתמש התלמוד לכוכב שביט, כוכב בעל זנב. אדמו"ר הזקן שומר בו את המילה "שבט" במשמעות של התפשטות.

Berakhot 58b:11 ברכות נ"ח ב:י"א

עַל הַזִּיקִין: מַאי זִיקִין? אָמַר שְׁמוּאֵל: כּוֹכְבָא דְּשָׁבִיט. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: נְהִירִין לִי שְׁבִילֵי דִשְׁמַיָּא כִּשְׁבִילֵי דְּנַהַרְדָּעָא, לְבַר מִכּוֹכְבָא דְּשָׁבִיט דְּלָא יָדַעְנָא מַאי נִיהוּ. וּגְמִירִי דְּלָא עָבַר כְּסָלָא, וְאִי עָבַר כְּסָלָא — חָרֵב עָלְמָא. וְהָא קָא חָזֵינַן דְּעָבַר! — זִיוֵיהּ הוּא דְּעָבַר, וּמִתְחֲזֵי כְּדְעָבַר אִיהוּ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: וִילוֹן הוּא דְּמִקְרַע, דְּמַגַּלְגַּל וּמַחֲזֵי נְהוֹרָא דְּרָקִיעַ. רַב אָשֵׁי אָמַר: כּוֹכְבָא הוּא דְּעָקַר מֵהַאי גִּיסָא דְּכִסְלָא וְחָזֵי לֵיקֵּה חַבְרֵיהּ מֵהַהוּ גִּיסָא, וּמִיבְּעֵית, וּמַחֲזֵי ...

For shooting stars [Zikin]. What means Zikin ? Samuel said : Kokeba di-Shebit. Samuel also said : The paths of heaven are as familiar to me as the streets of Nehardea, with the exception of the Kokeba di-Shebit, for I know not what that is. There is a tradition that it never passes through the constellation of Orion, for if it did the world would be destroyed. But we see that it does pass through ! It is its brightness that passes through, and so it seems as though it ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

Zohar III, 233a זוה"ג רלג, א

הערת קה"ת

ברכות נח, ב. זוה"ג רלג, א.

22 כוכבא דשביט

הזהר משתמש גם הוא במונח לציון כוכב שביט. הוא מובא כמקור נוסף למילה.

Zohar, Pinchas 65:381–67:390 ספר הזוהר, פנחס ס"ה:שפ"א-ס"ז:ש"צ

23 (הים)

בכתב היד כתוב "והים" בלי סוגריים, כך שהים הוא חלק מן המשפט ולא הערת אגב.

הערת קה"ת

בבוך תקצ"ה (רנה, א): והים, בלי סוגריים.

24 (הים) עמד על י"ב בקר

ים הנחושת שבמקדש שלמה ניצב על שנים עשר בקר, שלושה פונים לכל כיוון. אדמו"ר הזקן מפרש את הבקר כייצוגם של שנים עשר השבטים.

I Kings 7:25 מלכים א ז':כ"ה

עֹמֵד עַל־שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פְנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה׃

It stood upon twelve oxen, three looking toward the north, and three looking toward the west, and three looking toward the south, and three looking toward the east; and the sea was set upon them above, and all their hinder parts were inward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

25 ולא כל נפש תוכל שאת גילוי זה . . י"ב שבטים כנגד ארבע חיות המרכבה כו'

אור התורה מצטט את הקטע הזה ומוסיף הגהה המציינת מקבילות, ובהן שנים עשר הגבולות האלכסוניים שדרכם אפשר להמשיך למטה אהבה ויראה. שמות עמ' 49 הוא מקבילה נוספת.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' ואתחנן כרך ו ע' ב'רסח ומוסיף שם "נ"ב. ע' בד"ה כנשר יעיר [= לקו"ת פ' האזינו עז, ד] ובד"ה ויקהל משה בענין כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, ועיין ביאור ואלה המשפטים [= תו"א עו, ב] בענין וזרעתי את בנ"י זרע אדם וזרע בהמה. וע' בה"ז פ' במדבר על המאמר דקי"ח ע"ב, וע' בד"ה מחר חדש [= סה"מ תקס"ז ע' מט ואילך] בענין פי' י"ב גבולי אלכסון שעי"ז דוקא יוכל לבוא המשכות אהוי"ר למטה" ע"ש. ראה גם מאמרי אדה"ז תק"ע ע' קג. אוה"ת שמות ע' מט.

26 פני אדם

בכתב היד כתוב "פני שור" במקום "פני אדם", בהתאמה לשנים עשר הבקר שנזכרו קודם.

הערת קה"ת

בבוך הנ"ל: פני שור.

27 וכל א' כלול מג' אבות

שם (כג, א) לאה, "העולם הנסתר" של המחשבה, מולידה שישה בנים שהם ספירות האצילות עצמן, שבה נמצא שורש השבטים; משום כך הם נקראים "שבטי י־ה". גם ראובן ושמעון, ראייה ושמיעה, נובעים מן המחשבה, מעל הדיבור.

הערת קה"ת

ראה לעיל כג, א.

28 למה תתענו ה' מדרכך

הנביא מתחנן למען ישראל בגלות: "למה תתענו ה' מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך שבטי נחלתך". אדמו"ר הזקן מפרש את "מדרכיך" ואת "מיראתך" כאברהם ויצחק, ואת "שבטי נחלתך" כמדרגה שעדיין יכולה להגיע לנשמות שבגלות.

Isaiah 63:17 ישעיהו ס"ג:י"ז

לָמָּה תַתְעֵנוּ ה' מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃

O L-RD, why dost Thou make us to err from Thy ways, And hardenest our heart from Thy fear? Return for Thy ser-vants'sake, The tribes of Thine inheritance.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעי' סג, יז. לקמן קטו, ג מציין לכאן.

29 כי האבות . . שוב למען עבדיך

מקבילות העוסקות באבות כמרכבה של עולם האצילות ובפסוק "שוב למען עבדיך שבטי נחלתך". ההערה מפנה אליהן להרחבה נוספת.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת בראשית ח, ב. פ' משפטים ע' א'רפב. פ' מטות ע' א'רצה.

30 הלוך ונסוע הנגבה

אברהם ממשיך במסעו דרומה. "הליכה" קשורה ל"דרכיך", מידתו של אברהם.

Genesis 12:9 בראשית י"ב:ט'

וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃

And Abram journeyed, going on still toward the South.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 אבל ע"י השתלשלות בחי' ומעלת השבטים

שיחה של הרבי שההערה מפנה אליה בהקשר לרעיון של מדרגת השבטים. ההערה מציינת את השימוש שנעשה שם ברעיון.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש כרך ו ע' 11 הערה 40.

32 כלומר שעם היות שבחי' מעלות . . גילוי זה בכל נפש מישראל

אור התורה מצטט שם את המשפט הזה. ההערה מפנה אליו כמקום שבו מיושמת ההוראה הזאת.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת שה"ש ע' סג ע"ש.

33 הערת קה"ת מפנה ל**Genesis 11** למילים האלה.

Genesis 11 בראשית י"א

34 והנה מדתו של יעקב

בכתב היד כתוב: "ומדרגות השבטים יוצאי ירך יעקב", והפסקה נפתחת בשבטים ולא ביעקב.

הערת קה"ת

בבוך 1824: והנה בחי' ומדריג' השבטים שהם בני יעקב. באוה"ת מטות ע' א'רצה מציין לכאן: "שם [= כאן בתו"א] נת' ענין רחמים דיעקב הוא מה שבאמת שייך רחמנות אף על ג"ע העליון משום שכולא קמי כלא חשיב כו', וכשאינו משיג הרחמנות הנ"ל אעפ"כ משיג הרחמנות על ירידת הנשמה בגוף ונה"ב". ע"ש.

35 שאפילו על כל עולמות

בכתב היד נוספה המילה "העליונים": "אפילו על כל העולמות העליונים", כדי להדגיש שהרחמים חלים אפילו על העולמות הגבוהים ביותר.

הערת קה"ת

בבוך 1824 נוסף: עליוני".

36 שייך ונופל בחי' הרחמנות כו' כמ"ש במ"א

ב"Ki heharim yamushu" (41a), רחמיו של יעקב נמשכים מדינו של יצחק; ומכיוון שהי' למעלה מן העולמות והכול נחשב כלא כלום לפניו, רחמיו חלים על כל עולם, אפילו הגבוה ביותר, שכולם רחוקים מאור אין סוף. התשובה באה מעוררות רחמים על הניצוץ האלקי שבנפש האדם. בבמדבר (3a) רחמיו של יעקב כוללים את אהבת אברהם ואת יראת יצחק, והרחמים באים מדעת: לפי הכלל שמי שאין בו דעת אסור לרחם עליו.

הערת קה"ת

"ע' בלקו"ת ד"ה כי ההרים ימושו מא, א ודה"ה במדבר ג, א" — הג"ה בגליון התו"א.

37 יוצאי ירך יעקב

התורה מונה את הנשמות "יוצאי ירך יעקב". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי הזה כדי למקם את השבטים במדרגה נמוכה מזו של יעקב.

Exodus 1:5 שמות א':ה'

וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרָיִם׃

And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38 רם ונשא

ה׳ מתואר כ״רם ונשא״. זהו הנושא של ההתבוננות.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ״ז:ט״ו

כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּון וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נְדְכָאִים׃

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 וכולא קמיה כלא חשיבי

הזהר אומר ש״כולא קמיה כלא חשיב״ — הכול נחשב כאין לפניו. זהו היסוד לרחמים אפילו על העולמות העליונים.

Zohar, Introduction 20:188–22:199 ספר הזהר, הקדמה כ׳:קפ״ח-כ״ב:קצ״ט

The genuine type is that which makes a man fear his Master because He is the mighty ruler, the rock and foundation of all worlds, before whom all existing things are as nought, as it has been said: “and all the inhabitants of the earth are as nought” (Dan. 4, 32), and place his goal in that spot which is called yir’ah (fear).

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

40 חלק אלוה ממעל

הביטוי ״חלק אלוה ממעל״, שהחסידות מיישמת על הנפש האלקית. הוא מתאר את הנשמה במקורה.

Job 31:2 איוב ל״א:ב׳

וּמָה חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמָּעַל וְנַחֲלַת שַׁדַּי מִמְּרֹמִים׃

For what would be the portion of G-d from above, And the heritage of the Almighty from on high?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

41 ירדה פלאים

ירושלים ״נפלה פלאים״. אדמו״ר הזקן מיישם זאת על ירידת הנשמה.

Lamentations 1:9 איכה א׳:ט׳

טָמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם לָהּ רְאֵה ה׳ אֶת־עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב׃

Her filthiness was in her skirts, She was not mindful of her end; Therefore is she come down wonderfully, She hath no comforter. ‘Behold, O L-RD, My affliction, For the enemy hath magnified himself’.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

42 מאיגרא רמא

דימוי חז״ל של נפילה ״מגג גבוה לבור עמוק״. הוא מתאר את המרחק שבו נפלה הנשמה.

Chagigah 5b:16–17 חגיגה ה׳ ב:ט״ז-י״ז

רַבִּי חֲנָה נָקִיט סֵפֶר קִינוֹת וְקָא קָרֵי בֵּהּ, כִּי מָטָא לְהַאי פְּסוּקָא ״הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ״ — נָפַל מִן יָדֵיהּ, אֲמַר: מֵאִיגָּרָא רָם לְבֵירָא עַמִּיקְתָּא. רַבִּי וְרַבִּי חִיָּיא חֲווֹ שָׁקְלִי וְאָזְלִי בָּאוֹרְחָא, כִּי מָטוֹ לְהָהוּא מָתָא, אָמְרִי: אִיכָּא צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן הָכָא? נֵזִיל וְנֵיקַבֵּיל אַפֵּיהּ. אָמְרִי: אִיכָּא צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן הָכָא, וּמְאוֹר עֵינַיִם הוּא. אָמַר לֵקוּ רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי: תִּיב אַתְּ, לָא תְּזַלְזֵל בִּנְשִׁיאוּתָךְ. אֵיזִיל אֲנָא וְאֶקַבֵּיל אַפֵּיהּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

43 ביתר שאת

דברי יעקב לראובן, ״יתר שאת״. כאן הם משמשים לתיאור רחמים שמתגברים בעוצמתם.

Genesis 49:3 בראשית מ״ט:ג׳

רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃

Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 7

44 וכמאמר אבינו אב הרחמן

בתניא מתוארת מידת הרחמים של יעקב: לעורר רחמים רבים לפני ה׳ על ניצוץ האלקות שבנפש, שירד מן האין סוף אל הקליפות הגסות של העולם הזה. זוהי אותה עבודה המתוארת בפסקה זו.

Tanya, Likkutei Amarim 45:1 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ״ה:א׳

עוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן, עַל יְדֵי מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים, לְעוֹרֵר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ תְּחִלָּה רַחֲמִים רַבִּים לִפְנֵי ה׳ עַל נִיצוֹץ אֱלֹהוּת הַמְּחַיֶּה נַפְשׁוֹ, אֲשֶׁר יָרַד מִמְּקוֹרוֹ - חַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, וְכוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, וְנִתְלַבֵּשׁ בְּ״מַשְׁכָּא דְחִוְיָא״, הָרָחוֹק מֵאוֹר פְּנֵי הַמֶּלֶךְ בְּתַכְלִית הָהֶרְחֵק - כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא תַּכְלִית הַקְּלִיפוֹת הַגַּסּוֹת כּוּ׳.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה״ת

ראה תניא פמ״ה. לקו״ת נשא כג, א.

45 כי הרחמנות והדעת תלוי זה בזה

ההערה מפנה לתורת המגיד ממעזריטש שם על הקשר בין רחמנות לדעת. זהו מקור מוקדם יותר לרעיון זה.

הערת קה״ת

ראה לקו״א להה״מ סי׳ קצג (הוצאת קה״ת). ובאו״ת שם קטו, ד.

46 מימרתו של רבי אלעזר, שלפיה אין מרחמים על מי שאין בו דעת. אדמו״ר הזקן משתמש בה כדי להראות שהרחמים והדעת כרוכים זה בזה.

Berakhot 33a:19 ברכות ל״ג א:י״ט

וְאָמַר רַב אַמֵּי: גְּדוֹלָה דֵּעָה, שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי אֵל דֵּעוֹת ה׳״. וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה — אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ״.

R. Ammi also said : Great is knowledge which is placed between two references to the Divine Name ; as it is said, "For a G-d of knowledge is the L-rd" (I Sam. ii. 3). It is forbidden to have mercy upon one who does not possess knowledge ; as it is said, "For it is a people of no understanding, therefore He that made them will not have compassion upon them" (Is. xxvii. 11).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסקה 8

47 שו"ה ברחמיך . . וכמ"ש במ"א

שם (79b) מוסבר הביטוי "ברחמיך הרבים": מכיוון שהי' נעלה מכל גבולותיו של עולם כלשהו, הרחמים על כל העולמות, אפילו על גן עדן העליון, גדולים בעיניו, שהרי כולם שפלים לפניו; ומכיוון שאין בכוחנו לתפוס את הרחמים האלה בשכלנו, אנו מבקשים שיעורר את רחמיו הרבים.

הערת קה"ת

"ע' לקמן [עט, ב]. וע' ד"ה שובה ישראל סח, א וע' סד"ה כנשר יעיר" — הג"ה על גיליון התו"א.

48 וזהו וישכם לבן

כתב היד מסמן את תחילתו של חלק חדש במילים "וזהו וישכם לבן בבקר", שבהן חוזר המאמר אל הפסוק שלו.

הערת קה"ת

בבוך 1824 סימן להתחלת קטע חדש.

49 וישכם לבן בבקר

הפסוק הפותח, כפי שהוא מוסבר כעת. לבן, שפירושו "לבן", מסמל את הלובן העליון.

Genesis 32:1 בראשית ל"ב:א'

וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and re-turned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 אך הנה . . לבן דקדושה

באור התורה מצוין שכאן נראה שלובן העליון הוא כתר, ואילו במקום אחר נראה שהוא חכמה. ההערה מפנה לדיון בנושא שם.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת במדבר בהוספות ע' אתקיג. ד"ה תמים תהי' תרל"ב: "וע' בתו"א ס"פ ויצא בד"ה וישכם לבן משמע שלבן הוא בחי' כתר, ולכן הגם שבמאו"א אות למ"ד ס"ו כ' לבן אבא עילאה . . מ"מ לפי' רבינו ז"ל מ' שהוא בכתר, וכן בלק"ת ס"פ אחרי פי' גוון לבן שהוא גוון עצמי מורה על האורות כמו שהן קודם שנתלבשו בכלים". ראה אוה"ת ויקרא כרך ב ע' תרלז, דכאן משמע שלובן העליון הוא בחי' כתר, ובמ"א משמע שהוא בחי' חכמה. נתבאר בלקו"ש חט"ו ע' 262.

51 מראה וגוון לבן

כמצוטט בהערה 24:17, לקוטי תורה שם מסביר שלבן הוא הצבע העצמי, ומציין את האורות כפי שהם לפני התלבשותם בכלים. זו אותה נקודה המובאת במשל כאן.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת ס"פ אחרי. עטרת ראש יוהכ"פ פ"ה. דרך מצותיך פו, א. אוה"ת סוכות ע' תשיז. בארוכה יותר בסה"מ תקס"ד ע' טו.

פסקה 9

52 דלית מחשבה תפיסא בי'

תפילתו של אליהו בתיקונים, "לית מחשבה תפיסא בך כללי". היא מתארת את אור אין סוף שלמעלה מכל המדות.

Tikkunei Zohar 17a:10–12 תקוני הזהר י"ז א:י'-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

53 ואני הוי' לא שניתי

ה' אומר באמצעות מלאכי: "כי אני ה' לא שניתי", ולכן "ואתם בני יעקב לא כליתם". הדברים תומכים בנקודה שהפיכת בחינה אחת לאחרת אינה שינוי בו.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם׃

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

54 והחליף את משכורתי

יעקב אומר לנשותיו שלבן שינה את משכורתו עשר פעמים. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כביטוי לכוחו של לבן העליון להפוך מדרגה למדרגה.

Genesis 31:7 בראשית ל"א:ז'

וַאֲבִיכֶן הֵתַל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹקִים לְהָרַע עִמָּדִי׃

And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but G-d suffered him not to hurt me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לא, ז. וראה שם פסוק מא. בגיליון על התו"א מתקן שכאן צ"ל "ותחלף", אבל בתקס"ד הוא כמו שלפנינו.

55 אם כה יאמר נקדים

יעקב מתאר כיצד לבן החליף בין הנקודים לעקודים כמשכורתו. שני הכינויים מציינים את בחינות הנקודים והעקודים.

Genesis 31:8 בראשית ל"א:ח'

אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃

If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 (וזלע"ז . . ברמאות)

הסוגריים על לבן של הקליפה אינם מופיעים בכתבי־היד של מאמרי אדמו"ר הזקן, ומכאן שייתכן שנוספו בשלב מאוחר יותר.

הערת קה"ת

בכת"י ממאמרי אדה"ז אינו נמצא. ובסה"מ תקס"ד נמצא, וכנראה שזהו הוספת הצ"צ על הנחה זו.

57 מחליף משכורתו ממש ברמאות

המאמר מסביר שההערה על לבן התחתון מראה שעבודת ישראל משפיעה אפילו על לבן זה: באמצעות תשובה הם מעלים את החושך והמרירות של העולם הזה, והופכים חושך לאור ומר למתוק.

הערת קה"ת

בד"ה וישכם לבן תשמ"ח מבאר "יש לפרש הכוונה בזה הוא כדי לבאר שעבודת ישראל פועלת גם בלבן זה שלמטה כי ישראל ע"י עבודתם מעלים גם את החושך ואת המרירות דעולם הזה, להפך חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא שזהו ע"י עבודת התשובה" ע"ש.

58 וישכם אברהם בבוקר

הנוסח האחר מסביר שהשכמת אברהם מתייחסת לתפילת שחרית, שאותה תיקן אברהם.

הערת קה"ת

בסה"מ תקס"ד ע' טז מבאר שזהו ענין תפילת שחרית.

59

אברהם משכים בבוקר לצאת לעקדה. הבוקר קשור לחסד של אברהם, שעל ידו נמשכים הרחמים העליונים למטה.

Genesis 22:3 בראשית כ"ב:ג'

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹקִים:

And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which G-d had told him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 וינשק לבניו

לבן נושק לבניו ולבנותיו לפני לכתו. הנשיקה מתפרשת כדבקותא דרוחא ברוחא, שבאמצעותה לבן העליון מגיע אל השבטים ואל שני העולמות.

Genesis 32:1 בראשית ל"ב:א'

וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ:

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 (שהם . . כבנים)

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה לעיל הערה (וזלע"ז).

62 ובני בנים הרי הם כבנים

הכלל שבגמרא הוא ש"בני בנים הרי הם כבנים". הוא מסביר מדוע הפסוק מכנה את נכדיו של לבן "הבנים בני".

Yevamot 62b:2–3 יבמות ס"ב ב:ב'-ג'

מֵיתִיבִי: בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים, מֵת אֶחָד מֵהֶם אוֹ שֶׁנִּמְצָא סָרִיס — לֹא קַיֶּים פְּרִיָה וּרְבִיָה. תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא תְּיוּבְתָּא. בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים. סְבַר אַפֵּי לְמֵימַר, בְּרָא לִבְרָא וּבְרַתָּא לִבְרַתָּא, וְכָל שֶׁכֵּן בְּרָא לִבְרַתָּא. אֲבָל בְּרַתָּא לִבְרָא — לָא. אֲמַר לֵיקָה רָבָא: "לְשֶׁבֶת יִצְרָהּ" בָּעֲיָא, וְהָא אִיכָּא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פרקי דר"א פל"ו. יבמות סב, ב. ראה רש"י כתובות עב, ב ד"ה אפרים.

63 ובני בנים הרי הם כבנים

המדרש מציין גם שנכדים הם כבנים, כפי שמובא בהערת קה"ת. זהו מקור נוסף לאותו כלל.

Pirkei DeRabbi Eliezer 36:12 פרקי דרבי אליעזר ל"ו:י"ב

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִשִּׁבְעָה חֳדָשִׁים יָלְדָה לֵאָה אֶת בָּנֶיהָ, וּלְשִׁבְעָה חֳדָשִׁים נוֹלְדוּ לְיַעֲקֹב אַחַת עֶשְׂרֵה בָּנִים וּבַת אַחַת, וְכֻלָּם נוֹלְדוּ וְזוּגוֹ עִמּוֹ, חוּץ מִיוֹסֵף שֶׁלֹּא נוֹלְדָה זוּגָתוֹ עִמּוֹ שֶׁהָיְתָה אָסְנַת בַּת דִּינָה רְאוּיָה לוֹ לְאִשָּׁה, וְחוּץ מִדִּינָה שֶׁלֹּא נוֹלְדָה זוּגָהּ עִמָּהּ. אָמְרָה: "הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לָנוּ דִּין וּמִשְׁפָּט", עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ דִּינָה.

Rabbi Eliezer said: Leah bare her sons after seven months, and in seven years there were born unto Jacob eleven sons and one daughter. And all of them were born, each with his partner with him, except Joseph, whose partner was not born with him, for Asenath, the daughter of Dinah, was destined to be his wife, and (also) except Dinah, whose partner was not born with her. She said: This child is (according to) justice and judgment, therefore she called her name Dinah.

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) • Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

64 ואתדבקות רוחא ברוחא

תניא מתארת התעוררות רחמים רבים, מידתו של יעקב, על הניצוץ האלקי שבנפש, ומפרשת באור זה את הפסוק "וישק יעקב לרחל". הדבר מקביל לשימוש שעושה המאמר בנשיקה כביטוי ל"ואתדבקות רוחא ברוחא", המביאה להמשכת הרחמים העליונים.

Zohar I, 124b זח"א קכד, ב

Tanya, Likkutei Amarim 45:3 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"ה:ג'

... וַיִּבְךְ - לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם רַחֲמִים רַבִּים עַל כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְעַל מְקוֹר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲלוֹתָן מִגָּלוּתָן, וּלְיַיחֲדָן בַּיִּחוּד הָעֶלְיוֹן אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּבְחִינַת נְשִׁיקִין, שֶׁהִיא - אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ", דְּהַיְינוּ, הִתְקַשְּׁרוּת דִּבּוּר הָאָדָם בְּ"דַּבֵּר ה' זוֹ הֲלָכָה", וְכֵן מַחֲשָׁבָה בְּמַחֲשָׁבָה, וּמַעֲשֶׂה בְּמַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת, וּבִפְרָט מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד. דְּ"חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא", וְהוּא בְּחִינַת חִיבּוּק מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה זח"א קכד, ב. תניא פמ"ה.

65 אתדבקות רוחא ברוחא

בהערת קה"ת מצוטט כאן הזהר, המתאר את הנשיקה כ"דבקותא דרוחא ברוחא". המאמר משתמש בכך כדי להסביר את נשיקתו של לבן העליון.

Zohar, Chayei Sara 10:60–18:142 ספר הזהר, חיי שרה י':ס'-י"ח:קמ"ב

AND SARAH DIED IN KIRYATH-ARBA, ETC. R. Abba said: 'Of Sarah alone among all women do we find recorded the number of her days and years and the length of her life and the place where she was buried. All this was to show that the like of Sarah was not to be found among all the women of the world. You may object that we find a somewhat similar record in connection with Miriam, of whom it is written, "And Miriam died there, and was buried there" (Num. 20 ...,

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

66 ברכתו הראשונה של ה׳ לאנושות: למלא את הארץ ולכבוש אותה. הדבר מראה שברכה פירושה ריבוי והמשכה כלפי מטה.

Genesis 1:28 בראשית א׳:כ״ח

וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃

And G-d blessed them; and G-d said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 הבטחת ה׳ לאברהם שכל משפחות הארץ יתברכו באמצעותו. מפרשים זאת כהעלאת כל הניצוצות אל הקדושה.

Genesis 12:3 בראשית י״ב:ג׳

וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃

And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 **ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך**

אותה הבטחה ליעקב, בתוספת "ובזרעך". משום כך אדמו״ר הזקן מדבר על קדושת זרעו של יעקב.

Genesis 28:14 בראשית כ״ח:י״ד

וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃

And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 **ויעקב הלך לדרכו**

לאחר שלבן עזב, יעקב ממשיך בדרכו. הדבר נקרא כהעברת אור התפילה אל התורה והמצוות.

Genesis 32:2 בראשית ל״ב:ב׳

וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים׃

And Jacob went on his way, and the angels of G-d met him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 **ונמשך בחי׳ תורה . . דרך**

בכתב־יד זה נאמר "ונמשך בדרכו, בחינת תורה ומצוות, שהיא עיסוקו במשך כל היום", והדבר מדגיש שאור הבוקר נמשך לאורך היום.

הערת קה״ת

בבוך אדה״ז — יבל אבי יושב: ונמשך לדרכו בחי׳ תו״מ שזהו עסק כל היום ודי״ל. ובכת״י 954 נ, א נמצא במקומו: "ובבחי׳ תורה . . כו׳ תורה שלאחר התפילה לגנוז האור כי טוב ודי״ל".

71 התלמוד לומד מפסוק ש״דרך" מתייחסת לתורה. כך נקשר הביטוי "דרכו" ללימוד תורה.

Kiddushin 2b:6 קידושין ב׳ ב:ו׳

וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "שָׁלֹשׁ"? לִיתְנֵי "שְׁלֹשָׁה"! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי "דֶּרֶךְ" וְ"דֶּרֶךְ" לְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא, דִּכְתִיב: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

LikuteiTorah.com
הפרשה החסידית

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY-NC 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); Sefer Etz Chaim (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); On Your Way (Public Domain); The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daf Shevui (CC0); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); Torat Emet 363 (Public Domain); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain); Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. בתי כנסת, מוסדות חינוך ומפעלים ללא כוונת רווח רשאים להעתיק, להדפיס ולהפיץ אותה בחופשיות, ולבקש תרומות לכיסוי עלות ההדפסה; אסור למכור אותה לעולם. יש לציין את הוצאת קה"ת ואת likuteitorah.com. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306–309). למה ללמוד, וברכות הרבי: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

מיזם חינמי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayeitzei/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק